

ลักษณะทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของ
นักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
PSYCHOSOCIAL CHARACTERISTICS EFFECT ON ETHICAL BEHAVIOR OF
PUPILS IN THE CHARITY SCHOOL OF BUDDHIST MONASTERIES

พระวันชัย ธนวิไล (กัณหาภาณูจนะ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2548

ISBN 974-364-185-8

ลักษณะทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของ
นักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

พระวันชัย ธนวิไล (กัณหาภิญญา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2548

ISBN 974-364-185-8

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**PSYCHOSOCIAL CHARACTERISTICS EFFECT ON ETHICAL BEHAVIOR OF
PUPILS IN THE CHARITY SCHOOL OF BUDDHIST MONASTERIES**

PHRA WANCHAI DHANAVAMSO (KANHAKANCHANA)

**A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

.....
(พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....

ประธานกรรมการ

(พระเทพวิสุทธิกวี)

.....

กรรมการ

(พระสุธีวรญาณ)

.....

กรรมการ

(พระศรีสิทธิมนี)

.....

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่)

.....

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อ้อมเดือน สดมณี)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระสุธีวรญาณ

ประธานกรรมการ

พระศรีสิทธิมนี

กรรมการ

ผศ.ดร.อ้อมเดือน สดมณี

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ลักษณะทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของ
นักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัย : พระวันชัย ธนวิไล (กัณหะกาญจนะ)

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระสุธีวรญาณ ป.ธ.8, พ.ม., พธ.บ., ศษ.บ., M.A., Ph.D.

: พระศรีสิทธิมนี ป.ธ.9, พธ.บ., M.A., Ph.D.

: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อ้อมเดือน สดมณี สม.บ., สค.ม., กศ.ด.
(พัฒนศึกษาศาสตร์)

วันสำเร็จการศึกษา : / 02 / 2548

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ 4 ประการ คือ (1) เพื่อเปรียบเทียบโรงเรียนที่
ประเภทแตกต่างกัน (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) และโรงเรียนที่มี
ขนาดแตกต่างกัน (ใหญ่ เล็ก) โดยจะศึกษานักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกันหรือไม่
(2) เพื่อศึกษาว่าประเภทโรงเรียน (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ)
ขนาดโรงเรียน (ใหญ่ เล็ก) และลักษณะทางสังคมที่แตกต่างกัน (การรับรู้บทบาทการเรียนการสอน
ของครู การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม
เชิงจริยธรรมของนักเรียนหรือไม่ (3) เพื่อศึกษาว่าประเภทโรงเรียน (โรงเรียนการกุศลของวัดใน
พระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) ขนาดโรงเรียน (ใหญ่ เล็ก) และลักษณะทางจิตที่แตกต่างกัน
(ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม
เชิงจริยธรรมของนักเรียนหรือไม่ และ (4) เพื่อศึกษาหามูลเหตุที่แท้จริงของการเกิดพฤติกรรมเชิง
จริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

การศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้ ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและวิธีการ
วิจัยเชิงคุณภาพ คือ การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1, 2 และ
3 ส่วนการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อ 4 ดังนั้น การดำเนินงาน
จึงแบ่งเป็น 2 ตอน คือ

การดำเนินงานตอนที่ 1

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาแบ่งเป็นตัวแปรอิสระ 4 ตัวแปร คือ ลักษณะทางสังคม 2 ตัวแปร ได้แก่ (1) การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู (2) การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา ลักษณะทางจิต 2 ตัวแปร ได้แก่ (3) ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม (4) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน โดยมีตัวแปรแบ่งกลุ่ม คือ ประเภทโรงเรียนและขนาดโรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างของการศึกษา คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสามัญขนาดใหญ่และเล็ก จำนวน 459 คน โดยใช้เครื่องมือวัดคือแบบสอบถาม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทางและสามทางตามลำดับ (Two-way and Three-way ANOVA)

การดำเนินงานตอนที่ 2

ดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกของชุมชนโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา คือ นักเรียน ครู บิดามารดาหรือผู้ปกครอง จำนวนรวม 74 รูป/คน โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) และการทำสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ทั้งนี้ เพื่อที่จะค้นหาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ไม่ได้คาดการณ์ไว้ ซึ่งอยู่นอกเหนือกรอบแนวคิดของการวิจัยในการดำเนินงานตอนที่ 1 โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการแปลความหมายข้อมูล

การวิจัยตอนที่

1

พบผลดังนี้

1. นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่และเล็ก มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนของโรงเรียนสามัญขนาดใหญ่และเล็ก เมื่อเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาด้วยกัน พบว่า นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็ก มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่
2. นักเรียนในกลุ่มที่รับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนในกลุ่มที่รับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูต่ำ
3. ในโรงเรียนขนาดเล็ก และในกลุ่มนักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูงเหมือนกัน พบว่า นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มี

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกกว่านักเรียนของโรงเรียนสามัญ ในทางกลับกัน ในโรงเรียนขนาดใหญ่ และในกลุ่มนักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาต่ำเหมือนกัน พบว่า นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกกว่านักเรียนของโรงเรียนสามัญ

ในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ที่เป็นโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เหมือนกัน พบว่า นักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกกว่านักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาต่ำ

4. ในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก และในกลุ่มนักเรียนที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงเหมือนกัน พบว่า นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกกว่านักเรียนของโรงเรียนสามัญ

ในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ที่เป็นโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เหมือนกัน พบว่า นักเรียนที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกกว่านักเรียนที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่ำ

5. นักเรียนในกลุ่มที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกกว่านักเรียนในกลุ่มที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาต่ำ

การวิจัยตอนที่

2

พบผลดังนี้

ในกลุ่มนักเรียน พบเห็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญ 4 ปัจจัย คือ (1) ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม (2) การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา (3) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และ (4) ลักษณะทางพระพุทธศาสนา

ในกลุ่มครู พบเห็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญ 4 ปัจจัย คือ (1) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน (2) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนนักเรียน (3) ลักษณะทางพระพุทธศาสนา และ (4) การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบ

ในกลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครอง พบเห็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญ 4 ปัจจัย คือ (1) การถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา (2) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว (3) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และ (4) ทัศนคติต่อการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสอน

Dissertation Title : Psychosocial Characteristics Effect on Ethical Behavior of Pupils in the Charity School of Buddhist Monasteries

Researcher : Phra Wanchai Dhanavamso (Kanhakanchana)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Phra Sudhivorayan Pali VIII, B.A., M.A., Ph.D.

: Phra Srisithimuni Pali IX, B.A., M.A., Ph.D.

: Asst. Prof. Dr. Omduen Soadmanee B.A., M.A., Ed.D.
(Development Education)

Date of Graduation : / 02 / 2005

ABSTRACT

This research has four important objectives: Firstly, by comparing different types of schools (Charity School of Buddhist Monasteries, Public Schools). Schools of different in sizes (large, small), it will seek to ascertain whether these different kinds of schools produce differences in ethical behavior of the pupils. Secondly, by studying different types of schools (Charity School of Buddhist Monasteries, Public Schools). Schools of different in sizes (large, small), and schools with pupils having different social characteristics (Cognition in the role of teacher's performances, Dhamma-socialization from the parents), it will seek to ascertain whether these three factors are correlated to ethical behavior of pupils. Thirdly, by studying different types of schools (Charity School of Buddhist Monasteries, Public Schools). Schools of different in sizes (large, small), and schools with pupils having different psychological characteristics (Attitudes toward ethical behavior, Buddhist belief), it will seek to ascertain whether these three factors are correlated to ethical behavior of the pupils. Fourthly, it will seek to ascertain whether there are any additional factors, which may affect the ethical behavior of pupils in Charity School of Buddhist Monasteries?

The research study employed both the quantitative and the qualitative research methods. Quantitative research method was used for answering objectives one, two and three and qualitative research method was used for answering objective four. The fieldwork was divided into two parts:

Part 1 - Quantitative research method

The independent variables were divided into four factors. The social characteristics consisted of two factors: (1) Cognition in the role of teacher's performances (2) Dhamma-socialization from the parents. The psychological characteristics consisted of two factors: (3) Attitudes toward ethical behavior (4) Buddhist belief. The dependent variable was the ethical behavior of pupils. There was a group-divided factor: types of schools and sizes of schools.

The sampling groups consisted of 459 pupils in Madhayom 3 (Grade 9) in the large and the small Charity School of Buddhist Monasteries and Public Schools. Questionnaires were used in this part. Descriptive statistics, Two-way and Three-way Analysis of Variance (ANOVA) were performed on the data.

Part 2 - Qualitative research method

Data was collected from the members of the Charity School of Buddhist Monastic Communities. These were from pupils, teachers and parents or guardians. There were a total of 74 monks or laypersons in the sample. In-depth interviews and focus group discussions were organized in order to investigate the unpredictable factors, which were excluded from the conceptual framework of part 1. Content analysis was performed on data interpretative.

The research findings of part 1 were as follows:

1. The research found that pupils of both the large and the small Charity School of Buddhist Monasteries demonstrated a higher degree of ethical behavior than pupils of the large and the small Public Schools. When compared with the large with the

small Charity School of Buddhist Monastery, the research found that pupils of the small Charity School of Buddhist Monastery demonstrated a higher degree of ethical behavior than pupils of the large Charity School of Buddhist Monastery.

2. The findings showed that pupils, who were in the group that demonstrated the high degree of cognition in the role of teacher's performances, were also demonstrated a degree of ethical behavior higher than pupils who were in the group that demonstrated a low degree of cognition in the role of teacher's performances.

3. The findings showed that pupils, who were in the small schools, and in the similar groups that demonstrated the high degree of Dhamma-socialization from the parents, pupils of the Charity School of Buddhist Monastery demonstrated a higher degree of ethical behavior than pupils of the Public School.

Conversely, the findings showed that pupils, who were in the large schools, and in the similar groups that demonstrated the low degree of Dhamma-socialization from the parents, pupils of the Charity School of Buddhist Monastery demonstrated a higher degree of ethical behavior than pupils of the Public School.

The findings showed that pupils, who were in the large and the small Charity School of Buddhist Monasteries, pupils who demonstrated the high degree of Dhamma-socialization from the parents, were also demonstrated a degree of ethical behavior higher than pupils who demonstrated a low degree of Dhamma-socialization from the parents.

4. The findings showed that pupils, who were in the large and the small schools, and in the similar groups that demonstrated the high degree of attitudes toward ethical behavior, pupils of the Charity School of Buddhist Monasteries demonstrated a higher degree of ethical behavior than pupils of the Public Schools.

The findings showed that pupils, who were in the large and the small Charity School of Buddhist Monasteries, pupils who demonstrated the high degree of attitudes

toward ethical behavior, were also demonstrated a degree of ethical behavior higher than pupils who demonstrated a low degree of attitudes toward ethical behavior.

5. The findings showed that pupils, who were in the group that demonstrated the high degree of Buddhist belief, were also demonstrated a degree of ethical behavior higher than pupils who were in the group that demonstrated a low degree of Buddhist belief.

The research findings of part 2 were as follows:

In the pupil's group, there were four important factors found:

1. Attitudes toward ethical behavior.
2. Dhamma-socialization from the parents.
3. Buddhist belief.
4. Buddhist characteristics.

In the teacher's group, there were four important factors found:

1. Relationship between teachers and pupils.
2. Relationship between pupils and their peers.
3. Buddhist characteristics.
4. The model.

In the parent's group, there were four important factors found:

1. Dhamma-socialization.
2. Relationship among members of the family.
3. Buddhist belief.
4. Attitudes toward the conveying of Buddhist Principles for teaching application.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย ทั้งใน ส่วนที่เป็นงานวิชาการ งานภาคสนามและผู้สนับสนุนการศึกษาวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงแต่ ท่านเจ้าคุณอาจารย์พระสุธีวรญาณ ประธานควบคุม วิทยานิพนธ์ ผู้ที่จุดประกายให้ผู้วิจัยทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อนี้ ท่านเจ้าคุณอาจารย์พระศรีสิทธิมนูนี้ ท่านอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองที่ได้เมตตาให้คำปรึกษาแนะนำผู้วิจัยมาโดยตลอด ทั้งวิทยานิพนธ์ใน ระดับปริญญาโทและต่อเนื่องมาจนถึงระดับปริญญาเอก พระมหาไสว โชติโก ผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ (Buddhist Research Institute-BRI) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย ที่ได้ช่วยเหลือจัดหาทุนจำนวนหนึ่งมาสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณอย่างสูงแต่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อ้อมเดือน สดมณี และผู้ช่วย ศาสตราจารย์ งามตา วนินทานนท์ แห่งสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science Research Institute-BSRI) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ครูด้าน Research Methodology ของผู้วิจัย บุคคลสำคัญที่ผู้วิจัยต้องระลึกถึง ผู้ที่ได้ถ่ายทอดความรู้ไม่เพียง “กระบวนการวิจัย” เท่านั้น แต่รวมถึงเทคนิควิธีการคิดอย่างเป็นระบบ (Systematic Thinking) อีกนัยหนึ่งคือ ท่าน ไม่ได้สอนเพียงกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) แต่ยังสอนให้ผู้วิจัยเรียนรู้อย่างเป็น กระบวนการ (Process Learning) ตั้งแต่เมื่อครั้งยังศึกษาในระดับปริญญาโทและต่อเนื่องมาจน สำเร็จปริญญาเอก กล่าวได้ว่า ครูทั้งสองได้หยิบยื่นเครื่องมือเจียรนัยเพชรชั้นเยี่ยมให้แก่ผู้วิจัย เพื่อ ผู้วิจัยจะได้ไปแสวงหาเพชรด้วยตนเองเมื่อจบการศึกษาไปแล้ว

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ขอขอบคุณ ดร.รังสรรค์ โฉมยา ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติวิเคราะห์ที่ได้ช่วยแนะนำการลงข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การ อภิปรายผล ตั้งแต่งานวิจัยปริญญาโทซึ่งขณะนั้นอาจารย์รังสรรค์ ยังเป็นนักศึกษาปริญญาเอก ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ จนกระทั่งผู้วิจัย ได้จบปริญญาเอกตามอาจารย์รังสรรค์ออกไป และอีกท่านหนึ่งที่ได้ช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัยเรื่อยมา คือ คุณทิพย์สุดา จันทรแจ่มหาล้า นิลิตปริญญาเอก การวิจัยการศึกษา สาขาวิธีวิทยาการวิจัย (Methodology) จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ผู้ซึ่งกำลังจะจบปริญญาเอกเช่นกัน

ขอขอบคุณ อาจารย์ เควิน (Kevin P.O'Sheehan) สำหรับคำแนะนำและการ ตรวจสอบบทคัดย่อภาษาอังกฤษ

ขอขอบคุณ พระอาจารย์ ผู้จัดการโรงเรียน ผู้อำนวยการ ครูใหญ่ และบรรดาคณาจารย์
ทุกท่าน ตลอดทั้งผู้ปกครองและนักเรียน ที่ได้ให้ความร่วมมือสละเวลาอันมีค่า อำนวยความ
สะดวกในการทดสอบเครื่องมือวัด และการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งในส่วนที่เป็นงานเชิงปริมาณและ
งานเชิงคุณภาพ ทำให้การดำเนินงานภาคสนามเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ขอขอบใจในความมีจิตใจอันงดงามของคณะผู้ช่วยวิจัยทุกคน คือ คุณปัทมา เกตุอำ
คุณสุจินดา มุผล คุณสุภาศุกร์ จันประเสริฐ และคุณวิริยาภรณ์ เจริญชีพ นักศึกษาปริญญาโท-เอก
จากสถาบันวิจัยพฤกษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ได้ร่วมมือช่วยเหลือในการเก็บ
รวบรวมข้อมูลภาคสนาม ทำให้การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีและมีความสมบูรณ์ยิ่ง

ขอขอบคุณ คุณวาสนา เปี่ยมใส หัวหน้ากลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษา กลุ่มโรงเรียน
การกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) ที่ได้ให้ความ
ร่วมมือสนับสนุนข้อมูลทางวิชาการแก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณ พระมหาวิศิษฐ์ อาจารย์สมปโน เจ้าคณะ 19 วัดมหาธาตุ ทำ
พระจันทร์ ที่ได้อนุเคราะห์ให้ที่พักอาศัยแก่ผู้วิจัย ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ ณ มหาวิทยาลัยแห่งนี้
ตั้งแต่เริ่มเข้าศึกษาปริญญาโทจนจบปริญญาเอก

ส่วนผู้ที่ให้การสนับสนุนทางด้านการศึกษาและการวิจัยในครั้งนี้ ขออนุโมทนาขอบคุณ
อย่างสูงแต่ คุณโยมเบญจวรรณ ธนาภิสัทติกุล และญาติพี่น้องทุกคน คุณชัยณรงค์ ธนาภิสัทติกุล
และครอบครัว คุณพนาพร ศรมณี ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคที่ได้อำนวยความสะดวกในส่วนของ
คอมพิวเตอร์ อาจารย์วสันต์ งามสันติกุล ผู้ที่ได้ช่วยเหลือจัดหาที่พักอาศัยให้แก่ผู้วิจัย ตลอดจน
ญาติพี่น้องของผู้วิจัยทุกๆ คน ที่มีส่วนอย่างมากกับความสำเร็จของผู้วิจัยในครั้งนี้

คุณค่าของความดีงามอันเกิดจากการศึกษาวิจัย และการได้เผยแพร่เป็นวิทยาทาน
ที่เกิดจากความอดทนพากเพียร พุ่มเททำงานหนักทั้งร่างกายแรงใจ อย่างเต็มสติปัญญาและกำลัง
ความสามารถ ขอมอบเป็นการตอบแทนแต่ คุณบิดามารดา ครู อาจารย์ ผู้อุปการะ-ผู้อุปถัมภ์
ตลอดทั้งกัลยาณมิตรทุกท่าน ส่วนความผิดพลาดของการศึกษาวิจัยในการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออ้อมรับคำติชมและคำแนะนำที่สร้างสรรค์ แต่ถึงกระนั้น ผู้วิจัยคาดหวังว่าอาจยังมี
สิ่งละอันพันละน้อย ที่จะยังประโยชน์ให้เกิดแก่พระศาสนาได้บ้างไม่มากนักน้อย

พระวันชัย ธนวิไล (กัณโฑกัญจนะ)

กุมภาพันธ์ 2548

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(8)
สารบัญ	(10)
สารบัญตาราง	(14)
สารบัญแผนภูมิ	(16)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(17)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	9
1.4 คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	11
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	13
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
2.1 พฤติกรรมเชิงจริยธรรม	14
2.1.1 ความหมายของจริยธรรม	16
2.1.2 ความหมายของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	19
2.1.3 ความสำคัญและการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	20
2.1.4 ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมในเชิงพระพุทธศาสนา	24
2.1.5 การวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	28
2.1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	30
2.2 ลักษณะทางสังคมกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	31
2.2.1 ลักษณะทางสังคม	31
ก. ประเภทของโรงเรียน	31
ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	32

2.2.2 การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	33
ก. ความหมายของบทบาทการเรียนการสอนของครู	33
ข. ความสำคัญของบทบาทการเรียนการสอนของครู	34
ค. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทการเรียนการสอนของครู	37
ง. หลักในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ	38
จ. กระบวนการสอนของครู	42
ฉ. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
2.2.3 การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	45
ก. ความหมายของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)	45
ข. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาทางสังคม	47
ค. ทฤษฎีการเรียนรู้สังคมตามแนวแบนดูรา (Bandura)	50
ง. การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา	51
จ. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	54
2.3 ลักษณะทางจิตกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	56
2.3.1 ทักษะติดต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	56
ก. ความหมายของทักษะติดต่อ	56
ข. ความสำคัญของทักษะติดต่อ	59
ค. ทักษะติดต่อกับพฤติกรรม	60
ง. ทักษะติดต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	63
จ. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	64
2.3.2 ความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	65
ก. ความเชื่อความศรัทธา	65
ข. ความเชื่อในพระรัตนตรัย	67
ค. ความเชื่อในกฎแห่งกรรม	68
ง. ความเชื่อในการเวียนว่ายตายเกิด (อเนกชาติ) นรก สวรรค์ และการให้ความสำคัญต่อชีวิตในปัจจุบัน	70
จ. ความเชื่อในนิพพาน	71

จ. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	72
2.4 กรอบแนวคิดของการวิจัย	76
2.5 สมมติฐานของการวิจัย	77
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	78
3.1 แบบแผนการวิจัย	79
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	79
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	82
3.3.1 เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ	82
3.3.2 เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ	90
3.4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	91
3.4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการเชิงปริมาณ	91
3.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ	92
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล	92
3.6 การจัดระบบข้อมูล	97
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	97
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	99
4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ	100
4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา	100
4.1.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนต่างประเภทและต่างขนาด ตามสมมติฐานข้อ 1	102
4.1.3 วิเคราะห์คะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน กับประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน และลักษณะทางสังคม ตามสมมติฐานข้อ 2 และ 3	104
4.1.4 วิเคราะห์คะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน กับประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน และลักษณะทางจิต ตามสมมติฐานข้อ 4 และ 5	109
4.2 การอภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ	113
4.2.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	113
4.2.2 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อ 1	114

4.2.3	อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อ 2	115
4.2.4	อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อ 3	121
4.3	การอภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	127
4.3.1	พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดใน พระพุทธศาสนา	127
4.3.2	ปัจจัยเชิงสาเหตุในกลุ่มนักเรียนที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	133
4.3.3	ปัจจัยเชิงสาเหตุในกลุ่มครูที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	144
4.3.4	ปัจจัยเชิงสาเหตุในกลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่มีความสัมพันธ์ กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	148
บทที่ 5	สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	155
บรรณานุกรม		172
ภาคผนวก	ก เครื่องมือวัด	182
	ข ค่าอำนาจจำแนกรายข้อและค่าความเชื่อมั่น	188
	ค การทำสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)	193
	ง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม	203
ประวัติผู้วิจัย		270

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1. แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามประเภทโรงเรียนและขนาดโรงเรียน	100
2. แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศของนักเรียน	101
3. แสดงค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ตัวแปรการรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู พระพุทธศาสนาจากบิดามารดา และตัวแปรความเชื่อทางพระพุทธศาสนา	101
4. แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา กับโรงเรียนสามัญ	102
5. แสดงค่าเอฟในการวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง เมื่อพิจารณาตามตัวแปรประเภท โรงเรียนกับขนาดโรงเรียน โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม	103
6. แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน เมื่อพิจารณาตาม ประเภทโรงเรียนและขนาดโรงเรียน โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็น ตัวแปรตาม	103
7. แสดงค่าเอฟในการวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง เมื่อพิจารณาตามประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม	105
8. แสดงค่าเอฟในการวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง เมื่อพิจารณาตามประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม	106
9. แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน เมื่อพิจารณาตาม ประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม	107
10. แสดงค่าเอฟในการวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง เมื่อพิจารณาตามประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของ นักเรียนเป็นตัวแปรตาม	109

11. แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ประเภทโรงเรียน	ขนาดโรงเรียน	ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	เมื่อพิจารณาตาม
โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม			110
12. แสดงค่าเอฟในการวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง ประเภทโรงเรียน	ขนาดโรงเรียน	ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา	เมื่อพิจารณาตาม
โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม			112
13. แสดงค่าอำนาจจำแนกรายข้อและค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม			188
14. แสดงค่าอำนาจจำแนกรายข้อและค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดการรับรู้บทบาท การเรียนการสอนของครู			189
15. แสดงค่าอำนาจจำแนกรายข้อและค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดการได้รับการถ่ายทอด ทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา			190
16. แสดงค่าอำนาจจำแนกรายข้อและค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดทัศนคติต่อ พฤติกรรมเชิงจริยธรรม			191
17. แสดงค่าอำนาจจำแนกรายข้อและค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา			192

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1. ทฤษฎีต้นไม้อัจริยธรรมในเชิงพระพุทธศาสนา แสดงสาเหตุทางจิตที่ สำคัญของคนดีและคนเก่ง	26
2. แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย	76
3. แสดงแบบแผนการวิจัย	79
4. แสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน 6 ลักษณะ	168
5. แสดงปัจจัยในกลุ่มนักเรียน 4 ปัจจัย	169
6. แสดงปัจจัยในกลุ่มครู 4 ปัจจัย	170
7. แสดงปัจจัยในกลุ่มบิดามารดา 4 ปัจจัย	171

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

พระไตรปิฎกที่ใช้อ้างอิงในงานวิจัยฉบับนี้ คือ พระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500 และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2539, ฉบับภาษาบาลี อ้างอิงโดยระบุ คัมภีร์ เล่มที่ ข้อที่ และหน้าตามลำดับ เช่น ชุ.ชา. (บาลี) 27/353/126. หมายถึง คัมภีร์สุตตปิฎก ชุทุกนิกาย ชาตกปาติ ภาษาบาลี เล่มที่ 27 ข้อที่ 353 หน้า 126. ส่วนฉบับภาษาไทย อ้างอิงโดยระบุ คัมภีร์ เล่มที่ ข้อที่ และหน้าเช่นเดียวกัน ตัวอย่าง ส.นิ. (ไทย) 16/23/40. หมายถึง คัมภีร์สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค ภาษาไทย เล่มที่ 16 ข้อที่ 23 หน้า 40.

วิ.ม.	(ไทย)	=	พระวินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุपरินิคาสา	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
อง.จก.	(บาลี)	=	พระสุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย จกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จก.	(ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก องคุตตรนิกาย จกนิบาต	(ภาษาไทย)
ชุ.ชา.	(บาลี)	=	พระสุตตันตปิฎก ชุทุกนิกาย ชาตกปาติ	(ภาษาบาลี)
ชุ.ชา.	(ไทย)	=	พระสุตตันตปิฎก ชุทุกนิกาย ชาตก	(ภาษาไทย)

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ระยะเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมา การไหลบ่าของกระแสโลกาภิวัตน์ได้เข้าครอบงำทุกภูมิภาคของโลก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้านของแต่ละประเทศ โลกาภิวัตน์มิได้มีเพียงมิติทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียวแต่แทรกซึมไปทุกมิติ¹ ทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง สังคมวัฒนธรรม การขยายตัว การเติบโตของกระแสโลกาภิวัตน์นั้นก็ได้จำกัดวงอยู่เพียงเฉพาะระดับรัฐเท่านั้น หากมีอยู่ในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน ท้องถิ่นภูมิภาคด้วย²

ปัญหาที่ประเทศไทยกำลังเผชิญหน้าและต้องรับมือกันแก้ไข ซึ่งรัฐบาลได้ประกาศนโยบายเร่งด่วนเพื่อทำสงครามกับยาเสพติด การคอร์รัปชัน และความยากจน โดยเฉพาะปัญหาการคอร์รัปชันที่สำนักข่าวเอเอฟพีอ้างว่า ผลการรายงานของสำนักงานที่ปรึกษาความเสี่ยงทางการเมืองและเศรษฐกิจหรือเพิร์ค (Political & Economic Risk Consultancy-PERC) ซึ่งทำการสำรวจประเทศในเอเชีย 13 ประเทศ พบว่า ประเทศไทยจัดอยู่ในลำดับที่ 4 ที่มีปัญหาการคอร์รัปชัน รองจาก อินโดนีเซีย อินเดีย และเวียดนามตามลำดับ³ ขณะที่สำนักงานสถิติแห่งชาติรายงานว่า รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือนในปี 2544 ของคนไทยเท่ากับ 12,185 บาท⁴ โดยก่อนหน้านี้ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับนักวิชาการจากสถาบันต่างๆ สำรวจผู้เกี่ยวข้องกับสารเสพติดทั่วประเทศ พบว่า คนไทย 7,312,200 คน เคยใช้สารเสพติดหนึ่ง

---

¹ ธีรยุทธ บุญมี, **ชาตินิยมและหลังชาตินิยม**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร, 2546), หน้า 123.

² ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, **จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2544), หน้า 66. (ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ ใช้คำว่า “โลกาภิวัตน์” แต่ในที่นี้ใช้แทนว่า “โลกาภิวัตน์” เพื่อความสะดวกคล้องกับการกล่าวอ้างในครั้งแรก)

³ **ไทยรัฐ**, (12 มีนาคม 2546) : 16.

⁴ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ที่มา <http://www.nso.go.th/thai/stat/dw44/econ/07-1.2.xls> (เข้าถึง 27 มีนาคม 2546)

ในเก้าชนิดเริ่มตั้งแต่ ภัยพิบัติ ธรรมชาติ ไข้หวัดใหญ่ ภัยน้ำท่วม ยาเสพติด ยาสูบ ยาเค โคเคน⁵ ปัญหาหลักทั้ง 3 ประการ ได้ส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาเป็นลูกโซ่ อาทิ การขายบริการทางเพศของนักเรียนนักศึกษา ยุวอาชญากรรม การไม่รู้หนังสือของเด็ก การที่เด็กเสียชีวิตก่อนวัยอันควร เป็นต้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ในส่วนยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและการคุ้มครองทางสังคม ได้กำหนดเป้าหมายไว้ชัดเจนที่ต้องการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพ มีสุขภาพแข็งแรง เป็นคนเก่ง คนดี มีระเบียบวินัย รู้หน้าที่ มีความซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกทางสังคมทุกระดับ โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว องค์กรทางศาสนา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน สื่อมวลชนและประชาชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพลังปัญญา ศีลธรรมและวัฒนธรรมของคนไทย⁶

องค์กรทางศาสนากับสังคมนั้น ต่างก็มีความสัมพันธ์กันอย่างสนิทและต่างก็เกี่ยวเนื่องต่อกันและกันตั้งแต่เด็กดำบรพมาจนทุกวันนี้ สังคมจะเรียบร้อยก็เพราะมีหลักทางศาสนาคอยกำกับ ศาสนาจะคงอยู่ได้ก็ต้องดูจากพฤติกรรมทางสังคม⁷ ศาสนาจะช่วยในการอบรมให้มีการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งหน้าที่ศาสนาในประเด็นนี้เกี่ยวกับการฝึกหัดให้บุคคลมีการเรียนรู้ระเบียบประเพณีและกฎเกณฑ์สำหรับการดำรงชีวิตประจำวัน ศาสนาช่วยให้บุคคลรู้จักการปรับตัวและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในสังคมในรูปการฝึกอบรมเด็กและเยาวชน เช่น การจัดสร้างโรงเรียน หรือการให้การบวชเรียนแก่ผู้ใหญ่ เป็นต้น⁸

กว่าครึ่งศตวรรษที่ จอห์น เอ็มบรี (John Embree) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันได้เข้ามาศึกษาสังคมไทยและสรุปว่า ลักษณะของสังคมไทยเป็นสังคมที่มีโครงสร้างหลวม (Loosely

---

⁵ ไทยรัฐ, หน้า 5.

⁶ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549”, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, หน้า 38. (อัครา).

⁷ บุญลือ วันทายนต์, สังคมวิทยาศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539), หน้า 161.

⁸ จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540), หน้า 108.

Structured Society)⁹ และต่อมาในปี พ.ศ.2519 แจ็ค พอตเตอร์ (Jack Potter) นักวิชาการชาวอเมริกันได้เข้ามาศึกษาโครงสร้างสังคมชาวนาไทย พอตเตอร์ได้เสนอลักษณะที่เป็นองค์ประกอบหรือกลไกในการรวมกลุ่มไว้ด้วยกัน 11 ข้อ คือ (1) ลักษณะของครอบครัวขยายที่อาศัยอยู่รวมกันในบริเวณบ้านเดียวกัน (2) ระบบเครือญาติที่นับถือญาติทั้งสองฝ่าย (3) การให้ความสำคัญต่อกลุ่มบ้านที่เป็นเพื่อนบ้าน (4) กลุ่มร่วมมือแลกเปลี่ยนแรงงาน (5) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้เยาว์ (6) การจัดแบ่งชนชั้นและสถานภาพ (7) ผู้นำและบริวาร (8) กลุ่มการเมือง (9) หมู่บ้านในฐานะที่เป็นองค์การบริหารและการปกครอง (10) สังคมหมู่บ้าน และ (11) วัดของหมู่บ้าน¹⁰

จากแนวคิดของพอตเตอร์อาจสรุปได้ว่า สังคมชนบทไทยประกอบด้วยโครงสร้างและความสัมพันธ์ใน 3 สถาบัน คือ บ้าน วัด โรงเรียนหรือราชการ ซึ่งได้ถูกกำหนดให้เป็นแกนนำในการพัฒนาชนบท โดยเน้นถึงความสัมพันธ์ในระดับหน้าที่ของสถาบันต่างๆ ในครอบครัวคือ บิดามารดา บุตร ตลอดจนญาติพี่น้อง ในโรงเรียนคือ ผู้บริหาร ครูอาจารย์ ข้าราชการเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐ และในวัดคือ เจ้าอาวาส พระลูกวัด อุบาสก อุบาสิกา และศิษย์วัด ขณะเดียวกัน ก็จัดความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทั้งสามด้วย ลักษณะเช่นนี้ทำให้วัดกลับกลายมาเป็นสถาบันสำคัญอันเป็นลักษณะของ “สามประสาน” หรือ “บ-ว-ร” คือ บ้าน วัด โรงเรียนหรือราชการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชนบทตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งมั่นคงให้กับชุมชน อันเป็นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในแง่ขององค์รวม¹¹ กล่าวโดยสรุป ความสำคัญของวัด คือ การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เมื่อเป็นได้ดังนี้ก็เท่ากับวัดเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมที่เข้มแข็ง ซึ่งมีความสำคัญที่สุดต่อการบังเกิดขึ้นของศีลธรรมในสังคม¹²

---

⁹ John F. Embree, “Thailand - A Loosely Structured Social System”, *Loosely Structured Social System : Thailand in Comparative Perspective*, ed. By Hans-Dieter Evers, (Connecticut : New Haven, 1969) : 1-15.

¹⁰ แจ็ค เอ็ม. พอตเตอร์, *โครงสร้างสังคมชาวนาไทย*, แปลโดย ดร.นฤจร อธิธิจิระจรัส, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2626), หน้า 215-346.

¹¹ มนูญ มุกข์ประดิษฐ์, *แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2542), หน้า 36.

¹² ประเวศ วะสี, *พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2540), หน้า 74.

วัดเป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญยิ่งในสังคมไทย พระพุทธศาสนาเป็นเสมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติและเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาติไทย ทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม และการเมือง¹³ วัดเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวบ้าน เป็นที่อบรอมกล่อมเกลาลูกหลานของคนในหมู่บ้าน ในอดีตถือเป็นประเพณีของชาวไทยกำหนดว่าชายไทยที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ควรอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ประเพณีนี้ได้แทรกซึมเข้าไปในจิตใจของชายไทยนับตั้งแต่อดีตและสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน ชาลส์ เอฟ. คายส์ (Charles F. Keyes) พบว่า เพื่อเป็นการตอบแทนพระคุณพ่อแม่ ลูกควรช่วยทำนาของครอบครัวตั้งแต่เด็กไปจนถึงเป็นผู้ใหญ่และแต่งงาน ลูกชายมีพันธะพิเศษที่จะต้องบวชเป็นเวลาหนึ่งหรือสองปีเพื่อสร้างกุศลให้กับพ่อแม่¹⁴ ในทำนองเดียวกัน มาริโอ คาโตะ นักมานุษยวิทยาชาวญี่ปุ่นพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของอำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น มีคติความเชื่อว่าการบวชเป็นพระเมื่ออายุ 21 ปี กลายเป็นประเพณีของผู้ชาย สำหรับลูกชายถือว่าการตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ สำหรับพ่อแม่ถือว่าเป็นวิธีการทำบุญ¹⁵ นอกจากนี้ เดวิด เค. วัตต์ (David K. Wyatt) ได้แสดงทัศนะว่า การบวชเป็นโอกาสสำคัญของผู้ชายที่มาจากครอบครัวชนบทในภาคอีสานที่จะได้รับการศึกษา และวัดเป็นสถาบันการศึกษาสำคัญในสมัยที่ยังไม่มีการศึกษาระบบใหม่¹⁶

พระสงฆ์ซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อน อันเปรียบเสมือนจักรเฟืองสำคัญของกลไกที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเคลื่อนที่ไปอย่างมีพลวัต กล่าวคือ พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ใน 4 ลักษณะดังนี้ ด้านการปกครอง การเผยแผ่ การศึกษา และการสาธารณูปการ สมัยโบราณวัดเป็นศูนย์กลางของ

---

¹³ สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนากรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา, (กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, 2530), หน้า 20.

¹⁴ Charles F. Keyes, "Isan: Regionalism in Northeastern Thailand", Ithaca: Cornell University, Department of Asian Studies, Southeast Asia Program, Data Paper 65. อ้างใน แจ็ค เอ็ม. พอตเตอร์, **โครงสร้างสังคมชาวนาไทย**, หน้า 291-292.

¹⁵ มาริโอ คาโตะ, "ผลกระทบของการอ่านหนังสือได้ในหมู่บ้านภาคอีสานของประเทศไทย : ศึกษากรณีจำศีลของผู้หญิงในช่วงเข้าพรรษา", ใน **สื่อกับมานุษยวิทยา**, จัดพิมพ์โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, (กรุงเทพฯ : แพลน ฟรันทิ่ง จำกัด, 2546) :19-20. มาริโอ คาโตะ นักศึกษาปริญญาเอกของมหาวิทยาลัยเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น กำลังเก็บข้อมูลภาคสนาม ณ หมู่บ้านหนึ่งในอำเภอแวงน้อย จังหวัดขอนแก่น.

¹⁶ David K. Wyatt, **The Politics of Reform in Thailand : Education in the Reign of King Chulalongkorn**, (New Haven : Yale University, 1969). อ้างใน มาริโอ คาโตะ, **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 18.

ชุมชนทั้งทางการศึกษา วัฒนธรรมและการช่วยทำให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ¹⁷ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา ชุมชนหนึ่งๆ มีลักษณะการปฏิบัติภารกิจที่ครบจบสิ้นในตัว วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางทำหน้าที่ให้การศึกษาดลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนของชุมชนนั้นๆ อยู่ชุมชนไหนก็ไปเรียนไปปรึกษาไต่ถามฟังธรรมที่วัดของชุมชนนั้น¹⁸ สภาพดังกล่าวได้เปลี่ยนไปเมื่อเกิดการปฏิรูปคณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 นโยบายสร้างรัฐชาติทำให้พระพุทธศาสนากลายเป็นศาสนาของชาติ มีการจัดแบบแผนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคณะสงฆ์โดยถูกกำหนดจากส่วนกลางคือกรุงเทพฯ¹⁹ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อเกิดการปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนาที่มีหน่วยงานต่างๆ ของรัฐเข้ามารับผิดชอบ ทำให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์ถูกลดทอนลง การเปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการเป็นกระทรวงศึกษาธิการเป็นสัญลักษณ์อย่างชัดเจนว่า การศึกษาได้กลายเป็นเรื่องของรัฐแต่ผู้เดียว มิใช่หน้าที่ของวัดอีกต่อไป²⁰ บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ต่อชาวบ้านจำกัดอยู่ที่การศึกษาระดมให้เข้าใจหลักศีลธรรมของพระพุทธศาสนา แล้วเป็นผู้สั่งสอนให้คนทั้งหลายเข้าใจหลักศีลธรรมเหล่านั้น ควบคู่ไปกับการสั่งสอนให้เด็กอ่านออกเขียนได้ เพื่อจะเป็นราษฎรที่ดีหรือเป็นพลเมืองดีต่อไปเท่านั้น²¹ ความเป็นครูของพระสงฆ์ในฐานะผู้สอนความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เช่น วิชาชีพช่างต่างๆ วิชารักษาโรค วิชาโหราศาสตร์ ฯลฯ ได้รับการมองข้ามไปเพราะมีการสร้างสถาบันการศึกษาแผนใหม่ขึ้นมาทำหน้าที่²² แต่กระนั้นก็ตาม ภายหลังจากมาพระสงฆ์ส่วนหนึ่งที่เล็งเห็นถึงความสำคัญในสถานภาพและบทบาทดั้งเดิมของสถาบันสงฆ์ได้พยายามปรับเปลี่ยนบทบาททั้งนี้เพื่อที่จะตั้งอัตลักษณ์ (Identity) เดิมที่ได้สูญหายไปให้กลับคืนมา โดยมีจุดประสงค์ คือ เพื่อการดำรงรักษาอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ที่ต้องการอนุเคราะห์ เกื้อกูล และเพื่อประโยชน์สุขของสาธารณชนจำนวนมาก อาทิ การเข้าไปมีส่วนร่วมบริหารและการจัดกิจการด้านการศึกษา เป็นต้น

---

¹⁷ ประเวศ วะสี, **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2544), หน้า 70.

¹⁸ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), **บทเรียน 25 ปี คนไทยเรียนรู้หรือยัง**, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2541), หน้า 33-34.

¹⁹ พระไพศาล วิสาโล, **แนวโน้มของพุทธศาสนาไทยในศตวรรษที่ 21**, (กรุงเทพฯ : บริษัทเคล็ดไทย, 2543), หน้า 40.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.

²¹ สายชล สัตยานุรักษ์, **สมเด็จพระยาตำราธิราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ “ชน” ของชาวสยาม**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน จำกัด, 2546), หน้า 258.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 260.

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาที่จัดตั้งขึ้นตามระเบียบการกระทรวงศึกษาธิการเรื่องโรงเรียนราษฎร์ของวัด พุทธศักราช 2488 โดยระยะแรกได้ชื่อว่า “โรงเรียนราษฎร์ของวัด” สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษา มีวัดเป็นเจ้าของและผู้บริหารเป็นพระสงฆ์เจ้าอาวาส รับนักเรียนทั้งที่เป็นพระสงฆ์สามเณรและฆราวาสได้ ปัจจุบันมีโรงเรียนประเภทนี้ทั่วประเทศ 59 โรงเรียน มีจุดประสงค์หลักเพื่อบริการด้านวิชาการและยังมีความโดดเด่นอันเป็นหัวใจหรือสัญลักษณ์ของโรงเรียน คือ ด้านจริยศึกษา ซึ่งแต่ละโรงเรียนจะต้องจัดทำโครงการพิเศษ ดังนี้

- จัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเพื่อส่งเสริมจริยธรรม
- พัฒนาส่งเสริมบุคลิกภาพทางด้านจริยธรรม
- ติดตามและประเมินผลทางจริยธรรม

โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 6 ประการ คือ

- 1) ให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนจริยธรรมให้ได้ผลดี เป็นที่เชื่อถือและตัวอย่างที่ดีกว่าโรงเรียนประเภทอื่นๆ
- 2) ให้นักเรียนในโรงเรียนประเภทนี้ เข้าใจหลักธรรมและกิจกรรมทางศาสนาอย่างชัดเจนและมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง
- 3) ให้นักเรียนในโรงเรียนประเภทนี้ มีศีลธรรมคุณธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองและปฏิบัติได้จนเป็นนิสัย
- 4) ให้นักเรียนในโรงเรียนประเภทนี้ สามารถใช้หลักธรรมควบคุมกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกรอบศีลธรรมอันดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทั้งสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคมได้
- 5) ให้นักเรียนในโรงเรียนประเภทนี้ มีบุคลิกลักษณะความเป็นผู้นำและผู้ตาม ซึ่งสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสงบสุข
- 6) ให้นักเรียนในโรงเรียนประเภทนี้ เป็นพลเมืองที่ประพฤติธรรมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข²³

---

²³ คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา, **ความเป็นมากลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2545), หน้า 8-9.

จากหลักการข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า นอกจากงานบริการด้านวิชาการซึ่งจัดได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคนให้เป็น “คนเก่ง” โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนายังวางเป้าหมายที่สำคัญ คือ ความโดดเด่นในด้านจริยธรรม ที่ต้องการฝึกอบรมคนให้เป็น “คนดี” ของสังคม อันสอดคล้องกับแผนพัฒนาคนที่ต้องการเน้นเป้าหมายในระดับรากหญ้า (Grass-roots Level) ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาประเทศ

กล่าวโดยสรุปคือ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มุ่งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียนซึ่งเป็นกลไกในการป้องกันตัวตน (Ego-defense Mechanism) ในการควบคุมตนเอง อันเปรียบเสมือนการฉีดวัคซีนเพื่อการป้องกันโรค และวัคซีนที่ดีที่สุดก็คือ การฝึกให้มีสำนึกแห่งการรักษาศีล การรักษาความดี ถ้าเยาวชนเติบโตมาในระบบที่ปลูกฝังในเรื่องการทำความดีให้หนักแน่น ก็น่าจะสามรถอดูตัวเองให้หันเข้าหาความถูกต้อง ความดีงาม²⁴ ดังนั้น การที่นักเรียนได้ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) จากบริบทของวัดในชุมชนนั้นๆ เช่น จากพระสงฆ์ โดยเฉพาะผู้ที่เจ้าอาวาสหรือพระผู้ใหญ่ผู้อาวุโส ซึ่งเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนในเรื่องความสำเร็จในการดำรงชีวิตที่ดีงาม เป็นผู้มีคุณธรรมและรอบรู้ในขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นหัวหน้าชุมชน²⁵ จะมีส่วนช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่จะช่วยป้องกันเมื่อเด็กและเยาวชนเผชิญหน้ากับสถานการณ์อันไม่พึงประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อสามของแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559) ที่กำหนดเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนว่า ให้สถาบันในสังคมทุกสถาบันสามารถทำหน้าที่เป็นภูมิคุ้มกัน พัฒนาจิตใจ คุณภาพชีวิตที่ดีงาม และมีความสุขของคนและสังคมไทยได้ตลอดไป²⁶

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มุ่งที่จะตอบปัญหาว่า นักเรียนที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดีนั้นมีอะไรเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุ โดยจะทำการศึกษานักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนต่างประเภท (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) ต่างขนาด (ใหญ่ เล็ก) และนักเรียนที่มี

---

²⁴ พรทิพย์ โรจนสุนันท์, **วัยรุ่นรุ่นวายสโตไลหรือแสบซ่า**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2546), หน้า 121.

²⁵ ศรีศักร วัลลิโภดม, “ประสบการณ์ความเป็นมนุษย์ในงานสนามทางมานุษยวิทยา”, ใน **คนในประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย**, จัดพิมพ์โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, (กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2545) : 32.

²⁶ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, “แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559)”, กรุงเทพฯ : มหาจุฬารัตนบรณาคาร, มปป., หน้า 73. (อัครสำเนา).

ลักษณะทางจิตสังคมแตกต่างกัน (การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา) ด้วยความแตกต่างดังกล่าวนี้ จะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนอย่างไร โดยจะนำพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ไปเปรียบเทียบกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนสามัญ เพื่อให้ได้ภาพที่ชัดเจน ข้อมูลส่วนนี้เป็นการดำเนินงานตอนที่ 1 เมื่อได้ปัจจัยเชิงสาเหตุที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการวิจัยแล้ว จึงจะทำการศึกษาถึงมูลเหตุที่แท้จริงที่อยู่นอกเหนือกรอบแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น ซึ่งส่งผลให้นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เป็นผู้มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดี อันเป็นการดำเนินงานตอนที่ 2 โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) และการทำสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) นักเรียน ครู บิดามารดา หรือผู้ปกครอง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อเปรียบเทียบโรงเรียนที่ประเภทแตกต่างกัน (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) และโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน (ใหญ่ เล็ก) ว่านักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกันหรือไม่

1.2.2 เพื่อศึกษาว่าประเภทโรงเรียน (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) ขนาดโรงเรียน (ใหญ่ เล็ก) และลักษณะทางสังคมที่แตกต่างกัน (การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนหรือไม่

1.2.3 เพื่อศึกษาว่าประเภทโรงเรียน (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) ขนาดโรงเรียน (ใหญ่ เล็ก) และลักษณะทางจิตที่แตกต่างกัน (ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนหรือไม่

1.2.4 เพื่อศึกษามูลเหตุที่แท้จริงของการเกิดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยจะทำการศึกษาถึง ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในของนักเรียน ที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสามัญที่มีบริบทใกล้เคียงกัน แล้วทำการเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนทั้งสองประเภทและสองขนาด ซึ่งใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีเครื่องมือวัดคือแบบสอบถาม เมื่อได้ข้อมูลสรุปเป็นภาพรวมแล้ว จึงทำการศึกษามูลเหตุที่แท้จริงของการเกิดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่และเล็ก คือ การศึกษาชุมชน (Community Study) ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและบริบทข้างเคียง โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้น การดำเนินงานจึงแบ่งเป็น 2 ตอน คือ

การดำเนินงานตอนที่ 1 การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

ก. ประชากร คือ นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และนักเรียนของโรงเรียนสามัญขนาดใหญ่และเล็ก จำนวน 4 โรงเรียน โดยพิจารณาขนาดโรงเรียนจากข้อมูลของนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) คือ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาที่เปิดทำการสอนระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ขนาดเล็กมีจำนวนนักเรียนรวมไม่เกิน 690 คน และขนาดใหญ่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1,380 คน ขึ้นไป

ข. กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสามัญ ขนาดใหญ่และเล็ก ส่วนเหตุผลที่เลือกศึกษากับนักเรียนในระดับนี้ คือ

- 1) อายุระหว่าง 14-16 ปี (อายุตามเกณฑ์ 15 ปี) เป็นกลุ่มที่อยู่ในภาวะเสี่ยง
- 2) นักเรียนในระดับนี้ ได้ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมจากบริบทของวัดและโรงเรียนมาเป็นระยะเวลาพอสมควร จึงน่าที่จะได้รับการเรียนรู้บริบทของพระพุทธศาสนาได้ระดับหนึ่ง

ค. การจัดระบบข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถาม (Questionnaires) ด้วยตนเองพร้อมกับผู้ช่วยวิจัย แล้วนำแบบสอบถามมาลงรหัส (Coding) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ SPSS for

Windows 10.0.7(Statistical Package for the Social Science for Windows) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม

ง. ตัวแปรที่ศึกษา

1. **ตัวแปรอิสระ** (Independent Variables) ได้แก่ ปัจจัยทางสังคม และ ปัจจัยทางจิต

1.1 ปัจจัยทางสังคม

1.1.1 การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู

1.1.2 การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา

1.2 ปัจจัยทางจิต

1.2.1 ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

1.2.2 ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

2. **ตัวแปรตาม** (Dependent Variable) คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

3. **ตัวแปรแบ่งกลุ่ม** คือ ประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน

การดำเนินงานตอนที่ 2 การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

ก. **การประมวลผลภาพรวม** เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินงานตอนที่ 1 แล้ว ผู้วิจัยจะสรุปภาพรวมของปัจจัยทางจิตสังคม (Psychosocial Factors) และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ที่ได้จากการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ

ข. **การสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม** ผู้วิจัยเลือกวิธีการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยเลือกแบบการสัมภาษณ์ที่เปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ (Open-ended) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมสนทนาได้แสดงความคิดเห็นให้มากที่สุด และการทำสนทนากลุ่ม เพื่อค้นหาข้อมูลเชิงลึกที่ไม่สามารถพบได้จากการดำเนินงานตอนที่ 1

ค. **ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง** คือ นักเรียน ครู บิดามารดาหรือผู้ปกครองของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่และขนาดเล็ก

ง. **การจัดระบบข้อมูล** ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองพร้อมกับผู้ช่วยวิจัย ใช้วิธีการจัดระเบียบข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์เพื่อช่วยในการจัดข้อมูลเชิงคุณภาพ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการแปลความหมายของข้อมูล (Data Interpretative)

1.4 คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1.4.1 นิยามศัพท์ทั่วไป

ก. **โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา** หมายถึง โรงเรียนเอกชนที่วัดเป็นเจ้าของ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) เป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนในสายสามัญตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษา ให้แก่นักเรียนทั้งที่เป็นพระสงฆ์สามเณรและฆราวาส เปิดทำการสอนในเวลากลางวันตามปกติ โดยจัดการศึกษาตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ หรือหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากกระทรวงศึกษาธิการ มีวัตถุประสงค์การจัดตั้งเพื่อการกุศล ไม่มุ่งผลประโยชน์ให้เป็นของบุคคล คณะบุคคล องค์กร หรือสถาบันอื่นใด ผลประโยชน์อันเกิดจากกิจการของโรงเรียนทุกประการ จะต้องนำไปใช้เพื่อการดำรงและพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน โดยมุ่งให้ถึงตัวเด็กนักเรียนเป็นสำคัญ

ข. **ลักษณะทางจิตสังคม** หมายถึง ลักษณะต่างๆ ของผู้ถูกศึกษา อันประกอบด้วยลักษณะทางจิตที่เกี่ยวข้องกับสังคม ซึ่งได้แก่ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ส่วนลักษณะทางสังคมของบุคคล ได้แก่ การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู และการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา

1.4.2 นิยามปฏิบัติการของตัวแปร

ก. **พฤติกรรมเชิงจริยธรรม** หมายถึง ปริมาณการรับรู้ ยอมรับ และการปฏิบัติของผู้ตอบเกี่ยวกับหลัก ศีล 5 ธรรม 5 กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ความกตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์ การเสียสละ ความสามัคคี การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี การเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง และการสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ข. **การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู** หมายถึง ปริมาณการรับรู้ของนักเรียนจากครูที่กระทำหรือแสดงออกด้านการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา เป็นกระบวนการที่คำนึงถึงหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

1) ด้านการเตรียมการ หมายถึง ความสามารถของครูในการเตรียมตนเอง เตรียมแหล่งข้อมูล เตรียมสื่ออุปกรณ์ต่างๆ เตรียมการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และเตรียมการวัดประเมินผล

2) ด้านการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถของครูในการให้คำแนะนำ ช่วยเหลือสนับสนุนและเสริมแรง ร่วมทำกิจกรรมกับนักเรียน สร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นมิตร พร้อมทั้งเป็นผู้ติดตามตรวจสอบผลการดำเนินกิจกรรมของนักเรียน

3) ด้านการประเมินผล หมายถึง ความสามารถของครูในการดำเนินการตรวจสอบว่าการจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่

ค. การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา หมายถึง ปริมาณการรับรู้ของผู้ตอบจากการได้รับการฝึกอบรมของบิดามารดาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้แก่ การบริจาคทาน การรักษาศีล และการฝึกสมาธิภาวนา

ง. ทักษะคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง ปริมาณการรับรู้ว่า (1) สิ่งหนึ่งดีมีประโยชน์หรือไม่ดีมีโทษ (2) การมีความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ พอใจ ไม่พอใจ และ (3) ความพร้อมของบุคคลที่จะกระทำต่อสิ่งนั้นไปในทิศทางที่ให้การยอมรับ สนับสนุน เสริมสร้าง หรือในทางตรงกันข้าม มีความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงหรือทำลายล้างสิ่งนั้น ซึ่งก็คือการทำความดีอันเป็นพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เช่น การมีความรู้ความกตัญญูเป็นสิ่งที่ดีงาม มีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น อีกทั้งเป็นคุณธรรมพื้นฐานสำคัญของผู้ที่จะปฏิบัติธรรมขั้นสูงต่อไป เมื่อบุคคลเห็นว่าความกตัญญูเป็นสิ่งที่ดีงามแล้ว ยินดีและพอใจในความกตัญญู และมีความพร้อมที่จะแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

จ. ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ปริมาณการรับรู้และยอมรับของผู้ตอบเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ ความเชื่อในพระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม กฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด (อเนกชาติ) นรก สวรรค์ การให้ความสำคัญแก่ชีวิตในปัจจุบัน และความเชื่อนิพพานคือเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในพระพุทธศาสนา

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทำให้ทราบว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนต่างประเภท (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) และต่างขนาด (ใหญ่ เล็ก) มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกันเพียงใด

1.5.2 ทำให้ทราบว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนต่างประเภท (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) ต่างขนาด (ใหญ่ เล็ก) และมีลักษณะทางสังคมที่แตกต่างกัน (การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา) มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกันเพียงใด

1.5.3 ทำให้ทราบว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนต่างประเภท (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) ต่างขนาด (ใหญ่ เล็ก) และมีลักษณะทางจิตที่แตกต่างกัน (ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา) มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกันเพียงใด

1.5.4 ทำให้ทราบถึงมูลเหตุที่แท้จริงของการเกิดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นแนวคิดในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กเยาวชนอย่างเป็นระบบ

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ จะเป็นการนำเสนอเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวคิดทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการวิจัย เพื่อแสดงให้เห็นถึงกรอบทางความคิด ความหมาย ความสำคัญ การวัดตัวแปร การกำหนดตัวแปรต้นและตัวแปรตาม การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม โดยแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงที่สอดคล้องกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดสมมติฐานของการวิจัยต่อไป

2.1 พฤติกรรมเชิงจริยธรรม

โครงสร้างทางสังคมซึ่งประกอบด้วยสถาบันต่างๆ ที่มีลักษณะแยกย่อยอันเป็นปัจเจก และสถาบันเหล่านั้นก็เป็นพลังในการขับเคลื่อนทางสังคม คนในสังคมจำเป็นต้องพัฒนาการเรียนรู้ของตนตลอดเวลา ทั้งนี้ เพื่อนำประเทศเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) โดยจะเป็นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ของคนในยุคแรก หรือการเรียนรู้ในระบบของการศึกษาปัจจุบัน การเรียนรู้ทั้งสองระบบต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ เพื่อให้สังคมได้วิวัฒนาการไปอย่างต่อเนื่อง สุลักษณ์ ศิวรักษ์ แสดงทัศนะไว้ว่า การศึกษามีส่วนช่วยให้สังคมวิวัฒนาการไปเร็วหรือช้า ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพของสังคมและวัตถุประสงค์ที่สมาชิกในสังคมนั้นต้องการ ระบบการศึกษาในสังคมหนึ่งใดขึ้นอยู่กับเครื่องยนต์กลไกอันซับซ้อนในสังคมนั้น ที่นำไปเพื่อให้สมาชิกในสังคมนำเอาความรู้ ทักษะและทัศนคติมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างสอดคล้องกับสิ่งซึ่งสังคมต้องการ และการถ่ายทอดสิ่งต่างๆ เหล่านี้ให้ได้ผล คือเป้าหมายประการหนึ่งของการศึกษา กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ระบบการศึกษาขึ้นอยู่กับปัจจัย 2 ข้อ ได้แก่ 1) ผลที่พึงประสงค์นั้นคืออะไร และ 2) มรรควิถีย่างไรที่จะก่อให้เกิดผลอันนั้น¹ และเมื่อได้เป้าหมายและวิธีการแล้ว ผู้เรียนก็จะได้รับการถ่ายทอดอย่างเหมาะสม เพื่อนำความรู้ต่างๆ ไปก่อให้เกิดประสิทธิผล (Outcomes)

---

¹ ส.ศิวรักษ์, ปรัชญาการศึกษาศาสตร์และศิลป์แห่งการปฏิรูปการเรียนรู้, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2545), หน้า 9.

คือ ประโยชน์ต่อตน ประโยชน์ต่อผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่ายอันเป็นประโยชน์หรือผลที่มุ่งหมาย² (อัตตะหรืออรรถ 3 คือ อัตตัตตะ ปรัตตะ อุกฤษัตตะ)³ และการที่จะประเมินว่าบุคคลผู้นั้นประสบความสำเร็จในชีวิตหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด อาจสังเกตได้จากพฤติกรรมการแสดงออกทางสังคม ซึ่งในเรื่องการประสบผลสำเร็จในชีวิตนี้ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein) นักวิทยาศาสตร์ผู้ปรารถนาดีของโลกได้แสดงทัศนะไว้ว่า การมองว่าผู้ใดประสบผลสำเร็จหรือมีคุณค่าอย่างแท้จริงหรือไม่ ควรจะดูว่าผู้นั้นได้ให้สิ่งใดกับสังคมบ้าง มากกว่าที่จะมองว่าผู้นั้นได้รับสิ่งใดไปจากสังคม⁴

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เป็นโรงเรียนราษฎร์ประเภทหนึ่งที่ตั้งก่อดำเนินงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) ซึ่งได้จัดหลักการเรียนการสอนแบบเดียวกันกับโรงเรียนสามัญทั่วไป ขณะเดียวกัน ก็มีจุดเน้นที่ต้องการให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีจุดประสงค์ คือ มุ่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมซึ่งนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง การควบคุมกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกรอบศีลธรรมคุณธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคม ตลอดจนมีลักษณะของความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เพื่อการดำรงตนเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข⁵ ขณะเดียวกัน โรงเรียนก็ได้รับการสนับสนุน จากคณะสงฆ์ซึ่งเปิดโอกาสให้วัด พระสงฆ์และชุมชน ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาอย่างเต็มที่ โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ส่งเสริมและให้การอุดหนุนแก่โรงเรียนเป็นพิเศษ เพราะถือว่าโรงเรียน

---

² ส.นิ. (ไทย) 16/23/40. “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้พิจารณาเห็นประโยชน์ของตน สมควรแก่เพื่อที่จะทำกิจของตนให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท หรือว่าบุคคลผู้พิจารณาเห็นประโยชน์ของผู้อื่น สมควรแก่เพื่อที่จะทำกิจของผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท หรือบุคคลผู้พิจารณาเห็นประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย สมควรแก่ที่จะทำกิจของทั้ง 2 ฝ่ายให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท”

³ พระราชนิพนธ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528), หน้า 132.

⁴ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์, “การศึกษา”, ใน **มนุษยชาติอันเป็นที่รัก**, แปลและเรียบเรียงโดย วิจักขณา, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2545) : 62.

⁵ อ้างแล้ว.

เรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา เป็นโรงเรียนต้นแบบประเภทการจัดการศึกษาสงเคราะห์ ให้แก่บุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส⁶

2.1.1 ความหมายของจริยธรรม

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ดังต่อไปนี้

Kohlberg กล่าวว่า จริยธรรมนั้นมีพื้นฐานมาจากความยุติธรรม คือการกระจายสิทธิ และหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับกันอยู่โดยทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีความเป็นสากลซึ่งคนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกๆ สถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้งเป็นอุดมคติ ดังนั้น พันธะทางจริยธรรม จึงเป็นการเคารพในสิทธิข้อเรียกร้องของผู้อื่นอย่างเสมอภาค⁷

Zanden หมายถึง มุมมองและคุณค่าที่เกิดขึ้นโดยวิธีใช้แนวทางของศาสนาและสามารถส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคล⁸

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า จริยธรรมมีความหมายกว้าง หมายถึง การดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีพ การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้านทุกระดับ ทั้งทางกาย วาจา ใจ ทั้งด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านอารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา ถ้าเป็นการดำเนินชีวิตหรือครองชีวิตอย่างถูกต้อง ทำให้มนุษย์เป็นอิสระ มีจิตใจไร้ทุกข์อย่างแท้จริง ท่านเรียกว่าเป็นพรหมจริยะ แปลว่า การครองชีวิตอย่างประเสริฐหรือชีวิตประเสริฐ⁹

ส.ศิวัรักษ์ กล่าวว่า การสอนจริยธรรมน่าจะหมายถึง การกระทำใดๆ ที่ให้คนได้รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับแนวปฏิบัติของสังคมตน (และของสังคมอื่นถ้าเป็นไปได้) กับให้รู้ว่าทำอะไรเขา

---

⁶ ผ่องศิริ เรียงตระกูล, “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานของโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดลำปาง”, **ปริญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544), หน้า 19.

⁷ Kohlberg L., “Moral Stages and Moralization : The Cognitive Developmental Approach”, **Moral Development and Behavior**, (New York : Holt Rinehart and Winston, 1976) : 4-5.

⁸ James W. Vander Zanden, **Sociology the Core**, 3rd ed., (New York : McGraw-Hill Inc., 1986), p. 323.

⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2543), หน้า 10-11.

ถือว่าถูก ทำอะไรถือว่าผิด ส่วนการฝึกหัดอบรมทางจริยธรรม น่าจะหมายถึงการเลี้ยงลูกเพื่อให้เข้าได้กับหลักความประพฤติปฏิบัติที่ถือกันว่าดีในสังคมนั้นๆ¹⁰

ดวงเดือน พันธุมนาวิน หมายถึง ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว คำที่ยังมีความหมายไม่ชัดเจนคือคำว่า “ระบบ” ซึ่งหมายถึง ทั้งสาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำหรือไม่กระทำนั้น ตลอดจนกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านี้ด้วย¹¹ และได้จำแนกจริยธรรมโดยทั่วไปออกเป็นองค์ประกอบ 4 ประการคือ 1) ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ที่สังคมของตนนั้น การกระทำชนิดใดดีควรกระทำและการกระทำชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรม หรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย 2) ทักษะคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นมากน้อยเพียงใด ทักษะคติเชิงจริยธรรมของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงได้ 3) เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของบุคคล และ 4) พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้นๆ¹²

บุญมี แทนแก้ว ให้ความหมายจริยธรรมว่ากว้างขวางมาก อาจรวมไปถึงค่านิยม (Value) คือ สภาพหรือการกระทำบางประการที่เราเชื่อและยึดมั่นถือมั่น เพื่อจะได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของสังคมหรือของตัวเองเอง เช่น ความดี ความซื่อสัตย์สุจริต และอื่นๆ เหล่านี้เป็นค่านิยมฝ่ายดี แต่อาจจะมีค่านิยมฝ่ายชั่ว เช่น การดื่มสุรายาเมา การเป็นชู้กับเมียเขา การแต่งกายที่นิยมใช้ของที่ผลิตจากต่างประเทศ การใช้ของราคาแพงและอื่นๆ ค่านิยมที่จัดเป็น จริยธรรมคือค่านิยมฝ่ายดี¹³

¹⁰ ส.ศิริรักษ์, **ปรัชญาการศึกษาศาสตร์และศิลป์แห่งการปฏิรูปการเรียนรู้**, หน้า 78.

¹¹ ดวงเดือน พันธุมนาวิน, **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 113.

¹² ดวงเดือน พันธุมนาวิน, **จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษาพฤติกรรมศาสตร์**, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 2-3.

¹³ บุญมี แทนแก้ว, **จริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2539), หน้า 169-170.

จํานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ หมายถึง กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่พึงปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงคุณงามความดี หรือเพื่อให้เกิดคุณธรรม กฎเกณฑ์หรือแนวทางที่พึงปฏิบัติได้รับการประเมินค่าว่าเป็นสิ่งที่ดี สามารถนำผู้ประพฤติปฏิบัติตนให้บรรลุที่หวังไว้ได้ ขณะเดียวกัน ก็ไม่สร้างความทุกข์ความเดือดร้อนแก่บุคคลหรือสุจริตชนทั้งหลาย การปฏิบัติตามจริยธรรมย่อมให้ผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ สังคมสิ่งแวดล้อม ผู้ปฏิบัติจริยธรรมย่อมได้ชื่อว่าเป็นคนดี หากบุคคลในสังคมทุกคนปฏิบัติตามหลักจริยธรรม สังคมสิ่งแวดล้อมจะไม่ถูกเบียดเบียนและถูกรบกวน จนเกิดสภาพเสียดุลยภาพทางสังคมและระบบนิเวศวิทยา¹⁴

ธีรยุทธ บุญมี หมายถึง ปรัชญาที่เน้นการปฏิบัติที่เป็นจริงในชีวิตประจำวัน เพื่อบรรลุสู่คุณธรรม ความดีงาม หรือผลบางอย่าง ปรัชญาแนวนี้บางครั้งก็ต้องยอมรับว่ามีหลักเกณฑ์แห่งความเป็นที่แน่นอน เป็นกฎเกณฑ์นามธรรมที่คอยควบคุมมนุษย์อีกชั้นหนึ่ง หรือเป็นอุดมคติที่เราควรแสวงหาโดยการประพฤติปฏิบัติของเรา¹⁵

ไสว มาลาทอง หมายถึง กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติหรือหลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ¹⁶

จะเห็นได้ว่า นักวิชาการต่างประเทศและในประเทศได้ให้ความหมายของจริยธรรมในลักษณะของแหล่งที่เกิด วิธีการ องค์ประกอบ และเป้าหมายไว้แตกต่างกัน ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าจริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์ที่มีลักษณะแห่งความเป็นสากล ซึ่งเกิดจากหลักการทางศาสนาเป็นพื้นฐาน และนำมาสู่อำนาจในการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำ อาทิ การทำความดีละความชั่ว ทำสิ่งที่ถูกไม่ทำสิ่งผิด โดยเกี่ยวเนื่องกับวิถีทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในทุกๆ ด้าน อันจะนำมาสู่คุณงามความดีที่เป็นความสุขอันประเสริฐแก่ตนเอง แก่ผู้อื่น และเกื้อหนุนประโยชน์ให้แก่บริบทของสังคม

---

¹⁴ จํานงค์ อติวัฒนสิทธิ์, *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 195.

¹⁵ ธีรยุทธ บุญมี, *ถอดรื้อปรัชญาและศิลปะแบบตะวันตกเป็นศูนย์กลาง*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร, 2546), หน้า 18.

¹⁶ ไสว มาลาทอง, *คู่มือการศึกษาจริยธรรม*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542), หน้า 7.

2.1.2 ความหมายของพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

Hoffman ได้ให้ความหมายโดยคำนี้ถึงพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล ซึ่งจริยธรรมโดยทั่วไปจะประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และพฤติกรรมจริยธรรม (Moral Behavior)¹⁷

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมจริยธรรมไว้ว่า หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่างๆ ด้วย ลักษณะพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสังคมนั้น คือพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ หรือพยายามกำจัดและผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้น ผู้มีจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมากและประเภทหลังน้อย¹⁸

บุญมี แทนแก้ว ได้กล่าวถึงหลักจริยธรรมในการดำเนินชีวิตหรือเชิงพฤติกรรมไว้ว่า คือหลักในการประพฤติที่ถูกต้องจึงจะมีความสุข เพราะความสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาอันเป็นผลแต่จะเกิดผลได้ต้องมีหลักการที่ต้องปฏิบัติ ในพระพุทธศาสนา คฤหัสถ์หรือชาวบ้านจะมีความสุขได้ต้องพยายามปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม อันเป็นธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นมนุษย์สมบูรณ์ เพราะผู้ปฏิบัติตามเบญจศีลเบญจธรรม เรียกว่า เป็นผู้ที่มีมนุษยธรรม คือ ธรรมที่ทำให้บุคคลให้เป็นมนุษย์สมบูรณ์ได้

19

ลำดวน ศรีมณี ได้สรุปลักษณะของจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมว่ามีคุณสมบัติอยู่ 2 ประเภท คือ

ก. ลักษณะที่สังคมต้องการ คือ พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมนั้น และให้การสนับสนุนแก่ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ยกย่องสรรเสริญให้เป็นผู้มีเกียรติในสังคม

---

¹⁷ M.I. Hoffman, "Development of Moral Thought : Feeling and Behavior", *American Psychologist*, (October 1979) : 958-963.

¹⁸ ดวงเดือน พันธุมนาวิน, *พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2 จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา*, (กรุงเทพ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 2.

¹⁹ บุญมี แทนแก้ว, *จริยศาสตร์*, หน้า 132.

ข. ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการ คือ พฤติกรรมที่สังคมประณามว่าไม่ดี ไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม และไม่สนับสนุนผู้กระทำโดยวิธีการลงโทษให้ผู้มีพฤติกรรมเช่นนั้น รู้สึกสำนึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่ควรกระทำต่อไป

และยังกล่าวต่อไปอีกว่า ผู้ที่มีจริยธรรม คือ ผู้มีลักษณะที่ประพฤติดีประพฤติชอบ มีความคิดชอบ เว้นจากการกระทำชั่วด้วยกาย วาจา และใจ คือ ประพฤติชอบด้วยกาย ได้แก่ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤตินิดในกาม ประพฤติชอบด้วยวาจา ได้แก่ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพื่อเจ้อ ประพฤติชอบด้วยใจ ได้แก่ ไม่โลภอยากได้ของเขา ไม่คิดพยาบาทปองร้ายเขา มีความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม²⁰

จากความหมายของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมข้างต้นอาจสรุปได้ว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นความรู้ ความคิด อันจะนำไปสู่การกระทำของบุคคลในสังคม ถ้ามองในทัศนะสองขั้วคู่ตรงข้าม (Dichotomy) พฤติกรรมเชิงจริยธรรมมีทิศทางสองทิศทาง กล่าวคือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางบวก ย่อมนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม ในทางพระพุทธศาสนา ก็คือการประพฤติปฏิบัติตามศีล 5 ธรรม 5 ส่วนอีกทางหนึ่งเป็นการมองในทางลบ ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมทั่วไปไม่พึงปรารถนาและรังเกียจ

2.1.3 ความสำคัญและการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ปัญหาที่ประเทศไทยกำลังประสบและต้องรีบแก้ไขอย่างเร่งด่วน คือ ปัญหาที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน การขายบริการทางกามเพศของนักเรียน การก่อการทะเลาะวิวาทระหว่างนักเรียน อาชีวะ การที่เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษาเป็นผู้ค้ายาบ้าในโรงเรียนด้วยนอกจากจะเป็นผู้เสพเองแล้ว จากข่าวที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ รายงานว่า สถานพินิจเด็กเยาวชนเต็มล้นจนไม่พอเพียงที่จะรับเด็กเข้าอยู่ได้ ปัญหาเหล่านี้เป็นสิ่งบั่นทอนคุณภาพของประชาชน เนื่องจากเด็กเยาวชนเหล่านี้ต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และจะเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศในอนาคต

การพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านความเก่งหรือเด่นเพียงด้านเดียว ย่อมถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะสังคมยังต้องการบุคลากรประเภทนี้ แต่ขณะเดียวกัน สังคมก็ต้องการคนเก่งที่มีคุณธรรม จริยธรรมควบคู่ไปด้วย ถ้าปราศจากคุณธรรมจริยธรรมแล้วคนเก่งก็อาจสร้างพฤติกรรมจริยธรรม

²⁰ ลำดวน ศรีมณี, **จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก**, (กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด, มปป.),

เชิงลบได้เช่นกัน ดังกรณีการฆาตกรรมทำลายศพของนักศึกษาแพทย์ผู้หนึ่งหรือการจับกุมพ่อค้า ยาบ้าที่มีอาชีพแพทย์ เป็นต้น

ป่วย อึ้งภากรณ์ กล่าวว่า การศึกษาควรมีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. เพื่อที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นมนุษย์ที่ดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรม เป็นพลเมืองดี มีความคิดชอบทำชอบ และประพฤติชอบ
2. ควรจะอบรมนักเรียน รวมทั้งนักศึกษามหาวิทยาลัยให้รู้จักใช้ความคิด รู้จักบำรุงสติปัญญาให้เฉียบแหลมเพื่ออำรงวิชาการ ให้แตกฉานและลึกซึ้ง นำมาใช้ประโยชน์แก่ตนและแก่ประชาชน
3. ฝึกนักเรียนให้สามารถมีความรู้สำหรับใช้ประกอบสัมมาอาชีพะ เลี้ยงชีวิตของตน และครอบครัวได้โดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น

และได้แสดงทัศนะต่อไปอีกว่า การศึกษาอบรมดังกล่าวไม่ได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะในโรงเรียนหรือสถานศึกษาเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมในหัวข้อที่ 1 ควรจะได้มีการอบรมจากทางบ้าน ข้อนี้มีความสำคัญมาก แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ทุกคนอาจจะบอกว่าเป็นเรื่องที่รู้ๆ กันอยู่แล้ว แต่เนื่องด้วยในสมัยปัจจุบันนี้ ผู้ปกครองบิดามารดามักจะโยนความรับผิดชอบไปให้แก่ครูบาอาจารย์หรือรัฐบาลซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ เพราะฉะนั้นจึงขอเน้นว่า การศึกษาอบรมควรมีทั้งทางบ้านและทางสถานศึกษา สถานศึกษาก็แยกออกได้เป็นวัดตามแบบโบราณ โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยในปัจจุบันนี้ สถานศึกษาดังกล่าวมีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเท่าที่เกี่ยวกับวิชาการและวิชาชีพตามข้อ 2 และข้อ 3 ผู้ใดได้รับการศึกษาในระดับต่ำก็จะต้องได้รับประโยชน์น้อย แต่ยิ่งศึกษาสูงขึ้นไปก็ยิ่งควรจะได้รับประโยชน์เพิ่มพูนขึ้น แต่ถ้าผู้ใดมีสันดานเลวและบกพร่องในข้อ 1 คือ ปราศจากความซื่อสัตย์สุจริตและศีลธรรม คุณประโยชน์ที่จะได้รับจากข้อ 2 และข้อ 3 ย่อมกลายเป็นโทษและในบางกรณีย่อมกลายเป็นโทษอย่างมหันต์²¹

---

²¹ ป่วย อึ้งภากรณ์, **ทัศนะว่าด้วยการศึกษา**, (กรุงเทพ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2545),

พนม พงษ์ไพบูลย์²² ได้แสดงทัศนะว่า เรากำลังให้ความสำคัญกับคนเก่งทางความรู้ มากเกินไปหรือเปล่า เรากำลังละเลยความเป็นคนดีหรือเปล่า หรือเราคิดว่าถ้าคนเก่งแล้วก็จะเป็น คนดีได้โดยอัตโนมัติ จึงไม่ต้องให้ความสำคัญกับการเป็นคนดี ซึ่งเป็นเรื่องไม่จริง ไม่ถูกต้องจริงๆ แล้วระบบการศึกษาควรต้องให้ความสำคัญกับการสร้างคนให้เป็นคนดี ไม่น้อยกว่าการสร้างคน เก่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 23 กล่าวว่า การจัดการศึกษาทั้ง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้ง ความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา .... นั่นคือทั้งความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้ต้องให้ความสำคัญควบคู่กันไป การสร้าง คุณธรรมก็คือ การสร้างให้คนเป็นคนดีนั่นเอง การสร้างให้ผู้เรียนเป็นคนดีต้องถือว่าเป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาบรวมหรือคือส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ หลายคนเข้าใจผิดคิดว่าถ้าจะพัฒนา ให้ผู้เรียนมีคุณธรรม ก็ต้องให้เรียนวิชาที่ว่าด้วยศีลธรรมจริยธรรมตามหลักของศาสนาต่างๆ ซึ่งก็ ไม่ใช่เรื่องที่ผิด แต่การสร้างคุณธรรมคงไม่สามารถแยกสร้างได้ต่างหากจากการเรียนรู้ในเรื่องอื่นๆ คุณธรรมความเป็นคนดี เป็นคุณลักษณะทางจิตใจที่แสดงออกผ่านการประพฤติปฏิบัติ การ ตัดสินใจทำหรือไม่ทำอย่างใดอย่างหนึ่ง บนพื้นฐานความเชื่อที่เป็นค่านิยมทางคุณธรรมนั้นๆ คือ พฤติกรรมของคนที่ปรากฏจะแสดงให้เห็นถึงความคิดความเชื่อเชิงคุณธรรม และจะบ่งบอกได้ ว่าเป็นพฤติกรรมของคนดีหรือคนไม่ดี พฤติกรรมเหล่านี้ที่สำคัญ เช่น ความเป็นคนรู้จักหน้าที่ รับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ความเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต รู้จักเสียสละ อดทน ช่วยเหลือผู้อื่น เป็น ต้น

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาเด็กและเยาวชนจะต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ควบคู่กับ คุณธรรม โดยไม่อาจแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างเด็ดขาดว่า เป็นหน้าที่ของสถาบันใด สถาบันหนึ่ง ครอบครัวและโรงเรียนต้องทำหน้าที่สอดประสานกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพื่อสร้าง บุคลากรที่มีคุณค่าในสังคม ดังนั้น ยุทธศาสตร์แห่งการป้องกันและแก้ไขจึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนที่ ทุกฝ่ายจะต้องเร่งระดมภูมิปัญญา เพื่อการสกัดกั้นหรือลดทอนปัญหาไม่ให้รุนแรงไปกว่านี้

---

²² พนม พงษ์ไพบูลย์, “ความรู้คู่คุณธรรม”, เรียบเรียงและนำเสนอโดย นิภา แยมวดี, (ออนไลน์), 4 พฤษภาคม 2543, ที่มา <http://www.moe.go.th/web-panom/article-panom/book-panom04.htm> (เข้าถึง 5 พฤษภาคม 2546)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะว่า พระพุทธเจ้าเป็นภาวิตัตตะ แปลว่า ผู้มีตนที่ได้พัฒนาแล้ว แล้วท่าน (พระพุทธเจ้า) ก็อธิบายว่า พัฒนาแล้วอย่างไร การมีตนพัฒนาแล้ว คือ

- 1) ภาวิตกายโย มีกายภาวนา คือ มีการพัฒนาทางกาย
- 2) ภาวิตสีโล มีศีลภาวนา คือ มีการพัฒนาศีล ศีลคือการอยู่ร่วมกันด้วยดีในสังคม เป็นการพัฒนาในความสัมพันธ์ทางสังคม
- 3) ภาวิตจิตโต มีจิตภาวนา คือ มีพัฒนาการทางจิตใจ พัฒนาการทางจิตใจในด้านของ Heart ฝรั่งเศสเรียกว่า Emotional เป็นด้านอารมณ์ ที่แท้ก็คือเรื่องของจิตใจ
- 4) ภาวิตปัญญา มีปัญญาภาวนา คือ มีพัฒนาการทางด้านปัญญา แต่ของเราไม่ใช่ว่า Intellectual Development เราใช้ว่า Wisdom Development²³

ท่านแสดงทัศนะต่อไปอีกว่า การพัฒนาการศึกษาจะต้องเป็นไปแบบบูรณาการ ตัวอย่างการสอนจริยศึกษาแบบบูรณาการ ที่เราต้องนิยามความหมายของจริยศึกษาให้กว้างมากกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ จะต้องเน้นมิติทางสังคม กล่าวคือ เน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน สถาบัน สิ่งแวดล้อม การทำให้รู้และฝึกฝนวิธีการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนระหว่างมนุษย์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยทัศนะดังกล่าวท่านได้สรุปว่า จริยธรรมเป็นสิ่งที่สั่งสมตกทอดมาไม่สามารถตัดทอน ไม่เป็นการร่ายนักที่จะสร้างจริยธรรมใหม่ จริยธรรมของสังคมหรือแม้แต่ของบุคคลหนึ่ง เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง เราไม่สามารถสร้างคนให้มีจริยธรรมอย่างใหม่ขึ้นมาได้อย่างลอยๆ เพราะคนเราไม่พ้นจากพื้นฐานเท่าที่มีอยู่ซึ่งสะสมมา ฉะนั้น พื้นฐานเท่านี้เราจะต้องเข้าใจ ถ้าเราจะสร้าง จริยธรรมใหม่เราต้องแก้ไขปรับพื้นฐานนั้น โดยประการแรกการฝึกพัฒนาแบบหนึ่งคือ การจำแนก จริยธรรมเป็นข้อ เช่น ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความกตัญญูตเวที ความมีสติรอบคอบ ส่วนประการที่สองคือ ให้ถือว่าธรรมะทั้งหมดเป็นองค์ประกอบด้านต่างๆ เรื่องเดียวกัน กระบวนการเดียวกัน คือกระบวนการพัฒนาคน ถ้าอยู่ในกระบวนการอันเดียวกันแล้ว การฝึกก็ไม่ใช่แบบที่สร้างจริยธรรมทีละข้อ แต่เป็นการที่จะต้องหาองค์ธรรมแกนหรือตัวแกนหลักขึ้นมาอันหนึ่ง เมื่อจับแกนหลักขึ้นมาได้แล้ว ก็กำหนดว่าจะอะไรที่เป็นคุณสมบัติอื่นจริยธรรมข้ออื่นที่เรา

---

²³ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), การศึกษาพัฒนาการหรือบูรณาการ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2543), หน้า 42-43.

ต้องการ²⁴ โดยเน้นที่ “ฉันทะ” ดังนั้น ถ้าเราสร้างฉันทะขึ้นมาได้ สร้างนิสัยสร้างสรรค์ สร้างลักษณะจิตใจของพนักงานขึ้นมาแล้ว คุณสมบัติที่พึงปรารถนาอื่นๆ หรือคุณธรรมอื่น เช่น ความมีวินัยก็จะเกิดขึ้น²⁵

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาทางการศึกษานั้นจะต้องกระทำพร้อมๆ กันใน 4 ลักษณะ ซึ่งได้แก่ การพัฒนาทางกาย (Physical Development) การพัฒนาด้านจิตใจหรืออารมณ์ (Mental – Emotional Development) การพัฒนาทางสังคม (Social Development) และการพัฒนาด้านปัญญา (Wisdom Development) โดยการพัฒนาจริยธรรมอาจทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ การพัฒนาจริยธรรมแบบแยกย่อยในแต่ละด้าน เช่น ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ เป็นต้น และการพัฒนาจริยธรรมแบบองค์รวม ซึ่งต้องอาศัยหลักธรรม “ฉันทะ” ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความรัก ความชอบ ความพึงพอใจ อันเป็นแรงจูงใจที่จะกระตุ้นให้เกิดจริยธรรมข้ออื่นๆ ตามมา

2.1.4 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมในเชิงพระพุทธศาสนา

ดวงเดือน พันธุมนาวิน นักวิจัยและพัฒนาระบบพฤติกรรมไทย ได้ทำการศึกษาค้นคว้าสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งว่า พฤติกรรมเหล่านี้มีสาเหตุปัจจัยทางจิตใจอะไรบ้าง ทฤษฎีนี้สร้างจากการสรุปผลการวิจัยในเรื่องดังกล่าวของเยาวชนและประชาชนคนไทยทั่วประเทศ อายุระหว่าง 7 ถึง 60 ปี จำนวนรวมกันหลายพันคน ซึ่งเป็นผลงานวิจัยที่ปรากฏทั่วไปในประเทศไทยมารวม 30 ปี

กล่าวโดยสรุปทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม คือ คนไทยที่มีการกระทำที่จัดได้ว่าเป็นคนดีและคนเก่งนั้น การกระทำเหล่านี้เกิดจากสาเหตุทางด้านจิตใจอะไรบ้าง โดยวิธีการวิจัยเปรียบเทียบคนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมเดียวกันหรือคล้ายกัน แต่มีพฤติกรรมการทำดีในปริมาณต่างกัน เช่น เด็กบางคนไม่โกงในการเล่นเกมส์แต่บางคนโกง นิสิตบางคนอาสาไปพัฒนาชนบทแต่นิสิตคนอื่นๆ ในชั้นเรียนเดียวกันกลับไม่อาสา วิทยุรุ่นชายบางคนทำผิดกฎของโรงเรียนในขณะที่เพื่อนในชั้นเรียนเดียวกับตนไม่ทำผิด ส่วนทางด้านคนเก่งก็มีการศึกษาว่า เกษตรกรบางคนทำไม่จึงปลูกมันฝรั่งพันธุ์ดีในขณะที่เพื่อนเกษตรกรในหมู่บ้านเดียวกันยังปลูกพันธุ์เก่า ทำไมชาวชนบทบางคนจึงย้ายถิ่นหนีความยากจนไปตั้งตัวใหม่แต่บางคนไม่ย้ายถิ่นไม่ยอมเปลี่ยนแปลงอาชีพ ทำไมเด็กบางคนจึง

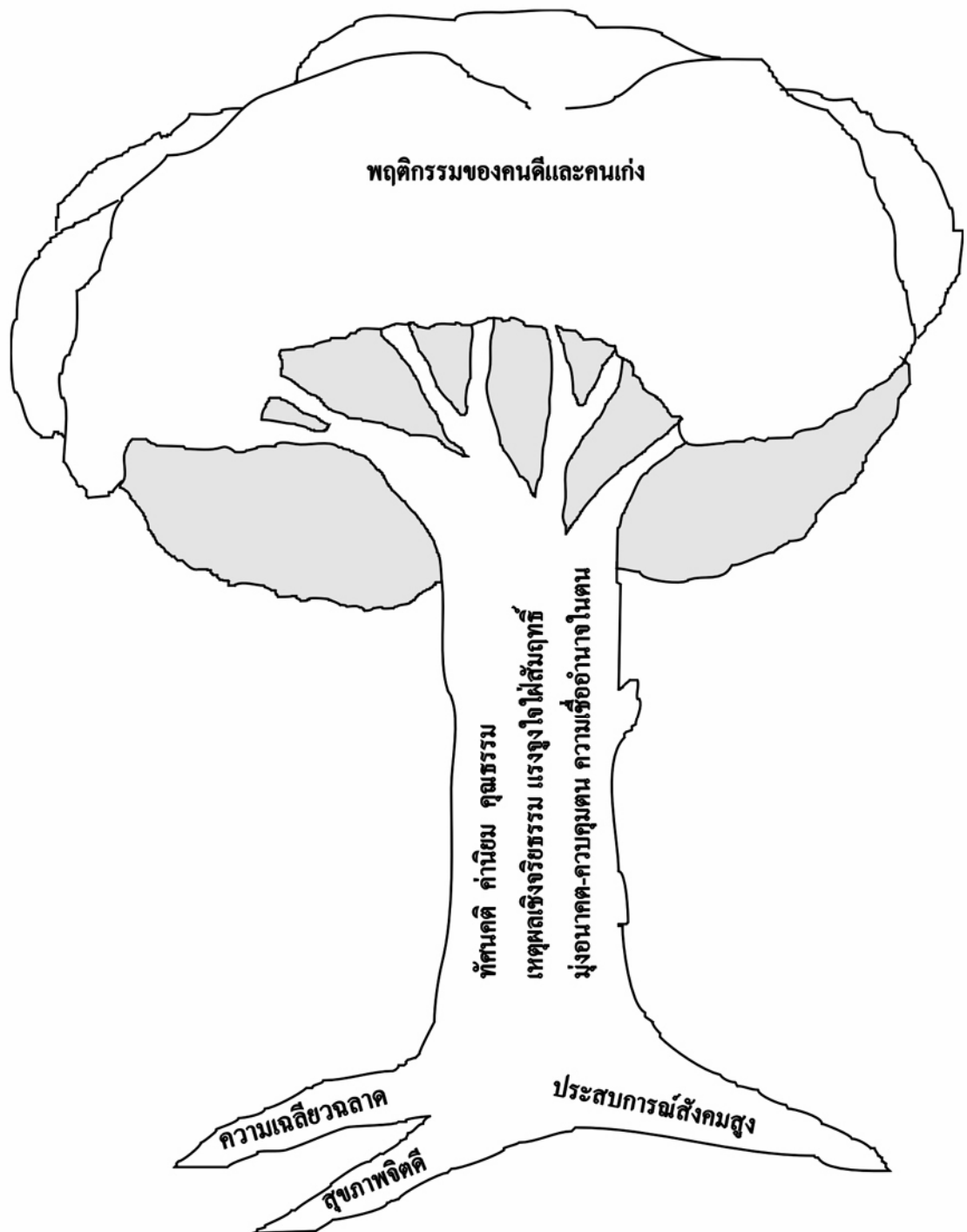
²⁴ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**, หน้า 37-38.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

แปร่งฟันตามวิธีใหม่ที่สอนให้จนฟันสะอาดขึ้น ในขณะที่เพื่อนที่ครูสอนเช่นเดียวกันแต่กลับไม่ยอมแปร่งฟันตามคำแนะนำ

จากการวิจัยคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่อายุตั้งแต่ 7 ถึง 60 ปี จำนวนกว่า 5,000 คน ในการวิจัยหลายสิบเรื่องจนถึงปัจจุบัน ทำให้พบว่า คนไทยที่มีการกระทำที่จัดว่าเป็นพฤติกรรมของคนดีหรือพฤติกรรมของคนเก่งนั้น มีลักษณะทางจิตใจที่สำคัญ 8 ประการ ในปริมาณที่แตกต่างจากคนที่ดีน้อยหรือเก่งน้อย (ซึ่งอยู่ในสถานการณ์เดียวกันกับคนที่ดีมากและเก่งมาก) นั่นคือคนที่ดีมากและเก่งมากเป็นคนที่ มีลักษณะทางจิตดังนี้ คือ (1) มีทัศนคติที่ดีต่อคุณธรรม หมายถึง เป็นผู้ที่มีคุณธรรมต่างๆ สูง เห็นประโยชน์ของความดีงามต่างๆ และเห็นโทษของความชั่ว (2) มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง หมายถึง เป็นผู้ที่ไม่เห็นแก่ตัวน้อย แต่เห็นแก่ผู้อื่น เห็นแก่ส่วนรวม และเห็นแก่หลักการหรืออุดมคติมากกว่า (3) การมุ่งอนาคตและควบคุมตนได้มาก หมายถึง เห็นความสำคัญของอนาคต มีการวางเป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว รู้จักบังคับตนให้อดได้รอได้ (4) มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง หมายถึง มุมนะบากบันฝ่าฟันอุปสรรคเพื่อทำความดี และทำงานอย่างขยันขันแข็งตามเป้าหมายที่วางไว้ (5) การเชื่ออำนาจในตน หมายถึง เชื่อว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เชื่อว่าผลดีและผลเสียที่เกิดกับตนนั้น ส่วนใหญ่มีสาเหตุจากการกระทำของตนเองทั้งในปัจจุบันและในอดีต (6) มีความสามารถทางการรู้การคิดสูง หมายถึง เป็นผู้ที่มีความฉลาดคิดได้หลายแง่มุมและคิดได้ในเชิงรูปธรรมและนามธรรมอย่างลึกซึ้ง (7) มีประสบการณ์ทางสังคมสูง รู้ธรรมชาติของมนุษย์และสังคมอย่างถูกต้องกว้างไกล รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และลักษณะสุดท้าย (8) มีสุขภาพจิตดี หมายถึง อารมณ์ผ่องใสวิตกกังวลน้อยหรือเหมาะสมกับเหตุการณ์ รู้เท่าทันเหตุการณ์ต่างๆ

ต้นไม้จริยธรรมในทฤษฎีนี้มีส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ ดอกและผลไม้บนต้น ลำต้น และราก โดยพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งเปรียบเสมือนผลผลิตที่น่าพอใจและมีประโยชน์ คือ ดอกไม้และผลไม้ จิตลักษณะประการที่หนึ่งถึงห้าที่กล่าวมาแล้วเปรียบเสมือนลำต้นของต้นไม้ ก่อร่างคือต้นไม้จะออกดอกและผลดกสมบูรณ์ได้ ต้องมีลำต้นหรือสาเหตุที่เพียบพร้อมสมบูรณ์ด้วย ส่วนจิตลักษณะอีกสามด้าน คือประการที่หกถึงแปดที่กล่าวมา เปรียบเสมือนรากของต้นไม้ซึ่งเป็นพื้นฐานของความเจริญทางจิตใจห้าประการที่ลำต้น และจิตลักษณะทั้ง 8 ประการนี้ ร่วมกันเป็นสาเหตุปัจจัยของพฤติกรรมการทำดีละเว้นชั่ว การทำงานอย่างขยันขันแข็งตามหน้าที่ เพื่อคุณภาพของงานและเพื่อส่วนรวม (ดูภาพ 1)

ภาพ 1. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงสาเหตุทางจิตที่สำคัญ
ของคนดีและคนเก่ง

ในเชิงพระพุทธศาสนา พฤติกรรมของคนดีและพฤติกรรมของคนเก่ง คือ การเลี้ยงชีพชอบหรือการทำงานชอบ และการกระทำชอบนั่นเอง ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนาคนจากคนดิบให้เป็นคนสุก เพื่อให้มีการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนา จึงอาจกล่าวได้ว่า ดอกไม้และผลไม้บนต้นไม้เจริญธรรม ตรงกับมรรคสองในแปดทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ได้ในชีวิตของฆราวาส

ส่วนจิตลักษณะทั้ง 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ อาจมีส่วนใกล้เคียงกับหลักธรรมะข้อต่างๆ ในพระพุทธศาสนา เช่น การมีทัศนคติที่ดีต่อคุณธรรมต่างๆ ก็เกี่ยวข้องกับฉันทะ คือ ความพอใจในการละเว้นชั่วและทำความดี คือ ศีล 5 และธรรม 5 การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูงอาจเปรียบได้กับสัมมาทิฐิ คือ มีหลักการชอบ คิดชอบ เห็นชอบนั่นเอง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อาจเปรียบได้กับวิริยะ ความเชื่ออำนาจในตน คือ ความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม แต่มีขอบเขตทางกาลเวลาแคบกว่าทางพระพุทธศาสนา เพราะความเชื่ออำนาจในตนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในชีวิตปัจจุบันและอดีต ส่วนความเชื่อในกฎแห่งกรรมนั้นมีขอบเขตครอบคลุมทั้งอดีตกาล ปัจจุบันกาลและรวมถึงอนาคตกาลด้วย และลักษณะมุ่งอนาคตและความสามารถควบคุมตนเอง ก็เกี่ยวข้องกับ การมีสติและการเอาชนะใจตนเอง

ส่วนจิตลักษณะพื้นฐานอีก 3 ประการ คือ ความเฉลียวฉลาด ประสพการณ์ทางสังคม และสุขภาพจิต เมื่อพิจารณาร่วมกันในบุคคลต่างๆ ที่อาจจะมีจิตลักษณะหนึ่งๆ สูงหรือต่ำกว่าคนรุ่นเดียวกัน คนที่มีจิตลักษณะทั้งสามด้านสูงเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่เหตุผลเชิงจริยธรรมจะพัฒนาสูงขึ้นไปได้ คนที่มีจิตลักษณะดังกล่าวสามด้านสูงพร้อมในตัวคนๆ เดียวกัน จึงเปรียบเสมือนคนประเภทบัวเหนือน้ำในพระพุทธศาสนา ส่วนผู้มีจิตลักษณะสองด้านสูงแต่อีกด้านหนึ่งต่ำ หรือผู้มีจิตลักษณะพื้นฐานหนึ่งด้านสูงอีกสองด้านต่ำ หรือต่ำหมดทั้งสามด้านในคนๆ เดียวกัน เปรียบเหมือนบัวเหล่าน้ำที่ 3, 2, และ 1 ซึ่งอยู่ใต้น้ำลึกลงไปในระดับต่างๆ กัน คนสามประเภทหลังนี้ ยังขาดความพร้อมทางจิตใจบางด้านหรือทั้งสามด้านซึ่งต้องได้รับการพัฒนาก่อน หลังจากนั้น เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเหล่านี้จึงจะพัฒนาขึ้นได้ต่อไป

---

²⁶ ฤกษ์ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน, “ลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้”, รายงานการวิจัยฉบับที่ 43, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533), หน้า 16-18.

จากการประมวลทฤษฎีตันไม้จริยธรรมในเชิงพระพุทธศาสนาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีตันไม้จริยธรรมเป็นทฤษฎีที่ได้มาจากการศึกษาวิจัย ในเชิงวิชาการทางจิตวิทยาและ พฤติกรรมศาสตร์นั้น แม้จะเป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ใน สภาพของฆราวาสในชีวิตปัจจุบันเท่านั้น แต่เมื่อได้เปรียบเทียบพฤติกรรมของคนดีและคนเก่งและ จิตลักษณะทั้ง 8 ประการ กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แม้ในบางครั้ง จิตลักษณะบางด้านจะ มีความหมายที่แคบไม่ครอบคลุมหลักธรรมเต็มทั้งข้อ แต่กระนั้นก็ตาม ทฤษฎีตันไม้จริยธรรมก็เป็น แหล่งที่รวมธรรมะหลายข้อหลายหมวดที่มาจากสัมพันธกันเชิงสาเหตุและผล โดยที่หลัก ธรรมะเหล่านี้แต่เดิมมักแสดงไว้เฉพาะเรื่องแยกต่างหากจากกัน แต่เมื่อพิจารณาทฤษฎีตันไม้ จริยธรรมควบคู่กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว เปรียบเสมือนการนำธรรมะในหลายหมวด หลายหมู่มาประยุกต์ใช้ในเชิงพฤติกรรม เพื่อที่จะได้ภาพรวมอันชัดเจน ในการวิเคราะห์พฤติกรรม คนไทยในหลายๆ มิติ ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้ จึงได้นำทฤษฎีตันไม้จริยธรรมในเชิงพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวคิดเพื่อศึกษาถึงปัจจัยเชิงสาเหตุ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนใน โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

2.1.5 การวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

การประมวลผลงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนใน ระดับต่างๆ พบลักษณะการวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดังนี้

วิบูลลักษณ์ สุขแปะ²⁷ มีการวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมระหว่างนักเรียนประจำและ นักเรียนไป-กลับ โดยแบ่งเป็นด้านต่างๆ 10 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมี เหตุผล ความกตัญญูตเวที ความมีระเบียบวินัย การเสียสละ ความสามัคคี ความประหยัด ความ ยุติธรรม ด้านความอดุสาหะ และด้านความเมตตา โดยแบบสอบถามทุกด้านรวม 132 ข้อ คำตอบ แบบปรนัย คือ ก, ข, ค, และให้คะแนน 0, 1, 2 กล่าวคือ 0 คือคะแนนอยู่ในระดับก่อนเกณฑ์ (จริยธรรมต่ำ) 1 คือคะแนนอยู่ระดับตามเกณฑ์ (จริยธรรมปานกลาง) 2 คือคะแนนในระดับเหนือ เกณฑ์ (จริยธรรมสูง) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง แล้วคัดเลือกเฉพาะข้อที่ มีค่าอำนาจจำแนก (t) ตั้งแต่ 1.75 ขึ้นไปเพียง 110 ข้อ และระดับค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับ เท่ากับ .96

---

²⁷ สรุปลงจาก วิบูลลักษณ์ สุขแปะ, “การเปรียบเทียบจริยธรรมระหว่างนักเรียนประจำและนักเรียนไป-กลับ ของโรงเรียนประชาวมงคล (โครงการห้วยองคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ) จังหวัดกาญจนบุรี”, **ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต**, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), 2540.

มารศรี จันทรศรี²⁸ หาความสัมพันธ์เปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมระหว่างครูและนักเรียน โดยจัดลำดับความสำคัญของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็น 10 ด้าน คือ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง การเสียสละ ความมีเหตุผล ความรักชาติ ความเมตตากรุณา และความสามัคคี โดยให้นักเรียนและครูตอบแบบสอบถามที่เป็นสถานการณ์เพื่อวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม 10 ด้าน ด้านละ 5 ข้อ รวม 50 ข้อ คำตอบแบบ 4 ตัวเลือก โดยให้คะแนนจากต่ำสุดคือ 1 จนถึง 4 คือสูงสุด และนับคะแนนความถี่แต่ละข้อด้วยคะแนนเฉลี่ย (ξ)

อำนาจ จันทรหมา²⁹ ได้ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนนักศึกษา 9 ด้าน คือ ด้านความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความตั้งใจ ความอดทน ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเป็นผู้นำ การตรงต่อเวลา การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม และด้านการเสียสละ โดยใช้แบบวัดสถานการณ์สมมติ จำนวน 63 ข้อ คำตอบแบบปรนัย 3 ข้อ การให้คะแนนแต่ละข้อเป็น 0, 1, คือตอบถูกให้คะแนนเป็น 1 ถ้าตอบผิดหรือเว้นไว้ให้ 0 คะแนน และจัดระดับคะแนนเป็น สูงมาก สูงปานกลาง ต่ำ ต่ำมาก ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .20 ถึง 1.00 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามรวมทั้งฉบับเท่ากับ .91

สมนึก แกระหัน³⁰ วัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ใน 6 ด้าน คือ ด้านความสามัคคี ความเมตตากรุณา ความมีระเบียบวินัยในตนเอง ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร และด้านการเสียสละ จากแบบสอบถาม จำนวน 60 ข้อ คำตอบเป็นแบบปรนัย 3 ข้อ ระดับคะแนน เป็น 0, 1, 2 (จริยธรรมต่ำ ปานกลาง สูง) เมื่อนำแบบสอบถามไปทดสอบเพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item Analysis) โดย T-test เพื่อคัดเลือกข้อที่มีคุณภาพ ผลปรากฏว่า แบบสอบถามมีนัยสำคัญทั้ง 60 ข้อ ค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง 2.11-10.72 ค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) อยู่ที่ระดับ .98

---

²⁸ สรุปจาก มารศรี จันทรศรี, "การศึกษาจริยธรรมของครูและนักเรียนประถมศึกษา", **ปริญา การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), 2540.

²⁹ สรุปจาก อำนาจ จันทรหมา, "การศึกษาจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองของนักเรียน นักศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด", **ปริญาการศึกษามหาบัณฑิต**, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), 2542.

³⁰ สรุปจาก สมนึก แกระหัน, "พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคำชะอี สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมุกดาหาร", **ปริญา การศึกษามหาบัณฑิต**, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), 2541.

สุชีรา บุญทัน³¹ ได้ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความกตัญญูต่อเวทีของนักเรียน โดยแบบสอบถามจริยธรรม จำนวน 20 ข้อ คำตอบเป็นแบบปรนัย 3 ข้อ แต่ละข้อให้คะแนนความถี่ เป็น 0, 1, 2 (ระดับต่ำ กลาง สูง) แบบวัดได้ค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง 2.89 ถึง 4.43 ความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับเท่ากับ .97

จะเห็นได้ว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ได้แยกศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมออกเป็นด้านต่างๆ หลายด้าน เช่น ด้านความซื่อสัตย์ ความกตัญญูต่อเวที ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น โดยมีผู้ศึกษารวม 10 ด้าน คือ วิบุลลักษณ์ สุขแป และมารศรี จันทรัมย์ อำนาจ จันทรัมย์ 9 ด้าน สมนึก แกระหัน 6 ด้าน ขณะที่ สุชีรา บุญทัน ศึกษาเฉพาะด้านความกตัญญูต่อเวที โดยวิธีการวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมจากงานวิจัยดังกล่าว เป็นการวัดค่าคะแนนความถี่จากคำตอบแบบปรนัย 3 ถึง 4 ข้อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยใช้วิธีการวัดแบบมาตราประเมินรวมค่า (Summated Rating) ซึ่งเป็นวิธีวัดที่สามารถจะพัฒนาให้มีความเป็นวิทยาศาสตร์ได้มากที่สุด เป็นที่นิยมใช้กันอย่างกว้างขวางเป็นสากล สะดวกในการวัด และสามารถควบคุมการวัดไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดได้มาก³² โดยแต่ละข้อคำตอบจะมีมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scales) 6 หน่วย จาก “จริงที่สุด จริง ค่อนข้างจริง ค่อนข้างไม่จริง ไม่จริง ไม่จริงเลย”

2.1.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการประมวลงานวิจัยของ มารศรี จันทรัมย์ พบว่า เมื่อจัดลำดับความสำคัญของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของครูและนักเรียนทั้ง 10 ด้านเป็นดังนี้คือ ด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง การเสียสละ ความมีเหตุผล ความรักชาติ ความเมตตากรุณา ความสามัคคี เมื่อทำการเปรียบเทียบระหว่างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของครูกับของนักเรียน พบว่า มีความสัมพันธ์กันในทางบวก แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า มีเพียง 2 ด้านเท่านั้น คือ ด้านความรับผิดชอบ และด้านความรักชาติ ที่มีความสัมพันธ์กันในทางบวก ขณะที่ อำนาจ จันทรัมย์ ได้ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนนักศึกษาใน

---

³¹ สรุปลจาก สุชีรา บุญทัน, “ปัจจัยบางประการของครอบครัวที่สัมพันธ์ด้านจริยธรรมด้านความกตัญญูต่อเวทีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดขอนแก่น”, **ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), 2541.

³² งามตา วรินทร์านนท์, “การวัดลักษณะทางพุทธศาสนาด้วยวิธีมาตราประเมินรวมค่า”, **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**, ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (พฤศจิกายน 2538) : 66-67.

จังหวัดร้อยเอ็ด โดยแบ่งโรงเรียนตามสังกัด 6 สังกัด ได้แก่ โรงเรียนที่สังกัดกรมศิลปากร กรมสามัญศึกษา กรมการศาสนา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมอาชีวศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และแบ่งพฤติกรรมเชิงจริยธรรมออกเป็นด้านต่างๆ 9 ด้าน คือ ด้านความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความตั้งใจ ความอดทน ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเป็นผู้นำ การตรงต่อเวลา การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม และการเสียสละ ผลของการศึกษา พบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนทุกๆ สังกัดอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกพิจารณารายด้านพบเพียงด้านเดียว คือ ด้านความอดทนที่ทุกๆ สังกัดยังอยู่ในระดับต่ำ ในทำนองเดียวกัน สมนึก แกระหัน ได้ศึกษาโดยแบ่งพฤติกรรมเชิงจริยธรรมออกเป็น 6 ด้าน คือ ด้านความสามัคคี ความเมตตา กรุณา ความมีระเบียบวินัยในตนเอง ความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความขยันหมั่นเพียร และด้านการเสียสละ โดยศึกษาจากนักเรียนชาย 115 คน หญิง 121 คน จากโรงเรียน 12 โรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร ผลของการวิจัยพบว่า เมื่อพิจารณาโดยรวมทุกด้านและแต่ละด้านของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้ง 6 ด้าน นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับสูง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านรวมหลายด้าน โดยกำหนดนิยามปฏิบัติการของตัวแปรพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึง ปริมาณการรับรู้ ยอมรับ และการปฏิบัติของผู้ตอบเกี่ยวกับหลัก ศีล 5 ธรรม 5 กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ความกตัญญู กตเวที ความซื่อสัตย์ การเสียสละ ความสามัคคี ความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ความเคารพต่อ กฎหมายบ้านเมือง และการสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข

2.2 ลักษณะทางสังคมกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

2.2.1 ลักษณะทางสังคม

ก. ประเภทของโรงเรียน

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาหาความแตกต่างของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา กับโรงเรียนสามัญว่าแตกต่างกันหรือไม่ จากการศึกษาถึงวัตถุประสงค์ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ทำให้ทราบว่า นอกจากโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จะจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แล้ว โรงเรียนยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โดยมุ่งพัฒนา

คุณภาพนักเรียนให้มีคุณธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา มีความรู้และทักษะ เป็นคนดีมีประโยชน์ ต่อสังคม³³

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อำนาจ จันทรมหา³⁴ ได้ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนนักศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยแยกกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนนักศึกษาตามสังกัด 6 สังกัด คือ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา กรมการศาสนา กรมศิลปากร กรมอาชีวศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน รวมจำนวน 684 คน และแบ่งระดับความมีวินัยในตนเองของนักเรียนนักศึกษาออกเป็น 9 ด้าน คือ ด้านความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความตั้งใจ ความอดทน ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเป็นผู้นำ การตรงต่อเวลา การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม และการเสียสละ ผลวิจัยพบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนนักศึกษาทุกด้านทุกสังกัดอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อแยกพิจารณาตามต้นสังกัด พบว่า นักเรียนนักศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา กรมศิลปากร และกรมการศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนนักศึกษาที่สังกัดกรมอาชีวศึกษาและสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ พบว่า นักเรียนนักศึกษาที่สังกัดกรมศิลปากร กรมสามัญศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และกรมการศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนนักศึกษาที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนและกรมอาชีวศึกษา

จากงานวิจัยข้างต้นจะเห็นได้ว่า ประเภทหรือสังกัดของนักเรียนที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนสามัญ

---

³³ คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา, *ความเป็นมากลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา*, หน้า 19.

³⁴ สรุปลจาก อำนาจ จันทรมหา “การศึกษาจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองของนักเรียนนักศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด”, 2542.

2.2.2 การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ก. ความหมายของบทบาทการเรียนการสอนของครู

Greenberg ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับบทบาทสำคัญของผู้สอนไว้ว่า คือความพยายามที่จะดึงศักยภาพที่ซ่อนเร้นหรือความดีงามที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนออกมาให้มากที่สุด ด้วยการให้การศึกษาด้วยความรัก เป็นการเรียนการสอนที่กระตุ้นความดีงามที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนให้ปรากฏออกมาให้มากที่สุด การแสดงความรักของผู้สอนแต่ละคนแม้จะแตกต่างกัน แต่ยังมีหลายสิ่งหลายอย่างที่คล้ายคลึงกัน เช่น การแสดงออกถึงความเป็นตัวของตัวเอง ความจริงใจ ความเป็นกันเอง การให้เกียรติในตัวผู้เรียน³⁵

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า ครูผู้สอนมีฐานะ 2 อย่างคือ 1) เป็นกัลยาณมิตร คือเป็นผู้ชี้แนะหรือเป็นสื่อหน้าที่ช่วยให้บุคคลนั้นๆ ศึกษาพัฒนาตนขึ้นไป เพื่อให้เขาเป็นบัณฑิต ในฐานะนี้ครูเองเป็นบัณฑิตหรือนักปราชญ์ 2) เป็นศิลปทายกหรือศิลปินทายก คือเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาการ ความชำนาญ ฝีมือ และวิชาชีพต่างๆ ในฐานะนี้ครูจะเป็นผู้เชี่ยวชาญ³⁶

เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูตามประเพณีนิยมของไทยว่า ครูเป็นผู้ชี้นำสังคมและสร้างโลก เป็นผู้ให้ความรู้ ดูแลเกื้อหนุนให้ลูกศิษย์ประพฤติดี และเป็นผู้พัฒนาคนให้ไปทำตามความถนัดของแต่ละคนตามธรรมชาติ เรียนรู้และเข้าใจ ตลอดจนสามารถปรับใจปรับความคิดให้เท่าทันโลกปัจจุบันที่กำลังเปลี่ยนแปลง³⁷

อุทุมพร จามรมาน หมายถึง การสอน งานอบรม และงานพัฒนานักเรียนให้ไปสู่ที่พึงประสงค์ ในภาษาอังกฤษมีคำ 2 คำที่เกี่ยวข้องกัน คือ Teaching หมายถึง สถานภาพที่ครูกับนักเรียนประจันหน้ากัน มีปะทะสัมพันธ์กัน ส่วนคำว่า การเรียนการสอน คือ Instruction มีความหมายที่กว้างกว่า ครอบคลุมถึงบทบาทหน้าที่ทุกอย่างของครู ตั้งแต่การวางแผนการสอน การสอนในและนอกห้อง การตรวจงาน แบบฝึกหัด การให้คะแนน³⁸

---

³⁵ เฮอริเบิร์ต เอ็ม.กรีนเบิร์ก, **รักเรียน เรียนด้วยรัก (TO EDUCATION WITH LOVE)**, แปลโดย เกียรติวรรณ อมาตยกุล, (กรุงเทพฯ : บริษัท เคล็ดไทย จำกัด, 2545), หน้า 22.

³⁶ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎกหมวดศึกษาศาสตร์**, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2543), หน้า 58.

³⁷ เอกวิทย์ ณ ถลาง, “บทบาทครูในยุคปัจจุบัน”, ใน **ศักยภาพในทวิถิ**, จัดพิมพ์โดย สถาบันวิถีทรรศน์, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์ บুক เซ็นเตอร์ จำกัด, 2545) : 69-70.

³⁸ อุทุมพร จามรมาน, **การวิจัยของครู (Action Research)**, (มปท., 2537), หน้า 1.

คำหมาน คนไค กล่าวว่า วิชาชีพครูมีศาสตร์หรือวิชาเกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งสมัยนี้เรียกว่า “การจัดการเรียนรู้” ประกอบด้วย การฝึกฝน อบรม การแนะนำ การเป็นพี่เลี้ยง การให้กำลังใจ การเป็นแบบอย่าง การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เอง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ จิตวิญญาณและพฤติกรรมปฏิบัติ³⁹

บุรชัย ศิริมหาสาร หมายถึง การเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรม หรือสร้างสถานการณ์จำลองให้แก่นักเรียน คอยให้คำแนะนำปรึกษา และเสริมแรงให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็น หรือใช้ศักยภาพของแต่ละคนโดยไม่ตัดสินว่า ความคิดเห็นของใครถูกหรือผิด ให้เป็นหน้าที่ของผู้เรียนที่จะวินิจฉัยด้วยตนเอง⁴⁰

จะเห็นได้ว่า นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของบทบาทการเรียนการสอนของครูแตกต่างกัน ตามกระบวนการจัดการ คุณสมบัติ และวัตถุประสงค์การสอน ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า บทบาทการเรียนการสอนของครู หมายถึง การสอน การอบรม การจัดกิจกรรม การพัฒนาวางแผน การให้คำแนะนำปรึกษาและชี้นำด้วยความรักความเมตตา มีความเป็นกัลยาณมิตรระหว่างครูกับนักเรียน โดยครูต้องเป็นผู้รอบรู้ในศาสตร์หลายด้าน สามารถเสริมแรงกระตุ้นให้นักเรียนแสดงความรู้ความสามารถ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา

ข. ความสำคัญของบทบาทการเรียนการสอนของครู

ครู คุณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา แต่กลับมีข้อเท็จจริงว่า ครูมีปัญหาด้านคุณภาพทางการสอน และมีข้อจำกัดอยู่มาก ปัญหาอันเนื่องมาจากการผลิต การใช้ และการพัฒนาครูที่ขาดประสิทธิภาพ ปัญหาเรื่องหนี้สินครู ปัญหาของครูบางคนไร้ศีลธรรมจริยธรรม เช่น เล่นการพนัน ค้ายาเสพติด เป็นปัญหาเกี่ยวกับตัวครูที่มีผลต่อการศึกษาดังกล่าว⁴¹ การขาดทั้งความรู้ทักษะ และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ตกต่ำ จึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของเด็กเยาวชน

---

³⁹ คำหมาน คำไค, *ทางก้าวหน้าของครูมืออาชีพ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร, 2543), หน้า 93.

⁴⁰ บุรชัย ศิริมหาสาร, *การศึกษาที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา*, (กรุงเทพฯ : บริษัท บুদ্ধ พอยท์ จำกัด, 2546), หน้า 27.

⁴¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, “แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559)”, หน้า 23.

สังคมปัจจุบัน ต้องการครูที่มีคุณภาพทั้งทางด้านความรู้ความสามารถในเชิงวิชาการ ขณะเดียวกัน ครูจะต้องมีจิตวิญญาณของความเป็นครู การพัฒนาคุณภาพครูอย่างเป็นระบบ การฝึกอบรมก่อนการทำงานหรือในระหว่างทำงานเพื่อเพิ่มพูนศักยภาพ การเสริมสร้างทักษะในงาน อาชีพ ตลอดจนการปลูกจิตสำนึกในความเป็นครู หรือการตระหนักรู้ในจรรยาบรรณวิชาชีพ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) แสดงทัศนะเกี่ยวกับหน้าที่สำคัญของครู 2 ประการ คือ การชี้้นำทำให้เป็นคนดี และการฝึกศิษย์ให้มีความสามารถแสวงหาปัญญา เป็นงานที่ต้องการจาก ครูทุกยุคทุกสมัยไม่มีอะไรแทนได้ และยิ่งมาถึงยุคสมัยนี้ครูจะต้องปรับตัวให้ทันสมัยนั้นครูจะล้ำสมัย ถ้าครูล้ำสมัยก็ต้องไปเป็นเบี้ยล่าง คือกลายเป็นผู้ที่อาจจะถูกคนอื่น ถูกสังคม หรือ แม้แต่ถูกนักเรียนดูถูกดูแคลนเอาได้ เพราะถ้าเอาแต่ด้านข้อมูลข่าวสาร ครูอาจจะหาความรู้ไม่ทัน เขาก็ได้ ในแง่ข้อมูลความรู้ที่เราบอกว่ามีแหล่งความรู้มากมาย ข้อสำคัญจึงอยู่ที่ว่า จะทำอย่างไร ให้เขาเป็นนักเรียนนักศึกษาที่แท้จริง เป็นผู้มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ และพัฒนาสติปัญญาของตน เริ่มตั้งแต่มีความเป็นผู้ใฝ่รู้เป็นต้นไป การที่จะหาความรู้ให้ได้ไม่ใช่เรื่องง่าย ทำอย่างไรจะเลือกสรรแหล่งความรู้ จะเข้าถึงแหล่งความรู้ ทำอย่างไรจะเลือกสรรความรู้เป็น รับความรู้ที่ถูกต้อง แล้วก็เข้าถึงสาระของรู้นั้น นำความรู้นั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ มีความสามารถในการคิด คิดเป็น ภารกิจเหล่านี้ขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ข้อนี้ทั้งหมด⁴²

คำหมาน คนใด ครูอาวุโส ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับครูที่มีคุณภาพมาตรฐานว่า

1) การปฏิบัติตน ได้แก่ “ทำตน” คือ ปฏิบัติตนและประพฤติในฐานะพลโลก พลเมืองของประเทศ สมาชิกของสังคมและสมาชิกของชุมชน เช่น การปฏิบัติตนอย่างมีมนุษยธรรม การปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาตน การปฏิบัติตามกฎหมายและกฎเกณฑ์ของสังคม การปฏิบัติตามระเบียบประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม การปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ผู้ใดกระทำได้มากย่อมมีแนวโน้มจะเป็นครูที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน

2) การปฏิบัติงาน ได้แก่ “การทำงาน” คือ ปฏิบัติงานอันเป็นหน้าที่ของครู เป็นการปฏิบัติภารกิจที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ของวิชาชีพครู ด้วยสำนึกจิตวิญญาณของความเป็นครู โดยอาศัยปัจจัยอันเป็นคุณสมบัติ อาทิ ความสามารถ ความฉลาด ส่วนบุคลิกภาพ มารยาท การ

---

⁴² พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎกหมวดศึกษาศาสตร์,

พูดจะเป็นคุณลักษณะ ผู้ใดปฏิบัติงานได้ครบหลากหลายตามที่กล่าวนี้ ย่อมมีแนวโน้มจะเป็นครูดี มีคุณภาพได้มาตรฐาน⁴³

จากผลการวิจัยของ บุญกอบ วิสมิตะนันท์ ในปี 2527 พบว่า ครูอาจารย์ที่ประสบผลสำเร็จในการสร้างเสริมจริยธรรมแก่นักเรียน จะต้องมีลักษณะทั้ง 3 ประการ พร้อมกันคือ

1. เป็นครูที่รักและพอใจนักเรียน ในขณะที่นักเรียนก็รักและพอใจครู การอบรมสั่งสอนทำได้ง่ายมากเพราะเด็กพร้อมที่จะรับจากครูประเภทนี้

2. ครูเป็นคนที่มีความรู้ 8 ประการ ในด้านไม่จริยธรรมสูง ทางพระพุทธศาสนา คือ เห็นความสำคัญของศีล 5 มีสติสัมปชัญญะและหิริโอตตปปะ

3. ครูจะต้องรู้หลักทางวิชาการในการอบรมสั่งสอนเด็ก และใช้วิธีการที่เหมาะสมกับอายุ จิตใจและพัฒนาการของเด็กจึงจะทำได้ง่ายและได้ผลดี⁴⁴

ผลการวิจัยปรากฏว่า ครูอาจารย์ที่มีลักษณะครบทั้ง 3 ประการนี้พร้อมกันเป็นผู้ที่อบรมสั่งสอนเด็กแล้วได้ผลดีกว่าครูอื่นๆ

จากทัศนะของนักการศึกษาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ครูที่จัดได้ว่ามีคุณภาพได้มาตรฐานนั้น จะต้องประกอบด้วยความรู้ความสามารถในการอบรมสั่งสอนทั้งในด้านเนื้อหาสาระ วิธีการคิด และคุณธรรมจริยธรรม เพื่อนำไปสู่ความรู้รอบยอดที่เป็นปัญญาอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ที่กล่าวไว้ว่า การสอนในโรงเรียนนั้น ไม่ใช่จะต้องสอนกันแต่สิ่งที่เป็นความรู้เฉพาะที่ผู้เรียนจะเอาไปใช้ได้โดยตรงเมื่อจบการศึกษาเท่านั้น แต่สิ่งที่ต้องเรียนยิ่งกว่านั้นก็คือ ความรู้รอบตัวรอบสังคม เพื่อที่ผู้เรียนจะสามารถหยิบมาใช้ประโยชน์ได้ในภายหลัง ดังนั้นเมื่อจบจากสถาบันการศึกษา ไซ้ว่าผู้เรียนจะต้องเก่งในแขนงใดแขนงหนึ่งเป็นการเฉพาะ แต่ความคิดและชีวิตที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในสังคม เป็นสิ่งที่ผู้เรียนควรจะได้จากสถาบันการศึกษายิ่งกว่า กล่าวคือ คนๆ หนึ่งสามารถที่จะเอาตัวรอดได้หากว่าเขาผู้เรียนเข้าใจชีวิต เข้าใจสังคม และรู้วิธีคิด ตราบใดที่สิ่งเหล่านี้มีอยู่ในตัวเขา เมื่อนั้นการแก้ปัญหาในรายละเอียดจะ

⁴³ คำหามาน คำไค, **ทางก้าวหน้าของครูมืออาชีพ**, หน้า 56-57.

⁴⁴ ดวงเดือน พันธมนาวิน, “แนวทางใหม่ในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา”, กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2544, หน้า 36. (คัดสำเนา).

ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไป⁴⁵ ทักษะดังกล่าวสอดคล้องกับ เอกวิทย์ ณ ถลาง ที่กล่าวไว้ว่า การศึกษาในปัจจุบันนั้น วิถีหาความรู้ วิธีการจัดกระทำข้อมูลมาวิเคราะห์นำเสนอกันสำคัญกว่าตัวความรู้เสียอีก เพราะความรู้ข่าวสารเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แต่วิธีการนำเสนอความรู้คงอยู่และเป็นอาวุธสำคัญในการแสวงหาความรู้และความเข้าใจสมัยใหม่ได้⁴⁶ ในทำนองเดียวกัน ชัยอนันต์ สมุทวณิช อภิปรายว่า ระบบการจัดการเรียนการสอนนั้น สารจะไม่ใช่มีความสำคัญเท่ากับทักษะ ทักษะต้องนำสาระ ... การเรียนนั้นต้องจัดให้ผู้เรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับความคิด มากกว่าความคิดเกี่ยวกับความรู้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การเรียนต้องเน้นที่การเรียนรู้อย่างเป็นระบบ (Process Learning) มากกว่าที่จะเน้นกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) แต่เพียงอย่างเดียว⁴⁷

ค. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทการเรียนการสอนของคุณครู

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) มีจุดประสงค์ที่ต้องการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ สุขภาพแข็งแรง คิดเป็น ทำเป็น มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีวิถีคิดอย่างมีเหตุผล มีคุณธรรมจริยธรรม ระเบียบวินัย ซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบต่อส่วนรวม รวมทั้งสามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานให้เกิดความสมดุลในการยกระดับคุณภาพชีวิต⁴⁸ ในด้านการศึกษา ได้กำหนดให้มีการปฏิรูปกระบวนการพัฒนาครูควบคู่ไปกับการปรับปรุงกระบวนการผลิตครูเพื่อให้ได้คนดี คนเก่ง มาเป็นครู โดยพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาวิชาการ และทักษะในการถ่ายทอดความรู้ที่มีระบบการประกันคุณภาพที่ได้มาตรฐานทุกขั้นตอน พร้อมทั้งสนับสนุนให้ครูพัฒนาตนเองให้รู้เท่าทันความก้าวหน้าทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง โดยให้มีระบบและกลไกส่งเสริมให้ครูที่มีผลงานดีเด่นด้านการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเรียนรู้อย่างมีความสุข⁴⁹ ขณะเดียวกัน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ได้กำหนดให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพ

⁴⁵ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์, “การศึกษา”, ใน มนุษยชาติอันเป็นที่รัก : 63-64.

⁴⁶ เอกวิทย์ ณ ถลาง, “บทบาทครูในยุคปัจจุบัน”, ใน ศักยภาพในทีวีเถา : 71.

⁴⁷ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, “การศึกษากับบทบาทของคณะสงฆ์” ใน วิกฤตพุทธศาสนา, จัดพิมพ์โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2542) : 199-201.

⁴⁸ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549”, หน้า 38.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 41.

ชั้นสูง⁵⁰ ซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559) ที่เป็นแผนยุทธศาสตร์ระยะยาว 15 ปี โดยต้องการพัฒนาอาชีพครูให้เป็นให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง

ง. หลักในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ

ครูผู้สอนคือบุคคลสำคัญที่สุด ในการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยครูจะต้องนำยุทธศาสตร์การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญไปสู่การปฏิบัติ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย การเตรียมการสอน การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินการสอน ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวต้องใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลาย ดังนั้น เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ ครูจะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทดั้งเดิมของตนอย่างสิ้นเชิง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้วางหลักการการจัดการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนควรดำเนินการเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ที่สอดคล้องตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ คือ

1) การเตรียมการ ครูต้องเตรียมศึกษาหลักสูตรแกนกลาง หลักสูตรสถานศึกษา และกลุ่มสาระในมาตรฐานการเรียนรู้ของช่วงชั้น และศึกษาผลการเรียนรู้ให้เข้าใจว่าหลักสูตรต้องการอะไรแค่ไหน มีผลการเรียนรู้อย่างไร เพื่อวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้มีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงและบูรณาการสาระการเรียนรู้แต่ละกลุ่มสาระที่สัมพันธ์กันเข้าด้วยกัน เพื่อการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชีวิตจริงและให้นักเรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมากที่สุด โดยครูต้องเปิดโอกาสให้นักเรียน ได้มีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมตามความสนใจและความถนัดอย่างเหมาะสม ครูต้องเตรียมแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นสื่อการเรียน ใบงาน ใบความรู้ วัสดุและอุปกรณ์ต่างๆ และจัดเตรียมศูนย์การเรียนรู้ที่นักเรียนสามารถเลือกศึกษาค้นคว้าตามต้องการ เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ ศูนย์ศึกษา ศูนย์วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

2) การดำเนินการกิจกรรมการเรียนรู้

(ก) ช้่นนำเข้าสู่บทเรียน ครูควรใช้ประเด็นคำถาม สถานการณ์หรือกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสงสัย ใคร่รู้ ครูควรเป็นกัลยาณมิตรของนักเรียน ให้นักเรียนรู้สึกว่าคุณ

---

⁵⁰ พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การคณะสงฆ์กับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542), หน้า 58.

คือผู้ที่ช่วยเหลือได้ทุกเรื่อง ให้นักเรียนรู้สึกผ่อนคลาย ไม่เครียดจะให้นักเรียนอยากเรียนและมีความสุขต่อการเรียน

(ข) ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูเป็นบุคคลที่สำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพ มุ่งจัดกิจกรรมและสร้างบรรยากาศที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต ใช้สื่อที่หลากหลายเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของนักเรียน ในการจัดกิจกรรมควรคำนึงถึงการใช้สมองทุกส่วน โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมเสนอกิจกรรมและลงมือปฏิบัติทุกขั้นตอน สรุปความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกทั้งในกลุ่มและนอกกลุ่มเพื่อนักเรียนจะได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้

(ค) ขั้นวิเคราะห์ อภิปรายผลงานและองค์ความรู้ที่สรุปได้จากกิจกรรมการเรียนรู้ ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายผลที่เกิดจากกิจกรรมการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยเน้นให้นักเรียนเกิดการค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้สังเกตเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับให้องค์ความรู้ที่ได้รับชัดเจน เป็นการเสริมแรงและกระตุ้นให้นักเรียนสนใจและสามารถค้นหาความรู้ได้ต่อไป

3) การประเมินผล การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ต้องชัดเจนและประเมินให้ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในส่วนที่เป็นกระบวนการ ผลงานด้านความรู้ ความคิดและทักษะการแสดงออก และประเมินตามสภาพจริง ซึ่งในการประเมินผลสามารถประเมินระหว่างการเรียนรู้และประเมินสรุปรวม โดยจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการประเมิน พิจารณาขอบเขตวิธีการและเกณฑ์ของสิ่งที่จะประเมิน กำหนดองค์ประกอบและผู้ประเมินว่าใครจะเป็นผู้ประเมิน เช่น นักเรียนประเมินตนเอง ประเมินเพื่อน ครู ผู้ปกครอง หรือชุมชนเป็นผู้ประเมิน เป็นต้น ในการประเมินควรจะใช้เทคนิคและเครื่องมือที่หลากหลายให้เหมาะกับวัตถุประสงค์และเกณฑ์ในการประเมิน เช่น ใช้การทดสอบ ใช้การสัมภาษณ์ การบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจความคิดเห็น แฟ้มสะสมผลงาน เป็นต้น ในการประเมินจะต้องกำหนดเวลาและสถานที่ เช่น ประเมินระหว่างนักเรียนทำกิจกรรม ระหว่างทำงานกลุ่มหรือโครงการ เมื่อประเมินเสร็จแล้วควรนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงข้อบกพร่องซึ่งจะนำไปปรับปรุงการสอนของครูต่อไป⁵¹

จะเห็นได้ว่า การเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญเน้นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการรู้คิด วิเคราะห์ หาประสบการณ์จากกิจกรรม การทำงานรวมกลุ่ม สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตจริง ดังนั้น ครูคือกุญแจสำคัญที่จะตอบสนองสิ่งเหล่านี้

---

⁵¹ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2543), หน้า 22-27.

ครูต้องมีคุณภาพทั้งทางด้านวิชาการและคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูงที่เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ครูจะต้องลบภาพเดิมจากการทำหน้าที่เพียงยืนหน้าชั้นและดำเนินการสอน (Stand and Deliver) แต่เพียงผู้เดียวออกไป

ดำรง สุวรรณกาญจน์⁵² ครูแห่งชาติจากโรงเรียนยะหาศรียานุกุล จังหวัดยะลา ให้ความหมายของการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ว่า เดิมเรามุ่งสอนเด็กโดยการเน้นการท่องจำตามตำราเด็กจึงไม่ได้เรียนรู้อย่างแท้จริง มองข้ามความสามารถของเด็กไป การเรียนการสอนแนวใหม่นี้ส่งผลให้เด็กเรียนรู้จากการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองมากขึ้น การจัดการเรียนการสอนต้องทำให้สอดคล้องกับความสามารถของเด็กแต่ละคน เช่นวิชาวิทยาศาสตร์ต้องนำเอาตัวอย่างของจริงที่เห็นได้ในชีวิตประจำวันมาอิงกับทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ในตำราเรียน แล้วให้เด็กออกแบบการทดลองและปฏิบัติจริง ในการสอนจะเน้นให้เด็กคิดเป็นทำเป็น ใช้จินตนาการของตนให้มาก และได้แสดงทัศนคติต่อไปอีกว่า ถ้าครูจะจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญให้ได้ผลสูงสุด ครูคงจะต้องปรับเปลี่ยนความเชื่อ ความคิดและวิธีปฏิบัติบางประการ จากความคิดเดิมเป็นความคิดใหม่ดังนี้

ประการที่ 1 : **ความคิดเดิม** ครูมองความสำเร็จของการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ มุ่งไปที่การดูว่าครูมีวิธีสอนที่ทำให้เด็กมีกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เน้นการคิดเองปฏิบัติเองของเด็ก

ความคิดใหม่ ความสำเร็จของการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ที่ผลลัพธ์ของผู้เรียน ถ้าผู้เรียนรายบุคคลทุกคนมีผลการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ครบถ้วนตามมาตรฐานความมุ่งหมายของหลักสูตร แม้ผู้เรียนจะมีความแตกต่างกันในพื้นฐานความสามารถและความสนใจ แต่ครูมีฝีมือทำให้ผู้เรียนทุกคนบรรลุผลการเรียนรู้ที่พึงปรารถนาได้ ซึ่งแน่นอนว่าผลลัพธ์เช่นนี้จะต้องเกิดจากฝีมือในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญนั่นเอง

ประการที่ 2 : **ความคิดเดิม** เชื่อว่าผู้เรียนมีความสามารถต่างกันจึงมีผลการเรียนรู้ได้ไม่เท่ากัน เข้าทำนองคนเก่งเท่านั้นจึงเรียนดีคนอ่อนเรียนไม่ดี **ความคิดใหม่** ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้เท่ากันถ้าครูจัดวิธีการเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถของเขา ข้อสำคัญสิ่งที่กำหนดใน

---

⁵² ดำรง สุวรรณกาญจน์, “การเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ”, เรียบเรียงและนำเสนอโดย นิภา แยมวจิ, (ออนไลน์), 25 มกราคม 2545, ที่มา http://www.moe.go.th/main2/article/sp_article.htm (เข้าถึง 5 พฤษภาคม 2546)

หลักสูตรแต่ละวิชาล้วนเป็นมาตรฐานผลการเรียนรู้ ที่นักพัฒนาหลักสูตรมุ่งให้บังเกิดกับผู้เรียนทุกคน ไม่เคยมีข้อยกเว้นว่าหลักสูตรที่เขียนนั้น เด็กบางคนก็เก่งเรียนได้ เด็กที่ไม่เก่งเรียนไม่ได้

ประการที่ 3 : **ความคิดเดิม** ผู้เรียนเรียนรู้จากการอ่าน การฟัง การฝึก และการจดจำ **ความคิดใหม่** ผู้เรียนเรียนรู้จากการได้รับประสบการณ์จากแหล่งต่างๆ เช่น ได้จากการสังเกต รับรู้ ข้อมูลจากกระบวนการคิด กำหนดเป้าหมายความรู้ความสามารถที่มีแรงจูงใจอยากได้ อยากรู้ อยากเห็น แล้ววางแผนแสวงหาคำตอบจากแหล่งความรู้ต่างๆ จากการค้นคว้า จากการทดลอง ปฏิบัติ จากการสอบถามผู้รู้ จากการวิเคราะห์สิ่งที่รับรู้ จากการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเพื่อน รับ ข้อมูลสะท้อนยืนยันความถูกต้องจากครูจนสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ของตนเอง

ประการที่ 4 : **ความคิดเดิม** ผลการเรียนรู้ คือ ความรู้ที่แสดงออกด้วยการจดจำความจริงกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่เป็นเนื้อหา **ความคิดใหม่** ผลการเรียนรู้ คือ ความสมดุลของความรู้ ความคิด ความสามารถในการวิเคราะห์สังเคราะห์ ประยุกต์ใช้ความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ มีเครื่องมือวิธีการหาความรู้ปรับเปลี่ยนได้ด้วยตนเองรวมถึง การมีเจตคติ ค่านิยม ความเชื่อที่เหมาะสม

ประการที่ 5 : **ความคิดเดิม** ครูมีกระบวนการสอนที่เป็นมาตรฐานตายตัวใช้กับผู้เรียนทุกคน เช่น มีขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นให้ความคิดรวบยอดหลักการ ขั้นขยายความรู้ ขั้นฝึกปฏิบัติ ขั้นสรุป

ความคิดใหม่ ครูรู้จักจุดเด่นจุดอ่อนของผู้เรียนรายบุคคล จากการประเมินก่อนสอน ครูออกแบบเส้นทางการเรียนรู้ให้เหมาะกับจุดเด่นจุดอ่อน ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น หลากหลาย เพราะสิ่งที่เรียนยากนั้นถ้าผ่านทางกระบวนการเรียนรู้จากของจริง ปฏิบัติจริงเป็น ขั้นตอนจากง่ายไปหายากผู้เรียนจะเรียนได้สะดวกขึ้น มีการจัดกลุ่มผู้เรียนที่สอดคล้องกับ ความสามารถ ปรับเวลาให้ยืดหยุ่นสำหรับผู้เรียนข้ามผ่านเครื่องมือช่วยการเรียนรู้ เช่น สื่อการเรียน ด้วยตนเองและเทคโนโลยีช่วยเรียนที่หลากหลายจะสนองผู้เรียนที่แตกต่างกันได้ดี ไม่เกิด ปรากฏการณ์ที่สอนให้เด็กปานกลางเรียนได้เด็กเก่งแต่เบื่อหน่ายและเด็กอ่อนเรียนไม่ได้เลย

ประการที่ 6 : **ความคิดเดิม** ปล่อยให้เด็กทำกิจกรรมเรียนรู้ตามลำพัง ครูอำนวยความสะดวกจัดสื่อจัดแหล่งการเรียนรู้ **ความคิดใหม่** ครูทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงหรือโค้ช (Coach) ให้ คำแนะนำใกล้ชิด ร่วมวางแผนโดยยึดมาตรฐานการเรียนรู้ที่ควรได้รับ แนะนำให้เด็กเข้าใจจุดอ่อน จุดแข็งของตน ให้เรียนรู้ด้วยวิธีที่เด็กถนัด คอยติดตามผลการทำกิจกรรม ให้ความเห็นป้อนกลับ (Feedback) ให้เด็กมั่นใจในผลลัพธ์ที่ถูกต้อง ให้ปรับปรุงในสิ่งที่ยังด้อย เสริมความรู้ให้ครบตาม

มาตรฐาน ให้คำปรึกษาเมื่อเด็กพบปัญหาอุปสรรค และกระตุ้นให้กำลังใจในความเพียรพยายาม ให้กล้าคิดกล้าลองแสวงหาความรู้ที่เขาสนใจ

ประการที่ 7 : **ความคิดเดิม** การวัดผลประเมินผลมีจุดอ่อนในการยึดเพียงเนื้อหาตามตำรา มีจุดอ่อนที่ใช้เครื่องมือวัดผลที่จำกัดความคิดของเด็ก เช่น ใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบที่วัดความรู้ความจำผิวเผิน มีจุดอ่อนที่วัดผลประเมินผลน้อยครั้ง วัดและประเมินเพียงเพื่อตัดสินผลการเรียน

ความคิดใหม่ เน้นการติดตามผลการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคลตลอดเวลา เพื่อระบุสิ่งที่ยังบกพร่องแล้วช่วยให้มีการปรับปรุงแก้ไขให้ได้ผลการเรียนรู้ครบถ้วน วัดครอบคลุมความรู้ความสามารถตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่ดี ใช้วิธีการวัดการประเมินหลายอย่างทั้งการประเมินจากพฤติกรรมปฏิบัติ ประเมินจากผลงาน ประเมินจากการใช้ข้อสอบที่เน้นการเขียนตอบแสดงความคิดวิเคราะห์สังเคราะห์อย่างกว้างขวาง ใช้ผลการวัดการประเมินเพื่อการพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ครบถ้วนตามมาตรฐาน

จะเห็นได้ว่า หัวใจสำคัญของความสำเร็จของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ที่ความเป็นครูมืออาชีพ ที่มุ่งมั่นคิดค้นและแสวงหาวิธีการต่างๆ ที่จะช่วยให้นักเรียนทุกคนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ ครบถ้วนตามมาตรฐาน โดยใช้พื้นฐานความรัก ความเมตตา หรืออีกนัยหนึ่งคือความเป็นกัลยาณมิตรที่ครูมีต่อนักเรียนทุกคนอย่างแท้จริง

จ. กระบวนการสอนของครู

จากรายงานผลการดำเนินงานโครงการนำร่องระดับชาติ เรื่องการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนนำร่องรูปแบบที่คัดสรร ได้ข้อสรุปของกระบวนการสอนของครูดังนี้

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการที่ผสมผสานภูมิปัญญาไทยและความรู้สากล
2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลูกเร้า จูงใจ และเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ
3. ครูเข้าใจและเอาใจใส่นักเรียนเป็นรายบุคคลและแสดงความเมตตาต่อนักเรียนอย่างทั่วถึง
4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์
5. ครูส่งเสริมให้เด็กฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง

6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุงส่วนด้อยของนักเรียน
7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหาและการค้นพบความรู้
8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริงโดยร่วมมือกับชุมชน
9. ครูปลูกฝังระเบียบวินัย ค่านิยม และคุณธรรมตามวิถีวัฒนธรรมไทย
10. ครูประเมินตนเองอยู่เสมอตลอดจนสังเกตและประเมินพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง⁵³

จ. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารโครงการโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนลำดับที่ 7 จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2543-2544) ที่มี สุมณ อมรวิวัฒน์⁵⁴ เป็นผู้ดำเนินงานพร้อมด้วยคณาจารย์ นิสิตนักศึกษาจากสถาบันราชภัฏ โดยการคัดสรร วิเคราะห์ และสังเคราะห์รูปแบบโรงเรียนที่ได้ปฏิบัติจริงจากโรงเรียนนาร่อง จำนวน 250 โรงเรียน 4 ภาคทั่วประเทศ โดยส่งคณะเจ้าหน้าที่ร่วมให้คำปรึกษา ประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคณะผู้เชี่ยวชาญไทยและต่างประเทศ และทำการประเมินวัดผลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

รายงานการวิจัยครั้งนี้ ได้เสนอรูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการปฏิบัติจริงของโรงเรียนต่างๆ 5 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการบริหารจัดการเพื่อการเรียนรู้ 2) รูปแบบหลักสูตรสถานศึกษา คือ หน่วยการเรียนรู้ที่บูรณาการและบูรณาการเกี่ยวกับโครงการ 3) กิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรมและระเบียบวินัย 4) กิจกรรมประเพณีปัญญา และ 5) กระบวนการกัลยาณมิตรนิเทศ

ผลการวิจัยภายหลังการใช้หลักสูตรการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พบว่าคุณภาพที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนมีดังนี้ (รายงานเฉพาะด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน)

---

⁵³ สุมณ อมรวิวัฒน์, รายงานผลการดำเนินงานโครงการนาร่องระดับชาติเรื่องการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนนาร่อง : รูปแบบที่คัดสรร, (กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด, 2545), หน้า 39-40.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 40-42.

1. นักเรียนมีความสุขในการเรียน เช่น มาโรงเรียนเช้าขึ้น ขาดเรียนน้อยลง ร่วมกิจกรรมอย่างสนุก คือ ออกสำรวจชุมชน เล่นเกมส์ ร้องเพลง นักเรียนทำการบ้านและส่งงานที่มอบหมายอย่างสม่ำเสมอและช่วยเหลือกันร่วมทำงานกลุ่ม
2. นักเรียนมีพัฒนาการด้านกระบวนการทำงาน มีทักษะในการรวมกลุ่ม ทำงานเป็นทีม เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ใช้วิธีการประชาธิปไตย เอื้อเพื่อช่วยเหลือกันทำงานให้สำเร็จ รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย
3. นักเรียนมีการพัฒนาความสามารถ เช่น นักเรียนรู้จักเด่นจุดด้อยของตน สามารถปรับตัวได้และพบแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างมากมาย
4. นักเรียนมีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม เช่น ขยันตั้งใจเรียน มีวินัย รับผิดชอบต่อเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ลดความก้าวร้าว พุดเพราะขึ้น มีมารยาท เสียสละเพื่อส่วนรวม ตรงต่อเวลา รู้จักเคารพพี่ เคารพผู้ใหญ่ อดทน สามัคคี เอื้ออาทร ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่เบียดเบียนทรัพยากรและสาธารณประโยชน์ ฯลฯ

รุ่งทิวา รอดวิเศษ⁵⁵ ได้ทำการทดลองโดยสร้างชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งเลือกจากกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตตามหลักสูตรประถมศึกษาที่กำหนดไว้ 11 หน่วย ผู้วิจัยเลือกมา 2 หน่วย คือ หน่วยที่ 5 การทำมาหากิน และหน่วยที่ 6 พลังงานและสารเคมี โดยมีหน่วยย่อยที่ 1 เรื่องความร้อนและสาร แม้ว่าหน่วยที่ 6 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ แต่ในหน่วยที่ 5 เน้นเรื่องการทำมาหากิน ผู้วิจัยได้ทำการทดลองใน 3 เรื่อง คือ อาชีพคนไทย การรวมกลุ่มสหกรณ์ และกฎหมายแรงงานไทย เรื่องทั้งสามเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ตลอดจนจุดประสงค์บางข้อของวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมีความเชื่อมโยงกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เช่น ต้องการให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสามารถปรับตัวได้ เข้าใจและเลื่อมใสในระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การอยู่ร่วมกันในสังคมโดยตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ ปฏิบัติในขอบเขตแห่งสิทธิเสรีภาพ มีความภูมิใจในความเป็นไทย ความเป็นเอกราชของชาติ เทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ด้านการประกอบอาชีพผู้วิจัยจะต้องอธิบายคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ ในเรื่องการรวมกลุ่มสหกรณ์ จะเกี่ยวกับคุณธรรมในด้านความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบ ความสามัคคี

---

⁵⁵ สรุปลจาก รุ่งทิวา รอดวิเศษ, “ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ : รายงานผลการสร้างและพัฒนาชุดการสอนกลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต”, สระแก้ว : สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคลองหาด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว, 2544. (อัดสำเนา).

ช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างมีระบบในการรวมกลุ่ม ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี และในเรื่องกฎหมายแรงงานไทย คือในส่วนที่เกี่ยวกับการล่อลวง ความยุติธรรม เป็นต้น

ผู้วิจัยวัดผลก่อนและหลังสอน โดยค่าเฉลี่ยร้อยละของผลการสอบระหว่างเรียนและหลังเรียน และกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพของชุดการสอนเป็น 80/80 โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 64 คน

ผลการทดลองพบว่า คะแนนเฉลี่ยร้อยละก่อนเรียนและหลังเรียนทั้ง 3 เรื่อง แตกต่างกันอย่างเด่นชัด คือ เรื่องอาชีพคนไทย (ก่อน 41.75 % หลัง 88.77 %) เรื่องกฎหมายแรงงานไทย (ก่อน 41.05 % หลัง 87.37 %) และเรื่องการรวมกลุ่มสหกรณ์ (ก่อน 44.21 % หลัง 87.89 %)

ผลการวิจัยข้างต้นอาจสรุปได้ว่า บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดสมมติฐานของการวิจัยในครั้งนี้

2.2.3 การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดากับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ก. ความหมายของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

นักวิชาการต่างประเทศและในประเทศได้ให้ความหมายของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมไว้ดังนี้

Stryker หมายถึง กระบวนการที่ซับซ้อนที่เกี่ยวกับบุคคลตลอดช่วงชีวิต ตั้งแต่วัยที่เป็นทารก วัยทำงาน ตราบจนกระทั่งตาย โดยขั้นตอนของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของแต่ละบุคคลเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีความสัมพันธ์กับขั้นตอนของชีวิต⁵⁶

Levine นิยามการขัดเกลาทางสังคมในด้านการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมว่า เป็นการเก็บรักษาการดำรงรูปแบบของวัฒนธรรมของกลุ่ม โดยการถ่ายโอนจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไป⁵⁷

---

⁵⁶ Stryker and Statham, "Symbolic Interaction and Role Theory", *The Handbook of Social Psychology*, eds. By Gardner Lindzey & Elliot Aronson, (New York : Random House, 1985) : 352.

⁵⁷ Robert A. Levine, "Culture, Personality and Socialization : An Evolutionary View", *Handbook of Socialization Theory and Research*, 3rd ed., ed. By David A. Goslin, (Chicago : Round McNally College Pub., Co., 1973) : 505.

Zanden หมายถึง กระบวนการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมที่รับรู้การกระทำต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สังคมใดที่ขาดกระบวนการนี้แล้ว วัฒนธรรมจะหยุดนิ่งไม่มีการสืบเนื่องจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง สังคมก็จะชะงักงัน ทั้งบุคคลและสังคมต่างอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน⁵⁸

Stark หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ในการวางตัวให้เหมาะสมตามบทบาทของบุคคล⁵⁹

Gay หมายถึง กระบวนการที่บุคคลปรับเปลี่ยนค่านิยมและทัศนคติเพื่อให้ออกดคล้องกับกลุ่มคนในสังคม โดยกระบวนการนี้เกิดขึ้นตั้งแต่ชีวิตในวัยเยาว์ เมื่อเด็กเรียนรู้ค่านิยมทางสังคมโดยการเลี้ยงดูจากบิดามารดา และพยายามเลียนแบบพฤติกรรมของบิดามารดา⁶⁰

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา หมายถึง การที่บุคคลได้เรียนรู้และเต็มใจที่จะมีพฤติกรรมออกมาตามมาตรฐานของวัฒนธรรมของตน บางทีก็ใช้เหมือนกับคำว่า การเรียนรู้ (Learning) ปกติ จึงขึ้นอยู่กับชนิดของการเรียนรู้ตามบทบาทและการยอมรับของกลุ่ม⁶¹

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ หมายถึง กระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยาซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่ต้องการ เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของสังคม สามารถอยู่ร่วมและมีความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างราบรื่น ทำให้มนุษย์เปลี่ยนแปลงสภาพตามธรรมชาติ เป็นมนุษย์ผู้มีวัฒนธรรมมีสภาพแตกต่างจากสัตว์ร่วมโลกชนิดอื่น⁶²

สิทธิโชค วรรณสันติกุล หมายถึง กระบวนการที่สังคมค่อยๆ กล่อมเกล่าบุคลิกภาพของสมาชิกของสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่สังคมปรารถนา⁶³

---

⁵⁸ James W. Vander Zanden, *Sociology the Core*, 3rd ed., p. 95.

⁵⁹ Rodney Stark, *Sociology*, 5th ed., (Belmont : Wadsworth Pub., Co., 1994), p. 688.

⁶⁰ Jane de Gay, "Socialization", (CD-ROM), *Encarta 99 Encyclopedia*, Microsoft : 1993-1998.

⁶¹ จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, *สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539), หน้า 95.

⁶² จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, *สังคมวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540), หน้า 44.

⁶³ สิทธิโชค วรรณสันติกุล, *จิตวิทยาสังคม ทฤษฎีและการประยุกต์*, (กรุงเทพฯ : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด, 2546), หน้า 45.

พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์ หมายถึง กระบวนการหรือวิถีทางที่บุคคลได้เรียนรู้ทักษะ ความรู้ ค่านิยม แรงจูงใจ และบทบาทที่เหมาะสมกับตำแหน่งของเขาในกลุ่มหรือในสังคม⁶⁴

อ้อมเดือน สดมณี หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม การเรียนรู้วิถีชีวิตใน สังคมที่แต่ละคนอาศัยอยู่เพื่อจะได้เป็นสมาชิกของสังคม ทำให้บุคคลซึ่งเป็นเพียงบุคคลทางชีว สังคมบรรลุถึงความเป็นบุคคลทางสังคมอย่างสมบูรณ์ เกิดขึ้นกับมนุษย์ตลอดชีวิตเพื่อให้เรา สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมที่เป็นสมาชิกอยู่ได้ โดยเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กัน ระหว่างบุคคลกับตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญ 6 กลุ่ม คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ ตัวแทนทางศาสนา และสื่อมวลชน⁶⁵

จากความหมายข้างต้นอาจสรุปได้ว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการ ถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่บุคคลได้รับการเรียนรู้วิถีชีวิต ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย เป็น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ที่ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและอยู่ร่วมกันได้ อัน จะส่งผลให้สังคมเกิดความสงบสุขและดำรงคงอยู่ได้ตลอดไป

ข. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

กรอบการมองการขัดเกลาทางสังคมมี 2 กรอบ คือ 1) มองจากทัศนภาพ (Perspective) ของสังคม และ 2) มองจากทัศนภาพของบุคคล (Encyclopedia of Sociology 1974 : 273)⁶⁶

1) จากทัศนภาพทางสังคมหรือกลุ่มสังคม ในแนวทัศนภาพนี้การขัดเกลาทางสังคมถูก ใช้ในความหมายของการดัดแปลงและการอนุโลมตามต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น การอนุโลมตาม ข้อคิดเห็นของผู้อื่นหรือบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคม ความหมายนี้เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ ทัศนภาพเชิงโครงสร้างหน้าที่ โดยมองการขัดเกลาทางสังคมจากจุดยืนของสังคมหรือกลุ่มทาง สังคมที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่ การขัดเกลาสมาชิกใหม่เป็นเครื่องมือในการคงไว้ซึ่งอิทธิพลของ

---

⁶⁴ พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์, **บริบทการขัดเกลาทางสังคม**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, 2532), หน้า 1.

⁶⁵ อ้อมเดือน สดมณี, "เอกสารประกอบการสอนวิชา สค.331 จิตวิทยาสังคม", กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529, หน้า 59. (อ้างสำเนา).

⁶⁶ อ่างใน กนิษฐา ตัณฑพันธ์, "ลักษณะทางจิตสังคมและลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมการให้การพยาบาลตามบทบาทเชิงวิชาชีพ", **ปริญาวิทยาสตรมหาบัณฑิต**, (สถาบันวิจัย พฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2541), หน้า 21-23.

สังคม สังคมไม่สามารถมีเสถียรภาพได้ถ้าปราศจากความสอดคล้องระหว่างสมาชิกกลุ่มใหญ่ของสังคม แต่ถ้าหากมีความสอดคล้องแล้ว ปัจเจกบุคคลจะต้องซึมซับบรรทัดฐาน ค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรมที่เหมาะสมส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ได้

2) จากทัศนภาพของปัจเจกบุคคล การขัดเกลาตามความหมายนี้ หมายถึง กระบวนการพัฒนาหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงของบุคคลอันเป็นผลมาจากอิทธิพลทางสังคม จุดสนใจหลักมักจะอยู่ที่พัฒนาการของมโนทัศน์แห่งตน รวมทั้งทัศนคติแนวโน้มเอียง และพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล สำนักแนวคิดที่เชื่อมโยงใกล้ชิดกับทัศนภาพนี้ คือ การปฏิสังสรรค์ สัญลักษณ์นิยม ทัศนภาพนี้ เสนอแนวคิดการขัดเกลาทางสังคมในฐานะที่เป็นกระบวนการแห่งปฏิสังสรรค์ อันจะนำไปสู่การสร้างและการเปลี่ยนแปลงอัตตะของบุคคล ลักษณะเด่นของทัศนภาพดังกล่าวอยู่ที่การเน้นการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ ในฐานะที่เป็นแหล่งตามธรรมชาติของปรากฏการณ์ของมนุษย์ การเกิดจิต อัตตะ และโครงสร้างสังคม บทบาทอันกระฉับกระเฉงของผู้กระทำในการสร้างอัตตะ และสถานการณ์ทางสังคม ความสำคัญของการสวมบทบาทในกลไกแห่งการรู้จักตนเองและในการรู้จักคนอื่น

ส่วนอีกมิติหนึ่งของทัศนภาพนี้ สไตรเกอร์ (Stryker, 1980) นักทฤษฎีในสำนักปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์นิยม กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสวมบทบาทคนอื่นกับการขัดเกลาทางสังคม การสวมบทบาทคนอื่นเป็นวิถีทางที่บุคคลเรียนรู้วิธีการที่บุคคลจะวางตัวอย่างไร และการคาดหวังพฤติกรรมของคนอื่นสำหรับพฤติกรรมของเขา การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่ใช้วิถีดังกล่าวเพื่อเป็นกรอบอ้างอิงถึงกระบวนการที่สมาชิกใหม่ เช่น ทารกผู้เข้ามาใหม่ และนักศึกษาใหม่เข้าร่วมพฤติกรรมที่จัดสังสรรค์แล้วในการปฏิสังสรรค์นั้น ในทุกปฏิสังสรรค์นำเสนอประสบการณ์การขัดเกลาทางสังคม และส่วนหนึ่งของการขัดเกลาทางสังคมคือการตอบสนองความคาดหวังของบุคคลอื่นโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจเป็นตัวแสดงถึงบทบาท และนำเสนอการกระทำสัญลักษณ์ที่เป็นสิ่งแสดงหรือสิ่งที่ปลดปล่อยพฤติกรรมที่คาดหวัง หรือพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปดังกล่าวคือ รูปแบบที่ได้รับการกำกับทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นกระบวนการที่การขัดเกลาทางสังคมส่วนใหญ่เกิดขึ้น ดังนั้น ถ้าทุกปฏิสังสรรค์นำไปสู่การขัดเกลาทางสังคมแล้ว กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิต โดยที่การขัดเกลาทางสังคมระยะแรกในวัยทารกและวัยเด็ก นับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อการก่อรูปอัตตะ แต่การขัดเกลาทางสังคมในระยะหลังจะเกี่ยวข้องกับการสลายเอกลักษณ์ระยะแรก เพื่อให้เอกลักษณ์แบบใหม่ๆ ถูกสร้างขึ้น ประสิทธิภาพของการสลายเอกลักษณ์ระยะแรกขึ้นกับความยึดมั่นผูกพันต่อเครือข่ายสังคมที่บุคคลมีปฏิสังสรรค์ว่า มีส่วนสนับสนุนการสลายเอกลักษณ์ระยะแรกหรือไม่

กอสลิน (Goslin, 1973) เสนอแนวความคิดการขัดเกลาทางสังคมที่เกี่ยวกับบทบาทไว้ เช่นกัน โดยที่ความหมายของบทบาททางสังคมหมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ถูกคาดหวังตาม ตำแหน่งที่เขาดำรงอยู่ในสิ่งแวดล้อมสังคมนั้นๆ โดยนัยแห่งความหมายนี้ การขัดเกลาทางสังคมจึง หมายถึง กระบวนการที่บุคคลเรียนรู้ที่กระทำตามบทบาทสังคมที่จำเป็นต่อการมีส่วนร่วมอย่างมี ประสิทธิภาพในสังคม นั่นคือบุคคลแสดงการกระทำที่สอดคล้องกับการคาดหวังของบุคคลอื่น ในขณะที่เขาเคลื่อนจากตำแหน่งหนึ่งไปสู่อีกตำแหน่งหนึ่งตามระยะเวลาที่ผ่านไป เช่น จากทารกสู่วัยเด็ก วัยทำงานและในขณะที่เขาเป็นเจ้าของหลายๆ ตำแหน่งในช่วงเดียวกัน การเป็นเจ้าของ ตำแหน่งหนึ่งๆ เกี่ยวพันกับการตอบสนองของความคาดหวังของบุคคลนัยสำคัญในระบบ ความสัมพันธ์

สรุปได้ว่า ในทางสังคมวิทยาความหมายของการขัดเกลาทางสังคมแบ่งเป็น 2 แนวทาง แนวทางแรกเป็นการมองจากจุดยืนสังคมโดยรวมที่ส่งผลถึงพฤติกรรมของบุคคลที่มีความสอดคล้องกับบรรทัดฐาน ค่านิยม ทศนคติ ดังนั้น การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นกลไกทางสังคมที่ควบคุมการเปลี่ยนแปลงหรือการดำรงอยู่ของกลุ่ม ส่วนอีกแนวหนึ่งนั้น มองจากจุดยืนบุคคลเป็นหลักโดยมุ่งเน้นที่อัตตะกับบุคคลเป็นสำคัญ ให้ความสำคัญต่อการสวมบทบาทของคนอื่นและความคาดหวังของคนอื่น ดังนั้น การขัดเกลาทางสังคมคือ การเรียนรู้บทบาททางสังคม และบทบาทคือแบบแผนของพฤติกรรมที่ได้รับการจัดสรรไว้ในสังคม

ส่วนการขัดเกลาทางสังคมตามแนวสำนักปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์นิยม เน้นที่การปฏิสังสรรค์ทางสังคมระหว่างอัตตะกับบุคคลเป็นสำคัญ นั่นคือ สมาชิกใหม่ของกลุ่มหรือสังคมแสดงบทบาทตามตำแหน่งที่สอดคล้อง หรือเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่มหรือสังคม จากการที่ปัจเจกบุคคลเรียนรู้การสวมบทบาทตามความคาดหวังของบุคคลเป็นสำคัญ ความคาดหวังดังกล่าวจะถูกแปรเป็นสัญลักษณ์และฝึกซ้อมพฤติกรรมไปตามสัญลักษณ์ที่เขากำหนดไว้ ดังนั้น การขัดเกลาทางสังคมก็คือการเรียนรู้บทบาททางสังคม และบทบาทคือแบบแผนของพฤติกรรมที่ได้รับการจัดสรรแล้วในกลุ่มสังคม ผลของการขัดเกลาทางสังคม คือ พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดการประสานร่วมมือระหว่างสมาชิกในกลุ่มหรือในสังคม ทำให้สังคมหรือกลุ่มดำรงอยู่ได้

ค. ทฤษฎีการเรียนรู้สังคมตามแนวแบนดูรา (Bandura)⁶⁷

เป็นทฤษฎีที่ให้คำอธิบายได้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กเพื่อปลูกฝังพฤติกรรมต่างๆ แบนดูรายืนยันว่า เด็กสามารถเรียนรู้เหตุการณ์ทางสังคมได้มากมายโดยอาศัยการสังเกตและการเลียนแบบจากผู้อื่น เขาเชื่อว่าการให้แรงเสริมไม่ใช่สิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เสมอไป การเฝ้าดูบุคคลอื่นกระทำพฤติกรรมและเลียนแบบจากตัวแบบถือเป็นวิธีการเรียนรู้ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมอย่างกว้างขวาง ตัวอย่าง เด็กเรียนรู้พฤติกรรมก้าวร้าวด้วยวิธีการทำลายสิ่งของจากการเลียนแบบบุคคลอื่นในชีวิตจริงหรือจากตัวแบบในโทรทัศน์ เด็กเรียนรู้พฤติกรรมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จากการสังเกตเห็นคนอื่นบริจาคเงินหรือสิ่งของ เป็นต้น นอกจากนี้ เด็กยังคาดหวังถึงสิ่งที่ตนจะได้รับไม่ว่าจะเป็นรางวัลหรือการลงโทษจากการสังเกตสิ่งๆ ที่ผู้อื่นได้รับอีกด้วย แบนดูราได้ให้ข้อเสนอที่สำคัญว่า การเรียนรู้จากการได้รับแรงเสริมและจากตัวแบบนั้น เด็กไม่ได้เรียนรู้เพียงพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้ภายนอกเท่านั้น แต่ยังเรียนรู้เกี่ยวกับความคิด ความคาดหวัง และรับเอามาตรฐานของสังคมเข้ามาไว้เป็นส่วนหนึ่งในตัวเขาด้วย เด็กเรียนรู้มาตรฐานสำหรับพฤติกรรมของตน และความคาดหวังเกี่ยวกับสิ่งที่เขาสามารถทำได้หรือไม่ได้ จากการได้รับแรงเสริมและจากตัวแบบ และเมื่อเด็กรับเอามาตรฐานความคาดหวังและความเชื่อต่างๆ เข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งในจิตใจของเขาแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ความเชื่อและความคาดหวังจากสิ่งๆ ที่เขาเรียนรู้ จะรวมตัวกันเข้าเป็นแกนของบุคลิกภาพ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นในรูปของการกระทำ

โดยอาศัยหลักของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้สรุปความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า เป็นการปฏิบัติของผู้ใหญ่ต่อเด็กในชีวิตประจำวันทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กอาจแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ การให้รางวัล การลงโทษ การทำตัวเป็นแบบอย่างแก่เด็ก และการควบคุมเด็ก การปฏิบัติทั้ง 4 ประการของผู้ใหญ่ ทำให้เด็กมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมแตกต่างกันไปได้มากมาย และยังกล่าวถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูเพื่อการถ่ายทอดทางศาสนาแก่เยาวชนว่า อาจกระทำได้หลายวิธีด้วยกัน วิธีแรก คือการพูดอบรมสั่งสอนเด็กในเรื่องศาสนาโดยตรง วิธีที่สองคือ การทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี

---

⁶⁷ อ่างใน งามตา วนินทานนท์, “ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร”, รายงานการวิจัยฉบับที่ 50, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536), หน้า 39-40.

แก่เด็กในการนับถือศาสนา และวิธีที่สามคือ การส่งเสริมให้เด็กปฏิบัติตามหลักศาสนา และให้รางวัลหรือให้การสนับสนุนเมื่อเด็กกระทำตามที่ต้องการ วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กทั้งสามแบบนี้ จะให้ผลแตกต่างกันไปตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ ถ้าฝึกเด็กให้กระทำและให้แรงเสริมจะเป็นการปลูกฝังลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ได้ผลมากที่สุด รองลงมาคือการทำให้เด็กดูเป็นแบบอย่าง ส่วนการพูดอบรมสั่งสอนโดยตรงอาจได้ผลน้อย โดยเฉพาะถ้าผู้ใหญ่ผู้ให้การอบรมไม่ได้กระทำตามอย่างที่ถูกสั่งสอนไว้หรือกระทำในทางตรงข้าม

ง. การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่มนุษย์ต้องเกี่ยวข้องด้วยตลอดเวลา ตั้งแต่วัยเด็กที่ต้องเรียนรู้ระเบียบและวิธีปฏิบัติขั้นพื้นฐานกับบุคคลในวงแคบๆ คือ บิดามารดา ญาติพี่น้อง ซึ่งเป็นกลุ่มเด็ก ดังนั้น ครอบครัวจึงเป็นองค์กรแรกที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้กับมนุษย์เพราะครอบครัวเป็นผู้เลี้ยงดูบุคคลตั้งแต่เป็นทารก ครอบครัวจะดูแลความเจริญเติบโตทางร่างกายของทารก ในขณะเดียวกันก็ค่อยๆ ขัดเกลาทางสังคมเท่าที่ทารกจะสามารถเรียนรู้ได้ในระยะสั้น เช่น การสอนให้เด็กออกเสียงเรียกพ่อแม่ซึ่งเป็นภาษาที่ออกเสียงง่าย สอนให้รู้จักขับถ่ายเป็นเวลาและถูกสถานที่⁶⁸ ระยะนี้ทารกจะรู้จักเรียกร้องการเลี้ยงดูด้วยการร้องซึ่งจะเป็นเครื่องหมายของความหิว ต้องการอาหาร ความไม่สบาย เช่น ปวดท้อง เป็นต้น กระบวนการอบรมเด็กในตอนนี้ส่วนใหญ่ มารดาจะเป็นผู้ฝึกอบรม (Socializing Agent)⁶⁹ เพราะมารดาเป็นบุคคลแรกที่ใกล้ชิดและมีหน้าที่เลี้ยงดู ต่อจากนั้น เมื่อเด็กเจริญเติบโตขึ้นภาระการอบรมเลี้ยงดูจึงตกอยู่กับบิดามารดาควบคู่กันไป

ดาไล ลามะ ได้แสดงทัศนะเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรไว้ว่า บิดามารดาต้องมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากๆ เคารพซึ่งกันและกัน สิ่งนี้จะมีผลในทางที่ดีต่อจิตใจของเด็ก ยิ่งกว่านั้น บิดามารดาจะต้องให้ความรักที่แท้จริงกับลูกทุกโอกาสที่ทำได้ นี่เป็นเรื่องที่สำคัญมาก...ความเมตตา ความรัก และวิธีที่ถูกต้องไม่ใช่โดยคำพูด แต่โดยการกระทำ⁷⁰

⁶⁸ จ้านงศ์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, **สังคมวิทยา**, หน้า 47.

⁶⁹ ทิตยา สุวรรณชฎ, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2527), หน้า 47.

⁷⁰ "ตั้งสมุทรวางใหญ่", **สรุสาระ - Reader's Digest**, (กรกฎาคม 2546) : 62.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า การพัฒนาจะต้องเริ่มต้นที่ครอบครัว ซึ่งเป็นจุดที่เราเริ่มต้นได้ทันที มารดาบิดาเป็นพรหมของลูก เป็นครูคนแรกหรือเป็นอาจารย์ต้น⁷¹ เป็นเสมือนบุคคลต้นแบบ (Model Persons) ให้แก่ลูก หน้าที่สำคัญของพรหมก็คือ “การแสดงโลกนี้แก่ลูก” หมายถึง การนำเสนอโลกนี้แก่ลูก บิดามารดาจะนำเสนอโลกในภาพอย่างไรสำคัญที่สุด เด็กจะเห็นโลกอย่างไร มีทัศนคติ มีท่าทีต่อโลกอย่างไร อยู่ที่บิดามารดาเป็นผู้ชักนำ โดยรู้ตัวบ้างไม่รู้ตัวบ้าง ถ้าบิดามารดาไม่ฉลาดก็อาจจะทำให้เด็กได้ภาพที่เลวร้ายรุนแรง ทำให้เกิด Emotions และ Attitudes คือ ความรู้สึกและทัศนคติต่อโลกในทางลบเสียหาย⁷² เด็กๆ จะเรียนรู้และทำตามแบบอย่างจากบิดามารดา พฤติกรรมที่ดีจะถูกถ่ายทอดไปยังเด็กและปรากฏให้เห็น เด็กที่แสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น เกเรยวกราด ปฏิเสธ หรือแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อบิดามารดา เนื่องจากได้รับการถ่ายทอดพฤติกรรมดังกล่าวจากบิดามารดา⁷³

ปวย อึ้งภากรณ์ กล่าวว่า ความมั่งคั่งทางคุณธรรมและจริยธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่ประเสริฐพึงปรารถนา ในระบบการศึกษาปัจจุบันก็ระบุดึงศีลธรรมจรรยาและจริยศึกษา มีอยู่ในหลักสูตรและตำราเรียนด้วย การอบรมเด็กหรือนักศึกษาผู้ใหญ่ด้วยถ้อยคำ คำเทศนา แบบเรียน ตำราเหล่านี้ เท่าที่เป็นมาทุกกาลสมัยทุกประเทศทั่วโลกไม่ได้ผล ตรงกันข้าม ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและเพิกเฉยแก่นักเรียนนักศึกษา เรื่องจะปฏิรูประบบการศึกษาอย่างไรใดเท่าใดก็คงจะไม่ได้ ต้องปฏิรูประบบการปฏิบัติและความประพฤติของพวกเขา คือ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ตลอดจนนักการเมือง รัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งหลาย ความซื่อสัตย์ เอาใจใส่ต่อหน้าที่ การตรงต่อเวลา ความมีใจเป็นนักกีฬา รู้แพ้รู้ชนะ เป็นสิ่งที่พร่ำสอนกันไม่ได้แต่ก่อให้เกิดได้จากการปฏิบัติ และการปฏิบัติให้เด็กเอาเยี่ยงอย่าง⁷⁴

กล่าวโดยสรุปคือ การปฏิบัติเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบ (Model) ที่ดีและการปลูกฝังอบรมสั่งสอนของบิดามารดาจะมีอิทธิพลต่อค่านิยม ความนึกคิด ทัศนคติ ของเด็ก อันจะส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กในทุกๆ ด้านเมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติเป็นแบบอย่าง

---

⁷¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎกหมวดศึกษาศาสตร์**, หน้า 78.

⁷² พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2545), หน้า 42-43.

⁷³ Robert M. Regoli & John D. Hewitt, **Delinquency in Society**, 3rd ed., (New York : McGraw-Hill Co., Inc., 1997), p. 282.

⁷⁴ ปวย อึ้งภากรณ์, **ทัศนะว่าด้วยการศึกษา**, หน้า 74-75.

เพื่อให้สงฆ์ได้ปฏิบัติตาม เมื่อครั้งหนึ่ง พระองค์พร้อมด้วยพระอานนท์เสด็จทอดพระเนตรเห็น พระสงฆ์รูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคท้องร่วง นอนจมกองมูลทรุดของตนอยู่โดยไม่มีเพื่อนสหธรรมิกรูปใดพยาบาล พระองค์และพระอานนท์ จึงจัดการทำความสะอาดโดยมิได้รังเกียจแต่ประการใด จากนั้นจึงทรงประชุมสงฆ์ ทรงสอบถามเรื่องราวความเป็นมาและตรัสสั่งสอนภิกษุในที่ประชุมสงฆ์ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดาผู้คอยพยาบาล ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะคอยพยาบาลพวกเธอ ภิกษุทั้งหลาย ผู้จะพยาบาลเราก็จงพยาบาลภิกษุใช้เถิด”⁷⁵ ในทำนองเดียวกัน หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เน้นย้ำให้ผู้นำผู้อาวุโส ซึ่งอาจหมายถึงบิดามารดา ครูอาจารย์ หัวหน้างาน ผู้ปกครอง เป็นต้น ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างเพื่อให้บุตร ศิษย์ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา คนอื่นๆ พบเห็น และกระทำพฤติกรรมตามตัวแบบดังกล่าว ดังคาถาปรากฏในอุมมาทันตีชาดก ที่ว่า “เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปคดเคี้ยว” ในทางกลับกัน “เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปตรง”⁷⁶ ฉะนั้น บิดามารดาที่มีคุณลักษณะทางพระพุทธศาสนาสูง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี เป็นผู้มีความเชื่อความศรัทธาในหลักพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อในพระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม นรก สวรรค์ นิพพาน หรือบิดามารดาที่ได้ปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ทาน ศีล ภาวนา ขณะเดียวกัน ก็ดำเนินวิถีชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร บริจาคเงินหรือสิ่งของให้วัด การเข้าร่วมปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ คุณลักษณะดังกล่าวจะถูกถ่ายทอดไปยังบุตรโดยการพบเห็นบิดามารดาเป็นแบบอย่าง ซึ่งบุตรจะค่อยๆ ซึมซับคุณธรรมจริยธรรมโดยรู้สึกและไม่รู้สึกตัว อานนท์ ปันยารชุน แสดงทัศนะสนับสนุนเรื่องนี้ว่า คุณธรรมจริยธรรมต้องได้จากครอบครัวก่อน ต้องได้จากพ่อแม่ ส่วนหนึ่งได้จากการสั่งสอน แต่ส่วนที่สำคัญที่สุดจะได้จากการที่ลูกเห็นว่าพ่อแม่ปฏิบัติอย่างไร เด็กจะได้รับการประทับใจที่ลึกซึ้ง

---

⁷⁵ วิ.ม. (ไทย) 5/365/239-240. พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) แสดงทัศนะว่า การทำตัวเป็นตัวอย่าง เป็นวิธีสอนที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งโดยเฉพาะในทางจริยธรรม ซึ่งเป็นการสอนโดยไม่ต้องกล่าวสอนเป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำนั้นเป็นไปในรูปทรงเป็นผู้นำที่ดี การสอนโดยทำเป็นตัวอย่างก็คือ พระจริยวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกตินั่นเอง อ้างใน พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2541), หน้า 54.

⁷⁶ ชุ.ชา. (ไทย) 28/104,106/21.

ที่สุด จะยืนนานที่สุดถ้าเด็กเห็นการปฏิบัติตัวของพ่อแม่ ความประพฤติของพ่อแม่ และ ความสำคัญของพ่อแม่⁷⁷

จ. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และวิลาวัลักษณ์ ชิววัลลี (2524) ได้ศึกษานักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นชายและหญิงในกรุงเทพฯ จำนวน 979 คน เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจ (ในที่นี้หมายถึงการปฏิบัติตามคำสั่งสอนหรือปฏิบัติตามแบบอย่างบิดามารดาเกี่ยวกับคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา 5 ประการ ได้แก่ การมีความกตัญญูต่อบิดา มารดา ความซื่อสัตย์ ความเอื้อเฟื้อ การยึดบาปบุญ และการเคารพต่อผู้อาวุโส) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่รายงานว่าได้รับการถ่ายทอด (หมายถึงได้รับการอบรมสั่งสอน และบิดามารดาทำตัวเป็นแบบอย่างให้เห็น) คุณธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้ง 5 ประการดังกล่าวในปริมาณมาก เป็นผู้ที่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจ สูงกว่าผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดในปริมาณน้อยอย่างเด่นชัด วันชัย มีกลาง (2530) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนากับทัศนคติต่อศาสนา ความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนิสิตมหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ จำนวน 510 คน ปริมาณการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา ซึ่งในการวิจัยนี้หมายถึง ปริมาณการได้รับการอบรมสั่งสอนให้เห็นเป็นแบบอย่าง และได้รับรางวัลเมื่อปฏิบัติได้ตามที่คาดหวังจากบิดามารดาในเรื่องที่เกี่ยวกับความเชื่อ หลักธรรม และประเพณีบางอย่างของพระพุทธศาสนา พบผลการวิจัยว่า นิสิตที่มีทัศนคติดีต่อศาสนาและมีการปฏิบัติตามหลักศาสนา มาก เป็นนิสิตที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา มากด้วย ในทำนองเดียวกัน ลัดดาวัลย์ และวิลาวัลักษณ์ (2524) พบว่า นิสิตที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาในปริมาณมาก มีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา สูงกว่านิสิตที่ได้รับการถ่ายทอดน้อยอย่างเชื่อมั่นได้ ผลการวิจัยทั้ง 2 เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า การที่เยาวชนไทยยึดถือคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา มีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา และมีการปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนานั้น มีผลมาจากการได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดาเป็นประการสำคัญ⁷⁸

⁷⁷ อานันท์ ปันยารชุน, “ความโปร่งใสและธรรมรัฐ”, ใน *วิสัยทัศน์ผู้นำ*, รวบรวมและเรียบเรียงโดย พิจารณ์ ธนาไพบูลย์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฐานมีเดีย เน็ตเวิร์ค, 2547) : 285.

⁷⁸ อ่างใน งามตา วณินทานนท์, “ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร”, หน้า 37.

งานวิจัยของ ฤกษ์ ช้วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน⁷⁹ ได้ศึกษาเหตุผลของการตัดสินใจบวชของชายไทยในภาคใต้จากพระสงฆ์บวชใหม่ 712 รูป และสามเณร 175 รูป จากวัดต่างๆ ในจังหวัดสงขลา 112 วัด สรุปผลได้ว่า การมาจากครอบครัวที่มีความอบอุ่นมาก และครอบครัวที่มีบิดามารดาเป็นแบบอย่างทางพุทธมาก หรือการที่บุตรได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์บวชใหม่มีจิตลักษณะที่เหมาะสมต่อการบวช เช่น มีความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธสูง มีความตั้งใจในการปฏิบัติศาสนกิจของสงฆ์มาก ในขณะที่ วรณะ บรรจง⁸⁰ ได้ศึกษาเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียน 3 แห่ง ซึ่งเป็นเยาวชนจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 401 คน ในส่วนที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะ (หมายถึง การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา) พบว่า เยาวชนที่ได้รับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะจากครอบครัวมาก มีการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมมากกว่าเยาวชนที่ได้รับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะจากครอบครัวน้อย โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่มีอายุน้อย และมาจากชุมชนที่มีคุณภาพทางพระพุทธศาสนาต่ำ ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมคือ การคบเพื่อนที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เช่น มีความประพฤติดี และร่วมกิจกรรมกับเพื่อนเฉพาะที่มีประโยชน์ หลีกเลียงกิจกรรมที่เป็นโทษ เช่น เล่นการพนัน เสพสิ่งเสพติดและหนีเรียน ซึ่งก็คือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั่นเอง ในทำนองเดียวกันงานวิจัยของ หรรษา เลหาเสรีกุล⁸¹ ได้ศึกษานักเรียนวัยรุ่นชายหญิงที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาจุฬาราชวิทยาลัย จำนวน 145 คน ส่วนที่เกี่ยวกับการได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว ซึ่งได้แก่ การได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนุก และการได้รับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะ (คือการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา) พบว่า

---

⁷⁹ สรุปจาก ฤกษ์ ช้วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน, “ลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้”, **รายงานการวิจัยฉบับที่ 43**, 2533.

⁸⁰ สรุปจาก วรณะ บรรจง, “ลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้”, **ปริญญาวิทยาสตรมหาบัณฑิต**, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), 2537.

⁸¹ สรุปจาก หรรษา เลหาเสรีกุล, “การเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับลักษณะทางพุทธศาสนาและทางพฤติกรรมศาสตร์ของนักเรียน”, **ปริญญาวิทยาสตรมหาบัณฑิต**, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), 2537.

นักเรียนวัยรุ่นที่ได้รับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะมาก มีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา มากกว่าผู้ที่ได้รับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะน้อย

จากแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยอาจสรุปได้ว่า การถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา หรือการได้เห็นแบบอย่างที่ดีจากบิดามารดา ส่งผลต่อลักษณะที่พึงประสงค์หลายประการที่เด่นชัด คือ ในด้านคุณธรรมจริยธรรม ทศนคติที่มีต่อพระพุทธศาสนา และการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งก็คือพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงนำการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา มาเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุและกรอบแนวคิดในการกำหนดสมมติฐานของการวิจัย

จากการประมวลเอกสารงานวิจัยและแนวคิดทฤษฎี ในส่วนของลักษณะทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม คือ ประเภทโรงเรียน การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู และการได้รับถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางสังคมกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ดังนั้น ผู้วิจัยจะได้นำลักษณะทางสังคมเหล่านี้ มาเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดสมมติฐานของการวิจัยในครั้งนี้

2.3 ลักษณะทางจิตกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

2.3.1 ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ก. ความหมายของทศนคติ

นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาสังคมชาวต่างประเทศและชาวไทยได้ให้คำนิยามของทศนคติไว้ดังนี้

G.W. Allport ทศนคติเป็นสภาวะทางจิตที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ของบุคคล และมีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางต่อปฏิกริยาที่มีต่อเหตุการณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่บุคคลนั้นเกี่ยวข้อง⁸²

Kretch and Crutchfield et al. ทศนคติ คือลักษณะทางจิตของบุคคล มีองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบคือ 1) การมีความรู้เชิงประเมินค่าว่า สิ่งหนึ่งดีมีประโยชน์หรือเลวมีโทษมากน้อยเพียงใด 2) การมีความรู้สึกชอบ พอใจ ไม่ชอบ ไม่พอใจสิ่งนั้น ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบข้อที่

---

⁸² G.W. Allport, "Attitudes", *Handbook of Social Psychology*, ed. By C. Murchison, (Worcester : Clerk University Press, 1935) : 798-844.

หนึ่ง 3) ความพร้อมที่จะกระทำในสิ่งนั้นไปในทางที่จะให้การยอมรับ สนับสนุน เสริมสร้าง หรือในทางตรงข้ามมีความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงให้ห่างไกลหรือทำลายล้างสิ่งนั้น⁸³

W.J. McGuire ทศนคติ คือลักษณะทางจิตประเภทหนึ่งของมนุษย์ ทศนคตินี้อยู่ในขอบเขตของอารมณ์ ทางด้านความชอบ ความพอใจ หรือความไม่พอใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (ซึ่งเน้นที่องค์ประกอบที่ 2 ของทศนคติ) ทศนคติของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดจากการเรียนรู้ คือ การได้ยินได้ฟัง หรือได้สัมผัส มีประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นโดยตรง⁸⁴

Arthur P. Brief ได้กล่าวถึงทศนคติว่า เป็นความโน้มเอียงทางจิตใจของบุคคลและปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรม โดยปริยายถือว่าทศนคติเป็นตัวแปรทางจิตเพราะไม่สามารถที่จะวัดออกมาได้โดยตรง⁸⁵

Harold R. Wallace หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการเรียนรู้ โดยสรุปก็คือ ความรู้เชิงประเมินค่าของบุคคลที่จะตอบสนองต่อสิ่งใด ๆ ในลักษณะของการประเมิน ประโยชน์ คุณและโทษ คุณค่าและความรู้สึกชอบไม่ชอบ เพื่อโน้มนำไปสู่ความพร้อมที่จะกระทำหรือแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความรู้สึกและการประเมินมาก่อน⁸⁶

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร หมายถึง สภาวะความพร้อมทางจิตที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มของพฤติกรรมบุคคลที่มีต่อบุคคล สิ่งของและสถานการณ์ต่างๆ ไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง และสภาวะความพร้อมทางจิตนี้จะต้องอยู่นานพอสมควร⁸⁷

---

⁸³ D. Kretch, R.S. Crutchfield & E.L. Ballachey, *Individual in Society*, (New York : McGraw-Hill Book Co., Inc., 1964), p. 140.

⁸⁴ W.J. McGuire, "Attitudes and attitude change", *Handbook of Social Psychology*, eds. By Lindzey, G. & Aronson, E., vol. 2, Special field and applications, (New York : Random House, 1985) : 253.

⁸⁵ Arthur P. Brief, *Attitude in and Around Organizations*, (California : Sage Publications, Inc., 1998), p. 67.

⁸⁶ Harold R. Wallace & Ann L. Masters, *Personality Development for Work*, 7th ed., (Ohio : South-Western Education Publishing, 1996), p. 34.

⁸⁷ ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร, *จิตวิทยาสังคมทฤษฎีและปฏิบัติการ*, (กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2545), หน้า 138.

อ้อมเดือน สดมณี ทศนคติเป็นความรู้สึกทางด้านบวกและลบของแต่ละบุคคลที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ทำให้บุคคลพร้อมที่จะโต้ตอบออกมาเป็นพฤติกรรม⁸⁸

นักวิชาการได้ให้ความหมายของทัศนคติใกล้เคียงกัน จะแตกต่างกันในประเด็นปลีกย่อยเท่านั้น ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า ทัศนคติเป็นความรู้สึกที่แสดงออกของบุคคลต่อปรากฏการณ์ทางสังคม โดยความรู้สึกดังกล่าวมีทิศทางได้ทั้งทางบวกและลบ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคล ส่งผลให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำหรือแสดงพฤติกรรม

ทัศนคติมีทิศทาง 2 ทิศทาง คือ ทัศนคติในทางบวก (Positive Attitude) หมายถึง การที่บุคคลรู้สึกชอบหรือพอใจต่อสิ่งใด ๆ ส่วนทัศนคติในทางลบ (Negative Attitude) หมายถึง การที่บุคคลรู้สึกไม่ชอบหรือไม่พอใจต่อสิ่งใด ๆ ซึ่งการที่บุคคลมีทัศนคติทางบวกหรือลบนั้น บุคคลก็จะมีการกระทำที่ตอบสนองต่อทัศนคติที่แตกต่างกันด้วย โดยทิศทางของทัศนคติทั้งทางบวกและทางลบจะมีระดับความเข้มข้นมากน้อยของความรู้สึกประกอบอยู่⁸⁹ และทัศนคติประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ (1) องค์ประกอบด้านความรู้ (Cognitive Component) ซึ่งหมายถึง ความรู้เชิงประเมินค่าของบุคคลว่าสิ่งนั้นมีประโยชน์หรือโทษ มีผลดีผลเสียต่อตนเองอย่างไร ซึ่งความรู้เชิงประเมินค่าจะทำให้บุคคลเกิดทัศนคติต่อสิ่งใด ๆ ในทางทั้งบวกและลบ (2) องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective Component) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใด ๆ ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจ หรือเรียกว่าการตอบสนองทางอารมณ์ของบุคคลต่อสิ่งใด ๆ ความรู้สึกนี้มักจะสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านประเมินค่า (3) องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรม (Behavioral Component) หมายถึง ความพร้อมที่จะกระทำของบุคคลหรือแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรม ทั้งนี้เป็นผลมาจากองค์ประกอบ 2 ข้อแรก⁹⁰

อ้อมเดือน สดมณี⁹¹ ได้สรุปไว้ว่า จากความหมายของทัศนคติซึ่งนักสังคมวิทยาและจิตวิทยาสังคมได้ให้ความหมายไว้ นั่น แสดงให้ทราบว่า ทัศนคติเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้โดยทั่วไป และประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

---

⁸⁸ อ้อมเดือน สดมณี, “เอกสารประกอบการสอนวิชา สค.331 จิตวิทยาสังคม”, หน้า 103.

⁸⁹ Arthur P. Brief, *Attitude in and Around Organizations*, pp. 15-17.

⁹⁰ *Ibid.*, pp. 51-54.

⁹¹ อ้อมเดือน สดมณี, “เอกสารประกอบการสอนวิชา สค.331 จิตวิทยาสังคม”, หน้า103-104.

1. องค์ประกอบทางด้านความรู้เชิงประเมินค่า (Cognitive Component or Beliefs) คือ ความเข้าใจรวมทั้งความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่เราจะมีทัศนคติต่อ ว่าดีมีประโยชน์ หรือเลวมีโทษ ถ้าเราไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นเราจะมีทัศนคติต่อสิ่งนั้นไม่ได้

2. องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective Component or Emotions) คือ ความรู้สึกหรืออารมณ์ที่เกิดขึ้นต่อสิ่งนั้น เป็นความเชื่อ ประสบการณ์ หรืออารมณ์ๆ ที่มาผลักดัน โดยบุคคลไม่รู้ตัว เช่น ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ พอใจ ไม่พอใจ

3. องค์ประกอบทางด้านความพร้อมที่จะแสดงออก (Behavioral Component or Actions) คือ ความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งที่ตนมีทัศนคติ เป็นพฤติกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อและความรู้สึก

อนึ่ง องค์ประกอบของทัศนคติทั้ง 3 ประการนี้ นักจิตวิทยาสังคมส่วนใหญ่ เรียกว่า ตัวแบบ เอ-บี-ซี ของทัศนคติ (ABC Model of Attitudes) กล่าวคือ A หมายถึง Affective, B หมายถึง Behavior, และ C หมายถึง Cognition⁹²

ข. ความสำคัญของทัศนคติ

1) ทัศนคติเป็นฐานของปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลต่อบุคคล และระหว่างบุคคลต่อสังคม เมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์ติดต่อกับคนอื่น เขาจะเรียนรู้ไปด้วยว่า ทัศนคติของผู้ที่ติดต่อกับผู้นั้นเหมือนหรือต่างไปจากทัศนคติของเขาเอง การประเมินทัศนคติดังกล่าวในลักษณะนี้ช่วยกำหนดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในอนาคต นอกจากนี้ ทัศนคดียังเป็นฐานของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคมด้วย เช่น ทัศนคติที่บุคคลมีต่อประเด็นต่างๆ ในสังคม อาทิ การทำแท้ง จะทำให้เขามีแนวโน้มที่จะเลือกหรือไม่เลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง ที่มีนโยบายสนับสนุนการออกกฎหมายเกี่ยวกับการทำแท้งในรัฐสภา

2) ทัศนคติเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ ทัศนคดียังอาจใช้เป็นเครื่องมือในการพยากรณ์สังคมได้ด้วย เช่น ในช่วงการเลือกตั้งต่างๆ มักจะมีการสำรวจทัศนคติของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงต่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง และการสำรวจนี้ สามารถพยากรณ์ผลการเลือกตั้งได้

---

⁹² Robert S. Feldman, *Understanding Psychology*, 4th ed., (New York : McGraw-Hill, Inc., 1996), p. 605.

ค่อนข้างแม่นยำ ในองค์การ การสำรวจทัศนคติต่องานว่าคนทำงานมีความพอใจในงานหรือไม่ เพียงใด สามารถใช้เป็นข้อมูลทำนายอัตราการเข้าออกและการขาดงานได้⁹³

ค. ทัศนคติกับพฤติกรรม

องค์ประกอบทั้ง 3 ของทัศนคติ คือ ความรู้เชิงประเมินค่าว่าดีหรือไม่ มีประโยชน์หรือไร้ประโยชน์ ความรู้สึกในอารมณ์ว่าพอใจหรือไม่พอใจ และความพร้อมกระทำอันเป็นการแสดงออก จะมีความสัมพันธ์กันและจะมีทิศทางที่สอดคล้องกับการกระทำ โดยทั่วไปแล้วสิ่งที่เราสังเกตได้ หรือสามารถสะท้อนให้ทราบถึงทัศนคติของบุคคลต่อสิ่งต่างๆ คือการแสดงออกของบุคคลหรือพฤติกรรม พฤติกรรมนี้เป็นส่วนที่ต่อเนื่องจากความพร้อมที่จะกระทำ ซึ่งนักวิชาการทางจิตวิทยา สังคมเชื่อกันว่า ถ้ามีทัศนคติอย่างไรแล้ว ก็คาดหวังว่าพฤติกรรมจะต้องเป็นอย่างนั้น⁹⁴ ดวงเดือน พันธุมนาวิน แสดงทัศนะสนับสนุนในเรื่องนี้ว่า องค์ประกอบทั้ง 3 ของทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคล มักจะมีทิศทางและปริมาณที่สอดคล้องกันโดยอัตโนมัติในคนที่มีจิตใจปกติ⁹⁵ เช่น ชายคนหนึ่งมีทัศนคติเชิงลบต่อพระสงฆ์ เนื่องจากเขามีความรู้เชิงประเมินค่าเกี่ยวกับพระสงฆ์ว่าเป็นคนเอารัดเอาเปรียบสังคม ไม่ประกอบกรงานอาชีพ หนีสังคม ทำตัวเหมือนกาฝากสังคม จึงเกิดความรู้สึก ไม่ชอบ ไม่พอใจ ไม่คิดที่อยากจะทำอุปสมบทเป็นพระสงฆ์ และความพร้อมที่ชายผู้นั้นจะกระทำ คือ พร้อมที่จะต่อต้าน ไม่เคารพหรือกราบไหว้พระสงฆ์ ไม่เข้าวัด ถ้าการต่อต้านมีปริมาณ ความเข้มข้น (Magnitude) สูง อาจถึงขั้นเป็นผู้นำขบวนในการเคลื่อนไหวต่อต้านพระพุทธศาสนา ด้วยก็ได้

Ralph H. Turner ให้ความเห็นว่า ความหมายของทัศนคตินั้นโดยสามัญสำนึกถือว่า ทัศนคติ คือ ภาวะทางจิตหน่วยหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นพฤติกรรมประเภทหนึ่ง และในกรณีที่ไม่มียุติพล จากทัศนคติอื่นๆ ประกอบกับบุคคลนั้นอยู่ในเหตุการณ์ที่สอดคล้องกับทัศนคตินั้นแล้ว ก็จะสามารถคาดถึงพฤติกรรมได้ เพราะว่าพฤติกรรมเป็นผลโดยตรงจากทัศนคตินั้น และในประการสุดท้ายซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด คือ ในระหว่างความสัมพันธ์ของทัศนคติกับพฤติกรรมนั้น ยังมีตัวแปรสอดแทรก (Intervening Variable) มากมาย เช่น ขนบ จารีต (Norm) บทบาท (Roles)

---

⁹³ อวยชัย ชบา และคณะ, **พฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ**, หน่วยที่ 8-15, พิมพ์ครั้งที่ 16, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2541), หน้า 504.

⁹⁴ ทิตยา สุวรรณะชฎ, **สังคมวิทยา**, หน้า 75.

⁹⁵ อุทก ช้วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน, “ลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้”, หน้า 19.

การเป็นสมาชิกของกลุ่มสังคมหรือกลุ่มอ้างอิง ตลอดจนวัฒนธรรมประจำกลุ่ม (Subculture) เป็นต้น⁹⁶

ข้อสนับสนุนที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับตัวแปรสอดแทรกได้จากการวิจัยของ ริชาร์ด ลาปีแอร์ (Richard LaPiere) เมื่อ 1930-1932 ลาปีแอร์ได้ทำการสำรวจทัศนคติของคนอเมริกันที่มีต่อชาวจีน เขาใช้วิธีเดินทางมากกว่าหมื่นไมล์รอบสหรัฐอเมริกาเพื่อสัมภาษณ์ชาวต่างชาติทางดีคนหนึ่ง และได้แวะพักตามร้านอาหารและที่พักแรมระหว่างทางหลายแห่ง ปรากฏว่าทั้งสองได้รับการบริการเป็นอย่างดีจากเจ้าของและบริกรในสถานที่เหล่านั้น มีเพียงหนึ่งแห่งเท่านั้นใน 251 แห่งที่ปฏิเสธไม่ยอมให้บริการแก่คนทั้งสอง หลังการเดินทางครั้งนี้ ลาปีแอร์ได้ส่งแบบสอบถามกลับไปยังสถานที่ต่างๆ ที่เขาแวะใช้บริการ โดยถามถึงทัศนคติที่มีต่อคนจีนหรือคนตะวันออก ผลปรากฏว่าร้อยละ 90 ของคำตอบคือ “ปฏิเสธ” การบริการแก่คนจีน

การวิจัยครั้งนี้ ลาปีแอร์ สรุปว่า

1) ผู้ที่ตอบคำถามอาจรู้สึกไม่อยากจะให้บริการแก่คนต่างชาติชาวตะวันออกจริงดังที่ให้คำตอบ แต่จำเป็นต้องทำเพราะกฎระเบียบในสถานที่ที่ตนทำงานอยู่บังคับไว้

2) ลาปีแอร์ มิได้วัดทัศนคติโดยกำหนดเป้าหมายทัศนคติแบบเฉพาะเจาะจง แต่ถามความเห็นเกี่ยวกับคนจีนโดยทั่วไป ดังนั้น ทัศนคติที่ได้จึงเป็นทัศนคติต่อคนจีนทั่วไป มิใช่คนจีนที่แต่งกายดี ถือกระเป๋าเดินทางราคาแพง ทำทางภูมิฐานมีการศึกษาเช่นเพื่อนชาวจีนของลาปีแอร์⁹⁷

ประเด็นสรุปข้อแรกนั้นชี้ให้เห็นว่า บรรทัดฐานได้เข้ามามีอิทธิพลสอดแทรกระหว่างทัศนคติและพฤติกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้บริการหรือเจ้าของสถานที่เหล่านั้นไม่อาจมีพฤติกรรมตามทัศนคติได้ ประเด็นสรุปข้อที่ 2 แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งในที่นี้ได้แก่สภาพการแต่งกาย ทำทางบุคลิกของเป้าหมายทัศนคติ ซึ่งดูภูมิฐานไม่เหมือนกับคนอื่นโดยทั่วไป และนี่คือพลังภายนอกเกี่ยวกับสถานการณ์ ที่ทำให้บุคคลไม่อาจมีพฤติกรรมได้ตอบภายนอกตามแนวโน้มพฤติกรรมภายในได้

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้สรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อมและบรรทัดฐานทางสังคมอาจทำให้บุคคลไม่สามารถแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่สอดคล้องกับทัศนคติ ถ้าพลังขับเคลื่อนนี้มีมากจะทำให้

⁹⁶ ทิตยา สุวรรณะชญ, สังคมวิทยา, หน้า 75.

⁹⁷ Jane S. Halonen & John W. Santrock, Psychology : Context of Behavior, (New York : The McGraw-Hill Co., Inc., 1996), p. 660.

บุคคลเกิดความรู้สึกขัดแย้งขึ้นในใจ และมีผลให้บุคคลหาทางลดความขัดแย้งนั้น โดยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในที่สุดเพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมที่แสดงออก

ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ทัศนคติและการแสดงออกไม่มีความสัมพันธ์กัน อาจเนื่องจากการวัดที่ไม่ตรงจุดก็ได้ เพื่อให้ทัศนคติสามารถที่จะทำนายถึงการแสดงออกหรือพฤติกรรมได้ จึงควรระมัดระวังในการวัดทัศนคติ เช่น ควรวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมที่แสดงต่อสิ่งนั้น แทนที่จะวัดทัศนคติต่อสิ่งนั้นโดยตรง เช่น การศึกษาของ Wicker เมื่อปี 1971 งานค้นคว้าที่ให้คำตอบเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้กระจ่างขึ้นและเป็นที่รู้จักกันในวงการจิตวิทยาสังคม คือ การค้นคว้าของ ไอเซนและฟิชไบน์ (Ajzan & Fishbein, 1980) ที่อธิบายไว้ว่า ทัศนคตินั้นสามารถทำนายพฤติกรรมได้ โดยการวัดทัศนคตินั้นควรวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมที่จะแสดงต่อสิ่งนั้น มิใช่วัดทัศนคติต่อสิ่งนั้นโดยตรง และควรวัดทัศนคติต่อสถานการณ์ที่จะแสดงพฤติกรรมนั้นด้วย เช่น ตนเองหรือสังคมคาดหวังว่าตนควรทำพฤติกรรมนั้นในสถานการณ์เช่นนั้นหรือไม่ ตัวอย่างเช่น พฤติกรรมหรือความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรมนั้นๆ ของบุคคลหนึ่ง (เช่น การแข่งขันในการเล่นเกมส์ หรือความตั้งใจไว้ว่าจะแข่งขันเมื่อได้เล่นเกมส์) สามารถพิจารณาได้จากตัวแปร 2 ตัวรวมกัน ตัวแปรแรก ได้แก่ ทัศนคติต่อการกระทำนั้นๆ ของบุคคล (ได้แก่ ทัศนคติต่อการมีพฤติกรรมแข่งขันว่าการแข่งขันนั้นดีหรือเลว ฉลาดหรือโง่ ขาดทุนหรือกำไร เป็นต้น ไม่ได้หมายความว่าทัศนคติต่อคนที่ชอบแข่งขัน) ส่วนตัวแปรตัวที่ 2 ได้แก่ การรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับความคาดหวังของสังคม (เช่น การที่บุคคลคิดว่าคู่แข่งคาดหวังว่าบุคคลนั้นจะแข่งขันมากน้อยเท่าไร)

ดังนั้นทัศนคติจึงสามารถที่จะทำนายถึงการแสดงออกหรือพฤติกรรมได้ เมื่อมีการวัดที่ตรงจุดยิ่งขึ้น⁹⁸

จะเห็นได้ว่า ทั้งตัวแปรสอดคล้องและการวัดทัศนคติที่ไม่ตรงจุด เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทัศนคติกับการแสดงออกหรือพฤติกรรมไม่สอดคล้องกัน อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบจะขัดข้อสงสัยเช่นนั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่บรรดานักวิชาการทางด้านจิตวิทยาสังคมที่ยังคงยืนยันว่า ถ้าบุคคลมีทัศนคติอย่างไรแล้ว ก็คาดได้ว่าบุคคลจะแสดงพฤติกรรมไปตามนั้น⁹⁹

---

⁹⁸ อ้อมเดือน สดมณี, “เอกสารประกอบการสอนวิชา สค.331 จิตวิทยาสังคม”, หน้า 107.

⁹⁹ อ้างแล้ว.

ง. ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

เมื่อพิจารณาจากทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมในเชิงพระพุทธศาสนาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า ส่วนที่เป็นลำต้นของต้นไม้ประกอบด้วยลักษณะทางจิต 5 ประการ ซึ่งลำต้นมีหน้าที่สำคัญในการส่งบำรุงอาหารให้ต้นไม้ออกดอกผล (พฤติกรรมของคนดีและเก่ง) 1 ใน 5 นั่นก็คือ ทศนคติต่อคุณธรรม อันหมายถึงความเป็นผู้มีคุณธรรมต่างๆ สูง เห็นประโยชน์ของความดีความงาม และเห็นโทษของความชั่ว บุคคลผู้มีลักษณะเช่นนี้เรียกว่ามีทศนคติต่อคุณธรรมสูง

จากคำจำกัดความของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในการวิจัยครั้งนี้ คือ ความรู้ความเข้าใจ ในหลักธรรมซึ่งนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่าง ชัดเจน มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง การควบคุมกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกรอบศีลธรรม คุณธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ ตนเองและสังคม ตลอดจนมีลักษณะของความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เพื่อการดำรงตนเป็น พลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ส่วนทศนคติหมายถึง ลักษณะ ทางจิตของบุคคลที่มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ (1) การมีความรู้เชิงประเมินว่า สิ่งหนึ่งดีมี ประโยชน์ หรือเลวมีโทษมากน้อยเพียงใด (2) การมีความรู้สึกชอบ พอใจ ไม่ชอบ ไม่พอใจสิ่งนั้น ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบข้อที่ 1, และ (3) ความพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งนั้นไปในทางที่จะให้ การยอมรับ สนับสนุน เสริมสร้าง หรือในทางตรงกันข้าม มีความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล หรือทำลายล้างสิ่งนั้น¹⁰⁰

ดังนั้น การวัดทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม จึงต้องกำหนดว่าพฤติกรรมเชิง จริยธรรมเกี่ยวข้องกับคุณธรรมต่างๆ ที่สำคัญข้อใด เช่น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมกำหนด ความหมายว่า ให้อยู่ในกรอบศีลธรรม คุณธรรม (ตามคำจำกัดความ) ซึ่งหมายถึง ศีล 5 และ ธรรม 5 แล้วจึงนำองค์ประกอบของทศนคติทั้ง 3 ข้อข้างต้นมาพิจารณาร่วม แล้วก็ตัดสินใจว่าจะ วัดทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมตามองค์ประกอบใดใน 3 องค์ประกอบของทศนคติ แล้วนำ คะแนนมารวมกัน ในการวัดนี้คะแนนที่ได้มาจากการตอบของบุคคลหนึ่งๆ จะแสดงทิศทางของ ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของผู้ตอบ ทางด้านบวก (หรือดี คือ เห็นประโยชน์ ชอบ พร้อม สนับสนุน) หรือทางด้านลบ (หรือไม่ดี คือเห็นโทษ ไม่ชอบ พร้อมทำลาย) และคะแนนจากการวัด

---

¹⁰⁰ อภาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน, “ลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธ ศาสนาของชายไทยในภาคใต้”, หน้า 19.

จะแสดงปริมาณ (น้อยถึงมาก) ในทิศทางนั้นๆ ด้วย (ชอบน้อยถึงชอบมาก หรือไม่ชอบน้อยถึงไม่ชอบมาก เป็นต้น)

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า ทักษะคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม คือ การรับรู้ถึงประโยชน์หรือโทษมากน้อย ความพอใจหรือไม่พอใจ ชอบหรือไม่ชอบ ตลอดจนพร้อมที่จะกระทำพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ จะได้นำทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมาเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุเพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ว่า มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอย่างไร

จ. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วูม (Vroom, 1964) ได้ศึกษาทัศนคติของคณงานต่องานที่กระทำ พบว่าความสามารถในการปฏิบัติงานกับทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานมีความสัมพันธ์กันทางบวก ผู้มีทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานสูงมีความสามารถในการปฏิบัติงานสูงด้วย ซึ่งสอดคล้องกับเบรฟิลด์และโรทท์ (Brayfield and Rothe, 1951) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานในกลุ่มของนักศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งมีอาชีพต่างๆ กันของมหาวิทยาลัยมินิโซต้าจำนวน 91 คน โดยใช้แบบวัดที่อยู่ในมาตราประเมินค่าของลิเกิต พบว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพที่ตรงกับความสนใจของตนเอง มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการทำงานสูงกว่าผู้ที่เลือกอาชีพที่ไม่ตรงกับความสนใจของตนเอง นพณ์ สัมมา (2523) ได้ศึกษาทัศนคติต่อการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตร กับพฤติกรรมการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตรในกลุ่มบุคคลที่มีการศึกษาแตกต่างกัน พบว่า บุคคลที่มีการศึกษาสูงจะมีทัศนคติสูง และมีพฤติกรรมสัมพันธ์กันทางบวก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นาถ พันธุมนาวิน และคนอื่นๆ (2521) นอกจากนี้ สุกานดา บัณฑิตยารักษ์ (2524) ยังพบอีกว่า นักศึกษาพยาบาลที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการอาสาไปปฏิบัติงานพัฒนาอนามัยในชนบท จะเป็นบุคคลที่มีความวิตกกังวลสูง มีความท้อแท้ กลัว ว้าเหว และไม่สนใจในการอาสาไปทำงานพัฒนาอนามัยในชนบท และ ผอบเขียว วงศ์ภักดี (2537) พบว่า บุคคลที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานสูง มีการปฏิบัติงานที่สูงกว่าบุคคลที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมทำงานต่ำ¹⁰¹ ในขณะที่งานวิจัยของ ฅกจ ช้วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน¹⁰² ได้ศึกษาเหตุผล

---

¹⁰¹ อ่างใน เรวัต สดมณี, “ปัจจัยทางจิตสังคมกับพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรม ศึกษาเฉพาะกรณีกำลังพลในสายงานปลัดบัญชี”, กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2544, หน้า 66-67, (อัดสำเนา).

¹⁰² ฅกจ ช้วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน, “ลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้”, หน้า 64.

ของการตัดสินใจบวชของชายไทยในภาคใต้จากพระสงฆ์บวชใหม่ 712 รูป และสามเณร 175 รูป จากวัดต่างๆ ในจังหวัดสงขลา 112 วัด พบว่า พระสงฆ์ที่มีทัศนคติที่ดีต่อคุณธรรมต่างๆ มาก หลังจากได้บวชมาระยะเวลาหนึ่งแล้ว (ประมาณ 4 เดือน) คือผู้ที่มีการฝึกสำรวมตนขณะบวชมาก มีการฝึกปฏิบัติตามมรรคมาก มีจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมในการบวชมาก มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติกิจสงฆ์มาก และคาดถึงสภาพที่ดีของการบวชมาก อาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติเหมาะสมตามสมณะวิสัย ในทำนองเดียวกัน เรวัต สดมณี¹⁰³ ได้ศึกษาพฤติกรรมทำงานอย่างมีจริยธรรมของทหารในสายงานปลัดบัญชี กองบัญชาการทหารสูงสุด โดยผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มออกเป็น 3 หน่วยงาน คือ สำนักงานปลัดบัญชีทหาร สำนักงานตรวจบัญชีทหาร และกรมการเงินทหาร จำนวน 482 คน ผลการวิจัยพบว่า กำลังพลในสายงานปลัดบัญชีกลุ่มรวม กำลังพลที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานสูง มีพฤติกรรมในการทำงานอย่างมีจริยธรรมมากกว่ากำลังพลที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานต่ำ และเมื่อแยกพิจารณาพบว่าทุกกลุ่มสอดคล้องกับกลุ่มรวม

จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติและพฤติกรรม ทำให้สรุปได้ว่า นักวิชาการส่วนใหญ่ต่างลงความเห็นว่า ผู้ที่มีทัศนคติเช่นไรย่อมแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับทัศนคติเช่นนั้น แม้ว่าบางส่วนของงานวิจัยข้างต้นจะเกี่ยวข้องกับทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานในลักษณะต่างๆ ที่ไม่ใช่ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้งหมดก็ตาม แต่อาจคาดได้ว่า ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมน่าจะสอดคล้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม มาเป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดสมมติฐานของการวิจัยครั้งนี้

2.3.2 ความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ก. ความเชื่อความศรัทธา

พระธรรมเจดีย์ (กี มารชิโน) อดีตเจ้าอาวาสวัดทองนพคุณ เคยตั้งข้อสังเกตไว้ว่า การนับถือพระพุทธศาสนานั้นอาศัยแรง 2 แรงคือ 1) สัทธาพละ แรงความเชื่อ 2) ปัญญาพละ แรงปัญญา ในระหว่างสัทธาพละกับปัญญาพละนั้น หุ้มเอาวิริยพละ แรงความเพียร สติพละ แรงสติ และสมาธิพละเข้าไว้ด้วย ซ้อนกันเป็นชั้นๆ ขึ้นไปเหมือนเจดีย์ ธรรมดาเจดีย์ต้องมีฐานวางซ้อนกันขึ้นไปเป็นชั้นๆ ฐานล่างสุดต้องใหญ่กว้างเปรียบเหมือนผู้นับถือพระพุทธศาสนาด้วยแรงศรัทธา ความเชื่อ ส่วนผู้นับถือพระพุทธศาสนาด้วยแรงปัญญานั้นมีจำนวนน้อย เปรียบเหมือนยอดเจดีย์ที่

---

¹⁰³ เรวัต สดมณี, “ปัจจัยทางจิตสังคมกับพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรม ศึกษาเฉพาะกรณีกำลังพลในสายงานปลัดบัญชี”, หน้า 115.

ทำเป็นลูกแก้วเปล่งแสงไว้นั้น แต่พระพุทธรูปที่ตั้งอยู่ได้ด้วยแรงศรัทธาก่อน¹⁰⁴ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะว่า คุณประโยชน์ของศรัทธาเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ ในแนวหนึ่ง ศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดปิติซึ่งทำให้เกิดความสงบเยือกเย็น (ปัสสัทธิ) นำไปสู่สมาธิและปัญญาในที่สุด อีกแนวหนึ่งคือศรัทธาทำให้เกิดวิริยะ คือความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติ ทดลองสิ่งที่เชื่อด้วยศรัทธา ให้เห็นผลประจักษ์จริงจังก่ตนซึ่งนำไปสู่ปัญญาในที่สุด ศรัทธาเป็นไปเพื่อปัญญานั้น ศรัทธาจึงต้องส่งเสริมความคิดวิจยวิจารณ์ จึงจะเกิดความก้าวหน้าแก่ปัญญาตามจุดหมาย¹⁰⁵ มหาตมา คานธี ได้แสดงทัศนะเรื่องศรัทธาว่า ความเชื่อในพระเจ้าจะต้องมีศรัทธาที่อยู่เหนือกว่าเหตุผลเป็นพื้นฐาน อันที่จริงแล้ว แม้การบรรลุสังฆธรรมก็จำเป็นต้องมีศรัทธาเป็นองค์ประกอบ มิฉะนั้น การบรรลุสังฆธรรมก็จะดำรงคงอยู่ไม่ได้ โดยธรรมชาติของสรรพสิ่งแล้วความจริงก็น่าจะเป็นเช่นนั้น ใครเล่าจะฝ่าฝืนขอบเขตแห่งความเป็นอยู่ของตนได้ ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า การบรรลุสังฆธรรมโดยสมบูรณ์นั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในชีวิตที่มีตัวตนนี้ ทั้งไม่มีความจำเป็นที่จะเป็นเช่นนั้นด้วย เพียงแต่มีศรัทธาอย่างจริงจังและหนักแน่นก็สามารถที่จะบรรลุความสูงส่งทางจิตใจที่มนุษย์พึงบรรลุได้¹⁰⁶

จะเห็นได้ว่า ในด้านความเชื่อความศรัทธานั้นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง โดยไม่จำกัดว่าจะเป็นการนับถือศาสนาแบบเทวนิยม (Theism) อย่างศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หรือแบบอเทวนิยม (Atheism) ดังเช่นพระพุทธรูป เนื่องจากความเชื่อความศรัทธาเป็นแรงจูงใจขั้นต้นที่ทำให้ศาสนิกเข้ามาใกล้ชีวิตศาสนา* และเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติธรรมในข้อต่อๆ ไป อย่างไรก็ตาม ความเชื่อความศรัทธานั้นต้องประกอบด้วยเหตุและผล ที่มุ่งจะเสริมสร้างให้พุทธศาสนิกชนเป็นผู้มีปัญญาในที่สุด ดังนั้น ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนิกชนที่แท้จริงย่อมมีความเชื่อ

---

¹⁰⁴ ส.ศิริรักษ์, มโนธรรมสำนึกสำหรับสังคมร่วมสมัย, (กรุงเทพ : บริษัท สองสยาม จำกัด, 2544), หน้า 48.

¹⁰⁵ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2529), หน้า 648.

¹⁰⁶ มหาตมา คานธี, โลกทั้งผองพี่น้องกัน, แปลโดย กรุณา-เรืองอุไร กุศลาสัย, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพ : ดอกหญ้า, 2545), หน้า 124.

* วิ.ม. (ไทย) 4/9/14-15. ระบุไว้ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงรับคำอาราธนาของพรหมและทวงตรวดดูสัตว์โลกด้วยพุทธจักขุแล้ว ได้ตรัสคาถาตอบท้าวสหัมบดีพรหมว่า “สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดจะพึง จงปล่อยศรัทธา มาเถิด เราได้เปิดประตูอมตธรรมแก่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว ท่านพรหม เพราะเราสำคัญว่าจะลำบาก จึงมิได้แสดงธรรมที่ประณีตคล่องแคล่วในหมู่มนุษย์”

ความศรัทธาในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ซึ่งได้แก่ การยึดพระรัตนตรัยหรือไตรสรณคมน์เป็นที่พึ่ง ความเชื่อในกฎแห่งกรรม อเนกชาติ นรกสวรรค์ และความเชื่อในเรื่องนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา¹⁰⁷

ข. ความเชื่อในพระรัตนตรัย

ชาวพุทธมีความเคารพนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึก มีศรัทธาเป็นแรงหนุนย่อมจะหาเวลาและโอกาสศึกษาความเป็นมาแห่งสิ่งเคารพ คือ พระรัตนตรัย เพื่อเพิ่มพูนศรัทธา ความเชื่อให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น¹⁰⁸ ดังนั้น พระรัตนตรัย ซึ่งได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสิ่งสำคัญประการแรกที่พุทธศาสนิกชนต้องยึดถือเป็นที่พึ่ง ดังจะเห็นได้จากการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ[□] ของเด็กนักเรียน^{**} ที่ต้องให้สัตยาปฎิญาณว่าจะยึดถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่ระลึกไปตลอดชีวิต เป็นพิธีกรรมขั้นพื้นฐานของเด็กเพื่อให้เกิดความเคารพความศรัทธาในเบื้องต้น ความเชื่อในพระพุทธเจ้านั้น หมายถึง ความเชื่อว่าพระพุทธเจ้ามีจริง ผู้เพียบพร้อมด้วยพระปัญญาคุณ คือเป็นผู้มีสติปัญญาความรู้ความสามารถที่ได้พัฒนาไปสู่ความหลุดพ้นด้วยพระองค์เอง แล้วจึงสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม เชื่อในพระวิสุทธิคุณ คือความเป็นผู้บริสุทธิ์ในศีลประกอบด้วยพุทธจริยวัตรอันงดงามปราศจากสิ่งเศร้าหมองทั้งหลาย คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ส่วนความเชื่อในพระมหากรุณาธิคุณนั้น เป็นการระลึกว่าพระองค์เป็นผู้เสียสละอย่างสูงสุด ที่ไม่ ปรีนิพพานเสียตั้งแต่แรก แต่ทรงประคับประคองสังขารของพระองค์เพื่อต้องการประกาศพระธรรม

---

¹⁰⁷ อ้างใน งามตา วณิชทานนท์, “ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร”, หน้า 12.

¹⁰⁸ พระมหาสังเวช ฐมฺเณตฺติโก, *ความอัศจรรย์ในพระธรรมวินัย*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประติพจน์, 2536), หน้า 29.

* **วิ.ม. (ไทย) 4/25/31-36.** “ยสะกุลบุตร เมื่อหน่ายชีวิตออกจากบ้านมาพบพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าแสดงธรรมและได้ดวงตาเห็นธรรม รุ่งเช้าบิดาของยสะกุลบุตรออกตามหา ได้มาพบพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์แสดงธรรมและได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว จึงประกาศว่า ‘ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พร้อมด้วยทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต’ ขณะที่ยังธรรมอยู่ ยสะกุลบุตรก็บรรลุมรรคเป็นพระอรหันต์และขออุปสมบท”

** พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต), *กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 34. ระบุในหัวเรื่องหน้าที่ชาวพุทธว่า การแสดงตนเป็นพุทธมามกะของนักเรียนเริ่มตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1.

เพื่ออนุเคราะห์มนุษย์และสัตว์ รวมทั้งเทวดา มาร พรหม ให้ปฏิบัติตาม จะได้พ้นจากความทุกข์ทั้งปวง □ ความเชื่อในพระธรรมนั้นหมายถึง เชื่อว่าพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นสัจธรรม เป็นความจริงแท้ เป็นธรรมที่ปรากฏในอยู่ตามธรรมชาติแม้ว่าพระองค์จะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม เป็นธรรมที่พระองค์ค้นพบแล้วได้ประกาศ** ผู้ใดปฏิบัติตามก็จะได้เห็นผลเป็นที่ประจักษ์ คือความสุขแท้ที่ไม่อิงค้นหา โดยไม่จำกัดด้วยกาลเวลา พุทธศาสนิกชนควรน้อมรำลึกและนำมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน ผู้ปฏิบัติเองจะเป็นผู้ที่เข้าใจอย่างถ่องแท้ขององค์ธรรมนั้น และสุดท้ายคือ ความเชื่อในพระสงฆ์ เป็นความเชื่อที่ว่าพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อันมีตัวอย่างพระสาวกและศาสนิกชนที่บรรลุนิพพานแล้วในสมัยพุทธกาล พระสงฆ์เป็นผู้ที่ควรเคารพ ควรกราบไหว้ พร้อมกับเป็นผู้ที่ศาสนิกควรบำรุงอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 และสิ่งจำเป็นต่อสมณะภาวะ

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อในพระรัตนตรัยนั้น เป็นหลักการขั้นต้นของศาสนิกชนที่ดีพึงปฏิบัติ เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมในข้ออื่นๆ ต่อไป

ค. ความเชื่อในกฎแห่งกรรม

พระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาแห่งการกระทำ (กรรมวาท กิริยวาท) หมายความว่า หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาจะสอนเรื่องกรรมหรือการกระทำ และเชื่อในผลของการกระทำนั้นว่าไม่ได้สูญเปล่า โดยการกระทำนั้นต้องประกอบขึ้นด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ ความตั้งใจ ในการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำหรือไม่กระทำใดๆ ดังพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย

---

* **ท.ม. (ไทย)** 10/168/113-116. มหาปรินิพพานสูตรว่า เมื่อมารมากราบทูลให้ปรินิพพาน พระองค์ตรัสว่า “จะยังไม่ปรินิพพานตราบใดที่พุทธบริษัท 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ยังไม่เฉียบแหลม ...ไม่เป็นพหูสูตร ไม่ทรงธรรม...ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ปฏิบัติธรรม...ไม่สามารถแสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผยจำแนก ทำให้ง่ายได้ และยังคงแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ปราบปรามวิเวท (ลัทธิต่างๆ) ที่เกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยธรรมไม่ได้”

** **ส.นิ. (ไทย)** 16/20/34-36. “...ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ความที่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัยของสิ่งนี้ ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุธาตุ นั้น ครั้นรู้ บรรลุแล้ว จึงบอก บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่าย...”

เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำด้วยกาย วาจา ใจ”¹⁰⁹ การกระทำที่ปราศจากเจตนาจะไม่จัดว่าเป็น กรรม แต่เรียกว่า กิริยา คือ เป็นอาการสักแต่ว่ากระทำ ไม่ก่อให้เกิดผลดีผลชั่วแก่ผู้กระทำ¹¹⁰ จากพุทธพจน์จะเห็นได้ว่า การกระทำนั้นต้องพร้อมด้วย กาย วาจา และใจ โดยเริ่มต้นจากจิตใจที่เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจว่าเราจะกระทำหรือไม่กระทำ ซึ่งการกระทำนั้นสอดคล้องกับเจตนาในจิตใจของผู้นั้น พระธรรมคาถาบทหนึ่งกล่าวว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจร้ายแล้ว พุทอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ทุกข์ย่อมตามไปตามเขาเพราะฉะนั้น ดุศลอันหมุนไปตามรอยเท้าโคผู้นำแยกไปอยู่ ฉะนั้น”¹¹¹ ดังนั้น เจตนาจะเป็นเครื่องบ่งชี้หรือตัดสินว่า การกระทำนั้น ดีหรือไม่ดี และผู้ที่ได้กระทำ ความชั่วทั้งทางกาย วาจา ใจ จะได้รับความทุกข์อันเป็นผลของอกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้ และ อกุศลกรรมนี้มีพื้นฐานมาจากอกุศลมูล อันได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ซึ่งเป็นธรรมที่ตรงข้ามกับกุศลกรรม คือ กรรมดี การกระทำดี อันเป็นการกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ ความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง

กฎแห่งกรรม คือ กฎธรรมชาติ (The Law of Nature) เป็นกฎแห่งเหตุและผล ซึ่งถือว่าปรากฏการณ์ต่างๆ อันหมายถึงสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต ทุกอย่างย่อมดำเนินไปตามกฎแห่งธรรมชาติ คือ เป็นไปตามเหตุปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กัน ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดเป็นผู้ลิขิตหรือสร้างขึ้น กฎแห่งกรรมในพระพุทธศาสนาปรากฏอยู่ในกรรมนิยาม แปลว่า ความแน่นอนแห่งกรรม[□] หมายถึงกฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการก่อการกระทำและการให้ผลของการกระทำ หรือกล่าวให้จำเพาะลงไปอีกว่า กระบวนการเจตจำนงหรือความคิดปรุงแต่งสร้างสรรค์

---

¹⁰⁹ **อภ.จก.ก. (ไทย) 22/63/577. อภ.จก.ก. (บาลี) 22/63/395.** “เจตนาหิ ภิกขเว กम्मํ วทามิ เจตยิตฺวา กम्मํ กโรติ กาเยน วาจาเย มนสา”

¹¹⁰ **สุนทร ฌ รัชชี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก,** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 168.

¹¹¹ **มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระอัมมปัทมฐกถาแปลภาค 1,** พิมพ์ครั้งที่ 17, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2541), หน้า 3.

* นอกจากกรรมนิยามแล้ว ท่านได้แสดงนิยามไว้อีก 4 ประการ คือ 1) อุดุนิยาม ความแน่นอนเกี่ยวกับอุณภูมิ 2) พีชนิยาม ความแน่นอนเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ที่ว่า หวานพีชเช่นใดก็ให้ผลเช่นนั้น ปลูกมะม่วงก็ได้ผลมะม่วง เป็นต้น 3) จิตนิยาม ความแน่นอนเกี่ยวกับการทำงานของจิตต่อสิ่งเร้าต่างๆ ที่กระทบ ซึ่งจะมีการรับรู้เกิดขึ้น และ 4) ธรรมนิยาม ความแน่นอนเกี่ยวกับความเป็นเหตุเป็นผลแก่กันของสิ่งทั้งหลาย เช่น สิ่งทั้งหลายมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปเป็นธรรมดา

ต่างๆ พร้อมทั้งผลที่สืบเนื่องออกไปสอดคล้องสมกัน เช่น ทำกรรมดีมีผลดี ทำกรรมชั่วมีผลชั่ว¹¹² ดังพุทธพจน์ที่ว่า “คนทำกรรมใดไว้ย่อมเห็นกรรมนั้นในตน คนทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี คนทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว คนหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น”¹¹³

พุทธศาสนิกชนจะต้องยึดมั่นและมีความศรัทธา 4 ประการ หมายถึง ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล คือ

1. กัมมัสัทธา หมายถึง เชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือเชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา จงใจทำทั้งรู้ย่อมเป็นกรรม เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตนเป็นปัจจัย และเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่า และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วย การกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจอนหรืออนนคยโชค

2. วิบากัสัทธา หมายถึง เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือเชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

3. กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

4. ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่า ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ¹¹⁴

ง. ความเชื่อในการเวียนว่ายตายเกิด (อเนกชาติ) นรก สวรรค์ และการให้ ความสำคัญต่อชีวิตในปัจจุบัน

ในเรื่องความเชื่อของการเวียนว่ายตายเกิดนั้นเป็นความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อในกฎแห่งกรรม ดังพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ในหัวข้อที่แล้วว่า คนทำกรรมใดไว้ย่อมเห็นกรรมนั้นในตน คนทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี คนทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว คนหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผล

¹¹² พระราชนิพนธ์ (ประยูร ปยุตโต), **พุทธธรรม**, หน้า 153.

¹¹³ **ขุ.ชา. (ไทย)** 27/353/201. **ขุ.ชา. (บาลี)** 27/353/126.

ยานิ กโรติ บุริโส ตานิ อตุตนิ ปสุสติ
กถยาณการี กถยาณิ ปาปการี จ ปापकि
ยาทิสสิ วปะเต พิชสิ ตาทิสสิ หระเต ผลั ๗

¹¹⁴ พระราชนิพนธ์ (ประยูร ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, หน้า 164.

ที่ว่า กัมมัสสกตาสัทธา ดู อภ.วิ. 35/793/456 และ ตถาโพธิสัทธา ดู อภ.สตต.ก. 23/4/3.

เช่นนั้น และเนื้อความในจุฬามณีวงศ์¹¹⁵ ที่พระพุทธองค์ตรัสตอบสุภมาณพโตเทยยบุตรว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้เลวและดีต่างกัน ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ทรง แสดงให้เห็นถึงลักษณะและสถานที่เกิดว่า บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้ฆ่าสัตว์ เป็นคนหยาบขำ มีมือเปื้อนเลือด ผักไฟในการประหัตประหาร ไม่มีความกรุณาใน สัตว์ทั้งหลาย เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ยึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังจากตายแล้ว เขาจึงไปเกิดใน อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดใน อบาย ทุกคติ วินิบาต นรก กลับมาเกิด เป็นมนุษย์ที่ใด ๆ เขาก็จะเป็นคนมีอายุสั้น ... ส่วนบุคคลในโลกนี้ เป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม เป็นผู้ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑฆาต และศีลศราวุธ มีความละอาย มีความเอ็นดู มุ่งหวัง ประโยชน์เกื้อกูลในสรรพสัตว์ เพราะกรรมนั้นที่เขาให้บริบูรณ์ยึดมั่นไว้อย่างนั้น หลังตายแล้ว เขา จึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ หลังจากตายแล้ว ถ้าไม่ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ กลับมาเกิดเป็น มนุษย์ในที่ใด ๆ เขาก็จะเป็นคนมีอายุยืน

จากพุทธพจน์ดังกล่าวข้างต้นย่อมเป็นที่ยืนยันได้ว่า การเวียนว่ายตายเกิด นรก สวรรค์ เป็นเรื่องที่มีจริงตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏอยู่ทั้งในคัมภีร์ขั้นต้นคือพระไตรปิฎก และคัมภีร์ชั้นรอง เช่น อรรถกถาต่างๆ ส่วนการพิสูจน์ความเป็นจริงนั้น ไม่อาจทำได้ด้วยวิธีการทาง วิทยาศาสตร์ มาตรามั่นว่าปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจะเจริญขึ้นมากก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถพิสูจน์เรื่องเหล่านี้ได้ อย่างไรก็ตาม พระราชาวรมุณี (ประยูร ปยุตฺโต) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า ต้องพิสูจน์ด้วยจิตที่เป็นสมาธิ¹¹⁶ ซึ่งเป็นเรื่องของปฏิบัติที่จะรู้ได้เฉพาะตนเอง (ปัจเจกตั้ง)

เมื่อพิจารณาจากพุทธพจน์ข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด นรก สวรรค์ ส่งผลให้คนทำดีละชั่ว สั่งสมแต่คุณงามความดี แม้นว่าความดีนั้นจะส่งผลภายภาค หน้าในอนาคต อย่างน้อยที่สุด สิ่งที่ปฏิบัติจะได้รับในปัจจุบันคือ ขณะที่ทำความดี จิตของผู้นั้น จะเป็นกุศลจิต เกิดปีติ อิมเอิบ ความสุข ขึ้นทันที ดังนั้น ความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด นรก สวรรค์ จะสร้างความสมานฉันท์และความสงบสุขแก่สังคม

จ. ความเชื่อในนิพพาน

คำว่านิพพานโดยความหมายของศัพท์แปลว่าความดับโดยใจ หมายถึง ความดับกิเลส และกองทุกข์ อีกนัยหนึ่งหมายถึง ภาวะที่ออกจากตัณหาหรือภาวะอันก้าวออกจากกิเลสอันร่อย

¹¹⁵ ม.จ. (ไทย) 14/289-290/349-351.

¹¹⁶ พระราชาวรมุณี (ประยูร ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า 199.

รัต¹¹⁷ เป็นภาวะของการหมดกิเลส การไม่ถูกความคิดมโนทัศน์ใดๆ ปรุงแต่ง การรับโลกตามความเป็นจริง การดับทุกข์และความสงบเย็นเป็นสุขที่บริสุทธิ์ของจิตในขณะที่อยู่ในสมาธิหรือผลสมาบัติตลอดจนถึงการดับขั้นทั้งแบบชั่วคราวขณะมีชีวิตอยู่ โดยเฉพาะขณะเข้านิโรธสมาบัติหรือแบบถาวรหลังดับขั้นปรินิพพาน¹¹⁸ จากคำจำกัดความข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า นิพพานจึงเป็นจุดหมายปลายทางของพุทธศาสนิกชนผู้ใฝ่ปฏิบัติธรรม เนื่องจากเป็นภาวะที่ปราศจากความทุกข์ มีแต่ความสงบสุขทางจิตซึ่งเป็นยอดปรารถนาของทุกคน

พระราชาวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้แสดงถึงคุณค่าและลักษณะเกี่ยวกับนิพพานว่า

1. นิพพานเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เป็นภาวะที่มนุษย์สามารถประจักษ์แจ้งได้ในชีวิตปัจจุบันนี้เอง เมื่อพยายามทำตัวให้พร้อมก็ไม่ต้องรอถึงชาติหน้า

2. นิพพานเป็นจุดหมายที่ทุกคนเข้าถึงได้ ไม่จำกัดชาติชั้น หนีงชาย เมื่อบุคคลมีฉันทะ เพียรพยายาม มีความพร้อมแล้ว ก็สามารถบรรลุนิพพานได้ ไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องเป็นคนชาติชั้นวรรณะใด มีฐานะอย่างไร ยากจน มั่งมี เป็นหญิงหรือชาย เป็นคฤหัสถ์หรือบรรพชิต

3. การบรรลุนิพพาน แม้จะอาศัยความสำเร็จทางจิต (เจโตวิมุตติ) คือ ฌานสมาบัติเป็นพื้นฐานบ้างไม่มากนักน้อย แต่นิพพานก็มีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จทางจิตอยู่เรื่อยๆ¹¹⁹

ในด้านพฤติกรรมเชิงจริยธรรมท่านได้แสดงทัศนะว่า เมื่อนิพพานเป็นการทำให้กิเลสและความทุกข์นั้นหมดลงไปอย่างแท้จริงด้วยแนวทางแห่งปัญญา ดับความโลภะ โทสะ โมหะ ดับตัณหา ดับภพ ดับทุกข์ ดับอวิชชา ซึ่งเป็นสิ่งชั่วร้ายแล้ว ดังนั้น ย่อมต้องมีพฤติกรรมเด่นขึ้นมาแทนอย่างชนิดเป็นไปเองตามธรรมชาติอันเนื่องมาจากความสุข คือ การดำเนินชีวิตด้วยปัญญา มีความเมตตา กรุณา ไม่เห็นแก่ตน มองโลกและชีวิตด้วยความรู้ความเข้าใจตามสภาวะธรรมชาติแห่งเหตุปัจจัยได้อย่างลึกซึ้งและมั่นคงถาวร

ฉ. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

¹¹⁷ สุนทร ฌ รัชชี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, หน้า 480-481.

¹¹⁸ วัชรระ งามจิตจรเจริญ, “นิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาทัตตาหรืออนัตตา”, วารสารพุทธศาสนศึกษา, ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2544) : 94.

¹¹⁹ พระราชาวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า 199.

วันชัย มีกลาง (2530) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติ และการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา ของนิสิตชายหญิงจากมหาวิทยาลัยหลายแห่งในกรุงเทพ จำนวน 810 คน ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือวัดทัศนคติต่อพระพุทธศาสนา (ในแง่การเห็นประโยชน์และความพอใจ) ขึ้นใช้ เป็นแบบวัดประเภทให้ผู้ตอบประเมินค่าบนมาตรา แบบวัดนี้แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ทัศนคติต่อความเชื่อในหลักพระพุทธศาสนา (ได้แก่ เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด เรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องนรก-สวรรค์ เรื่องบุญ-บาป และเรื่องนิพพาน) ทัศนคติต่อหลักธรรม (เช่น หลักอริยสัจสี่ หลักไตรลักษณ์ หลักไตรสิกขา เป็นต้น) และทัศนคติต่อการปฏิบัติตามหลักธรรมและประเพณีบางอย่าง (เช่น การปฏิบัติตามหลักอริยสัจสี่ หลักไตรลักษณ์ และไตรสิกขา และประเพณีต่างๆ อาทิ การสวดมนต์ ไหว้พระ การบริจาคทาน และการฟังเทศน์ เป็นต้น) แต่ละตอนมีข้อคำถาม 10 ข้อ รวม 30 ข้อ ลักษณะของคำถามเป็นประโยคประกอบมาตราวัด 6 หน่วย จาก “เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ถึง “ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง” ผู้ที่ได้คะแนนสูงถือว่าเป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนามากกว่าผู้ที่ได้คะแนนต่ำ

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อพระพุทธศาสนากับการปฏิบัติและการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาของนิสิตในกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยพบว่า ทัศนคติต่อพระพุทธศาสนาของนิสิตในกลุ่มตัวอย่างรวมมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติทางศาสนาอย่างเชื่อมั่นได้ (ค่าอาร์ = .43) และความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติต่อพระพุทธศาสนากับการปฏิบัติทางศาสนาในกลุ่มนิสิตชายมีมากกว่าในกลุ่มนิสิตหญิง (ค่าอาร์ = .46 และ .40 ตามลำดับ) อาจกล่าวได้ว่า นิสิตในกลุ่มตัวอย่างที่มีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนาเพียงใด ก็จะปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาเท่านั้น และความสอดคล้องเช่นนี้พบชัดเจนในกลุ่มชายมากกว่ากลุ่มหญิง นอกจากนี้ยังพบว่า นิสิตที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูง มีทัศนคติต่อพระพุทธศาสนาสูงกว่านิสิตที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาต่ำอย่างเด่นชัดด้วย

120

การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ของ อ้อมเดือน สดมณี ที่กลุ่มตัวอย่างเป็นครูระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยแบ่งกลุ่มทดลองออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มที่ได้รับการอบรมทางพุทธและทางพฤติกรรมศาสตร์
- 2) กลุ่มที่ได้รับการอบรมทางพุทธ
- 3) กลุ่มที่ได้รับการอบรมทางพฤติกรรมศาสตร์ และ
- 4) กลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึก พบว่า ใน

---

¹²⁰ อ้างใน อ้อมเดือน สดมณี, “ผลของการฝึกอบรมทางพุทธพฤติกรรมศาสตร์ต่อจิตลักษณะและประสิทธิผลของครู”, **ปริญาการศึกษาศุภบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536), หน้า 71-75.

กลุ่มครูที่ได้รับการฝึกอบรมทางพฤติกรรมศาสตร์ ถ้าครูเป็นผู้ที่มีลักษณะทางพระพุทธศาสนาสูง (คือมีความเชื่อทางพุทธสูง มีการปฏิบัติทางพุทธมาก และมีวิถีชีวิตทางพุทธสูง) จะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการสอนและพฤติกรรม การอบรมจริยธรรมแก่นักเรียนสูงกว่าครูที่มีลักษณะทางพุทธต่ำ และในกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมทางพุทธ พบว่า ครูที่มีความเชื่อทางพุทธสูง มีพฤติกรรมการสอนสูงกว่าครูที่มีความเชื่อทางพุทธต่ำ ผู้วิจัยสรุปว่า กลุ่มครูที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูง มีพฤติกรรม การสอนการอบรมจริยธรรมสูงกว่าครูที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาต่ำ¹²¹

วรรณะ บรรจง¹²² ได้ศึกษาเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียน 3 แห่ง ซึ่งเป็นเยาวชนจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 401 คน ในส่วนที่เกี่ยวกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา พบว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในกลุ่มรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนามากที่สุด (ค่าอาร์ .68) รองลงมาคือความเชื่ออำนาจในตนกับการคบเพื่อนอย่างเหมาะสม (ค่าอาร์ .64) การคบเพื่อนอย่างเหมาะสมกับพฤติกรรมก้าวร้าว (ค่าอาร์ .57) ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมว่าหมายถึง การคบเพื่อนที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เช่น มีความประพฤติดี และร่วมกิจกรรมกับเพื่อนเฉพาะที่มีประโยชน์ หลีกเลี้ยงกิจกรรมที่เป็นโทษ เช่น เล่นการพนัน เสพสิ่งเสพติดและหนีเรียน และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ความเป็นไปได้ที่บุคคลจะกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตามหลักคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาภายใต้กรอบการให้ทาน รักษาศีล ตลอดจนการเจริญสมาธิภาวนา ซึ่งก็คือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั่นเอง ในทำนองเดียวกันงานวิจัยของ หรรษา เลหา เสรี กุล¹²³ ได้ศึกษานักเรียนวัยรุ่นชายหญิงที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยรามคำแหงวิทยาลัย จำนวน 145 คน พบว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา และการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม ในขณะที่ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางจิตใจ 7 กลุ่มจาก 12 กลุ่ม และผู้วิจัยให้ความหมายความผาสุกทางจิตใจว่าหมายถึง การที่บุคคลมีความพึงพอใจในชีวิต พึงพอใจในการเรียนหรือการทำงาน ยอมรับ

¹²¹ สรุปจาก เรื่องเดียวกัน.

¹²² วรรณะ บรรจง, “ลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้”, หน้า 135.

¹²³ หรรษา เลหา เสรี กุล, “การเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับลักษณะทางพุทธศาสนาและทางพฤติกรรมศาสตร์ของนักเรียน”, หน้า 200.

ตนเอง รับรู้ว่าคุณมีความสามารถ ควบคุมจัดการกระทำต่อสิ่งแวดล้อมได้ เปิดใจกว้างยอมรับ ประสบการณ์ใหม่ๆ มองโลกในแง่ดี มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลรอบข้าง ทำให้สามารถปรับตัวและ มีความสุขอยู่ในสังคมได้ นอกจากนี้ งานวิจัยของ พระวัชรินทร์ ปญฺญาวุโธ ได้ศึกษากลุ่มพยาบาล วิชาชีพ ในโรงพยาบาล 5 แห่ง สังกัดสำนักงานการแพทย์ กรุงเทพมหานคร พบว่า ความเชื่อทาง พระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์โดยตรงต่อพฤติกรรมกรรมการพยาบาลผู้ป่วยหนัก¹²⁴

จากการประมวลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอาจสรุปได้ว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนามี ความสัมพันธ์กับการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาซึ่งก็คือพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ดังนั้น การวิจัยใน ครั้งนี้จึงนำความเชื่อทางพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการกำหนดสมมติฐานของการวิจัย

จากการประมวลเอกสารงานวิจัยในส่วนลักษณะทางจิตที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิง จริยธรรม คือ ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ได้พบผลของ ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตทั้งสองประการกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ดังนั้น ผู้วิจัยจะได้ นำทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มาเป็นกรอบแนวคิดใน การกำหนดสมมติฐานของการวิจัยในครั้งนี้

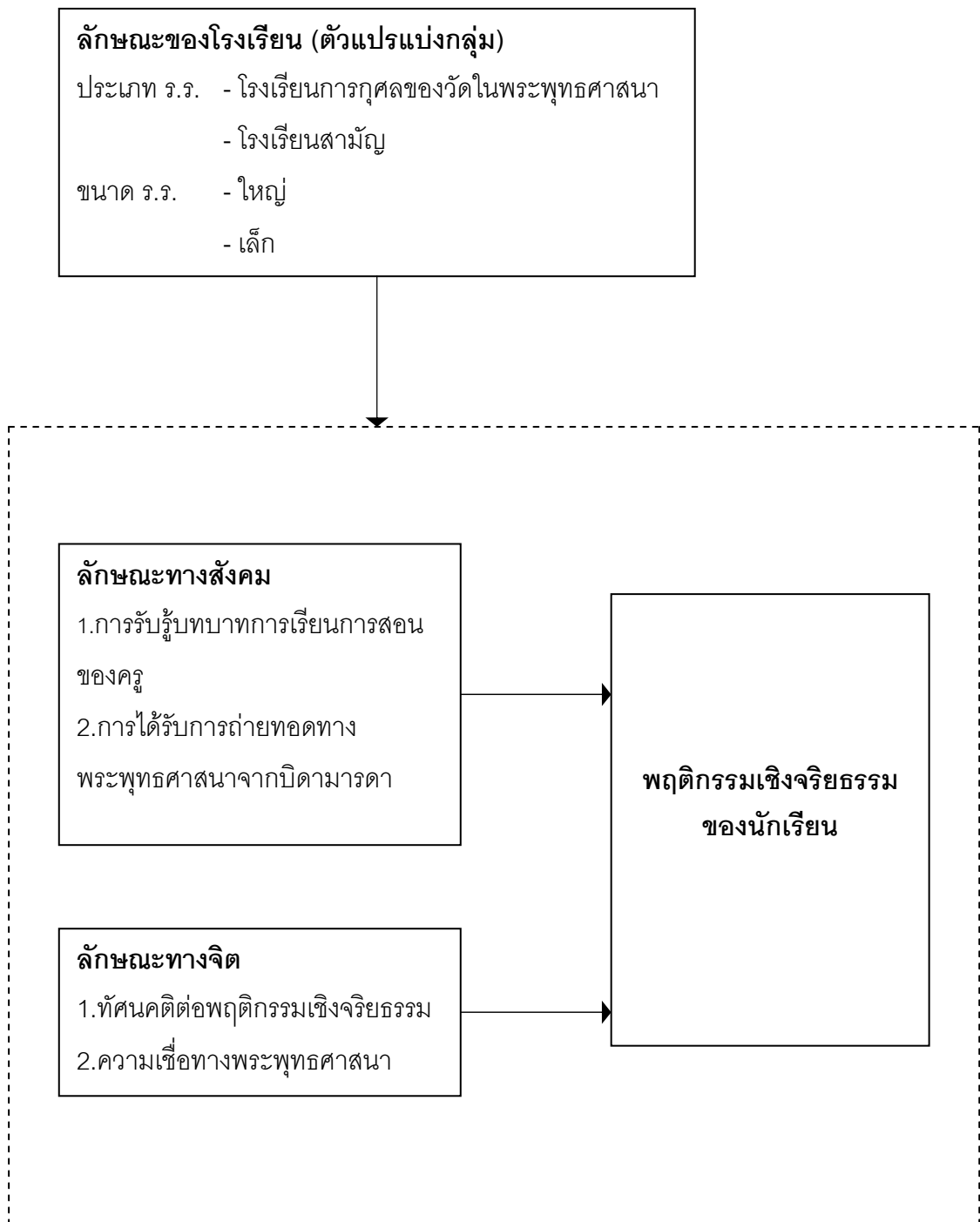
จากการศึกษาลักษณะทางจิตสังคม ที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ได้ศึกษาในมิติของความหมาย ความสำคัญ แนวคิดทฤษฎี แนวทางการวัดค่า และการประมวล งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรต่างๆ เช่น ในกลุ่มตัวแปรลักษณะทางสังคม 3 ตัวแปร ซึ่งได้แก่ ประเภทของโรงเรียน การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู และการได้รับการถ่ายทอดทาง พระพุทธศาสนาจากบิดามารดา และกลุ่มตัวแปรลักษณะทางจิต 2 ตัวแปร ซึ่งได้แก่ ทศนคติต่อ พฤติกรรมเชิงจริยธรรม และความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ผลจากการประมวลเอกสารงานวิจัย ได้ พบผลของความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางจิตสังคมอันเป็นตัวแปรเชิงสาเหตุ กับพฤติกรรมเชิง จริยธรรมซึ่งเป็นตัวแปรผล ดังนั้นจึงคาดการณ์ได้ว่าตัวแปรชุดต่างๆ ทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว นำที่จะ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน เนื่องด้วยเหตุผลเช่นนี้ ผู้วิจัยจึงนำตัวแปร เชิงสาเหตุดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย ในการกำหนดนิยามปฏิบัติการของตัวแปร และสิ่งสำคัญคือ เพื่อให้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดสมมติฐานที่สอดคล้องอย่างเป็นเหตุเป็น ผลของการวิจัยครั้งนี้

---

¹²⁴ พระวัชรินทร์ ปญฺญาวุโธ (ฉิมประเสริฐ), “การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของมรณะสติต่อพฤติกรรม การทำงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีพยาบาลผู้ดูแลผู้ป่วยหนักในเขตกรุงเทพมหานคร”, **ปริญญาพุทธศาสตร์ มหบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 112.

2.4 กรอบแนวคิดของการวิจัย (Conceptual Framework)

2.5 สมมติฐานของการวิจัย

จากการศึกษาปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในของนักเรียน ที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงตั้งสมมติฐานเป็นเบื้องต้นไว้ดังนี้

2.5.1 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทของโรงเรียน กับขนาดโรงเรียน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

2.5.2 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทของโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับการรับรู้บทบาทการเรียนรู้การสอนของครู มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

2.5.3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทของโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

2.5.4 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทของโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

2.5.5 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทของโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

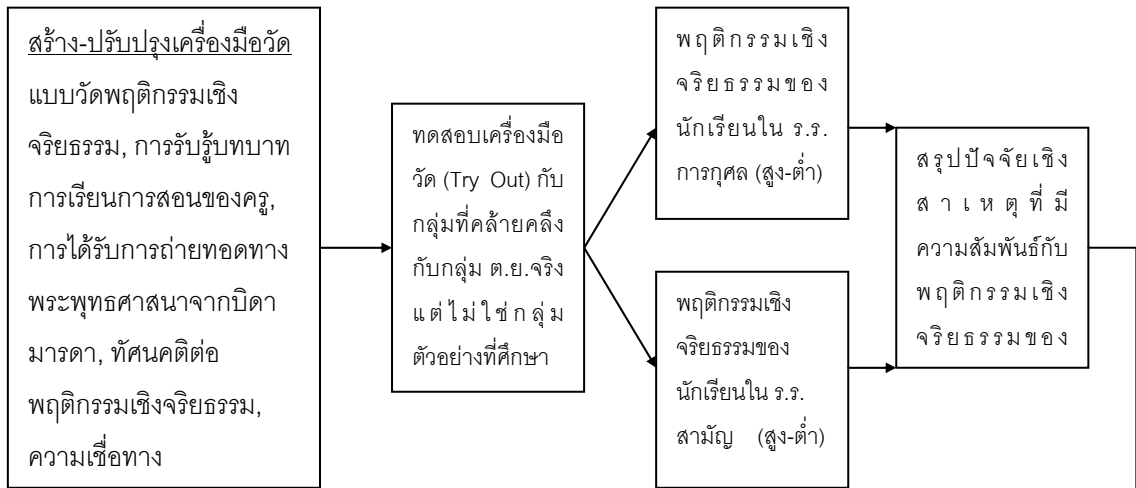
บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

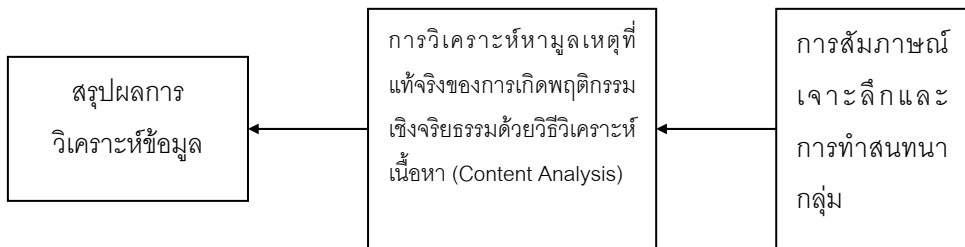
การวิจัยเรื่อง “ลักษณะทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา” เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ที่ใช้การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการทางการวิจัยใน 2 ลักษณะร่วมกัน คือ การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Method) เพื่อที่จะตอบคำถามในวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 1, 2 และ 3 ซึ่งเป็นการดำเนินงานตอนที่ 1 และการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) เพื่อที่จะตอบคำถามในวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 4 ที่เป็นการดำเนินงานตอนที่ 2 ทั้งนี้ เพื่อให้การสรุปผลการศึกษามีความครอบคลุมในประเด็นต่างๆ ที่สอดคล้องและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 4 ประการ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังนี้ คือ (1) แบบแผนการวิจัย (2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (3) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (4) การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ (5) การเก็บรวบรวมข้อมูล (6) การจัดระบบข้อมูล และ (7) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดของการดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 แบบแผนการวิจัย (Research Design) แสดงได้ดังนี้

ขั้นตอนการวิจัยเชิงปริมาณ

ขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

3.2.1 การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นนักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและนักเรียนของโรงเรียนสามัญ โดยโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาทั่วประเทศมีจำนวน 59 โรงเรียน เปิดการเรียนการสอนในระดับต่างๆ คือ (1) ตั้งแต่ก่อนประถมศึกษา

(2) ประถมศึกษา (3) มัธยมศึกษา (4) ก่อนประถมศึกษาและประถมศึกษา (5) ก่อนประถมศึกษา และมัธยมศึกษา (6) ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และ (7) ก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ข้อมูลจากกองนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.) จัดแบ่งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเป็น 3 ระดับ ได้แก่ โรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดใหญ่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 1,380 คน ขึ้นไป ขนาดกลางมีจำนวนนักเรียนระหว่าง 691 คน ถึง 1,380 คน และขนาดเล็กมีจำนวนนักเรียนไม่เกิน 690 คน การวิจัยในครั้งนี้ เลือกที่จะศึกษาโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็กที่เปิดการเรียนการสอนครบทุกระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ทั้งนี้ เพื่อที่จะได้ภาพชัดเจนในพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากบริบททางสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมที่ใกล้เคียงกันระหว่างสองจังหวัด ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่และขนาดเล็ก กล่าวคือ ทั้งสองจังหวัดตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศ มีแม่น้ำไหลผ่าน สภาพทั่วไปของจังหวัดทั้งสองมีความเจริญของบ้านเมืองใกล้เคียงกัน พร้อมกันนี้ ยังพิจารณาจากบริบทของความสะดวกในแง่ที่ตั้งของสนามด้วยว่า ระยะเวลาและระยะทางในการดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม ที่การเดินทางไม่ลำบากมากนัก¹ ได้โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่ 1 โรงเรียน (นักเรียนรวม 4,075 คน) ขนาดเล็ก 1 โรงเรียน (นักเรียนรวม 671 คน) เมื่อสำรวจจำนวนนักเรียนของโรงเรียนขนาดใหญ่ พบว่า มีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 315 คน (ชาย 148 หญิง 167 คน) และโรงเรียนขนาดเล็ก มีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 48 คน (ชาย 32 หญิง 16 คน)* ส่วนเหตุผลที่เลือกศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เนื่องจากนักเรียนในระดับนี้มีอยู่ระหว่าง 14 ถึง 16 ปี (อายุตามเกณฑ์ 15 ปี) ซึ่งจัดได้ว่าเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางสังคม จากการเปรียบเทียบขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามตารางของเคร็กกีและมอร์แกน (Krejcie R.V., and Morgan D.W.)² ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนของโรงเรียนขนาดใหญ่ จำนวน 175 คน และโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 44 คน ส่วนประชากรที่เป็นนักเรียน

---

¹ สุภาวดี จันทวานิช, **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 26.

* สถิตินักเรียนประจำปีการศึกษา 2545, กองทะเบียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

² สถาบันวิจัยและพัฒนา, **การเรียนรู้การทำวิจัยด้วยตนเอง**, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2539), หน้า 95. อ้างใน ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์, **การวิจัยประเมินผล : หลักการและกระบวนการ**, (กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร, 2529), หน้า 458.

ของโรงเรียนสามัญที่นำมาเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั้น ได้คัดเลือกโรงเรียนสามัญที่ตั้งอยู่ในบริบททางภูมิศาสตร์เดียวกัน คือ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัด และอำเภอ เดียวกัน และมีจำนวนนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างขนาดใกล้เคียงกัน

อนึ่งเมื่อผู้วิจัยถึงสนาม จำนวนนักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ทั้งสองขนาดได้เปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงปรับเพิ่มจำนวนแบบสอบถาม เพื่อให้สอดคล้องกับจำนวนที่กำหนดไว้ตามหลักเกณฑ์การพิจารณาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่มีจำนวน 339 คน ผู้วิจัยจึงแจกแบบสอบถาม จำนวน 180 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 171 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 95.00 แบบสอบถามคุณภาพดี จำนวน 170 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 99.42 และโรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนจำนวน 63 คน ผู้วิจัยแจกแบบสอบถาม จำนวน 63 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 48 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 76.19 แบบสอบถามมีคุณภาพร้อยละ ร้อย ในทำนองเดียวกัน โรงเรียนสามัญขนาดใหญ่ ผู้วิจัยแจกแบบสอบถาม จำนวน 180 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 178 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 98.89 แบบสอบถามมีคุณภาพร้อยละ ร้อย และโรงเรียนสามัญขนาดเล็กแจกแบบสอบถาม จำนวน 63 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 63 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ร้อย และแบบสอบถามมีคุณภาพทั้งหมดเช่นกัน

กล่าวโดยย่อคือ ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามทั้งสิ้น จำนวน 486 ฉบับ ได้รับกลับคืนมา จำนวน 460 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 94.65 หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้คัดเลือกเฉพาะแบบสอบถามฉบับที่มีความสมบูรณ์ที่สุด ได้แบบสอบถามเพื่อการวิเคราะห์ จำนวน 459 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 99.78 ซึ่งพอเพียงต่อกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น จำนวน 438 คน

3.2.2 การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม คือ นักเรียน ครู และบิดามารดา หรือผู้ปกครองนักเรียน ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้พิจารณาจากจำนวนห้องเรียนของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนทั้งสองขนาด ซึ่งมีจำนวนห้องอยู่ระหว่าง 4 ถึง 6 ห้อง โดยให้ครูประจำชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แต่ละห้อง คัดเลือกนักเรียนที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดี จำนวน 15 คน พร้อมทั้งติดต่อผู้บริหารโรงเรียน ให้ขอความร่วมมือจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองของนักเรียนที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดีทั้ง 15 คน จะเป็นบิดาหรือมารดาคนใดคนหนึ่งก็ได้ หรือในกรณีที่นักเรียนไม่ได้อยู่กับบิดามารดาก็อาจเป็นผู้ปกครองของนักเรียน ส่วนครู จำนวน 7-10 คน คือ ครูประจำชั้นของนักเรียน และครูประจำ

วิชาที่สอนนักเรียนที่มีพฤติกรรมดีทั้ง 15 คน อยู่ในขณะนั้น หรืออาจเป็นครูที่เคยมีประสบการณ์ในการสอนนักเรียนที่มีพฤติกรรมดีทั้ง 15 คน มาก่อนหน้านั้น แต่จะต้องเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดและเป็นผู้รู้ (Key Informants) ลักษณะนิสัยของนักเรียนเป็นอย่างดี ทั้งนี้ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความสมบูรณ์ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

กล่าวโดยสรุปคือ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น คือ นักเรียน จำนวน 30 คน ครู จำนวน 20 คน บิดามารดาหรือผู้ปกครองของนักเรียน จำนวน 30 คน รวมทั้งสิ้น 80 คน เมื่อดำเนินการเก็บข้อมูล ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มมีจำนวนดังนี้ คือ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน จำนวน 29 คน กลุ่มตัวอย่างที่เป็นครู จำนวน 24 รูป/คน (ครูพระ 4 รูป) และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครอง จำนวน 21 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 74 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 92.50

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิจัยลักษณะจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุ ซึ่งได้แก่ ปัจจัยทางจิตและปัจจัยทางสังคม ที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน โดยไม่เพียงแต่ปัจจัยทางจิตและปัจจัยทางสังคมเท่านั้น ที่ได้กำหนดให้เกี่ยวข้องกับตัวแปรทางพระพุทธศาสนา แต่สนามที่ใช้ในการศึกษาก็อยู่ภายใต้บริบทของพระพุทธศาสนาด้วย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่างานวิจัยนี้เป็น “การวิจัยเชิงพุทธพฤติกรรมศาสตร์” ที่ประกอบด้วยเครื่องมือวัด 3 ชุด จำนวน 5 แบบวัด ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

ก. ชุดที่ 1 แบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม มีจำนวน 1 แบบวัด

ข. ชุดที่ 2 แบบวัดลักษณะทางสังคม มีจำนวน 2 แบบวัด คือ

- 1) แบบวัดการรับรู้บทบาทการสอนของครู
- 2) แบบวัดการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา

ค. ชุดที่ 3 แบบวัดลักษณะทางจิต มีจำนวน 2 แบบวัด คือ

- 1) แบบวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
- 2) แบบวัดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ก. ชุดที่ 1 แบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ผู้วิจัยสร้างแบบวัดตามนิยามปฏิบัติการของตัวแปรพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ภายใต้กรอบวัตถุประสงค์ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึง ปริมาณการรับรู้ ยอมรับ และการปฏิบัติของผู้ตอบเกี่ยวกับหลัก คือ 5 ธรรม 5 กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ความกตัญญูทวดเวทิตี ความซื่อสัตย์ การเสียสละ ความสามัคคี ความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ความเคารพ ต่อกฎหมายบ้านเมือง และการสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยแต่ละประโยคมีมาตรวัด 6 หน่วย จาก “จริงที่สุด, จริง, ค่อนข้างจริง, ค่อนข้างไม่จริง, ไม่จริง, ไม่จริงเลย”

ผู้วิจัยได้นำแบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่สร้างขึ้น จำนวน 20 ข้อ ไปทำการทดสอบ (Try Out) กับกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา จำนวน 50 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา (Reliability แบบ α Coefficient) เท่ากับ .81 และได้คัดเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อสูง จำนวน 15 ข้อ เมื่อนำแบบวัด มาใช้กับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .85 และข้อคำถามมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Item-total Correlation) อยู่ระหว่าง .27 - .66 (รายละเอียดในภาคผนวก ข)

ตัวอย่าง

- (0) ฉันทำตามคำแนะนำจากหัวหน้ากลุ่มอย่างเคร่งครัด เพื่อความสำเร็จของงาน
- (0) ทั้งๆ ที่รู้ว่าหนังสือการ์ตูนไปเป็นสิ่งไม่ดี แต่ฉันยังอดแอบอ่านบ้างไม่ได้เป็นบางครั้ง

เกณฑ์การให้คะแนน ข้อคำถามในแบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมี 2 ลักษณะ คือ ข้อความในทางบวกและข้อความในทางลบ ดังนั้น เกณฑ์ในการให้คะแนนจึงมีอยู่ 2 กรณี คือ (1) ถ้าเป็นข้อความทางบวกการให้คะแนนจะเป็น 6,5,4,3,2,1 ตามลำดับ จากการตอบ จริงที่สุด, จริง, ค่อนข้างจริง, ค่อนข้างไม่จริง, ไม่จริง, ไม่จริงเลย และ (2) ถ้าเป็นข้อความในทางลบ การให้คะแนนจะเป็นไปในทิศทางกลับกัน คือ 1,2,3,4,5,6 ตามลำดับ ข้อคำถามของแบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมีจำนวน 15 ข้อ ดังนั้น พิสัยของคะแนนในแบบวัดจึงอยู่ระหว่าง 15 – 90 คะแนน การตีความแบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ผู้ตอบที่ได้ระดับคะแนนสูงกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) แสดงว่าผู้ตอบมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูง ผู้ตอบที่ได้ระดับคะแนนต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย แสดงว่าผู้ตอบมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่ำ

ข. ชุดที่ 2 แบบวัดลักษณะทางสังคม ประกอบด้วย 2 แบบวัด คือ

1) แบบวัดการรับรู้บทบาทการเรียนรู้การสอนของครู

ผู้วิจัยนำแบบวัดของ “โครงการความสุขใจ” เป็นโครงการที่อยู่ในระหว่าง การดำเนินการวิจัย โดยคณะวิจัยของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะวิจัยได้สร้างแบบวัดตามนิยามปฏิบัติของการรับรู้บทบาทการเรียนรู้การสอนของครู ซึ่งหมายถึง ปริมาณการรับรู้ของนักเรียนจากครูที่กระทำ หรือแสดงออกด้านการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา เป็นกระบวนการที่คำนึงถึงหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ

ก. ด้านการเตรียมการ หมายถึง ความสามารถของครูในการเตรียมตนเอง เตรียมแหล่งข้อมูล เตรียมสื่ออุปกรณ์ต่างๆ เตรียมการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และเตรียมการวัดประเมินผล

ข. ด้านการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถของครูในการให้คำแนะนำ ช่วยเหลือสนับสนุนและเสริมแรง ร่วมทำกิจกรรมกับนักเรียน สร้างบรรยากาศที่อบอุ่น และเป็นมิตร พร้อมทั้งเป็นผู้ติดตามตรวจสอบผลการดำเนินกิจกรรมของนักเรียน

ค. ด้านการประเมินผล หมายถึง ความสามารถของครูในการดำเนินการตรวจสอบว่า การจัดการเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่

แบบวัดมีข้อคำถามทั้งหมดจำนวน 30 ข้อ โดยแต่ละประโยคมีมาตรวัด 6 หน่วย จาก “มากที่สุด, มาก, ค่อนข้างมาก, ค่อนข้างน้อย, น้อย และน้อยที่สุด” คณะผู้วิจัยได้นำแบบวัดไปทำการทดสอบกับนักเรียน 3 กลุ่ม คือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มละ 4 ครั้ง ผู้วิจัยนำแบบวัดมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา หลังจากนั้น ได้นำแบบวัดไปทำการทดสอบกับกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา จำนวน 50 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .87 และได้คัดเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อสูง จำนวน 17 ข้อ เมื่อนำแบบวัดมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .90 และข้อคำถามมีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .44 - .78 (รายละเอียดในภาคผนวก ข)

ตัวอย่าง

(0) ครูส่งเสริมให้ฉันฝึกคิดแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการหลายอย่าง เช่น ระดมสมอง และอภิปรายด้วยเหตุผล เป็นต้น

(0) ครูไม่สนใจว่าฉันรู้สึกเบื่อหน่ายกับบทเรียนของคุณ

เกณฑ์การให้คะแนน ข้อคำถามในแบบวัดการรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูมี 2 ลักษณะ คือ ข้อความในทางบวกและข้อความในทางลบ ดังนั้น เกณฑ์ในการให้คะแนนจึงมีอยู่ 2 กรณี คือ (1) ถ้าเป็นข้อความทางบวกการให้คะแนนจะเป็น 6,5,4,3,2,1 ตามลำดับ จากการตอบมากที่สุด, มาก, ค่อนข้างมาก, ค่อนข้างน้อย, น้อย, น้อยที่สุด และ (2) ถ้าเป็นข้อความในทางลบการให้คะแนนจะเป็นไปในทิศทางกลับกัน คือ 1,2,3,4,5,6 ตามลำดับ ข้อคำถามของแบบวัดการรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูมีจำนวน 17 ข้อ ดังนั้น พิสัยของคะแนนในแบบวัดจึงอยู่ระหว่าง 17 – 102 คะแนน การตีความแบบวัดการรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู ผู้ตอบที่ได้ระดับคะแนนสูงกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย แสดงว่าผู้ตอบมีการรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูสูง ผู้ตอบที่ได้ระดับคะแนนต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย แสดงว่าผู้ตอบมีการรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูต่ำ

2) แบบวัดการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา

งามตา วนินทานนท์³ ได้สร้างแบบวัดขึ้นเป็นครั้งแรก โดยนิยามปฏิบัติการของตัวแปรการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวพุทธ ซึ่งหมายถึง ปริมาณการฝึกอบรมของบิดามารดาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เพื่อกระตุ้นบุตรให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และการยอมรับที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน ซึ่งได้แก่ การบริจาคทาน การรักษาศีล และการฝึกสมาธิภาวนา ด้วยวิธีการตามขั้นตอนการชักจูงให้บุคคลเปลี่ยนทัศนคติ 3 ขั้นตอน คือ (1) สร้างความสนใจและให้โอกาสรับทราบหลักปฏิบัติเบื้องต้นทางพระพุทธศาสนา (2) สร้างความเข้าใจในเนื้อหาของหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา และ (3) สร้างการยอมรับและการเปลี่ยนตามหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา แบบวัดประกอบด้วยประโยคคำถามเกี่ยวกับปริมาณการใช้วิธีการตามขั้นตอน 3 ขั้นดังกล่าว เพื่อฝึกอบรมเด็กในเนื้อหาของการปฏิบัติตามหลักเบื้องต้นทาง

---

³ สรุปรจาก งามตา วนินทานนท์, “ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร”, 2533.

พระพุทธศาสนา จำนวน 33 ประโยค แบ่งเป็นประโยคคำถามเกี่ยวกับขั้นตอนสร้างความสนใจ รับทราบ 10 ประโยค ขั้นตอนการสร้างความเข้าใจเนื้อความ 10 ประโยค และขั้นตอนสร้างการยอมรับและเปลี่ยนแปลงตาม 13 ประโยค แต่ละประโยคมีมาตรวัด 6 หน่วยจาก “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” เมื่อทำการทดสอบกับกลุ่มบิดามารดา จำนวน 151 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .77

วรรณะ บรรจบ⁴ และหรรษา เลหาเสรีกุล⁵ ได้นำแบบวัดของ งามตา วณิชทานนท์ จำนวน 30 ข้อ มาใช้โดยการปรับเปลี่ยนประธานของประโยคคำถาม เนื่องด้วยเป็นการถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนวัยรุ่น ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (วรรณะ) และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง 3 (หรรษา) แบบวัดของทั้งสองได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .86 และ .89 ตามลำดับ

ผู้วิจัยนำแบบวัดของ วรรณะ บรรจบ และหรรษา เลหาเสรีกุล จำนวน 30 ข้อ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา หลังจากนั้น ได้นำแบบวัดไปทำการทดสอบกับกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา จำนวน 50 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .78 และได้คัดเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อสูง จำนวน 17 ข้อ เมื่อนำแบบวัดมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .90 และข้อคำถามมีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .31 - .67 (รายละเอียดในภาคผนวก ข)

ตัวอย่าง

- (0) แม่ชี้แจงให้ฉันคลายความโกรธและให้อภัยเพื่อนที่เเกเร
- (0) แม่คิดว่าฉันเด็กเกินกว่าจะเข้าใจเรื่องสมาธิภาวนา

เกณฑ์การให้คะแนน ข้อคำถามในแบบวัดการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา จากบิดามารดามี 2 ลักษณะ คือ ข้อความในทางบวกและข้อความในทางลบ ดังนั้น เกณฑ์ในการ

---

⁴ วรรณะ บรรจบ, “ลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้”, หน้า 55.

⁵ หรรษา เลหาเสรีกุล, “การเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยกับลักษณะทางพุทธศาสนาและทางพฤติกรรมศาสตร์ของนักเรียนวัยรุ่น”, หน้า 86.

ให้คะแนนจึงมีอยู่ 2 กรณี คือ (1) ถ้าเป็นข้อความทางบวกการให้คะแนนจะเป็น 6,5,4,3,2,1 ตามลำดับ จากการตอบ จริงที่สุด, จริง, ค่อนข้างจริง, ค่อนข้างไม่จริง, ไม่จริง, ไม่จริงเลย และ (2) ถ้าเป็นข้อความในทางลบ การให้คะแนนจะเป็นไปในทิศทางกลับกัน คือ 1,2,3,4,5,6 ตามลำดับ ข้อคำถามของแบบวัดการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดามี จำนวน 17 ข้อ ดังนั้น พิสัยของคะแนนในแบบวัดจึงอยู่ระหว่าง 17 – 102 คะแนน การตีความแบบ วัดการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา ผู้ตอบที่ได้ระดับคะแนนสูงกว่าค่า คะแนนเฉลี่ย แสดงว่าผู้ตอบได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูง ผู้ตอบที่ได้ ระดับคะแนนต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย แสดงว่าผู้ตอบได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจาก บิดามารดาต่ำ

ค. ชุดที่ 3 แบบวัดลักษณะทางจิต ประกอบด้วย 2 แบบวัด คือ

1) แบบวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ผู้วิจัยสร้างแบบวัด ตามนิยามปฏิบัติการของตัวแปรพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่ง หมายถึง ปริมาณการรับรู้ ยอมรับ และการปฏิบัติของผู้ตอบเกี่ยวกับหลัก ศีล 5 ธรรม 5 กิจกรรม ทางพระพุทธศาสนา ความกตัญญูตเวที ความซื่อสัตย์ การเสียสละ ความสามัคคี ความเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี ความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง และการสนับสนุนการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยสร้างให้ครอบคลุมองค์ประกอบทางโครงสร้าง ของทัศนคติ 3 องค์ประกอบ คือ (1) องค์ประกอบทางด้านความรู้เชิงประเมินค่า (Cognitive Component or Beliefs) ซึ่งหมายถึง ความรู้หรือความเชื่อที่บุคคลมีอันเกี่ยวข้องกับเป้าหมายของ ทัศนคติ (Attitude Objective) ที่อาจเป็นวัตถุ บุคคลหรือเหตุการณ์เป็นอันดับแรก และเป็นความรู้ ที่มีทิศทางประกอบด้วย กล่าวคือ ทิศทางที่ว่าสิ่งนั้นดีเลว หรือมีคุณหรือโทษมากน้อยเพียงใด เป็น ความรู้หรือความเชื่อที่ใช้ประเมินสิ่งนั้นได้⁶ อีกนัยหนึ่งคือ ความเข้าใจรวมทั้งความเชื่อเกี่ยวกับสิ่ง ที่เราจะมีทัศนคติต่อว่า ดีมีประโยชน์ หรือเลวมีโทษ ถ้าเราไม่มีความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นเราจะมี ทัศนคติต่อสิ่งนั้นไม่ได้ (2) องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective Component or Emotions) คือ ความรู้สึกหรืออารมณ์ที่เกิดขึ้นต่อสิ่งนั้น เป็นความเชื่อ ประสบการณ์ หรืออารมณ์ที่มาผลักดัน โดยบุคคลไม่รู้ตัว เช่น ความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ พอใจ ไม่พอใจ ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบข้อที่ 1

⁶ งามตา วนินทานนท์, “เอกสารประกอบการสอนจิตวิทยาสังคม”, กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2534, หน้า 212 (ัดสำเนา).

และ (3) องค์ประกอบทางด้านความพร้อมที่จะแสดงออก (Behavioral Component or Actions) คือ ความ

พร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งที่ตนมีทัศนคติ เป็นพฤติกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อและความรู้สึก⁷ โดยแต่ละประโยคของแบบวัดมีมาตรวัด 6 หน่วย จาก “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย”

แบบวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่สร้างขึ้นในเบื้องต้นมีจำนวน 18 ข้อ เมื่อนำแบบวัดไปทำการทดสอบกับกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา จำนวน 50 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .80 และได้คัดเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อสูง จำนวน 12 ข้อ เมื่อนำแบบวัดมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .85 และข้อคำถามมีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .37 - .72 (รายละเอียดในภาคผนวก ข)

ตัวอย่าง

- (0) ฉันไม่พอใจเพื่อนบางคนพยายามหลีกเลี่ยงไม่เข้าร่วมกิจกรรมในวันแม่
- (0) ฉันพร้อมที่จะปิดบังพ่อ-แม่ ถ้าการทำเช่นนั้นทำให้ฉันไม่ถูกตำหนิ

เกณฑ์การให้คะแนน ข้อคำถามในแบบวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมี 2 ลักษณะ คือ ข้อความในทางบวกและข้อความในทางลบ ดังนั้น เกณฑ์ในการให้คะแนนจึงมีอยู่ 2 กรณี คือ (1) ถ้าเป็นข้อความทางบวกการให้คะแนนจะเป็น 6,5,4,3,2,1 ตามลำดับ จากการตอบจริงที่สุด, จริง, ค่อนข้างจริง, ค่อนข้างไม่จริง, ไม่จริง, ไม่จริงเลย และ (2) ถ้าเป็นข้อความในทางลบการให้คะแนนจะเป็นไปในทิศทางกลับกัน คือ 1,2,3,4,5,6 ตามลำดับ ข้อคำถามของแบบวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมีจำนวน 12 ข้อ ดังนั้น พิสัยของคะแนนในแบบวัดจึงอยู่ระหว่าง 12 – 72 คะแนน การตีความแบบวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ผู้ตอบที่ได้ระดับคะแนนสูงกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย แสดงว่าผู้ตอบมีทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูง ผู้ตอบที่ได้ระดับคะแนนต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย แสดงว่าผู้ตอบมีทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่ำ

2) แบบวัดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

---

⁷ ข้อมูลเดือน สดมณี, “เอกสารประกอบการสอนวิชา สค.331 จิตวิทยาสังคม”, หน้า103-104.

แบบวัดถูกสร้างขึ้นโดย ดวงเดือน พันธมนาวิน* และคณะ ซึ่งใช้ในโครงการวิจัย “ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพจิตการทำงานและจริยธรรมของคนไทย” เพื่อเสนอขอรับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (2533) ผู้วิจัยสร้างแบบวัดโดยนิยามปฏิบัติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึง การรับรู้และยอมรับของผู้ตอบเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ ความเชื่อในพระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม กฎแห่งการเวียนว่ายตายเกิด (อนเนกชาติ) นรก สวรรค์ การให้ความสำคัญแก่ชีวิตในปัจจุบัน และความเชื่อนิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในพระพุทธศาสนา แบบวัดได้ค่าระดับความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .78 และแบบวัดนี้ได้ถูกนำไปใช้กับงานวิจัยอย่างกว้างขวาง เช่น อ้อมเดือน สดมณี (2536) ค่าระดับความเชื่อมั่นของแบบวัดเท่ากับ .79 งามตา วรินทร์านนท์ (2536) ค่าระดับความเชื่อมั่นของแบบวัดเท่ากับ .79 กนิษฐา ตันตพพันธ์ (2541) ค่าระดับความเชื่อมั่นของแบบวัดเท่ากับ .61 และ พระวัชรินทร์ ปญญาวุธ ค่าระดับความเชื่อมั่นของแบบวัดเท่ากับ .75 แบบวัดประกอบด้วยประโยคคำถาม 10 ประโยค แต่ละประโยคมีมาตรวัด 6 หน่วย จาก “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย”

ผู้วิจัยได้นำแบบความเชื่อทางพระพุทธศาสนา จำนวน 10 ข้อ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา หลังจากนั้น ได้นำแบบวัดไปทำการทดสอบกับกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา จำนวน 50 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .50 และได้คัดเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อสูง จำนวน 8 ข้อ เมื่อนำแบบวัดมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .66 และข้อคำถามมีค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ระหว่าง .14 - .60 (รายละเอียดในภาคผนวก ข)

ตัวอย่าง

- (0) ฉันเชื่อว่าการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าจะทำให้ฉันมีความสุขอย่างแท้จริง
- (0) ฉันเชื่อว่ามนุษย์เราเมื่อตายแล้วก็จบสิ้นเพียงแค่นั้น

---

* ผู้อำนวยการโครงการวิจัยแม่บท และกรรมการในคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาและพัฒนาระบบพฤติกรรมคนไทย, กรรมการสภาวิจัยแห่งชาติสาขาปรัชญา

เกณฑ์การให้คะแนน ข้อคำถามในแบบวัดความเชื่อทางพระพุทธศาสนามี 2 ลักษณะ คือ ข้อความในทางบวกและข้อความในทางลบ ดังนั้น เกณฑ์ในการให้คะแนนจึงมีอยู่ 2 กรณี คือ (1) ถ้าเป็นข้อความทางบวกการให้คะแนนจะเป็น 6,5,4,3,2,1 ตามลำดับ จากการตอบ จริงที่สุด, จริง, ค่อนข้างจริง, ค่อนข้างไม่จริง, ไม่จริง, ไม่จริงเลย และ (2) ถ้าเป็นข้อความในทางลบ การให้คะแนนจะเป็นไปในทิศทางกลับกัน คือ 1,2,3,4,5,6 ตามลำดับ ข้อคำถามของแบบวัดความเชื่อทางพระพุทธศาสนามีจำนวน 8 ข้อ ดังนั้น พิสัยของคะแนนในแบบวัดจึงอยู่ระหว่าง 8 – 48 คะแนน การตีความแบบวัดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ผู้ตอบที่ได้ระดับคะแนนสูงกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย แสดงว่าผู้ตอบมีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูง ผู้ตอบที่ได้ระดับคะแนนต่ำกว่าค่าคะแนนเฉลี่ย แสดงว่าผู้ตอบมีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาต่ำ

3.3.2 เครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

การเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพ เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษาหาปัจจัยเชิงสาเหตุ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยกำหนดประเด็นสำหรับการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มไว้อย่างกว้างๆ เพื่อค้นหาปัจจัยที่ยังซ่อนเร้นอันอยู่นอกเหนือกรอบแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้ในงานเชิงปริมาณ หรืออาจพบเห็นปัจจัยที่สอดคล้องกับงานวิจัยเชิงปริมาณที่ได้ดำเนินการนำร่องมาก่อน ซึ่งจะแสดงข้อพิสูจน์และยืนยันความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ภาพรวมที่มีความชัดเจนของปัจจัยเชิงสาเหตุ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

การเก็บข้อมูลในส่วนนี้ จะเป็นการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและจากการทำสนทนากลุ่ม ในการดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้จัดตั้งคณะผู้ช่วยวิจัยขึ้นซึ่งเป็นที่ปรึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาโท-เอก ของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ได้ผ่านการเรียนวิชาวิจัยคุณภาพและเป็นผู้มีประสบการณ์ในการดำเนินงานภาคสนามมาก่อน เพื่อทำหน้าที่ซักถามและจดบันทึกประเด็นสำหรับการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยทำหน้าที่บริหารจัดการงานวิจัยภาคสนาม รวมทั้งเฝ้าสังเกตปรากฏการณ์ต่างๆ ไปในระหว่างการเก็บข้อมูลอยู่บริเวณรอบนอก

ประเด็นการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มนักเรียน ครู บิดามารดา

สัมภาษณ์และสนทนาเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม การรับรู้ ยอมรับ และการปฏิบัติ ตามหลักศีล 5 ธรรม 5 กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม และปัจจัยสำคัญที่ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดี จากกลุ่มนักเรียน ครู บิดามารดาหรือผู้ปกครอง

การสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มมุ่งคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมสัมภาษณ์หรือสนทนาได้แสดงความคิดเห็นมากที่สุด โดยค่านึงว่าทุกๆ แง่มุมของความคิดเห็นในแต่ละบุคคล มีความสำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนทั้งสิ้น

3.4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ก่อนที่จะนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือในการวิจัยทั้งหมดทุกฉบับของงานวิจัยเชิงปริมาณ มาหาคุณภาพของเครื่องมือ รายละเอียดของการดำเนินการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

3.4.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการเชิงปริมาณ ประกอบด้วย

- 1) แบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
- 2) แบบวัดการรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู
- 3) แบบวัดการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา
- 4) แบบวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
- 5) แบบวัดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการสร้างเครื่องมือวัดตัวแปร จำนวน 2 ชุด คือ แบบวัดชุดที่ 1 แบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และแบบวัดชุดที่ 4 แบบวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ส่วนแบบวัดตัวแปรอื่นๆ ได้มีผู้จัดสร้างไว้แล้ว ผู้วิจัยนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้

ก. การหาความเที่ยงตรง (Validity)

ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัยแต่ละชุด มาดำเนินการตรวจสอบความเที่ยงตรง โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างดีในด้านเนื้อหาของสิ่งที่ต้องการวัด ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและโครงสร้างของแบบวัดแต่ละฉบับ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นใหม่หรือนำมาปรับปรุงว่ามีเนื้อหาครอบคลุมตามนิยามปฏิบัติการหรือไม่ และตรวจสอบในเรื่องของภาษาและการใช้สำนวนถ้อยคำในข้อคำถามว่า มีความถูกต้องเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง

หรือไม่ รวมทั้งให้มีจำนวนที่ผู้ตอบแบบสอบถามอ่านแล้วเข้าใจความหมาย และสามารถตอบได้ตรงกับประเด็นที่ต้องการศึกษา แล้วผู้วิจัยนำแบบวัดมาปรับปรุงให้มีความถูกต้องและเหมาะสม และให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้แบบวัดมีความสมบูรณ์มากที่สุด ต่อจากนั้น ผู้วิจัยจึงทำการทดสอบเครื่องมือวัดกับกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา

ข. การหาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination)

การหาค่าอำนาจจำแนกของแบบวัดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแบบวัดไปทำการทดสอบกับกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในการศึกษา จำนวน 50 คน คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตจังหวัดภาคกลาง จากนั้น จึงนำมาวิเคราะห์หาค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item-total Correlation) แล้วคัดเลือกเฉพาะข้อที่มีความสัมพันธ์สูงไว้ใช้เป็นแบบวัด รายละเอียดของค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบวัดแต่ละฉบับได้แสดงไว้ในภาคผนวก ข

ค. การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability)

การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ทำการหาหลังจากที่ได้วิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อแล้ว โดยคัดเลือกเฉพาะข้อที่มีนัยสำคัญ แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา (Reliability แบบ α Coefficient) รายละเอียดของค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดแต่ละฉบับได้แสดงไว้ในภาคผนวก ข

3.4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ

ในส่วนของกระบวนการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยได้ปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาและคณะผู้ช่วยวิจัย โดยได้กำหนดประเด็นคำถามไว้อย่างกว้างๆ ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมสัมภาษณ์และสนทนาได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5.1 การเก็บข้อมูลวิจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ มีรายละเอียดในการดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยเสนอหนังสือถึงบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือขอความอนุเคราะห์และสนับสนุนจากผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนสามัญ และผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ของแต่ละเขตและสถานศึกษาในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

2) ผู้วิจัยจัดส่งหนังสือซึ่งออกโดยบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อแจ้งล่วงหน้าโดยทางไปรษณีย์หรือโทรสารถึงผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารของสถานศึกษา เพื่อขออนุญาตเข้าพบ โดยกำหนดวันเวลาล่วงหน้า

3) ผู้วิจัยนำหนังสือเสนอต่อผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนสามัญ ผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาด้วยตนเอง และแจ้งความประสงค์ในการดำเนินงานภาคสนาม เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4) ผู้วิจัยพร้อมกับผู้ช่วยวิจัย แจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างและแจ้งกำหนดการรับคืน โดยขอความร่วมมือจากครูใหญ่และครูประจำชั้น กรณีการเก็บรวบรวมเกิดความล่าช้า ผู้วิจัยกับผู้ช่วยวิจัยได้ดำเนินการติดต่อกับผู้ที่รับผิดชอบ

3.5.2 การเก็บข้อมูลวิจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดในการดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยเสนอหนังสือถึงบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือขอความอนุเคราะห์และสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

2) ผู้วิจัยจัดส่งสำเนาหนังสือซึ่งออกโดยบัณฑิตวิทยาลัย และกำหนดการในการดำเนินการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มโดยทางโทรสาร เพื่อแจ้งแก่ผู้บริหารก่อนล่วงหน้า ประมาณ 7-10 วัน ทั้งนี้ เพื่อสะดวกในการนัดแนะนักเรียน บิดามารดาหรือผู้ปกครอง พร้อมกับแจ้งล่วงหน้าให้ครูที่เกี่ยวข้องได้ทราบ

3) ผู้วิจัยประสานงานกับผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาทั้งสองขนาด คือโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก เพื่อซักซ้อมความเข้าใจและแสดงการยืนยันถึงวันเวลาในการสัมภาษณ์และการทำสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือทางโรงเรียนให้เตรียมสถานที่ที่จะดำเนินการด้วย

4) ผู้วิจัยพร้อมกับคณะผู้ช่วยวิจัย เดินทางเข้าสู่สนามตามวันเวลาที่ได้นัดหมายไว้ โดยเดินทางไปถึงสนามก่อนเวลานัดล่วงหน้า เพื่อจะได้สร้างสัมพันธภาพกับผู้บริหารโรงเรียน

คณะครู ตลอดจนสอบถามหรือพบปะพูดคุยกับเครือข่ายหรือเส้นสาย (Network) ที่ผู้วิจัยมีความคุ้นเคย ซึ่งสามารถจะอำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้⁸ ขณะเดียวกัน ก็ถือโอกาสสำรวจ สังเกต และสร้างความกลมกลืนกับบริบทของสนาม

ในการเก็บข้อมูลการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่อาจซ่อนเร้นอยู่และไม่สามารถกระทำได้ด้วยข้อจำกัดของวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยได้กำหนดแผนการดำเนินการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มตามตารางเวลาที่ได้นัดแนะไว้ล่วงหน้า กำหนดการแบ่งหน้าที่ให้กับคณะผู้ช่วยวิจัย ซึ่งได้แก่ ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม ผู้บันทึกข้อมูล (Note-taker) และผู้ดำเนินการสัมภาษณ์เจาะลึก ตรวจสอบอุปกรณ์บันทึกข้อมูล เช่น เทปสำหรับบันทึกเสียง ให้อยู่ในความพร้อมที่จะใช้เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดในการเก็บข้อมูล ตรวจสอบกล้องดิจิทัลสำหรับการบันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวให้พร้อมที่จะทำงาน

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็กและขนาดใหญ่ที่เข้าไปดำเนินการเก็บข้อมูลนั้น เป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศ โดยก่อนหน้านั้นผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลเชิงปริมาณมาแล้ว ทำให้ทราบว่า โรงเรียนขนาดเล็กเป็นโรงเรียนที่นักเรียนส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 60) เป็นนักเรียนชาวไทยภูเขาหรือ “เด็กเขา” ซึ่งเป็นคำเรียกที่คนในใช้ (Folk Term) เด็กนักเรียนเหล่านี้ มาจากกลุ่มหลากหลายทางเผ่าพันธุ์ เช่น ม้ง เย้า อาข่า อีเก้อ กะเหรี่ยง เป็นต้น มีภูมิลำเนาเดิมกระจัดกระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ในเขตภาคเหนือ เช่น เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก เป็นต้น เด็กนักเรียนบางคนยังยึดมั่นในคติความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิม เช่น การนับถือผี การให้ความเคารพต่อผู้อาวุโสประจำเผ่าหรือหมู่บ้าน หรือบางคนได้รับการปลูกฝังทางคริสต์ศาสนาจากมิชชันนารีมาก่อน ซึ่งอาจทำให้ผู้พบเห็นแปลกประหลาดใจเมื่อเด็กบางคนไม่ไหว้หรือกราบพระพุทธรูป ขณะที่ผู้วิจัยก็อดที่จะตระหนักถึงปัญหาความเข้าใจในเรื่องการใช้ภาษาในการสื่อความหมายไม่ได้ แต่ก็ได้แจ้งให้คณะผู้ช่วยวิจัยได้ทราบล่วงหน้ามาก่อน เพื่อเตรียมการปรับใช้ภาษาที่มีลักษณะแบบคนในให้มากขึ้น เด็กเขาทั้งหมดอาศัยอยู่ที่หอพักซึ่งตั้งอยู่ภายในบริเวณวัด อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ดูแลของหลวงพ่ोज้าอาวาส ซึ่งท่านได้กำหนดให้มีพระและครูของโรงเรียนส่วนหนึ่ง หมุนเวียนสลับสับเปลี่ยนกันไปทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเด็กเขาเหล่านี้ ส่วนเด็กนักเรียนที่เป็น “เด็กบ้าน” ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่และมี

---

⁸ นิศา ชูโต, การวิจัยเชิงคุณภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพ : บริษัท แม็ทปอยท์ จำกัด, 2545),

บางส่วนของครอบครัวอพยพมาจากที่อื่น บางคนบิดามารดาไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ ไปทำงานหากินในถิ่นอื่น หรือบิดามารดาแยกกันอยู่ นักเรียนต้องอาศัยอยู่กับญาติผู้ใหญ่ เช่น ปู่ย่าตายาย หรือลุงป้าหน้าอา และมีบางคนอยู่กับพี่หรือน้องตามลำพังเพียงสองคน โดยบิดามารดากลับมาเยี่ยมบ้างเป็นครั้งคราว สิ่งที่ผู้วิจัยพบเห็นในสนาม ทำให้ได้ภาพโดยรวมฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวของนักเรียนว่าอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ เห็นความหลากหลายของเผ่าพันธุ์ และระบบความเชื่อที่ผสมผสานกันอยู่อย่างกลมกลืนในสังคมเล็กๆ ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองหลวงเพียงไม่กี่กิโลเมตร

ส่วนโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่ในเขตจังหวัดภาคกลาง เป็นโรงเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้เป็นโรงเรียนนาร่องของโรงเรียนวิถีพุทธ จากการสนทนากับผู้บริหารและเครือข่ายทำให้ทราบว่า ผู้ใหญ่จากส่วนกลางได้หมั่นเข้ามาตรวจสอบสม่ำเสมอโดยไม่แจ้งให้ทราบล่วงหน้า นักเรียนส่วนใหญ่อยู่กับบิดามารดาหรือผู้ปกครอง มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่อาศัยอยู่กับญาติผู้ใหญ่เนื่องจากบิดามารดาแยกกันอยู่ บิดามารดาประกอบอาชีพค้าขาย หรือบางส่วนทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ภาพโดยรวมของฐานะเศรษฐกิจของครอบครัวของนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งหากเปรียบเทียบกับครอบครัวของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็กแล้ว ทำให้เห็นภาพที่มีลักษณะตรงกันข้ามอย่างชัดเจน ทั้งฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว สถานภาพและความเป็นอยู่ ตลอดจนบริบทของโรงเรียน

ผู้วิจัยและคณะผู้ช่วยวิจัย ได้รับการต้อนรับและความร่วมมือเป็นอย่างดีจากผู้บริหาร คณะครู กลุ่มตัวอย่าง ตลอดจนผู้ประสานงานของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาทั้งสองขนาดคือขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ทางโรงเรียนได้จัดห้องประชุมของโรงเรียน ซึ่งมีบรรยากาศของความสงบปราศจากเสียงรบกวนที่อาจทำให้คู่สนทนาอวกแวกหรือเสียสมาธิ สภาพแวดล้อมที่ผ่อนคลายทำให้การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเป็นไปอย่างสบายไม่เคร่งเครียด สร้างความรู้สึกสบายใจที่เป็นปกติตามธรรมชาติให้กับผู้ตอบหรือผู้ให้ข้อมูล อันจะส่งผลต่อสภาพจิตใจของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกทำเลที่เหมาะสมแยกออกมา จัดโต๊ะและเก้าอี้เพื่อให้ผู้ช่วยวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ ขณะเดียวกัน ก็จัดหาของขบเคี้ยว (เมื่อดอม, ลูกบ๊วย อื่นๆ) และน้ำดื่ม น้ำอัดลมไว้คอยบริการ เพื่อสร้างบรรยากาศของความเป็นกันเองและความไว้วางใจ ระหว่างนั้นผู้วิจัยก็บันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวด้วยกล้องดิจิทัลที่นำติดตัวไป และไม่ละเลยที่จะหาโอกาสสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้บริหารหรือผู้ประสานงานของโรงเรียนในขณะเดียวกัน

คณะผู้ช่วยวิจัยที่ดำเนินการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม ได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย เหตุผลที่ต้องมาเก็บข้อมูล พร้อมทั้งขอทำการบันทึกเทปในระหว่าง

สัมภาษณ์หรือสนทนาและตอบคำถามข้อสงสัยบางประการของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมสนทนา เพื่อมิให้มีข้อกังขาหรือข้อสงสัยในบทบาทของผู้วิจัยและคณะผู้ช่วยวิจัย ทั้งนี้ เพื่อความสบายใจ ในการให้ข้อมูลบางอย่างที่จำเป็นสำหรับการวิจัย อีกทั้งให้คำมั่นสัญญาว่า จะเก็บรายละเอียด ของผู้ให้ข้อมูลที่บอกเล่าไว้เป็นความลับ และการเขียนรายงานการวิจัยจะเป็นกลางที่สุดโดย ปราศจากอคติ (Bias) ใดๆ ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อเกียรติสถานภาพตำแหน่ง และ บทบาทของผู้ให้ข้อมูลโดยเฉพาะบรรดาครูอาจารย์หลายๆ ท่าน

สำหรับโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็ก ครูส่วนหนึ่งได้นำบุตร หลานของตนเข้าเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้ โดยครูบางท่านอาจทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเด็กเขาที่อาศัย อยู่ในวัดด้วย ดังนั้น สถานภาพตำแหน่งของครูจึงมีลักษณะทับซ้อนกัน กล่าวคือ บางท่านมี สถานภาพเป็นครูและบิดามารดาหรือผู้ปกครองในขณะเดียวกัน ในทำนองเดียวกัน โรงเรียนการ กุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่ ที่ครูบางท่านก็ส่งบุตรให้เข้าเรียนในโรงเรียนแห่งนี้ เช่นกัน ดังนั้น คณะผู้ช่วยวิจัยได้แจ้งครูผู้ปกครองให้ทราบว่า ขณะที่ให้ข้อมูลอยู่นั้นครูท่านนั้นๆ อยู่ในสถานภาพอะไร ซึ่งก็ไม่ทำให้สับสนหรือทำให้ความน่าเชื่อถือของข้อมูลลดน้อยลงไป อย่างไร ก็ตาม มีสิ่งหนึ่งที่มีความสอดคล้องกันระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก คือ ใน กลุ่มตัวอย่างที่เป็นครู มีครูพระร่วมให้ข้อมูลด้วยโรงเรียนละ 2 รูป

ผู้วิจัยได้แจ้งล่วงหน้าถึงจำนวนนักเรียน ครู บิดามารดา ที่จะร่วมสัมภาษณ์และร่วม สนทนากลุ่มต่อผู้บริหารโรงเรียน โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน จำนวน 15 คน ครู จำนวน 7 ถึง 10 คน บิดามารดาหรือผู้ปกครอง จำนวน 15 คน จากโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ดังนั้น จำนวนที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น คือ นักเรียน จำนวน 30 คน ครู จำนวน 20 คน บิดามารดาหรือ ผู้ปกครองของนักเรียน จำนวน 30 คน รวมทั้งสิ้น 80 คน เมื่อผู้วิจัยถึงสนาม ก็ได้รับทราบจาก ผู้บริหารและผู้ประสานงานว่า นักเรียนบางคนไม่มาโรงเรียน ผู้ปกครองบางท่านไม่สามารถกลางาน หรือหยุดงานมาร่วมได้ แต่เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า มีจำนวนต่ำกว่าที่ประมาณการไว้เพียงเล็กน้อย เท่านั้น ซึ่งจะไม่กระทบกระเทือนถึงความสมบูรณ์ของข้อมูล กล่าวโดยย่อคือ จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ที่เข้าร่วมสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มมีจำนวนดังนี้ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน จำนวน 29 คน กลุ่ม ตัวอย่างที่เป็นครู จำนวน 24 รูป/คน (ครูพระ 4 รูป) และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบิดามารดาหรือ ผู้ปกครอง จำนวน 21 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 74 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 92.50

การเก็บข้อมูลโดยใช้เทปบันทึกเสียง ร่วมกับการจดบันทึกสรุปย่อของคณะผู้ช่วยวิจัย ได้ผลอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจอย่างยิ่ง การสัมภาษณ์จะลึกแต่ละครั้งใช้เวลาในการดำเนินการ อยู่ระหว่าง 50 นาที ถึง 2 ชั่วโมง ขณะที่การทำสนทนากลุ่มแต่ละครั้งใช้เวลา 50 นาที ถึง 1 ชั่วโมง

30 นาที โดยในระหว่างการเก็บข้อมูล จะมีเฉพาะคณะวิจัยและกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมให้ข้อมูล ไม่มีการรบกวนใดๆ จากบุคคลอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ด้วยเหตุที่ได้มีการจัดสถานที่คือ ห้องประชุมของโรงเรียนไว้อย่างเป็นทางการ หรือสถานที่ที่จัดไว้สำหรับการสัมภาษณ์ก็แยกต่างหากออกไปเป็นสัดส่วนเช่นกัน ถ้าเป็นสถานที่ที่ล่อแหลมต่อการรบกวน ผู้วิจัยก็จะเฝ้าระวังเพื่อไม่ให้คนพลุกพล่านซึ่งอาจจะรบกวนสมาธิของผู้ให้ข้อมูล ตลอดระยะเวลาในการดำเนินการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเต็มใจที่จะพูดคุยหรือแสดงข้อคิดเห็นต่างๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องเนื่องกับตนหรือบริบทของโรงเรียนอย่างมั่นใจ ไม่ลังเลที่จะตอบคำถาม ขณะเดียวกัน ก็มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคณะผู้ช่วยวิจัย อันเป็นบรรยากาศของความเป็นกัลยาณมิตร

ปัญหาอุปสรรคที่พบเห็นในระหว่างการดำเนินการเก็บข้อมูล ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาทั้งสองขนาด ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเวลาเนื่องจากครูบางท่านต้องติดภาระในการสอน บิดามารดาหรือผู้ปกครองเดินทางมาถึงสถานที่นัดหมายไม่พร้อมกัน ทำให้เกิดความล่าช้าไปบ้าง ผู้วิจัยต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเก็บข้อมูล จากเดิมที่จะทำสนทนากลุ่มมาเป็นการสัมภาษณ์เจาะลึก ซึ่งก็ไม่ได้ส่งผลกระทบใดๆ ต่อรายงานการวิจัย ปัญหาด้านภาษาที่เคยวิตกกังวลมาก่อนหน้านี้ก็ไม่ปรากฏ เนื่องจากนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมมาเป็นระยะเวลาพอสมควร สามารถสื่อสารภาษาไทยภาคกลางได้ค่อนข้างชัดเจน ในส่วนที่เหลือก็ไม่พบปัญหาใดๆ ที่ผู้วิจัยคิดว่ามีผลกระทบต่อความแม่นยำ และความเชื่อถือได้ของข้อมูลที่ได้จากการเก็บในครั้งนี้

3.6 การจัดระบบข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยพร้อมผู้ช่วยวิจัย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดระบบข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดตามลำดับดังนี้

3.6.1 ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม ในเครื่องมือการวิจัยแต่ละชุดแต่ละฉบับให้ครบถ้วนสมบูรณ์ และเลือกเฉพาะฉบับที่มีความสมบูรณ์ถูกต้องมากที่สุด

3.6.2 ผู้วิจัยตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์การให้คะแนนของแบบสอบถามในแต่ละฉบับ

3.6.3 ผู้วิจัยลงคะแนนที่ได้จากขั้นตอนดังกล่าว และนำไปดำเนินการวิเคราะห์ทางสถิติ โดยมีนักสถิติวิเคราะห์ที่มีความเชี่ยวชาญในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นผู้ช่วย

3.6.4 ในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้คอมพิวเตอร์ในการเรียงเรียงพิมพ์ และจัดแยกข้อมูลแต่ละกลุ่มประชากรก่อนที่จะนำไปทำการวิเคราะห์

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ SPSS for Windows 10.0.7 (Statistical Package for the Social Science for Windows) ซึ่งมีรายละเอียดในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

3.7.1 การหาค่าสถิติพื้นฐาน เช่น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับการบรรยายลักษณะพื้นฐานของข้อมูลทั่วไป

3.7.2 การวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง (Two-way Analysis of Variance - ANOVA) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 1 ถ้าหากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะนำค่าเฉลี่ยไปเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยที่ละคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's Method)

3.7.3 การวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง (Three-way Analysis of Variance - ANOVA) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ 2, 3, 4 และ 5 ถ้าหากพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จะนำค่าเฉลี่ยไปเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยที่ละคู่ด้วยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's Method)

3.7.4 สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม ในส่วนนี้ใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดเรียงเรียงพิมพ์ข้อมูล ที่ได้จากการถอดเทปและจากการบันทึกสรุ่ยย่อ ออกมาเป็นบทสนทนา (Transcription) แล้วนำมาจัดเกณฑ์ตามหัวข้อเรื่อง (Categories) ให้รหัส (Coding) ตามปัจจัยที่ได้พบเห็นจากงานวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการแปลความหมายของข้อมูล (Data Interpretative)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องลักษณะทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา 4 ประการ คือ **ประการที่ 1** เพื่อเปรียบเทียบโรงเรียนที่ประเภทแตกต่างกัน (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) และโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน (ใหญ่ เล็ก) โดยต้องการทราบว่านักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกันหรือไม่ **ประการที่ 2** เพื่อศึกษาว่าประเภทโรงเรียน (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) ขนาดโรงเรียน (ใหญ่ เล็ก) และลักษณะทางสังคมที่แตกต่างกัน (การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนหรือไม่ **ประการที่ 3** เพื่อศึกษาว่าประเภทโรงเรียน (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) ขนาดโรงเรียน (ใหญ่ เล็ก) และลักษณะทางจิตที่แตกต่างกัน (ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนหรือไม่ **และประการสุดท้าย** เพื่อศึกษาหาเหตุผลเหตุที่แท้จริงของการเกิดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยวัตถุประสงค์ 3 ประการแรก เป็นการดำเนินงานตอนที่ 1 ที่ใช้การเก็บข้อมูลด้วยการวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมีเครื่องมือในการวิจัยคือแบบสอบถาม ส่วนวัตถุประสงค์ประการสุดท้าย เป็นการดำเนินงานตอนที่ 2 ที่ต้องอาศัยการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม

ในบทนี้ จะเป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ตอนที่ 2 การอภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ตอนที่ 3 การอภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในตอนนี้อจะเป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อ ตามลักษณะของข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ โดยเริ่มจาก (1) การนำเสนอข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ว่ามีจำนวนเท่าไร อยู่ในโรงเรียนประเภทใด ลักษณะของเพศเป็นอย่างไร และตัวแปรต่างๆ มีลักษณะเช่นไร (2) การนำเสนอข้อมูลที่วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนต่างประเภทและต่างขนาดกัน เพื่อตอบสนองมาตรฐานของการศึกษาข้อ 1 (3) การนำเสนอข้อมูลที่วิเคราะห์คะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนกับประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน และลักษณะทางสังคม เพื่อตอบสนองมาตรฐานของการศึกษาข้อ 2 และข้อ 3 และ (4) การนำเสนอข้อมูลที่วิเคราะห์คะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนกับประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน และลักษณะทางจิต เพื่อตอบสนองมาตรฐานของการศึกษาข้อ 4 และ ข้อ 5

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

เป็นการแสดงข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ค่าสถิติพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน เพศของนักเรียน และตัวแปรต่างๆ ที่ศึกษา

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามประเภทโรงเรียนและขนาดโรงเรียน

ประเภทโรงเรียน	ขนาดโรงเรียน	จำนวน	ร้อยละ
การกุศลของวัด	ใหญ่	170	37.0
	เล็ก	48	10.5
สามัญ	ใหญ่	178	38.8
	เล็ก	63	13.7
รวม		459	100

จากตารางที่ 1 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างเมื่อจำแนกตามประเภทโรงเรียนและขนาดโรงเรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่มีจำนวน 170 คน คิดเป็นร้อยละ 37 ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนของโรงเรียนประเภทเดียวกัน แต่ขนาดเล็กมีจำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนของ

โรงเรียนสามัญขนาดใหญ่มีจำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 38.8 และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนของโรงเรียนสามัญเช่นกัน แต่มีขนาดเล็กมีจำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 13.7

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศของนักเรียน

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	217	47.3
หญิง	242	52.7
รวม	459	100

จากตารางที่ 2 ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างเมื่อจำแนกตามเพศของนักเรียน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนเพศหญิงมีจำนวนมากกว่าเพศชายเพียงเล็กน้อย โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนเพศหญิงมีจำนวน 242 คน คิดเป็นร้อยละ 52.7 และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนเพศชายมีจำนวน 217 คน คิดเป็นร้อยละ 47.3

ตารางที่ 3 แสดงค่าคะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ตัวแปรการรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู ตัวแปรการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา ตัวแปรทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และตัวแปรความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ตัวแปร	($\bar{X}$)	S.D.
พฤติกรรมเชิงจริยธรรม	4.32	.62
การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู	4.00	.63
การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธฯ	3.74	.95
ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม	4.36	.77
ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา	4.48	.79

จากตารางที่ 3 ลักษณะของตัวแปรที่ศึกษา พบว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม พฤติกรรมเชิงจริยธรรม และการรับรู้บทบาทการเรียนการสอน

ของครู มีค่าเฉลี่ยค่อนข้างสูงในแง่บวก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48, 4.36, 4.32 และ 4.00 คะแนนตามลำดับ แต่เมื่อพิจารณาการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา พบว่ามีค่าเฉลี่ยค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับตัวแปรอื่น คือมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.74 คะแนน

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนากับโรงเรียนสามัญ

ประเภทโรงเรียน	($\bar{X}$)	S.D.
โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา	4.62	.56
โรงเรียนสามัญ	4.04	.55

จากตารางที่ 4 ผลจากการวิเคราะห์พบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนแตกต่างกันตามประเภทโรงเรียน กล่าวคือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา สูงกว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนสามัญ โดยกลุ่มนักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเท่ากับ 4.62 ขณะที่กลุ่มนักเรียนของโรงเรียนสามัญ มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเท่ากับ 4.04 แต่ไม่พบความแตกต่างเมื่อพิจารณาตามขนาดโรงเรียน

4.1.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนต่างประเภทและต่างขนาด ตามสมมติฐานข้อ 1

การวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง เพื่อพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 2 ตัวแปร คือ ประเภทโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนากับโรงเรียนสามัญ และขนาดโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ โรงเรียนขนาดใหญ่กับโรงเรียนขนาดเล็ก โดยมีตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

ตารางที่ 5 แสดงค่าเอฟในการวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง เมื่อพิจารณาตามตัวแปรประเภทโรงเรียนกับขนาดโรงเรียน โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม

แหล่งความแปรปรวน	df	MS	F
ขนาดโรงเรียน	1	0.478	1.625
ประเภทโรงเรียน	1	41.911	142.419***
ขนาด x ประเภท	1	4.50	15.292***
ส่วนที่เหลือ	455	.294	

*** ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .001

จากตารางที่ 5 เมื่อพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทโรงเรียนกับขนาดโรงเรียนพบว่า ค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนแตกต่างกันตามประเภทโรงเรียนและขนาดโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

. 0 0 1

ตารางที่ 6 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน เมื่อพิจารณาตามประเภทโรงเรียนและขนาดโรงเรียน โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม

กลุ่มโรงเรียน x ขนาด	รหัส	($\bar{X}$)	11	21	22
การกุศลของวัดฯ	เล็ก	4.87	4.56	4.08	3.92
การกุศลของวัดฯ	ใหญ่	4.56	.31*	.79*	.95*
สามัญ	ใหญ่	4.08		.48*	.64*
สามัญ	เล็ก	3.92			.16

* ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยในส่วนนี้ตามระดับตัวแปรอิสระทั้ง 2 โดยทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยในกลุ่มผู้ตอบ 4 ประเภท ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's) (ตารางที่ 6) พบผลซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเหมือนกัน นักเรียนของโรงเรียนขนาดเล็ก มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนของโรงเรียนขนาดใหญ่

ในโรงเรียนขนาดเล็กเหมือนกัน นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนของโรงเรียนสามัญ

ในโรงเรียนขนาดใหญ่เหมือนกัน นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนของโรงเรียนสามัญ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสนับสนุนสมมติฐานข้อ 1

4.1.3 วิเคราะห์คะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน กับประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน และลักษณะทางสังคม ตามสมมติฐานข้อ 2 และ 3

การวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง เพื่อพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสามัญ ขนาดโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น โรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก กับการรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูสูง และการรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูต่ำ โดยมีตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

ตารางที่ 7 แสดงค่าเอฟในการวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง เมื่อพิจารณาตามประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม

แหล่งความแปรปรวน	df	MS	F
ขนาดโรงเรียน (ก)	1	1.519	6.340
ประเภทโรงเรียน (ข)	1	22.475	93.777
การรับรู้บทบาท (ค)	1	11.897	49.638***
ก x ข	1	2.767	11.546
ก x ค	1	0.004054	.017
ข x ค	1	.571	2.384
ก x ข x ค	1	.785	3.274
ส่วนที่เหลือ	236	.240	

*** ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .001

จากตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับการรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน แต่เมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระทีละตัว พบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนแตกต่างกันตามการรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยนักเรียนที่รับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่รับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูต่ำ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลไม่สนับสนุนสมมติฐานข้อ

การวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง เพื่อพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสามัญ ขนาดโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น โรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก กับการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูง และการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาต่ำ โดยมีตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

ตารางที่ 8 แสดงค่าเอฟในการวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง เมื่อพิจารณาตามประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม

แหล่งความแปรปรวน	df	MS	F
ขนาดโรงเรียน (ก)	1	.448	2.136
ประเภทโรงเรียน (ข)	1	9.497	45.296
การได้รับการถ่ายทอด (ค)	1	12.718	60.658***
ก x ข	1	.544	2.594
ก x ค	1	0.01312	.063
ข x ค	1	2.842	13.553***
ก x ข x ค	1	3.958	18.878***
ส่วนที่เหลือ	249	.210	

*** ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .001

จากตารางที่ 8 ผลการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา พบว่า ค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ . 0 0 1

ตารางที่ 9 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน เมื่อพิจารณาตามประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม

ขนาด	ประเภท	ถ่ายทอด	รหัส	(N)	111	121	112	212	221	222	122
				(ξ)	4.83	4.47	4.27	3.90	3.88	3.87	3.80
เล็ก	กุศล	สูง	211	5.22		.75*	.95*	1.32*	1.34*	1.35*	1.42*
ใหญ่	กุศล	สูง	111	4.83			.56*	.93*	.95*	.96*	1.03*
ใหญ่	สามัญ	สูง	121	4.47						.60*	.67*
ใหญ่	กุศล	ต่ำ	112	4.27							.47*
เล็ก	กุศล	ต่ำ	212	3.90							
เล็ก	สามัญ	สูง	221	3.88							
เล็ก	สามัญ	ต่ำ	222	3.87							
ใหญ่	สามัญ	ต่ำ	122	3.80							

* ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

เมื่อพิจารณาผลวิจัยในส่วนนี้ตามระดับตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวแปร โดยทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยในกลุ่มผู้ตอบ 8 ประเภท ด้วยวิธีการของเซฟเฟ (Scheffe's) (ตารางที่ 9) พบผลซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ในโรงเรียนขนาดเล็กและเป็นโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเหมือนกัน นักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาต่ำ

ในโรงเรียนขนาดเล็กและได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูงเหมือนกัน นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนของโรงเรียนสามัญ

ในโรงเรียนขนาดใหญ่และเป็นโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเหมือนกัน
นักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูง
กว่านักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาต่ำ

ในโรงเรียนขนาดใหญ่และเป็นโรงเรียนสามัญเหมือนกัน นักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอด
ทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการ
ถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาต่ำ

ในโรงเรียนขนาดใหญ่และได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาต่ำ
เหมือนกัน นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูง
กว่านักเรียนของโรงเรียนสามัญ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสนับสนุนสมมติฐานข้อ

3

4.1.4 วิเคราะห์คะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน กับประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน และลักษณะทางจิต ตามสมมติฐานข้อ 4 และ 5

การวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง เพื่อพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสามัญ ขนาดโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น โรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก กับทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูง และทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่ำ โดยมีตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

ตารางที่ 10 แสดงค่าเอฟในการวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง เมื่อพิจารณาตามประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม

แหล่งความแปรปรวน	df	MS	F
ขนาดโรงเรียน (ก)	1	.241	1.293
ประเภทโรงเรียน (ข)	1	10.405	55.724
ทัศนคติต่อพฤติกรรม (ค)	1	28.570	153.004***
ก x ข	1	1.331	7.129
ก x ค	1	0.06702	.359
ข x ค	1	1.518	8.130**
ก x ข x ค	1	.761	4.076*
ส่วนที่เหลือ	254	.187	

* ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ** ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 *** ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .001

จากตารางที่ 10 ผลการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม พบว่า ค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

ตารางที่ 11 แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน เมื่อพิจารณาตามประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม

ขนาด	ประเภท	ทศนคติ	รหัส	($\bar{X}$)	111	121	221	112	212	122	222
				($\bar{X}$)	4.91	4.52	4.16	4.04	3.96	3.76	3.60
เล็ก	กุศล	สูง	211	5.19		.67*	1.03*	1.15*	1.23*	1.43*	1.59*
ใหญ่	กุศล	สูง	111	4.91		.39*	.75*	.87*	.95*	1.15*	1.31*
ใหญ่	สามัญ	สูง	121	4.52				.48*	.56	.76*	.92*
เล็ก	สามัญ	สูง	221	4.16							
ใหญ่	กุศล	ต่ำ	112	4.04							
เล็ก	กุศล	ต่ำ	212	3.96							
ใหญ่	สามัญ	ต่ำ	122	3.76							
เล็ก	สามัญ	ต่ำ	222	3.60							

* ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

เมื่อพิจารณาผลวิจัยในส่วนนี้ตามระดับตัวแปรอิสระทั้ง 3 ตัวแปร โดยทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยในกลุ่มผู้ตอบ 8 ประเภท ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's) (ตารางที่ 11) พบผลซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

ในโรงเรียนขนาดเล็กและมีทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงเหมือนกัน นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนของโรงเรียนสามัญ

ในโรงเรียนขนาดเล็กและเป็นโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเหมือนกัน นักเรียนที่มีทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่ำ

ในโรงเรียนขนาดใหญ่และมีทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงเหมือนกัน นักเรียน
ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนของ
โรงเรียนสามัญ

ในโรงเรียนขนาดใหญ่และเป็นโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเหมือนกัน
นักเรียนที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มี
ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่ำ

ในโรงเรียนขนาดใหญ่และเป็นโรงเรียนสามัญเหมือนกัน นักเรียนที่มีทัศนคติต่อ
พฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิง
จริยธรรมต่ำ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสนับสนุนสมมติฐานข้อ

4

การวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง เพื่อพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสามัญ ขนาดโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น โรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูง และความเชื่อทางพระพุทธศาสนาต่ำ โดยมีตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

ตารางที่ 12 แสดงค่าเอฟในการวิเคราะห์ความแปรปรวนสามทาง เมื่อพิจารณาตามประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเป็นตัวแปรตาม

แหล่งความแปรปรวน	df	MS	F
ขนาดโรงเรียน (ก)	1	.380	1.762
ประเภทโรงเรียน (ข)	1	4.860	22.533
ความเชื่อทางพุทธ (ค)	1	15.382	71.322***
ก x ข	1	.322	1.491
ก x ค	1	1.910	8.857**
ข x ค	1	1.020	4.757*
ก x ข x ค	1	.508	2.356
ส่วนที่เหลือ	262	.216	

* ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ** ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 *** ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .001

จากตารางที่ 12 ผลการวิเคราะห์ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน แต่เมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระทีละตัว พบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนแตกต่างกันตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยนักเรียนที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาต่ำ

ผลสรุปของการวิเคราะห์ข้อมูล คือ สมมติฐานข้อ 1, ข้อ 3, ข้อ 4 ได้รับการสนับสนุนจากการวิจัยนี้ ส่วนสมมติฐานข้อ 2 และ ข้อ 5 ไม่ได้รับการสนับสนุนจากการวิจัย

4.2 การอภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ในตอนนี้จะเป็นการอภิปรายผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยนำเอาผลการวิเคราะห์ข้อมูล มาบูรณาการกับองค์ความรู้ที่ค้นพบจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวคิดทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานของการวิจัย เพื่อนำเสนอสิ่งที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ ทั้งนี้ การอภิปรายผลจะยังคงยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก โดยเริ่มต้นจากการบรรยายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง การอภิปรายผลของการวิจัยที่ได้ศึกษาตามกรอบของวัตถุประสงค์ข้อ 1 ถึง 3

4.2.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

การอภิปรายในส่วนนี้ จะเป็นการบรรยายถึงลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้เห็นภาพโดยรวมของกลุ่มตัวอย่างของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสามัญ ซึ่งประกอบด้วยโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็กของโรงเรียนทั้ง 2 ประเภท ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้น พบว่า นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีจำนวนทั้งสิ้น 459 คน ในจำนวนนี้มีนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพศหญิงมากกว่าเพศชายเพียงเล็กน้อย โดยนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพศชายมีจำนวน 217 คน และนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพศหญิงมีจำนวน 242 คน (ตารางที่ 2) และโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่มีนักเรียนชายหญิงที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 170 คน โรงเรียนสามัญขนาดใหญ่มีนักเรียนชายหญิงที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 178 คน ส่วนโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็กมีนักเรียนชายหญิงที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 48 คน และโรงเรียนสามัญขนาดเล็กมีนักเรียนชายหญิงที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 63 คน (ตารางที่ 1)

การพิจารณาค่าคะแนนเฉลี่ยของตัวแปรต่างๆ ทั้ง 5 ตัวแปร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้พบว่า ค่าเฉลี่ยตัวแปรความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูงสุดในกลุ่ม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 คะแนน รองลงมา คือค่าเฉลี่ยตัวแปรทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม คือมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 คะแนน ถัดมา คือค่าเฉลี่ยตัวแปรพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 คะแนน และต่อมา คือค่าเฉลี่ยตัวแปรการรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 คะแนน ในขณะที่ตัวแปรการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดเมื่อเปรียบเทียบกับตัวแปรอื่นๆ ในกลุ่ม คือมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.74 คะแนน (ตารางที่ 3)

ผลจากการวิเคราะห์เบื้องต้นทำให้เราทราบว่า ในกลุ่มรวมค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา สูงกว่าค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนสามัญ โดยกลุ่มนักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเท่ากับ 4.62 ในขณะที่กลุ่มนักเรียนของโรงเรียนสามัญ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 (ตารางที่ 4) ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา สูงกว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนสามัญ

4.2.2 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อ 1

วัตถุประสงค์ข้อ 1 ของการวิจัยคือ “เพื่อเปรียบเทียบโรงเรียนที่ประเภทแตกต่างกัน คือ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนากับโรงเรียนสามัญ และโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน คือ โรงเรียนขนาดใหญ่ และโรงเรียนขนาดเล็ก (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่กับโรงเรียนสามัญขนาดใหญ่ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็กกับโรงเรียนสามัญขนาดเล็ก) ว่านักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกันหรือไม่ โดยสมมติฐานที่จะทดสอบ คือ สมมติฐานข้อ 1

สมมติฐานข้อ 1 กล่าวว่า “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทของโรงเรียนกับขนาดโรงเรียน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน” ข้อความนี้ได้คาดถึงอิทธิพลร่วมระหว่างประเภทของโรงเรียนและขนาดของโรงเรียน สัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน จากการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนต้น พบผลดังนี้

เมื่อพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ 2 ตัวพร้อมกัน คือ ประเภทโรงเรียนและขนาดโรงเรียน พบผลที่เด่นชัดที่ให้การสนับสนุนสมมติฐานข้อ 1 (ตารางที่ 5) และเมื่อเปรียบเทียบรายคู่ พบว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนสามัญ (ตารางที่ 6) และยังพบผลว่า นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็ก มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่ ผลการวิจัยในส่วนนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อานาจ จันทรมหา¹ ที่ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนนักศึกษา 6 สังกัด คือ นักเรียนนักศึกษาที่สังกัด

---

¹ สรุปจาก อานาจ จันทรมหา, “การศึกษาจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองของนักเรียนนักศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด”, **ปริญาการศึกษามหาบัณฑิต**, (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), 2542.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา กรมศิลปากร กรมการศาสนา กรมอาชีวศึกษา และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และพบว่า สังกัดของโรงเรียนที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนนักศึกษา กล่าวคือ พฤติกรรมเชิง จริยธรรมของนักเรียนนักศึกษที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมสามัญศึกษา กรมศิลปากร และสังกัดกรมการศาสนา นักเรียนนักศึกษาในโรงเรียน 4 สังกัดดังกล่าว มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่นักเรียนนักศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษา และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาถึงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนนักศึกษาที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ที่พบว่าอยู่ในระดับต่ำ เหตุผลส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจาก กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นนักเรียนของโรงเรียนพานิชยการ ซึ่งไม่ได้อยู่ในบริบทของพระพุทธศาสนา ในขณะที่โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา แม้ว่าจะสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนเช่นเดียวกัน ทว่าเป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ และอยู่ในบริบทของพระพุทธศาสนา โดยโรงเรียนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ภายในหรือบริเวณใกล้เคียงกับวัด มีวัดหรือเจ้าอาวาสเป็นผู้รับใบอนุญาตจัดตั้ง (เจ้าของโรงเรียน) พร้อมทั้งผู้บริหารและครูอาจารย์ส่วนหนึ่งก็เป็นพระสงฆ์ กอปรกับการดำเนินนโยบายของโรงเรียนที่มีจุดเน้นที่ต้องการฝึกอบรมนักเรียน ให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางหลักธรรมของพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโรงเรียนที่ต้องการมุ่งสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม ซึ่งนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง การควบคุมกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกรอบศีลธรรมคุณธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคม ตลอดจนมีลักษณะของความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เพื่อการดำรงตนเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนขนาดเล็ก ที่มีนักเรียนจำนวนไม่มากนัก การบริหารการจัดการสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพดีกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ซึ่งย่อมส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนด้วย ดังนั้นด้วยบริบททางสังคม นโยบายและจุดประสงค์ ประกอบกับการบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ จึงส่งผลให้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา แตกต่างจากพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนสามัญอย่างเด่นชัดตามสมมติฐานที่ได้กำหนดไว้

4.2.3 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อ 2

วัตถุประสงค์ข้อ 2 ของการวิจัยคือ “เพื่อศึกษาว่าประเภทโรงเรียน (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) ขนาดโรงเรียน (ใหญ่ เล็ก) และลักษณะทางสังคมที่แตกต่างกัน (การรับรู้บทบาทการสอนของครู การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนหรือไม่” โดยสมมติฐานที่จะทดสอบ คือ สมมติฐานข้อ 2 และ ข้อ 3

สมมติฐานข้อ 2 กล่าวว่า “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทของโรงเรียน ขนาดโรงเรียนกับการรับรู้บทบาทการสอนของครู มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน” ข้อความนี้ได้คาดถึงอิทธิพลร่วมระหว่างประเภทของโรงเรียน ซึ่งได้แก่ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนากับโรงเรียนสามัญ ขนาดโรงเรียน ซึ่งได้แก่ โรงเรียนขนาดใหญ่กับโรงเรียนขนาดเล็ก กับการรับรู้บทบาทการสอนของครูสูงและต่ำ สัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน จากการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนต้นที่ 1 พบผลดังนี้

เมื่อพิจารณาว่าระหว่างประเภทของโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับการรับรู้บทบาทการสอนของครู ไม่พบปฏิสัมพันธ์ร่วมระหว่างตัวแปรทั้ง 3 แต่พบผลที่เด่นชัดว่า การรับรู้บทบาทการสอนของครู มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน (ตารางที่ 7) กล่าวคือ นักเรียนที่รับรู้บทบาทการสอนของครูสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่รับรู้บทบาทการสอนของครูต่ำ ผลสรุปเช่นนี้ทำให้ยืนยันได้ว่า การปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของครูตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ที่นำกระบวนการเรียนการสอนแบบใหม่ซึ่งเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ มาแทนที่การเรียนการสอนในลักษณะเดิมเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากการเรียนการสอนแบบใหม่นั้น ครูผู้สอน คือบุคคลสำคัญที่สุดที่จะทำให้การปฏิรูปการศึกษาประสบผลสำเร็จ ครูต้องเป็นผู้มีความรอบรู้ทั้งศาสตร์และศิลป์ของการสอน รู้วิธีที่จะกระตุ้นให้นักเรียนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ออกมาให้มากที่สุด ลักษณะเช่นนี้แตกต่างจากระบบเดิมที่ครูเป็นผู้สื่อสารทางเดียว (One-way Communication) และนักเรียนเป็นเพียงผู้รับข้อมูล หรือครูทำหน้าที่ยืนและสอน (Stand and Deliver) เพียงผู้เดียว ทว่าครูจะต้องเรียนรู้ร่วมกับนักเรียนเพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ครูต้องมีความสามารถในการบูรณาการวิชาความรู้ในหลายสาขาวิชาเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ เพื่อค้นหาหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น ขณะเดียวกัน ครูจะต้องเป็นผู้ที่ทุ่มเทให้ความรักความเมตตา ความเอื้ออาทรให้แก่ศิษย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ครูจะต้องเป็นผู้ที่สวมวิญญาณแห่งความเป็นครูอย่างแท้จริง จะเห็นได้ว่า บทบาทของครูในยุคปฏิรูปการศึกษานี้ได้แปรเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง ครูไม่เพียงแต่เป็นผู้ที่ชักนำนักเรียนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) แบบใหม่เท่านั้น แต่ครูจะต้อง

เปรียบพร้อมด้วยศักยภาพที่สามารถกระตุ้นให้ศิษย์เรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการ (Process Learning) ด้วย ดังนั้น แม้ว่าผลวิจัยนี้จะไม่สนับสนุนสมมติฐานของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ แต่พบผลบางส่วนสอดคล้องกับงานวิจัยที่ได้ศึกษามาก่อนหน้านี้ โดยคณะวิจัยของ สุมน อมรวิวัฒน์² ที่พบผลหลังจากการใช้หลักสูตรการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยรวมของนักเรียนพัฒนาไปในทิศทางบวก กล่าวคือ นักเรียนมีความสุขในการเรียน เช่น มาโรงเรียนเช้าขึ้น ขาดเรียนน้อยลง ร่วมกิจกรรมอย่างสนุก คือ ออกสำรวจชุมชน เล่นเกมส์ ร้องเพลง นักเรียนทำการบ้านและส่งงานที่มอบหมายอย่างสม่ำเสมอ และช่วยเหลือกันร่วมทำงานกลุ่ม ในด้านพัฒนาการด้านกระบวนการทำงาน นักเรียนมีทักษะในการรวมกลุ่ม ทำงานเป็นทีม เป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี ใช้วิธีการประชาธิปไตย เชื้อเพื่อช่วยเหลือกันทำงานให้สำเร็จ รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย ในด้านการพัฒนาความสามารถ เช่น นักเรียนรู้จักจุดเด่นจุดด้อยของตน สามารถปรับตัวได้ และพบแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างมากมาย ในด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เช่น ขยัน ตั้งใจเรียน มีวินัย รับผิดชอบต่อ เชื้อเพื่อเชื้อแม่ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ลดความก้าวร้าว พูดเพราะขึ้น มีมารยาท เสียสละเพื่อส่วนรวม ตรงต่อเวลา รู้จักเคารพพี่ เคารพผู้ใหญ่ อดทน สามัคคี เชื้ออาหาร ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่เบียดเบียนทรัพยากรและสาธารณประโยชน์ กล่าวโดยย่อคือ นักเรียนมีพัฒนาการของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมไปในทิศทางบวก ในทำนองเดียวกัน การวิจัยในชั้นเรียนของ รุ่งทิศา รอดวิเศษ³ ที่ทำการทดลองโดยสร้างชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน ที่เลือกจากกลุ่มวิชา สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ในหน่วยการทำมาหากิน ซึ่งมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมด้าน ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบ ความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเป็นผู้นำและผู้ตาม ความ ยุติธรรม ผู้วิจัยวัดผลหลังการสอน และพบผลความแตกต่างก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญ

กล่าวโดยสรุปคือ การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ไม่สนับสนุนสมมติฐานของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ แต่พบผลเด่นชัดที่แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่รับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูสูง เป็น ผู้ที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่รับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูต่ำ

---

² สรุปรจาก สุมน อมรวิวัฒน์, รายงานผลการดำเนินงานโครงการนำร่องระดับชาติเรื่อง การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนนำร่อง : รูปแบบที่คัดสรร, (กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด), 2545.

³ สรุปรจาก รุ่งทิศา รอดวิเศษ, “ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียน : รายงานผลการสร้างและพัฒนาชุด การสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต”, สระแก้ว : สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคลองหาด สำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว, 2544. (อัตสำเนา).

สมมติฐานข้อ 3 กล่าวว่า “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทของโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน” ข้อความนี้ได้คาดถึงอิทธิพลร่วมระหว่างประเภทของโรงเรียน ซึ่งได้แก่ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา กับโรงเรียนสามัญ ขนาดโรงเรียน ซึ่งได้แก่ โรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก กับการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูง และต่ำ สัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน จากการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนต้นที่ 1 พบผล ดังนี้

เมื่อพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา พบผลเด่นชัดที่สนับสนุนสมมติฐานข้อ 3 (ตารางที่ 8) และเมื่อเปรียบเทียบรายคู่ พบว่า ในโรงเรียนขนาดเล็ก และในกลุ่มนักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูงเหมือนกัน นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนสามัญ และพบผลในทำนองเดียวกันในโรงเรียนขนาดใหญ่ ของกลุ่มนักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาต่ำเหมือนกัน และยังพบผลว่า ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่และขนาดเล็ก นักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาต่ำ (ตารางที่ 9) ผลสรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นว่า การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยที่มีมาก่อนหน้านี้ของ ลัดดาวัลย์ พรศรีสมุทร และวิสาลักษณ์ ชิววัลลี (2524) พบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดา และบิดามารดาปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้เห็น จะเป็นผู้ที่มีคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา 5 ประการ คือ มีความกตัญญู กตเวที มีความซื่อสัตย์ มีความเอื้อเฟื้อ การยึดบาปบุญ และการเคารพต่อผู้ใหญ่ในปริมาณมาก ด้วย พร้อมทั้งยังเป็นผู้ที่มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมทางจิตใจ สูงกว่าผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดในปริมาณน้อย และงานวิจัยของ วันชัย มีกลาง (2530) ที่ได้พบผลว่า นิสิตที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาในเรื่องที่เกี่ยวกับความเชื่อ หลักธรรม และประเพณีทางพระพุทธศาสนา มาก เป็นผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนาและมีการปฏิบัติตามหลักธรรมของ

พระพุทธศาสนามากด้วย⁴ ในทำนองเดียวกัน งานวิจัยของ ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน⁵ พบว่า การมาจากครอบครัวที่มีความอบอุ่นมาก และครอบครัวที่มีบิดามารดาเป็นแบบอย่างทางพระพุทธศาสนา มาก หรือการที่บุตรได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา เป็นเงื่อนไขประการสำคัญที่ทำให้พระสงฆ์บวชใหม่มีจิตลักษณะที่เหมาะสมต่อการบวช เช่น มีความเชื่อและค่านิยมเชิงพุทธสูง มีความตั้งใจในการปฏิบัติศาสนากิจมาก นอกจากนี้ งานวิจัยของ วรณะ บรรจง⁶ พบว่า เยาวชนที่ได้รับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะ (ในที่นี้คือการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา) จากครอบครัวมาก มีการคบเพื่อนอย่างเหมาะสม คือ มีความประพฤติดี ร่วมกิจกรรมกับเพื่อนเฉพาะที่มีประโยชน์ หลีกเลียงกิจกรรมที่เป็นโทษ เช่น เล่นการพนัน เสพยาเสพติดหรือหนีเรียน ขณะทำงานวิจัยของ หรรษา เลหา เสรีกุล⁷ ก็พบผลที่สอดคล้องในทิศทางเดียวกันว่า นักเรียนวัยรุ่นที่ได้รับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะมาก มีการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา มากกว่านักเรียนที่ได้รับการส่งเสริมความเป็นพุทธมามกะน้อย

แนวคิดทฤษฎีที่สนับสนุนผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ คือ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ซึ่งหมายถึง กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมที่บุคคลได้รับการเรียนรู้วิถีชีวิตที่เกิดขึ้นตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมที่ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและอยู่ร่วมกันได้ อันจะส่งผลให้สังคมเกิดความสงบสุขและดำรงอยู่ได้ตลอดไป และทฤษฎีการเรียนรู้สังคมตามแนวแบนดูรา (Bandura) ที่กล่าวว่า เด็กสามารถเรียนรู้เหตุการณ์ทางสังคมได้มากมายโดยอาศัยการสังเกตและการเลียนแบบจากผู้อื่น ซึ่งเป็น

---

⁴ สรุปรจาก งามตา วนิทานนท์, “ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร”, **รายงานการวิจัยฉบับที่ 50**, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), 2536.

⁵ สรุปรจาก ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน, “ลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้”, **รายงานการวิจัยฉบับที่ 43**, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), 2533.

⁶ สรุปรจาก วรณะ บรรจง, “ลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้”, **ปริญาวิทยาสตรมหาบัณฑิต**, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), 2537.

⁷ สรุปรจาก หรรษา เลหา เสรีกุล, “การเรียนรู้ในโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัยเกี่ยวกับลักษณะทางพุทธศาสนาและทางพฤติกรรมศาสตร์ของนักเรียน”, **ปริญาวิทยาสตรมหาบัณฑิต**, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), 2537.

วิธีการเรียนรู้ที่สำคัญอันเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของเด็ก ดังนั้น ครอบครัวซึ่งประกอบด้วย บิดา มารดา ญาติพี่น้อง จึงเป็นสถาบันสำคัญที่นำเด็กเข้าสู่กระบวนการขัดเกลาทางสังคม เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวเป็นตัวแทนการขัดเกลาทางสังคม (Socializing Agent) ที่สำคัญ เป็นบุคคลกลุ่มแรกที่มีความใกล้ชิดบุตรมากที่สุด โดยเฉพาะบิดามารดา บุตรจะรับรู้พฤติกรรม และเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมอย่างรู้ตัวและไม่รู้ตัว ขณะเดียวกัน การปฏิบัติของบิดามารดาต่อ บุตรในชีวิตประจำวันก็จะส่งผลต่อพฤติกรรมของบุตรด้วย บิดามารดาที่มีคุณภาพทางพุทธสูง กล่าวคือ เป็นผู้ที่ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ ซึ่งหมายถึง หลักปฏิบัติที่เป็น ที่ตั้งแห่งการทำบุญหรือการทำความดี⁸ อันได้แก่ การให้ทาน คือ การทำบุญด้วยการให้หรือ แบ่งปันวัตถุสิ่งของ ซึ่งรวมถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมด้วยเช่นกัน อาทิ การให้ธรรมะหรือความรู้แก่ผู้อื่น การรักษาศีล 5 คือ ไม่ทำลายชีวิต ไม่เอาของที่เจ้าของมิได้ให้ ไม่ประพฤตินอกใจ ไม่พูดเท็จ และข้อสุดท้ายคือการไม่เสพของมีนเมา ซึ่งเป็นข้อกำหนดอย่างต่ำสุดในทางความประพฤติของ มนุษย์ เท่าที่จำเป็นพอที่จะให้สังคมมนุษย์อยู่ร่วมกันโดยปกติสุข และแต่ละคนมีชีวิตที่ไม่เป็นโทษ เป็นภัย⁹ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ศีลเป็นข้อกำหนดที่ควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ อย่างปกติในสังคม เป็นหลักปฏิบัติที่พุทธศาสนิกชนทุกคนพึงระลึกและยึดมั่นเพื่อการลดละกิเลส อย่างหยาบ และประการสุดท้ายคือ การเจริญภาวนา ซึ่งเป็นการฝึกอบรมจิตที่จะช่วยพัฒนาจิตใจ ของมนุษย์ให้สูงขึ้น จัดได้ว่าเป็นการขจัดกิเลสอย่างละเอียดให้เบาบางลง บุญกิริยาวัตถุทั้ง 3 ประการนี้ ถ้าบิดามารดาได้ อบรมสั่งสอนบุตร ขณะเดียวกัน ก็ปฏิบัติเป็นแบบอย่างเป็นประจำ พฤติกรรมดังกล่าวจะซึมซับสู่การรับรู้ของบุตรอย่างรู้และไม่รู้ตัว และบุตรจะเลียนแบบการปฏิบัติ จากบิดามารดาด้วย เช่น การได้เห็นบิดามารดาทำบุญตักบาตร หรือการที่บุตรได้ร่วมตักบาตรกับ บิดามารดาเป็นประจำทุกวัน การพบเห็นและรับรู้พฤติกรรมของบิดามารดาที่ช่วยเหลือสงเคราะห์ ผู้ที่ประสบกับอุทกภัยน้ำท่วม เป็นต้น การที่บุตรได้รับรู้พฤติกรรมเช่นนี้เป็นระยะเวลายาวนาน อย่างต่อเนื่องโดยสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการก่อรูปของอัตตะของบุตร อันจะนำไปสู่การสร้างและการ เปลี่ยนแปลงในอัตตะของบุตรเอง เพราะบุตรจะซึมซับบรรทัดฐาน ค่านิยม ทัศนคติ และพฤติกรรม ของบิดามารดา ในขณะเดียวกันนั่นเอง บุตรก็จะเลียนแบบโดยมีบิดามารดาเป็นตัวแบบ (Model) ซึ่งบุตรจะไม่เลียนแบบเพียงพฤติกรรมภายนอกเท่านั้น แต่จะเรียนรู้ความคิด ความคาดหวัง และ

---

⁸ พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528), หน้า 109.

⁹ พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพ : มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, 2529), หน้า 769.

รับเอามาตรฐานการปฏิบัติของบิดามารดาด้วย การรับรู้ทุกสิ่งทุกอย่างจากบิดามารดา นี้ จะรวมตัวกันเข้าเป็นแกนบุคลิกภาพของบุตรและมีผลสะท้อนกลับให้เห็นในรูปของการกระทำ ซึ่งก็คือ ส่งผลให้บุตรเป็นผู้ที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้ออาทรต่อผู้อื่น มีความเมตตากรุณา ไม่ก้าวร้าว ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละ อุดหนุนใครก็ได้ และสามารถปฏิบัติตามกติกาสังคม กล่าวโดยสรุปคือ การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาในเรื่องการให้ทาน การรักษาศีล และการบำเพ็ญสมาธิภาวนา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ดังผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามสมมติฐานที่ได้กำหนดไว้

4.2.4 อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ข้อ 3

วัตถุประสงค์ข้อ 3 ของการวิจัยคือ “เพื่อศึกษาว่าประเภทโรงเรียน (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) ขนาดโรงเรียน (ใหญ่ เล็ก) และลักษณะทางจิตที่แตกต่างกัน (ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนหรือไม่” โดยสมมติฐานที่จะทดสอบ คือ สมมติฐานข้อ 4 และข้อ 5

สมมติฐานข้อ 4 กล่าวว่า “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทของโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน” ข้อความนี้ได้คาดถึงอิทธิพลร่วมระหว่างประเภทของโรงเรียน ซึ่งได้แก่ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา กับโรงเรียนสามัญ ขนาดโรงเรียน ซึ่งได้แก่ โรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก กับทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงและต่ำ สัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน จากการวิเคราะห์ข้อมูลในตอนต้นที่ 1 พบผลดังนี้

เมื่อพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม พบผลเด่นชัดที่สนับสนุนสมมติฐานข้อ 4 (ตารางที่ 10) เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ พบว่า ในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก และในกลุ่มนักเรียนที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงเหมือนกัน นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนสามัญ และยังพบผลว่า ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่และขนาดเล็ก นักเรียนที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่ำ (ตารางที่ 11) ผลสรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยที่มีมาก่อนหน้านี้

ของ วรูม (Vroom, 1964) ได้ศึกษาทัศนคติของคนงานต่องานที่กระทำ พบว่า ความสามารถในการปฏิบัติงานกับ ทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานมีความสัมพันธ์กันทางบวก ผู้ที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานสูงมีความสามารถในการปฏิบัติงานสูงด้วย ขณะที่ เบรฟีลด์และโรทท์ (Brayfield and Rothe, 1951) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานในกลุ่มของนักศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งมีอาชีพ พบว่า ผู้ที่ประกอบอาชีพที่ตรงกับความสนใจของตนเอง มีทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมการทำงาน สูงกว่าผู้ที่เลือกอาชีพที่ไม่ตรงกับความสนใจของตนเอง และ นพณ์ สัมมา (2523) ได้ศึกษาทัศนคติต่อการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตร กับพฤติกรรมยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตรในกลุ่มบุคคลที่มีการศึกษาแตกต่างกัน พบว่า บุคคลที่มีการศึกษาสูงจะมีทัศนคติสูงและมีพฤติกรรมสัมพันธ์กันทางบวก นอกจากนี้ สุกานดา บัณฑิตยารักษ์ (2524) พบว่า นักศึกษาพยาบาลที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการอาสาไปปฏิบัติงานพัฒนาอนามัยในชนบท จะเป็นบุคคลที่มีความวิตกกังวลสูง มีความท้อแท้ ก้าว ว้าเหว และไม่สนใจในการอาสาไปทำงานพัฒนาอนามัยในชนบท และ ผอบเกียรติ วงศ์ภักดี (2537) พบว่า บุคคลที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานสูง มีการปฏิบัติงานที่สูงกว่าบุคคลที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานต่ำ¹⁰ ในขณะที่งานวิจัยของ ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุ์นาวิน¹¹ พบว่า พระสงฆ์ที่มีทัศนคติที่ดีต่อคุณธรรมต่างๆ มาก หลังจากได้บวชมาระยะหนึ่งแล้ว (ประมาณ 4 เดือน) เป็นผู้ที่มีการฝึกสำรวจตนเองขณะบวชมาก มีการฝึกปฏิบัติตามมรรคมาก มีจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมในการบวชมาก มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติกิจสงฆ์มาก และคาดหวังสภาพที่ดีของการบวช ในทำนองเดียวกัน งานวิจัยของ เรวัต สดมณี¹² ที่ศึกษาพฤติกรรมทำงานอย่างมีจริยธรรมของทหารในสายงานปลัดบัญชี กองบัญชาการทหารสูงสุด ผลการวิจัยพบว่า ในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม กำลังพลที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานสูง มีพฤติกรรมในการทำงานอย่างมีจริยธรรมมากกว่ากำลังพลที่มีทัศนคติต่อพฤติกรรมการทำงานต่ำ

ทัศนคติเป็นความรู้สึกที่แสดงออกของบุคคลต่อปรากฏการณ์ทางสังคม โดยความรู้สึกดังกล่าวมีทิศทางได้ทั้งทางบวกและลบ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของบุคคล และ

---

¹⁰ อ่างใน เรวัต สดมณี, "ปัจจัยทางจิตสังคมกับพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรม ศึกษาเฉพาะกรณีกำลังพลในสายงานปลัดบัญชี", กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2544, หน้า 66-67. (อัดสำเนา).

¹¹ สรุปลจาก ฉกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุ์นาวิน, "ลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้", **รายงานการวิจัยฉบับที่ 43**, 2533.

¹² สรุปลจาก เรวัต สดมณี, "ปัจจัยทางจิตสังคมกับพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรม ศึกษาเฉพาะกรณีกำลังพลในสายงานปลัดบัญชี", 2544.

ส่งผลให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำหรือแสดงพฤติกรรม ทศนคติมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ด้านความรู้เชิงประเมินค่าว่าสิ่งนั้นมีประโยชน์หรือเลวมีโทษเพียงใด ด้านความรู้สึกในอารมณ์ว่าพอใจหรือไม่พอใจ และด้านความพร้อมที่จะกระทำตามทศนคติ ซึ่งนักจิตวิทยาสังคมทั่วไปเชื่อกันว่า ถ้ามีทศนคติอย่างไรแล้ว ก็คาดหวังว่าพฤติกรรมจะต้องเป็นเช่นนั้น¹³ โดยเฉพาะองค์ประกอบทั้ง 3 ของทศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลมักจะมีทิศทางและปริมาณที่สอดคล้องกันโดยอัตโนมัติในคนที่มีจิตใจปกติ¹⁴ และทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม คือ การที่บุคคลผู้นั้นประเมินคุณค่าและเห็นประโยชน์ของความคิด มีความพอใจที่จะทำความดีให้เกิดแก่ตนเองและสังคม ขณะเดียวกัน ก็มีความพร้อมที่จะกระทำคุณงามความดี ซึ่งก็คือทศนคติต่อคุณธรรมจริยธรรม ที่เป็นลักษณะจิตหนึ่งในแปดของทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมในเชิงพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ผู้ที่มีทศนคติต่อคุณธรรมสูงเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ของความดีงามต่างๆ และเห็นโทษของความชั่วต่างๆ เมื่อเปรียบเทียบกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ทศนคติต่อคุณธรรมจริยธรรมเกี่ยวข้องกับ “ฉันทะ” ซึ่งหมายถึง ความพอใจของบุคคลที่ต้องการละชั่ว ทำความดี และนั่นคือการประพฤติปฏิบัติตามหลักศีล 5 ธรรม 5 ทศนคติต่อคุณธรรมนี้ เป็นลักษณะจิตสำคัญประการหนึ่งที่เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุให้บุคคลเป็นคนดีและเก่ง อันหมายถึง การกระทำที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนในบทบาทต่างๆ ตลอดจนการพัฒนาตนเอง พัฒนาผู้อื่นและสังคมด้วย¹⁵ ในเชิงพระพุทธศาสนา คือ เป็นผู้ที่ไม่ขี้ขลาดหรือทำการงานชอบ และการกระทำชอบนั่นเอง จะเห็นได้ว่า ข้อมูลส่วนนี้ได้รับการสนับสนุนจากทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรมในเชิงพระพุทธศาสนา ซึ่งได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ที่มีสาเหตุทางด้านจิตใจสำคัญ 8 ประการคือ (1) มีทศนคติต่อคุณธรรม (2) มีเหตุผลเชิงจริยธรรม (3) มุ่งอนาคตและควบคุมตน (4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (5) การเชื่ออำนาจในตน (6) มีความฉลาดรู้คิด (7) มีประสบการณ์ทางสังคม และ (8) มีสุขภาพจิตที่ดี ประกอบขึ้นเป็นสาเหตุที่ทำให้คนเป็นคนดีและคนเก่ง บุคคลอาจจะมีไม่ครบหรือขาดลักษณะบางประการก็ได้ แต่อย่างน้อยลักษณะทางจิตใดลักษณะหนึ่ง จะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ทฤษฎีนี้ได้รับการ

¹³ ทิตยา สุวรรณชฎ, **สังคมวิทยา**, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2527), หน้า 75.

¹⁴ อุทก ชาญโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน, “ลักษณะทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้”, หน้า 19.

¹⁵ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ, “ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคนไทย : การปลูกฝังอบรมและคุณภาพชีวิต”, **รายงานการวิจัย**, (คณะพัฒนาสังคม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2540), หน้า 77.

ยืนยันจากงานวิจัยที่ทำในกลุ่มอายุระหว่าง 7 ถึง 60 ปี กว่าห้าพันคนเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 30 ปี ดังนั้น ทักษะคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน จึงมีความสัมพันธ์ทางบวกกับ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ส่วนที่พบผลว่า ทักษะคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของ นักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา สูงกว่าทักษะคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของ นักเรียนในโรงเรียนสามัญขนาดใหญ่และเล็กในกลุ่มสูง สาเหตุส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจาก โรงเรียน การกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นโรงเรียนที่แวดล้อมด้วยบริบททางพระพุทธศาสนา และ เหตุผลในทำนองเดียวกันทำให้พบผลด้วยว่า ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาด้วยกัน ทั้งที่เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก นักเรียนที่มีทักษะคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูง มี พฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีทักษะคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่ำ

สมมติฐานข้อ 5 กล่าวว่า “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทของโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน” ข้อความนี้ได้คาดถึงอิทธิพลร่วมระหว่างประเภทของโรงเรียน ซึ่งได้แก่ โรงเรียนการกุศลของวัดใน พระพุทธศาสนา กับโรงเรียนสามัญ ขนาดโรงเรียน ซึ่งได้แก่ โรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาด เล็ก กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูงและต่ำ สัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในตอนต้นที่ 1 พบผลดังนี้

เมื่อพิจารณาร่วมระหว่างประเภทของโรงเรียน ขนาดโรงเรียน กับความเชื่อทาง พระพุทธศาสนา ไม่พบปฏิสัมพันธ์ร่วมระหว่างตัวแปรทั้ง 3 แต่พบผลที่เด่นชัดว่า ความเชื่อทาง พระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน (ตารางที่ 12) กล่าวคือ นักเรียนที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีความเชื่อ ทางพระพุทธศาสนาต่ำ ผลสรุปของการศึกษาสอดคล้องกับการวิจัยที่มีมาก่อนหน้านี้ของ วันชัย มี กลาง (2530) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติ และการ ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาของนิสิตชายหญิง โดยสอบถามทัศนคติต่อความเชื่อใน หลักพระพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด กฎแห่งกรรม นรก-สวรรค์ บุญ- บาป และนิพพาน พบว่า ทักษะคติต่อพระพุทธศาสนาของนิสิตในกลุ่มตัวอย่างรวม มีความสัมพันธ์ กับการปฏิบัติทางศาสนา¹⁶ การวิจัยเชิงทดลองของ อ้อมเดือน สดมณี ที่กลุ่มตัวอย่างเป็นครูระดับ ประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ในกลุ่มครูที่ได้รับการฝึกอบรมทางพฤติกรรมศาสตร์

---

¹⁶ สรุปจาก งามตา วนิทานนท์, “ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่ เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร”, รายงานการวิจัยฉบับที่ 50, 2536.

ถ้าคุณเป็นผู้ที่มีลักษณะทางพระพุทธศาสนาสูง (คือมีความเชื่อทางพุทธสูง มีการปฏิบัติทางพุทธมาก และมีวิถีชีวิตทางพุทธสูง) จะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมการสอนและพฤติกรรมกรอบมจริยธรรมแก่นักเรียน สูงกว่าครูที่มีลักษณะทางพระพุทธศาสนาต่ำ และในกลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมทางพระพุทธศาสนา พบว่า ครูที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูง มีพฤติกรรมการสอนสูงกว่าครูที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาต่ำ ผู้วิจัยสรุปว่า กลุ่มครูที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูง จะมีพฤติกรรมการสอนกรอบมจริยธรรมสูงกว่าครูที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาต่ำ¹⁷ ในทำนองเดียวกัน วรรณะ บรรจง¹⁸ ได้ศึกษาเยาวชนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในกลุ่มรวม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาว่า หมายถึง ความเป็นไปได้ที่บุคคลจะกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ภายใต้กรอบการให้ทาน รักษาศีล ตลอดจนการเจริญสมาธิภาวนา และพบผลสอดคล้องในงานวิจัยของ หรรษา เลหาเสรีกุล¹⁹ ที่พบว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา การคบเพื่อนอย่างเหมาะสมในกลุ่มรวมและกลุ่มย่อยทุกกลุ่ม และความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางจิตใจ 7 กลุ่มจาก 12 กลุ่ม และผู้วิจัยให้ความหมายความผาสุกทางจิตใจว่าหมายถึง การที่บุคคลมีความพึงพอใจในชีวิต พึงพอใจในการเรียนหรือการทำงาน ยอมรับตนเอง ระบุว่าตนมีความสามารถ ควบคุมจัดการกระทำต่อสิ่งแวดล้อมได้ เปิดใจกว้างยอมรับประสบการณ์ใหม่ๆ มองโลกในแง่ดี มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลรอบข้าง ทำให้สามารถปรับตัวและมีความสุขอยู่ในสังคมได้ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา การคบเพื่อนอย่างเหมาะสม และความผาสุกทางจิตใจ คือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั่นเอง นอกจากนี้ งานวิจัยของ พระวัชรินทร์ ปญญาวุธ ที่ศึกษากลุ่มพยาบาลวิชาชีพจำนวน 303 คน ในโรงพยาบาล 5 แห่ง สังกัดสำนักงานการแพทย์ กรุงเทพมหานคร และพบผลทำนอง

---

¹⁷ สรุปจาก อ้อมเดือน สดมณี, “ผลของการฝึกอบรมทางพุทธพฤติกรรมศาสตร์ต่อจิตลักษณะและประสิทธิผลของครู”, **ปริญญาการศึกษาศุภบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), 2536.

¹⁸ สรุปจาก วรรณะ บรรจง, “ลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้”, 2537.

¹⁹ สรุปจาก หรรษา เลหาเสรีกุล, “การเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์กับลักษณะทางพุทธศาสนาและทางพฤติกรรมศาสตร์ของนักเรียน”, 2537.

เดียวกันว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์โดยตรงต่อพฤติกรรมการพยาบาลผู้ป่วยหนัก

20

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสำหรับพุทธมามกะที่ดีมี 3 ชั้นต่อเนื่องกัน คือ ก) ไตรสรณคัมภีร์ ข) กฎแห่งกรรม เอนกชาติ นรก สวรรค์ และ ค) นิพพาน มีข้อสังเกตว่าความเชื่อทางพระพุทธศาสนา 3 ชั้นนี้ ตามเนื้อหามีลักษณะเหมือน Guttman Scale คือผู้ที่เชื่อชั้นสูงสุด คือ นิพพาน ต้องเชื่อชั้นกลางและชั้นต่ำด้วย ส่วนผู้ที่เชื่อชั้นกลาง คือ กฎแห่งกรรม นรก สวรรค์ อาจไม่เชื่อเรื่องนิพพานก็ได้ แต่ผู้ที่เชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดมีจริง มักจะเชื่อเรื่องไตรสรณคัมภีร์ด้วย และอาจมีผู้ที่เชื่อเรื่องไตรสรณคัมภีร์อย่างเดียวอยู่เป็นจำนวนมาก²¹ ด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเน้นให้ศาสนิกชนมีความศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ดังนั้น ความเชื่อของศาสนิกจึงอาจจำแนกได้ในระดับต่างๆ ดังกล่าว ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคล ซึ่งพระพุทธศาสนาได้จำแนกโดยเปรียบเทียบกับบัวสี่เหล่าที่เจริญเติบโตอยู่ในน้ำต่างระดับกันไป อย่างไรก็ตาม ความเชื่อในพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เป็นความเชื่อที่พุทธศาสนิกชนทุกคนพึงยึดถือเป็นลำดับแรก เพราะเป็นการสอนให้เชื่อว่า พระพุทธเจ้ามีจริงอยู่ในโลกนี้และพระองค์ได้ประกาศพระสัจธรรมที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ตามศักยภาพที่ต่างกัน ขณะเดียวกัน ก็มีพระสงฆ์สาวกในอดีตและปัจจุบันเป็นผู้สืบต่อพระศาสนาให้เห็นอยู่เป็นประจักษ์ ส่วนความเชื่อในกฎแห่งกรรม เป็นความเชื่อที่สอดคล้องกันอย่างเป็นเหตุเป็นผลว่า เมื่อทำสิ่งใดแล้ว ย่อมได้สิ่งนั้น ดังนั้น ผู้ที่ต้องการผลที่ดีย่อมต้องหมั่นสร้างเหตุที่ดี ผลหรือวิบากที่จะได้รับอาจเกิดขึ้นระหว่างปัจจุบันชาติหรือชาติอื่นในอนาคต ตามเหตุปัจจัยของหลักการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเป็นไปตามกฎของความแน่นอนแห่งกรรม (The Law of Karmic Certainty) อันเป็นกฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ (กรรมนิยาม) ที่มนุษย์ทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎธรรมชาตินี้ ส่วนภาวะของนรก-สวรรค์ ย่อมขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่ผู้กระทำไว้เป็นเงื่อนไข โดยแท้ที่จริงแล้ว สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงเน้นย้ำศาสนิกให้ระลึกอยู่เสมอ คือ การทำปัจจุบันชาติให้ดีที่สุด ทั้งนี้ เพื่อให้ทุกคนหมั่นประกอบแต่กรรมดี ละเว้นกรรมชั่ว ลดละกิเลส 3 ประการ คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้น้อยลงที่สุด และหากสามารถปฏิบัติได้อย่างแท้จริงแล้วก็จะเข้าสู่สภาวะแห่งความสะอาด สงบ สว่าง ซึ่งคือ

---

²⁰ พระวัชรินทร์ ปญฺญาวุโธ (ฉิมประเสริฐ), “การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลของมรณะสติต่อพฤติกรรมการทำงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีพยาบาลผู้ดูแลผู้ป่วยหนักในเขตกรุงเทพมหานคร”, **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 112.

²¹ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ, “ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคนไทย : การปลูกฝังอบรมและคุณภาพชีวิต”, **รายงานการวิจัย**, หน้า 20.

นิพพานอันเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ผู้ที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูง ย่อมไม่ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่จะเป็นโทษแก่ตนเอง ผู้อื่น และสังคม ในทางกลับกัน จะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่เด่นชัดปรากฏออกมา ดังผลของการวิจัยที่ได้พบจากการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ว่า นักเรียนที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาต่ำ

การอภิปรายผลผลการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อ 1 ถึง 3 อาจสรุปได้ว่า โดยภาพรวม ปัจจัยทางสังคม 2 ปัจจัย คือ การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู กับการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา และปัจจัยทางจิตทั้ง 2 ปัจจัย คือ ทำศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

4.3 การอภิปรายผลผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในการนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้จากการบันทึกการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม จะเริ่มตั้งแต่ การรายงานพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นลำดับแรก ต่อจากนั้น เป็นการแสดงถึงปัจจัยเชิงสาเหตุที่ผู้วิจัยค้นพบ โดยแบ่งแยกกลุ่มรายงาน คือ กลุ่มนักเรียน ครู บิดามารดาหรือผู้ปกครอง ตามลำดับ (รายละเอียดของข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม แสดงไว้ในภาคผนวก ง)

4.3.1 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มนักเรียน แสดงให้เห็นถึงทัศนคติและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนใน 6 ลักษณะ คือ ก) การปฏิบัติตามศีล 5 ธรรม 5 ข) การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ค) การช่วยเหลือกิจการงานของครอบครัว ง) การสวดมนต์ไหว้พระ จ) การทำสมาธิ และ ฉ) การแสดงความกตัญญูตเวทิตา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก) การปฏิบัติตามศีล 5 ธรรม 5

การรับรู้และปฏิบัติตามศีล 5 ซึ่งได้แก่ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดปด ไม่เสพของมึนเมา และธรรม 5 ซึ่งได้แก่ ความเมตตา กรุณา ประกอบอาชีพสุจริต สวรรวมระวังในกาม สัจจะและสติ-สัมปชัญญะ ศีล 5 ธรรม 5 จัดได้ว่าเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นอันเป็น

พื้นฐานของพุทธศาสนิกชนทุกคน ซึ่งหากทุกคนนำมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันแล้ว จะนำมาซึ่งความเป็นปกติสุข ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความสงบของสังคม “ศีล 5 ช่วยให้คุณทำความดี... ทำให้เป็นคนดีของสังคม ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน ทำให้สังคมอยู่อย่างสงบ... ต้องทำบ่อยๆ ให้ติดเป็นนิสัย... อย่างยาเสพติด ถ้าใครติดแล้ว จะเป็นคนไม่ดีเป็นที่รังเกียจของสังคมค่ะ” โดยในเรื่องศีล 5 ธรรม 5 พระราชวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะเรื่องเจตนารมณ์ของศีลในทางสังคมว่า เพื่อการจัดสภาพความเป็นอยู่สิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อย เกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่ชน และเพื่อสร้างความผาสุกแห่งสมาชิกทั้งปวง²² ขณะที่ พระเทพโสภณ (ประยูร มีฤกษ์) ได้แสดงทัศนะที่สนับสนุนในการจัดระเบียบสังคมว่า ข้อเท็จจริงที่ว่าความเสื่อมทรามทางด้านศีลธรรม เกิดขึ้นเพราะความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว เป็นเครื่องชี้ว่า การเรียกร้องให้มีระเบียบวินัยในตนเองเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง²³

ศีลข้อ 1 ห้ามฆ่าสัตว์ นักเรียนรู้และเข้าใจว่า การฆ่าสัตว์ผิดศีล แต่บางครั้ง อาจกระทำไปเพราะความพลาดพลั้งเผลอเลอ หรือไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ หรือในอดีตเคยกระทำมาแต่ปัจจุบันได้ละเว้นการกระทำนั้น และอาจขอร้อง ชักชวน หรือตักเตือนผู้อื่นให้งดการทำปาณาติบาตด้วย

มารดาของนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นว่า นักเรียนมีจิตใจเมตตา กรุณา โอบอ้อมอารีต่อสัตว์ เพื่อนและผู้ที่ย่อแอกว่าหรือผู้ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ โดยการแสดงความเมตตาต่อผู้อื่นนั้น มิใช่เพียงการให้สิ่งของหรือเงินทองเท่านั้น แต่เป็นการช่วยเหลือที่กระทำไปด้วยความบริสุทธิ์ ซึ่งได้สร้างความมั่นคงในจิตใจอันมีคุณค่าไม่น้อยไปกว่ากัน อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝัง “วัฒนธรรมเมตตา” โดยมารดาได้แสดงทัศนะว่า “ตอนนี้เลี้ยงกระต่าย วันหนึ่งกระต่ายตัวนั้นหายใจไม่ออกตายคามือ วันนั้นร้องให้ทั้งวันเลย พี่ก็ถือว่าลูกมีความผูกพันนะ อ่อนโยน เราได้ตรงนี้อย่างหนึ่งกับลูกแล้วนะ จะไม่สามารถไปทำเรื่องโหดร้ายกับคนอื่นได้เลย”

ศีลข้อ 2 การไม่ลักทรัพย์หรือไม่หยิบของผู้อื่นที่เจ้าของมิได้อนุญาต รู้จักพึงพอใจในสิ่งของที่ตนพึงมีพึงได้ มาตรามั่นว่าความอยากมืออยากได้เข้าครอบงำ ก็เพียรพยายามแสวงหาด้วย

²² พระราชวรมุณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พุทธธรรม**, หน้า 431.

²³ พระเทพโสภณ (ประยูร มีฤกษ์), **พระพุทธศาสนาในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน** (Buddhism in Contemporary Thailand), พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547), หน้า 40.

กำลังความสามารถของตน มิใช่วิสาสะไปเอาของผู้อื่นมาเป็นของตน “ตอน ม.2 เคยขโมยของใน เซเว่นไม่โดนจับด้วย ขโมยโดยการแอบเอาใส่ไว้ในเสื้อ ทำกับน้องสาว 2 คน เคยทำครั้งเดียว และ ก็ไม่เคยบอกเรื่องนี้กับใครเลย เพิ่งบอกที่เป็นคนแรก... ต้องรู้จักพอ พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ไม่อยากได้ของคนอื่น สมมติเพื่อนเขามีของอะไรที่มันใหม่ๆ แปลกๆ อะไรอย่างนี้ คือเราอยากมีบ้าง แต่เราก็ต้องหาวิธีที่จะเอามา ไม่ใช่ขโมยเขา ต้องหาเงินซื้อเอง”

มารดาของนักเรียนได้แสดงทัศนคติว่า นักเรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากห้องเรียนมาเป็น ประเด็นในการสนทนาของครอบครัว ขณะเดียวกัน ก็ได้อบรมสั่งสอนน้องๆ ให้รู้ถึงความไม่ดีไม่ งามของการหยิบขโมยของผู้อื่นที่มีชื่อของตน ความประพฤติดังกล่าวได้สร้างความสมานฉันท์และความ ใฝ่ใฝ่ใจในหมู่สมาชิก “ไม่เคยลักขโมยเลยคะ เป็นเงินเป็นอะไรไม่เคยเลย ลักของแม่ก็ไม่เคย ฉัน วางไว้ 10-20 บาท ก็ไม่เคยเอา นอกจากแม่จะให้... เขาจะเข้าใจและทำตามคำสอนของ พระพุทธเจ้า เขาจะเล่าให้พ่อให้แม่ฟังทุกกระเบียดนิ้ว เขาจะสอนน้องของเขาว่า สิ่งไหนไม่ใช่ของ เรา ห้ามหยิบ”

ข้อ 3 ความพึงพอใจในตัวเองของตน คือ สทวารสันโดษ การไม่ประพฤติดูดูด ฝืนผู้อื่น อันรวมถึงการคบชู้มากผัวหลายเมียที่นักเรียนในระดับนี้ยังไม่พบเห็นมากนัก แต่อาจ หมายความว่ารวมถึงความประพฤติบางอย่างที่ไม่เหมาะสม เช่น การดูหนังสื่อการ์ตูนโป๊ซึ่งกำลังเป็น ที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มวัยรุ่นปัจจุบัน “ไม่ผิดลูกผิดเมียคนอื่น อันนี้ผมไม่ทำอยู่แล้วยังเด็ก อยู่... เคยแอบดูหนังสื่อโป๊ ก็รู้ว่าเป็นสิ่งไม่ดี เห็นเพื่อนดูกัน เราจะห้าม เขาไม่ฟังหรอก”

ข้อ 4 ไม่พูดโกหก นักเรียนได้ให้ความหมายที่ครอบคลุมถึงการพูดจาไพเราะ ไม่ใช่ ผรุสวาจา คือ พูดคำหยาบ คำด่าทอให้ร้ายแก่ผู้อื่น หรือพูดโดยมีจุดประสงค์ที่จะสร้างความ แตกแยกในหมู่คณะ แต่บางครั้ง นักเรียนอาจต้องโกหกด้วยเจตนาดี (White Lie) “เวลาเพื่อนมี ความทุกข์ เราก็ต้องปลอบใจเพื่อน ต้องพูดโกหกไปบ้าง เพราะถ้าพูดจริงๆ ไปหมด ก็ทำให้เขา เสียใจ สะเทือนใจได้คะ” ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงเจตนาของนักเรียน ที่ต้องการช่วยเหลือ ผู้อื่นในขณะที่ตนเองยอมล่องละเมิดข้อห้าม อย่างไรก็ตามนักเรียนได้ให้ความเห็นว่า การโกหก เพื่อปกปิดความผิดของตนต่อบิดามารดาเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง กลัวและรู้สำนึกผิดในภายหลัง

มารดาของนักเรียนแสดงความมั่นใจในบุตรโดยยืนยันว่า “เขาจะไม่โกหกมาตั้งแต่เล็ก จนโต การพูดจากับผู้ใหญ่ก็จะพูดความจริง”

ศีลข้อ 5 ไม่ดื่มสุราหรือเสพยาเสพติดให้โทษ นักเรียนวัยรุ่นระดับนี้มีธรรมชาติของความอยากรู้อยากเห็น ก่อปรกับการถูกชักชวนจากเพื่อนจึงต้องการทดลอง โดยเฉพาะนักเรียนชายที่ให้เหตุผลโดยอ้างว่า “เพื่อนชวน” และจะดื่มเมื่อมีการพบปะสังสรรค์ในโอกาสพิเศษ ซึ่งเหตุผลที่แท้จริง อาจมาจากความต้องการแสดงออกถึงความเป็นลูกผู้ชาย “ต้องกินเหล้า-สูบบุหรี่” ตามคตินิยม “สุราก็มีบ้างนิดหน่อยสังสรรค์กับเพื่อน... ผมก็มีดื่มบ้าง เวลามีงานที่ถึงจะกินไม่บ่อยไม่โกหก ส่วนเรื่องบุหรี่ยังไม่เคยแอบสูบ แต่ไม่ได้ทำที่โรงเรียน ไม่มีคนเห็น ผมแค่ลอง... สุรานี้ถ้าอยู่ในกลุ่มเพื่อน เพื่อนชวนให้กินอย่างงานฉลอง” ในทางตรงกันข้าม นักเรียนหญิงกลับมีความเห็นว่าการปฏิบัติได้ไม่ยาก

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและทำสนทนากลุ่มนักเรียนทำให้ทราบว่า ศีลข้อ 1 นักเรียนปฏิบัติตามได้ยาก เพราะมด แมลง ตัวเล็กๆ อาจจะเหยียบหรือตบตีไปบ้าง ส่วนศีลข้อ 5 นักเรียนจะปฏิบัติได้ง่ายที่สุด

ข) การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

นักเรียนทำกิจกรรมช่วยเหลือสังคม เช่น เมื่อเกิดอุทกภัยน้ำท่วม ได้ระดมกำลังไปช่วยขนกระสอบทรายเพื่อสร้างทำนบกั้นน้ำ หรือการช่วยเหลือกิจการงานในวัด โรงเรียน และช่วยทำงานที่ครูมอบหมาย เช่น การดูแลรักษาความสะอาดบริเวณวัดและโรงเรียน ซึ่งนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า “ความสุขของตน ก็คือการทำประโยชน์ หรือทำให้ผู้อื่นมีความสุขเหมือนกันกับเรา... เป็นการช่วยสังคม ช่วยเป็นหูเป็นตาให้สังคม ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน”

มารดาและผู้ปกครองนักเรียนได้แสดงทัศนะว่า การเรียนระดับมัธยมทำให้นักเรียนมีภาระรัดตัว จึงไม่สามารถช่วยเหลือกิจการงานบ้านได้มากนัก และนักเรียนต้องการพักผ่อนในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ อย่างไรก็ตาม เมื่อนักเรียนมีโอกาสไปทำบุญที่วัดก็ไม่ละเลยที่จะช่วยเหลือกิจการงานของวัด ส่วนครูได้แสดงความคิดเห็นว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีจิตสำนึกในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ที่ได้มอบหมายให้ นอกเหนือจากการช่วยเหลือกิจการงานของครู

ค) การช่วยเหลือกิจการงานของครอบครัว

นักเรียนได้ช่วยเหลือกิจการงานทางบ้านด้วยการดูแลน้องๆ (ที่สืบเชื้อสายโดยตรงและไม่ใช่ญาติพี่น้องโดยตรง) เพื่อการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง เช่น การจัดการด้านสุขอนามัย

การศึกษาและชนบรรมนิยมประเพณีไทย อบรมระเบียบวินัยความประพฤติ ตลอดจนการช่วยเหลือในด้านวัตถุสิ่งของ แม้ว่าความช่วยเหลือนั้นไม่ใช่ญาติพี่น้องโดยตรงอาจต้อง “ข้ามหน้าข้ามตา” รุ่นพี่บางคน แต่ก็ทำไปด้วยความปรารถนาดี “บางครั้งที่เราอยากจะช่วยน้องของคนอื่น แต่เราก็กลัวพี่เขาจะว่า เช่น น้องเขามีพี่เขาอยู่แล้ว เราไปช่วยแล้วพี่เขาจะว่าอะไรหรือเปล่า บางครั้งก็ลำบากใจ กลัวพี่เขาจะว่า แต่เราก็ไม่สนใจ เราอยากทำเราก็จะทำไป” ส่วนเหตุผลที่นักเรียนดูแลเอาใจใส่น้องของคนอื่น อาจเนื่องมาจากตนเองเคยได้รับความรักความเมตตาจากรุ่นพี่คนอื่นมาก่อน จึงรับรู้ถึงความรู้สึกอันอบอุ่นจากรักความเอื้ออาทรที่ตนได้รับ และต้องการให้น้องได้รับในสิ่งที่ยังขาดอยู่ สาเหตุอีกประการหนึ่ง คือ ในกลุ่มชาวไทยภูเขา ความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติ (Kinship System) อยู่ในระดับสูง ดังนั้น คำว่า “ญาติพี่น้อง” จึงมีใช้เพียงแต่เครือญาติที่เกี่ยวข้องกันทางสายเลือด (Cousanguineous Kinship) และสืบเชื้อสายโดยตรง (Kin) ที่เกี่ยวข้องในฝ่ายพ่อและแม่เท่านั้น แต่รวมไปถึงผู้ที่ไม่ใช่ญาติพี่น้องโดยตรง (Nonkin) ด้วยซึ่งได้มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จนมีความผูกพันและกลายมาเป็นญาติพี่น้อง (Going for Cousins)²⁴

ในทัศนะของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ได้แสดงให้เห็นถึงความรักความห่วงใยในบุพการีของนักเรียน การช่วยเหลือกิจการงานทางบ้าน เริ่มตั้งแต่ การดูแลรักษาความสะอาดอาหารการกิน ดูแลปกครองน้อง เป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของบุตรที่มีต่อบิดามารดา การมีส่วนร่วมเพื่อลดค่าใช้จ่ายของครอบครัวด้วยการประหยัดอดออม ในทางกลับกันนักเรียนก็มีส่วนในการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวด้วยการช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพ “กลับจากโรงเรียนเขาก็ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน ล้างถ้วย บ้วนอิฐ เขาดูผมปั้น ผมสอนเขาก็เลยปั้นเป็น เขาเป็นคนใจเย็นชอบช่วยเหลือ ไม่ค่อยดื้อใช้ทำอะไรก็ทำ ผลการเรียนของเขาก็ใช้ได้... กลับมาเอาเสื้อผ้าเข้าไปเก็บ ออกมาเล่นซั๊กพัก ประมาณ 5 โมง ช่วยปูล่่าเลี้ยงไก่ ปูเลี้ยงไก่ไว้เยอะ ได้ไก่เข้าแล้ว”

---

²⁴ David A. Schulz, *The Changing Family : Its Function and Future*, 2nd ed., (USA : Prentice – Hall Inc., 1976), pp. 65-66. อ้างใน เกตุมณี มากมี, “โอกาสในการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของเยาวชนในชนบทภาคเหนือ”, *ปริญญาการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต*, (พัฒนศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536), หน้า 45.

ในทัศนะของครูซึ่งทำหน้าที่ผู้ปกครองเด็กที่วัดในขณะเดียวกัน ได้แสดงความคิดเห็นว่า เด็กวัดส่วนใหญ่มีนิสัยเรียบร้อย ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ อาสาที่จะช่วยเหลือกิจการงานของครูถึงแม้ว่าครูจะไม่ได้เรียกก็ตาม มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่เต็มใจทำ

ง) การสวดมนต์ไหว้พระ

นักเรียนเรียนรู้การสวดมนต์จากโรงเรียน ขณะเดียวกัน ก็ปฏิบัติที่บ้านเป็นกิจวัตรประจำวัน บางคนอาจจะเว้นเป็นบางวันเนื่องจากความอ่อนเพลียจากการเรียน โดยนักเรียนจะกราบพระก่อนนอนเพื่อระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ซึ่งนักเรียนให้เหตุผลว่า การได้สวดมนต์แผ่เมตตาให้กับผู้อื่นทำให้จิตใจสงบเป็นสมาธิ และจัดได้ว่าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นทางอ้อมวิธีหนึ่ง ขณะที่บิดาของนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นว่า อยู่ที่บ้านบุตรของตนไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอนเป็นประจำ ถ้าหากวันนั้นไม่เหน็ดเหนื่อยจากการเรียนมากนัก “น้องเขาสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนเป็นประจำ ผมเองไม่สอนและไม่เคยทำ แม่เขาก็ไม่ได้ทำ เขาคงทำเองหรือไม่ก็โรงเรียนสอน”

จ) การทำสมาธิ

นอกจากการสวดมนต์ไหว้พระแล้ว นักเรียนได้รับการฝึกนั่งสมาธิก่อนเริ่มชั้นเรียน และนำมาปฏิบัติที่บ้านเป็นบางครั้งถ้าไม่เหน็ดเหนื่อยเกินไป ซึ่งการทำสมาธิเป็นการชำระจิตใจให้ผ่องใสตามหลักธรรม 3 ประการ ของโอวาทปาติโมกข์ คือ การไม่ทำความชั่ว การทำความดี และการทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว นอกจากนั้น สมาธิยังช่วยคลายความเครียด ทำให้อารมณ์ปลอดโปร่ง นอนหลับ ควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดี อีกทั้งสามารถนำผลที่ได้จากการทำสมาธิมาประยุกต์ใช้กับการเรียนได้อีกด้วย “ดีค่ะ ทำให้เรามีสมาธิในการทำอะไรสักอย่างหนึ่ง อย่างเช่นในการเรียน ทำให้เรามีสมาธิมากขึ้น ทำบ่อยๆ ก็ยิ่งดี เคยคิดอยากจะทำให้ได้ทุกวันเหมือนกัน แต่บางครั้งก็ป่วยทำงานหนักมากก็ไม่อยากทำ อยากจะนอนมันเพลียนะคะ”

ข้อมูลจากการทำสนทนากลุ่มครูได้ข้อสรุปที่ชัดเจนว่า การฝึกสมาธิของนักเรียนส่งผลต่อการพัฒนาทางร่างกายของนักเรียน คือ ตั้งใจและเข้าใจในบทเรียนมากขึ้น “เด็กที่เคยมีผลการเรียนไม่ค่อยดี ตกต่ำ ผลการเรียนก็จะดีขึ้นเรื่อยๆ” ในส่วนการพัฒนาทางจิตใจ คือ การที่นักเรียน

สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ดี รู้จักพิจารณาด้วยเหตุผลและกล้าที่จะเผชิญหน้ากับปัญหา ซึ่งเป็นผลดีต่อการแก้ปัญหาที่นักเรียนยังไม่เข้าใจ อันแสดงให้เห็นถึงการแก้ปัญหาที่ตรงจุดและอย่างยั่งยืนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ นักเรียน ครู บิดามารดาหรือผู้ปกครอง

ครูแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำสมาธิในมุมมองที่แตกต่างออกไปว่า การทำสมาธิอาจทำให้เกิดความเครียด เพราะการที่นักเรียนนั่งอยู่นิ่งๆ เป็นระยะเวลาหลายๆ ไม่ใช่ธรรมชาติของวัยรุ่นที่ต้องการการแสดงผลออก อย่างไรก็ตามครูแนะนำว่า การทำจิตให้จดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นคือการทำสมาธิ และขอเว้นในชั่วโมงที่สอนแต่ก็ทดแทนด้วยการร้องเพลง “วัยรุ่นเป็นวัยที่มีพลังอยู่ในตัว ถ้าเราไปกดดันมากๆ มันจะระเบิด รู้ได้โดยที่ว่า อาจารย์คนไหนสอนแบบให้เด็กกลัว แล้วบังคับให้เด็กนั่ง พอหมดคาบแล้วครูคนใหม่เข้ามาสอน เด็กจะระบาย”

ฉ) การแสดงความกตัญญูตเวทิตา

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มนักเรียน ได้แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมการแสดงความกตัญญูตเวทิตา คือ การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และเมื่อจบการศึกษาไปแล้วก็ระลึกถึงพระคุณของครูอาจารย์ โดยครูได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องความกตัญญูตเวทิตาของนักเรียนว่า “ทางด้านความกตัญญูซึ่งเราเห็นนั้น เราสังเกตว่า เด็กที่จบไปจากที่นี่แล้ว ก็จะกลับมาเยี่ยมโรงเรียนเสมอ ไม่ลืมบุญคุณครูอาจารย์”

4.3.2 ปัจจัยเชิงสาเหตุในกลุ่มนักเรียนที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มนักเรียน พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จำแนกได้ 4 ปัจจัย ได้แก่ ก) ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ข) การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา ค) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และ ง) ลักษณะทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ก) ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม แสดงให้เห็นถึงทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมใน 6 ลักษณะ ได้แก่ 1) ทศนคติต่อการปฏิบัติตามศีล 5 ธรรม 5 2) การเข้า

ร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 3) การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา 4) การปฏิบัติตามมารยาทและนิสัยคนไทย 5) การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของโรงเรียน และ 6) ทักษะคิดต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ทักษะคิดต่อการปฏิบัติตามศีล 5 ธรรม 5 นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นว่า การปฏิบัติตามหลักศีล 5 ธรรม 5 ในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ไม่ยากสามารถทำได้ครบทุกข้อ ผู้ปฏิบัติต้องมีสติ ระมัดระวังคอยคิดพิจารณาว่าสิ่งที่ทำนั้นล่วงละเมิดข้อห้ามหรือไม่ โดยนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นถึงผลของการปฏิบัติว่า “มีประโยชน์ต่อชีวิตของเรา โตขึ้นไปเราไม่ลักทรัพย์ ไม่นอกใจ ไม่ดื่มสุรา ก็เป็นคนดีในสังคม ได้เห็นคนอื่นไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่ที่ดี บ้านเมืองสงบสุขค่ะ”

นักเรียนแสดงความมั่นใจว่า สิ่งหนึ่งที่จะช่วยเหลือสังคมได้ในขณะนี้ คือ การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ประพฤติดีปฏิบัติชอบเพื่อเป็นคนดีของสังคม ไม่สร้างปัญหาให้กับสังคม ในทางตรงกันข้าม หากครอบครัวส่งนักเรียนมาเรียนแล้วนักเรียนประพฤติตัวเกเร จัดได้ว่าเป็นการสูญเสียทางสังคม (Social Cost)²⁵ และในความเป็นคนดีของนักเรียนนั้น นักเรียนได้พยายามเผยแพร่แนวคิดของตนไปยังเพื่อนๆ เพื่อหาแนวร่วมอุดมการณ์ แต่ยังไม่มั่นใจว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ สิ่งสำคัญที่นักเรียนยืนยันได้ในขณะนี้ คือ “การเป็นคนดีของสังคม การได้ช่วยเหลือสังคม เป็นความสุข”

ทักษะคิดต่อการปฏิบัติตามศีลข้อ 3 ชาวอาชญากรรมที่เกี่ยวกับความผิดทางเพศ เช่น การล่วงละเมิดทางเพศ โดยเฉพาะจากผู้เด็กให้ความเคารพนับถือ นักเรียนให้ความเห็นวก่อให้เกิดปัญหาทั้งตัวผู้ทำและผู้ถูกกระทำตลอดทั้งบุคคลรอบข้าง และไม่ยากพบเห็นกับคนประเภทนี้ “รู้สึกสงสารเด็กที่ถูกเอาไปขาย เพราะว่าอาจารย์เป็นคนดีน่ายกย่อง มีผลกระทบต่อเด็กผู้หญิง ที่เคยเคารพครูบาอาจารย์ก็จะกลัว กลัวว่าเขาจะทำร้ายโดยไม่รู้ตัว เริ่มระแวง” แต่อีกด้านหนึ่งก็ต้องการตอบสนองการกระทำอันไร้สำนึกของคนประเภทนั้น ขณะที่อีกมุมมองหนึ่งเห็นว่า ความเชื่อในเรื่อง “กฎแห่งกรรม” อาจช่วยขัดเกลากิเลสของบุคคลผู้น่าสงสารเช่นนี้ได้ ส่วนการ

---

²⁵ เกตุมณี มากมี, “โอกาสในการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของเยาวชนในชนบทภาคเหนือ”, *ปริญญาการศึกษาศุภวิภัณฑิต*, หน้า 149.

ขายบริการทางเพศ นักเรียนเห็นว่า อาจเกิดจากความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจหรือความโลภของผู้นั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นอาชีพที่สุจริตไม่ได้ไปคดโกงใคร แต่สังคมยังไม่ยอมรับ

ส่วนทัศนคติต่อการปฏิบัติตามศีลข้อ 4 ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในการปฏิบัติตามศีลข้อ 4 ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งนักเรียนอ้างว่า การโกหกบิดามารดาเป็นความจำเป็น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความต้องการหลีกเลี่ยงการลงโทษ “บางครั้งก็จำเป็นนะค่ะเรื่องการพูดโกหก เช่น โกหกพ่อแม่ ถ้าเราบอกแล้วเราก็อาจจะโดนตีได้” อย่างไรก็ตาม นักเรียนยอมรับและรู้สึกผิด (Guilty) สำนึกเสียใจที่ได้ทำไป และสัญญากับตัวเองว่าจะไม่ให้เหตุการณ์ทำนองนี้เกิดขึ้นอีก ในทางกลับกัน เมื่อนักเรียนมองจากภายนอกสู่ภายใน (Outside-in) เกี่ยวกับความผิดที่เกิดขึ้นกับน้องและเพื่อน นักเรียนเห็นว่า การพูดเท็จ พูดเพื่อให้เกิดความแตกแยก หรือพูดในเรื่องที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับผู้อื่น เป็นสิ่งไม่ดี ไม่ควรกระทำ ถ้ามีโอกาสตนเองอาจบอกกล่าวให้ครูตักเตือนน้องหรือเพื่อนให้ละเว้นการกระทำเช่นนั้น

ประการสุดท้าย ทัศนคติต่อการปฏิบัติตามศีลข้อ 5 นักเรียนมีความรู้ถึงพิษภัยของยาเสพติดเป็นอย่างดี โดยเฉพาะยาบ้า นักเรียนชี้แจงว่า การเสพยาบ้าเป็นผลเสียต่อสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ กล่าวคือ ร่างกายจะทรุดโทรมอ่อนแอและเป็นโรคประสาท ซึ่งจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่น ผู้เสพยาจะกลายเป็นบุคคลที่สังคมรังเกียจ ดังนั้น สังคมจะต้องช่วยกันสอดส่องเพื่อเฝ้าระวัง “เป็นหูเป็นตา” ให้กับเจ้าหน้าที่ ขณะเดียวกัน ก็ต้องปราบปรามผู้ผลิตและผู้จำหน่ายให้หมด ในด้านผู้เสพยาต้องมีมาตรการบำบัดรักษาโดยละมุนละม่อม เพื่อให้โอกาสกลับมาใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ นักเรียนแสดงทัศนะว่า ไม่ดี ไม่ชอบ ไม่ลอง ไม่อยากยุ่งเกี่ยวด้วย โดยยืนยันที่จะทุ่มเทเวลาให้กับการเรียน และการติดยาเสพติดทำให้ครอบครัวเสียใจ จะเห็นได้ว่า บิดามารดาได้ตัดค่าใช้จ่ายทางอ้อมในส่วนที่เกี่ยวกับค่าสูญเสียทางสังคม ซึ่งหมายถึง การที่บิดามารดาส่งบุตรหลานของตนมาเรียนและบุตรหลานไม่ได้ประพฤติเกเร เช่น เด็กผู้ชายไปคบเพื่อนที่เกเรทำให้ติดยาเสพติด หรือเด็กผู้หญิงไปคบเด็กผู้ชายทำให้เรียนหนังสือไม่จบ ต้องออกมามีครอบครัวต่างๆ ที่ยังอยู่ในวัยเรียน²⁶

---

²⁶ อ้างแล้ว.

2) ทศนคติต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่าการเข้าค่ายที่โรงเรียนจัดขึ้นและที่พุทธมณฑลช่วยสร้างเสริมประสบการณ์ ขณะเดียวกัน ก็ได้พบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนต่างโรงเรียน สนุกเพลิดเพลินไม่น่าเบื่ออย่างที่คิดไว้ครั้งแรก ส่วนกิจกรรมการสวดมนต์-ทำสมาธินั้น นักเรียนรู้สึกพอใจเพราะทำให้จิตใจปลอดโปร่งสดชื่น สมองแจ่มใส ซึ่งส่งผลให้ทำงานต่างๆ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี แต่ไม่ได้คาดหวังในสิ่งที่มองไม่เห็น นอกจากนั้น กิจกรรมการจัดบอร์ดในวันสำคัญทางศาสนาทำให้นักเรียน “ได้รู้-ได้คิด” กล่าวคือ ได้รู้ว่าวันนั้นมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น ณ สถานที่ใด และได้นำเหตุการณ์นั้นๆ เช่น ความอดทนของพระพุทธเจ้าในการทำอัฐกิลมถานุโยค คือ การบำเพ็ญทุกรกิริยาทรมานตนเพื่อการบรรลุธรรม มาเชื่อมโยงกับตนเองและบริบทรอบข้าง จัดได้ว่าเป็นการสร้างจินตนาการเชิงสังคมวิทยา (Sociological Imagination) ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น “ดูรูปพระพุทธเจ้าทรมานตนเอง ผมก็คิดว่า การทรมานตนเทียบกับชีวิตของเราเนี่ย พระพุทธเจ้าเป็นคนที่ยอดทนเข้มแข็ง แต่พวกเราบางคนมาทำงาน บางทีก็อ่อนล้าไม่ค่อยอดทน”

ครูได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความกระตือรือร้นของนักเรียน ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา “อย่างหมวดสังคม จะพาเด็กไปปฏิบัติธรรมเข้าค่ายที่พุทธมณฑล เด็กจะแย่งกันเลย ครูต้องคัดออก”

3) ทศนคติต่อการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา นักเรียนชอบที่จะเรียนรู้และเห็นประโยชน์ของการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยนักเรียนเห็นว่า หลักธรรมต่างๆ เช่น ความอดทน การเสียสละ ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต สามารถนำมาปฏิบัติในการดำเนินชีวิต และทำให้มีสติไม่ลุ่มหลงไปกับอบายมุข รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น ขณะที่การทำสมาธิช่วยให้นักเรียนเป็นคนใจเย็น สุขุมในความคิด ท่วงท่าลีลา และยืนยันว่า เมื่อมีโอกาสจะอุปสมบทเพื่อให้บิดามารดา “เห็นชายผ้าเหลือง” “คิดว่าถ้าจบปริญญาตรี ก็อาจจะบวชทดแทนพระคุณพ่อแม่ เป็นการสืบทอดศาสนา เป็นเรื่องสำคัญ” ดังนั้นอาจสรุปได้ว่านักเรียนเป็นผู้ที่มีทุนทางสังคม (Social Capital) อยู่ในระดับสูง ถึงแม้ว่าทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) ของนักเรียนจะอยู่ในระดับปานกลางก็ตาม

นักเรียนบางคนแสดงความคิดเห็นว่า รายการธรรมะที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ น่าเบื่อ ไม่ชอบดู แต่ชอบที่จะดูรายการบันเทิงเรีงรมย์เช่นละครมากกว่า ในทำนองเดียวกัน นักเรียนก็ไม่

สนใจและไม่ชอบที่จะเรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยให้ความเห็นว่า “เป็นวิชาที่ยาก เวลาสอบก็
อยาก อาจารย์ออกหลักธรรมให้เขียนตอบความหมาย ผมไม่ได้อ่านหนังสือก็ตอบไม่ได้” นักเรียน
เคยทำบุญตักบาตรเป็นครั้งคราวแต่ไม่ชอบนัก อีกทั้งยังไม่แน่ใจว่าจะอุปสมบทหรือไม่ในอนาคต

4) ทศนคติต่อการปฏิบัติตามมารยาทและนิสัยคนไทย นักเรียนแสดงความคิดเห็นใน
เรื่องการแต่งกายที่ไม่เหมาะสม (สายเดี่ยว) ของวัยรุ่นว่า ไม่ถูกต้องตามวัฒนธรรมประเพณีไทย
อันมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา นักเรียนมีประสบการณ์โดยเข้าร่วมแข่งขันการกราบเบญจาง
คประดิษฐ์ในการประกวดมารยาทไทย ส่วนนักเรียนที่เป็น “เด็กเขา” แสดงความคิดเห็นถึงความ
ผูกพันของตนกับวัดและโรงเรียนที่ได้ให้ทั้งที่อยู่อาศัยและการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเรียนรู้
จากครูที่ได้สาธิตให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่างทำให้นักเรียนเข้าใจยิ่งขึ้น นอกจากนั้น การได้เรียนรู้
บริบทของสังคมไทยทำให้นักเรียน “รักความเป็นไทย” โดยนักเรียนเห็นว่า “คนไทยโอบอ้อมอารี
รู้จักเอื้อเฟื้อ ไม่เห็นแก่ตัว มีอะไรก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกันค่ะ หนูชอบที่คนไทยมีเมตตา ช่วยเหลือ
กัน เวลาเห็นคนเดือดร้อนก็เข้าไปช่วยค่ะ”

5) ทศนคติต่อการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของโรงเรียน นักเรียนเข้าใจและปฏิบัติ
ตามกฎระเบียบของโรงเรียน เช่น ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย และมีความเห็นว่า
“ธรรมะ” อาจแก้ปัญหาเรื่องการทะเลาะวิวาทของนักเรียนได้ ส่วนความรู้สึกเกี่ยวกับข่าวที่ปรากฏ
ตามสื่อต่างๆ เรื่องความประพฤติไม่เหมาะสม เช่น “การจัดปาร์ตี้บ๊าย-บาย” นักเรียนไม่พอใจกับ
ภาพที่เห็น นักเรียนมีประสบการณ์ในการไปเที่ยวสถานบันเทิงกับครอบครัว และยังเห็นต่อไปอีกว่า
สถานดังกล่าวเป็นแหล่งอบายมุขที่วัยรุ่นประพฤติปฏิบัติตามใจตัวเอง วัยรุ่นผู้หญิงมีการแต่งตัว
ที่ล่อแหลมต่อการก่ออาชญากรรมทางเพศ ซึ่งอาจเกิดจากความคลั่งไคล้หลงใหลไปตามความพึง
พอใจของตน อันแสดงให้เห็นถึงการไม่รักตนเองและบิดามารดา “พวกเด็กวัยรุ่นพวกนี้แต่งตัวไป
มาก ไม่รักนวลสงวนตัวเลย ไม่รักพ่อแม่ ไม่รักตัวเองเลย เขาหลงผิดไป”

มารดาของนักเรียนกล่าวถึงทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเที่ยวเตร่ และได้แสดงความ
คิดเห็นในเรื่องการเที่ยวเตร่ของนักเรียนว่า “อย่างเด็กที่เสียทำตัวไม่ดี ลูกจะพูดว่า ผู้หญิงที่ไปเที่ยว
กับผู้ชายในเวลาเรียน เขาจะบอกว่าไม่น่าทำ เป็นสิ่งที่ไม่ดี เด็กที่เรียนจากที่นี่จะไม่ไปเที่ยวอย่าง
นี้ จะไปกับผู้ปกครอง จะไปเที่ยวเองก็เป็นเด็กวัยรุ่นที่ไม่รู้เวลา จะแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด แล้ว

อย่างระเบียบที่เราได้คุยตอนต้น ก็ทำให้เด็กแตกต่างอย่างชัดเจน ระเบียบวินัยแตกต่างกันมาก ช่วยไปถึงที่บ้าน”

ครูได้แสดงความคิดเห็นเรื่องหน้าที่ความรับผิดชอบต่องานที่นักเรียนได้รับมอบหมาย เช่น การควบคุมดูแลห้อง การรักษาความสะอาด การทำอาหาร “เรื่องความรับผิดชอบ อาจารย์สามารถพูดได้เลยว่า เด็กมีความรับผิดชอบดี แต่บางเรื่องทางโรงเรียนก็กำลังปรับปรุงอยู่... เด็กในวัดมีความรับผิดชอบมากกว่าเด็กบ้าน เพราะเขามีหน้าที่ของตนเอง มีหน้าที่แน่นอน”

6) ทศนคติต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตย นักเรียนเข้าใจในขั้นตอนการเลือกตั้ง โดยมีประสบการณ์ในการเลือกประธานนักเรียน ที่ได้นำรูปแบบการเลือกตั้งจริงมาดำเนินการ ส่วนการซื้อเสียงของนักการเมืองนั้น นักเรียนเห็นว่า เป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ตนเองไม่ชอบ คิดว่าคนที่แจกเงินและได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นคนที่ประชาชนไม่สนับสนุน การได้รับเลือกเข้ามาก็ไม่น่าภาคภูมิใจ ถ้าประชาชนไม่เลือก ต้องสูญเสียเงินโดยเปล่าประโยชน์ และในอนาคตถ้านักเรียนมีโอกาสลงคะแนนเสียง จะเลือก “คนดีของสังคม” “เลือกคนที่เราชอบ คนที่ดี และคิดว่าเขาสามารถทำได้ เลือกคนที่เราคิดว่า เขาสามารถช่วยเหลือหมู่บ้านของเราได้ ช่วยประชาชนได้จริง”

ข) การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม แสดงให้เห็นถึงการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา หรือญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว และจากพระสงฆ์ โดยลักษณะการถ่ายทอดประกอบด้วยกรอบธรรมสั่งสอนโดยตรง คือ การพูดเพื่อชี้แนะ และการอบรมสั่งสอนโดยอ้อม คือ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

บิดามารดาของนักเรียนมีหน้าที่การงานที่ต้องรับผิดชอบตลอดวัน ดังนั้น ในวันเสาร์-อาทิตย์หรือวันหยุดอื่นๆ จึงใช้เวลาว่างในช่วงนี้อบรมสั่งสอนบุตร โดยปลูกฝังบุตรตั้งแต่อายุยังน้อย เช่น การสอนให้สวดมนต์ การปฏิบัติตนให้เป็น “เด็กดีของพ่อแม่” คือ การไม่ประพฤติตนออกนอกกลุ่มนอกรทาง การไปทำบุญที่วัด ขณะเดียวกัน ก็อธิบายสอดแทรกในเรื่องพิธีกรรมต่างๆ เมื่อมีโอกาสไปศึกษาธรรมะนอกสถานที่ ก็ไม่ละเลยที่จะอธิบายเรื่อง “กฎแห่งกรรม” การให้อภัยผู้อื่น ไม่พูดปด ไม่ลักทรัพย์ การกล้าพูดกล้าทำและกล้ายอมรับความจริง โดยเฉพาะนักเรียนที่เป็น “เด็ก

เขา” จะได้รับการสั่งสอนจากบิดามารดาให้เคารพและเชื่อฟังพระสงฆ์ รู้และตอบแทนผู้มีพระคุณ ช่วยเหลือกิจการงานทางวัดและสงเคราะห์ผู้ยากไร้ ซึ่งนักเรียนเห็นตัวอย่างจากการที่บิดามารดา เคยช่วยเหลือผู้อื่น “พ่อแม่สอนให้กตัญญู เกิดมาต้องรู้จักตอบแทนบุญคุณ มาอยู่ที่วัดต้องเชื่อฟัง หลวงพี่แล้วก็ผู้ใหญ่ทุกคน อะไรช่วยได้ก็ช่วยเหลือไป ทำดีก็จะได้ดีค่ะ”

นอกจากการอบรมสั่งสอนอันเป็นการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา โดยตรงแล้ว การที่บิดามารดามีจิตใจใฝ่ในธรรม สนใจรายการธรรมะจากสื่อต่างๆ เช่น ทาง โทรทัศน์ ซึ่งบุตรได้ร่วมรับชมรายการด้วย ทำให้บุตรได้ซึมซับพระพุทธศาสนาทางอ้อมอีกวิธีหนึ่ง โดยครูได้สังเกตจากการปฏิสัมพันธ์ของนักเรียนในชั้น “รายการธรรมะหรือรายการที่สร้างสรรค์ สาระดีที่เราพูดถึง เขาจะตอบสนองเราได้ดี”

นอกจากนั้น บิดาที่เคยผ่านการอุปสมบท ได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมา ถ่ายทอดให้กับบุตร เช่น ความเชื่อเรื่องเปรต ขณะเดียวกัน ก็อบรมสั่งสอนบุตรให้ “คิดดี-ทำดี” ไม่ คิดร้ายต่อผู้อื่น ซึ่งการคิดร้ายต่อผู้อื่นนั้นจะส่งผลเสียให้กับตัวเรา ขณะที่การทำความดีเป็นการ “ปิดทองหลังพระ” แต่ก็ได้รับความสุขเฉพาะตน ซึ่งนักเรียนยอมรับและปฏิบัติตามด้วยดี ทำให้เกิด ความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในบิดาของตนมากยิ่งขึ้น “เรารู้สึกภูมิใจกับพ่อว่า เกิดมาก็ได้บวช พ่อ จะเล่าประสบการณ์ให้ฟังค่ะ”

เมื่อบิดามารดาติดภารกิจหน้าที่การงาน ดังนั้น ภาระในการอบรมสั่งสอนจึงตกอยู่กับ ญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว เช่น ปู่ย่าตายาย ลุงป้าน้าอา ซึ่งยังปรากฏอยู่ในสังคมชนบทที่มีลักษณะ ครอบครัวยาย (Extended Family) นักเรียนจึงมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับปู่และย่ามากกว่าบิดา มารดา การอบรมสั่งสอนของปู่และย่า เช่น การไปวัดทำบุญ การสวดมนต์ทำสมาธิภาวนา ตลอดจนการอบรมสั่งสอนในเรื่องศีลธรรม เช่น ให้ละเว้นจากยาเสพติด ให้เคารพและกตัญญูต่อ บิดามารดา นักเรียนจะรับรู้และค่อยๆ ซึมซับพฤติกรรมของปู่และย่าโดยไม่รู้ตัว โดยนักเรียนได้ ให้ความเห็นว่า “ปู่สอนนะค่ะ ปู่ก็จะเล่าเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้ฟังบ้าง บอกว่า อย่าด่าพ่อแม่ ให้เคารพพ่อแม่ หนูก็ทำตามตลอดค่ะ... พ่อกับแม่ไม่เคยบอกส่วนใหญ่ว่าจะสอน เช่น บอกว่า ไม่ให้ดื่มเหล้า ไม่ติดยาเสพติด พ่อกับแม่ไม่ค่อยได้พูดกัน ไม่ค่อยสนิทกัน”

นอกจากการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา และญาติผู้ใหญ่ที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกันแล้ว จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม แสดงให้เห็นถึงการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากพระสงฆ์ ซึ่งทำหน้าที่ครูพระสอนวิชาต่างๆ ในโรงเรียนและทำหน้าที่ผู้ปกครองดูแลนักเรียนที่วัดด้วย โดยเป็นการอบรมสั่งสอนโดยตรง เช่น ให้ความสำคัญ รับผิดชอบในฐานะที่เป็นผู้นำกลุ่ม ให้ความเมตตาอารีแก่น้องๆ อบรมมารยาทในการเข้าสังคม ความมีระเบียบวินัย การสวดมนต์ภาวนา โดยจะเน้นถึงประโยชน์ในปัจจุบันอันเป็นการพัฒนาทางร่างกาย จิตใจ และสังคม ขณะเดียวกัน ก็ไม่ได้ละเลยปรารถนาประโยชน์อันเป็นประโยชน์เบื้องหน้า คือ ความดีงามเมื่อเราพ้นจากโลกนี้ไป “หลวงพี่เคยบอกว่า ให้ทำดีเพื่อความสบายใจ เราตายไปก็เอาอะไรไปไม่ได้ค่ะ นอกจากความดีและความชั่วที่ทำไว้ ถ้าเราทำความดีไว้ เราก็สบายใจ มีความสุขค่ะ” ส่วนการอบรมทางอ้อม คือการที่พระสงฆ์ปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนได้พบเห็นเป็นแบบอย่าง “ปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น เรื่องการทำความสะอาด หลวงพี่ตื่นมา ก็จะมาทำความสะอาดวัดเหมือนกับเรา”

ค. ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสำหรับพุทธมามกะที่ดีมี 3 ชั้นต่อเนื่องกัน คือ (ก) ไตรสรณคัมภีร์ (ข) กฎแห่งกรรม เอนกชาติ นรก สวรรค์ และ (ค) นิพพาน มีข้อสังเกตว่าความเชื่อทางพระพุทธศาสนา 3 ชั้นนี้ ตามเนื้อหา มีลักษณะเหมือน Guttman Scale คือผู้ที่เชื่อชั้นสูงสุดคือนิพพาน ต้องเชื่อชั้นกลางและชั้นต่ำด้วย ส่วนผู้ที่เชื่อชั้นกลาง คือ กฎแห่งกรรม นรกสวรรค์ อาจไม่เชื่อเรื่องนิพพานก็ได้ แต่ผู้ที่เชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดมีจริง มักจะเชื่อเรื่องไตรสรณคัมภีร์ด้วย และอาจมีผู้ที่เชื่อเรื่องไตรสรณคัมภีร์อย่างเดียวยู่เป็นจำนวนมาก²⁷ ขณะที่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม ได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ นักเรียนที่มีความเชื่อชั้นกลาง แต่อาจปฏิเสธความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ในขณะเดียวกัน

นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่า ธรรมะเป็นเรื่องของธรรมชาติที่แสดงเหตุและผลกันอย่างสอดคล้อง และมั่นใจในการกระทำและผลของการกระทำว่า ทำดีต้องได้รับผลดี ทำชั่วต้องได้รับผลชั่ว ซึ่งเป็นไปตาม “กฎแห่งกรรม” ที่ทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติข้อนี้ แม้ว่าผลของ

²⁷ อ่างแล้ว.

การทำความดีจะยังไม่ปรากฏในปัจจุบัน แต่จะต้องสนองผลในอนาคต ด้วยความเชื่อเช่นนี้ จึงทำให้นักเรียนมีสติ “คิดก่อนทำ” ในกิจการงานต่างๆ ที่นักเรียนต้องประสบในชีวิตประจำวัน แต่กระนั้นก็ตาม นักเรียนยังมีความเคลือบแคลงสงสัยเกี่ยวกับภาวะของความเป็นอยู่-ไม่มีอยู่ของนรกสวรรค์ “เรื่องนรกสวรรค์ไม่ค่อยเชื่อเท่าไร คิดว่าไม่น่าจะมีจริง แต่เชื่อเรื่องการทำได้ดี พุทธศาสนาสอนให้คนทำความดี ความดีทำให้เรามีความรู้สึกรู้ว่า ในภายภาคหน้าเราก็จะได้ดี”

นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่า การทำสิ่งไม่ดีเป็นความชั่ว ผู้ทำต้องตกต่ำและตกนรก ในขณะที่การทำความดี เป็นสิ่งที่สูงส่งและผู้ที่ทำจะต้องไปอยู่บนสวรรค์ ซึ่งผู้ที่ต้องการไปสถานที่เช่นนี้ต้องขยันหมั่นเพียร เชื่อฟังปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดามารดาและครู มีความซื่อสัตย์สุจริต เมตตากรุณาช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อมีโอกาส และหมั่นสร้างบุญกุศลให้เกิดแก่ตน กล่าวโดยย่อคือ ประกอบแต่กรรมดีถึงแม้ว่าการทำความดีนั้นอาจจะต้องรอผลที่ยังมาไม่ถึงก็ตาม “นรกก็คือความชั่ว แล้วความชั่วเป็นสิ่งที่ต่ำ นรกอยู่ที่ต่ำ ความดีเป็นสิ่งที่สูง สวรรค์คือสิ่งที่สูง หลักธรรมที่หลวงพี่สอนจะแนะนำการทำความดี หลวงพี่บอกว่า การทำความดีแม้จะไม่เห็นผลวันนี้ ก็เกิดผลในวันหน้าได้”

นอกจากความเชื่อในกฎแห่งกรรมว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วและเรื่องนรกสวรรค์แล้ว นักเรียนได้แสดงทัศนะในเรื่องการเคารพในผู้อาวุโสซึ่งเป็นความเชื่อประจำเผ่าของนักเรียน โดยก่อนเทศกาลปีใหม่จะมีการไล่ชิงช้าและมีการทำบุญ ในการทำบุญนั้น จะเชิญผู้สูงอายุในหมู่บ้านมากินข้าวก่อนหนุ่มสาวหรือเด็กๆ และเมื่อถึงวันปีใหม่ ก็เชิญผู้สูงอายุในหมู่บ้านมากินข้าวใหม่ก่อนคนอื่นเช่นเดียวกัน โดยเชื่อกันว่า เมื่อทำเช่นนั้นแล้วจะนำมาซึ่งความโชคดี จะเห็นได้ว่า ความเชื่อดังกล่าวไม่ได้ขัดกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่สอนให้เคารพในอาวุโสดังพระสงฆ์ที่พรรษาน้อยจะต้องกราบไหว้พระสงฆ์ผู้มีพรรษามากกว่า

ผู้ปกครองได้สังเกตเห็นบุตรหลานของตน มีความประพฤติไปในทิศทางบวกในเรื่องการเคารพในผู้อาวุโสและบรรพบุรุษ โดยนักเรียนเชื่อว่า การให้ความเคารพในบรรพบุรุษจะทำให้ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากคนเหล่านั้น “เมื่อวานเห็นเขาคุยโทรศัพท์กับแม่เขา เห็นเขาบอกว่าต้องไปไหว้เจดีย์บรรพบุรุษ เขาก็บอกว่าดิฉันยาย ต้องไปเปลี่ยนดอกไม้ เราต้องไปไหว้บรรพบุรุษปู่ย่าตายาย เขาจะได้ช่วยคุ้มครอง”

ครูได้แสดงความคิดเห็นว่า ความเชื่อในศาสนาดั้งเดิมเรื่องผีบรรพบุรุษ ความศรัทธาในพระเจ้าของคริสต์ศาสนา ยังคงปรากฏอยู่ท่ามกลางนักเรียนจำนวนน้อย ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ในเวลาอันรวดเร็ว จำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ที่นักเรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติจริง ซึ่งครูก็ไม่ได้บังคับว่านักเรียนต้องเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนา โดยครูให้เหตุผลว่า ทุกศาสนาก็สอนให้คนทำความดี และพระพุทธศาสนานั้นสามารถพิสูจน์ได้ด้วยการปฏิบัติ ทำยสุดครูให้ข้อคิดว่า ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้นักเรียนปรับเปลี่ยนวิธีคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งอาจส่งผลดีต่อพระพุทธศาสนาที่มีวิธีการสอดคล้องกัน “ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมเทคโนโลยีมีเยอะ ซึ่งมีผลต่อความเชื่อและค่านิยมของเด็ก เช่น เราสอนเรื่องหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เขาก็ถามเราว่าพระพุทธเจ้ามีร่างจริงหรือ เราก็บอกเขาไปว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าไม่หลอกหลวง ให้เขาเอาไปทดลองใช้ก็ได้ว่าที่ครูพูดจริงไหม เขาก็บอกว่า แล้วหนูจะลองดู... อย่างเรื่องศีล 5 เขาก็บอกว่า เขาจะลองทำดู เขาก็สังเกต เห็นเขาลองเอาไปทำจริงๆ แล้วเขาก็มาเล่าให้เราฟังว่า หนูได้ทำแล้วหนูเชื่อแล้วว่าดีจริงๆ ค่ะครู”

ครูแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเด็กที่นับถือศาสนาอื่นว่า “อย่างเช่นมีเด็กอิสลามก็จะปฏิบัติได้เหมือนเพื่อน ใหัวพระเข้าค้ำยเหมือนกันและยังสอบได้คะแนนดีด้วย เขาจะกลมกลืนกับเพื่อน”

ง. ลักษณะทางพระพุทธศาสนา

นอกจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเรื่องกฎแห่งกรรม นรกสวรรค์ การเคารพในบรรพบุรุษหรือความเชื่อศาสนาดั้งเดิมของนักเรียนแล้ว จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มทำให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องที่เกี่ยวกับหลักธรรม 6 ข้อธรรมที่เด่นชัด ซึ่งได้แก่ (1) สังคหวัตถุ 4 (2) อิทธิบาท 4 (3) อริยสัจ 4 (4) สติ-สัมปชัญญะ (5) มิตรแท้-มิตรเทียม และ (6) ขันติ-การพึงตนเอง พอสรุปได้ดังนี้

1) สังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อุตถจริยา และสมานัตตตา คือ หลักการสงเคราะห์ ซึ่งนักเรียนเชื่อว่า สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อช่วยเหลือบุคคลที่กำลังประสบกับความทุกข์ได้ เช่น ผู้ติดยาเสพติด การให้ทานบริจาคสิ่งของแก่ผู้ที่ประสบความเดือดร้อน การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม การเป็น “ผู้ให้มากกว่าผู้รับ” โดยนักเรียนได้ให้ความเห็นว่า “ผลที่ได้ก็คือ ทำให้เราสบายใจที่เราได้ให้เขา ทำให้เรามีความสุขค่ะ” และนักเรียนยังเห็นต่อไปอีก

ว่า การใช้วาจาสุภาพเรียบร้อย การนอบน้อมถ่อมตน เป็นหลักการที่จะต้องนำมาปฏิบัติเมื่อนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในชีวิตประจำวัน

2) อิทธิบาท 4 ซึ่งได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในกิจการงานทุกลักษณะ เช่น การศึกษา การทำงาน นักเรียนมีความรักความพอใจใครที่จะแสวงหาความรู้ ขณะอยู่ในห้องเรียนก็ตั้งใจฟังครูสอน ไม่เล่นหรือส่งเสียงดัง เมื่อมีการบ้านก็ไม่ปล่อยให้ค้างคั่งค้างพอกพูน กระตือรือร้น อดทน สิ่งใดที่ยังสงสัยหรือไม่เข้าใจแจ่มแจ้งก็หมั่นทบทวน ตรีกรตรงและสอบถามครูอาจารย์ ทดสอบทดลองปฏิบัติเพื่อความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับตนเองในอนาคต “หนูยึดหลักธรรม ปญญา โลกสุมิ ปชุโขโต แปลว่า เราควรชวนชวนหาความรู้ เพื่อในอนาคตเราอาจจะได้เอาไปใช้”

ครูอธิบายรายละเอียดและประโยชน์ของอิทธิบาท 4 โดยเปรียบเทียบกับนักเรียนและการทำงานของนักเรียน “อย่างฉันทะก็บอกว่า เวลาเราทำอะไรด้วยใจรักแล้วเราพากเพียร หรือวิริยะจะใช้คำง่ายๆ อย่างเราตั้งใจทำใหม่ จิตตะเต็มใจทำใหม่ วิมังสาคือไตร่ตรองพิจารณาว่า ที่เกิดมานี้ประสบความสำเร็จเพราะอะไร ไม่ประสบความสำเร็จเพราะอะไร เขาก็นำมาทบทวน”

3) อริยสัจ 4 ที่ประกอบด้วย ความทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางไปสู่ความดับทุกข์คือมรรคมีองค์ 8 อันเป็นมัชฌิมาปฏิปทาที่เป็นทางสายกลางแห่งการดำเนินชีวิต นักเรียนแสดงความเห็นว่า สามารถนำวิธีคิดแบบอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ในการเรียน โดยตั้งใจเรียนและแบ่งเวลาให้ถูกต้อง อันเป็นการแก้ไขปัญหาที่ตรงประเด็น “ทุกคนเกิดมามีทุกข์ เหตุของทุกข์และสิ่งที่ดับทุกข์ได้ สิ่งที่ดับทุกข์ได้ ถ้าเราแก้ไขตรงนั้นได้ก็จะเป็นคนดีต่อไป ถ้าไม่สำเร็จก็หาวิธีแก้ไขใหม่ แต่ต้องมีความอดทน มีสติและปัญญา” โดยนักเรียนมีความเห็นว่า เมื่อมีความโกรธก็ต้องอดทนอดกลั้นใช้สติปัญญาเพื่อระงับความโกรธ ทำให้มีจิตใจสงบเย็นไม่ได้เถียงหรือก่อการทะเลาะวิวาท ซึ่งนั่นไม่ใช่วิถีทางที่ถูกต้องตามหลักอริยสัจ

4) สติ-สัมปชัญญะ หมายถึง การระลึกและรู้ตัวอยู่เสมอ ระลึกในสถานภาพและรู้ในบทบาทหน้าที่ว่าเราคือใครและกำลังทำอะไร ในการศึกษาเล่าเรียนนักเรียนจะต้องระลึกอยู่เสมอว่าขณะนี้เราเป็นนักเรียน มีหน้าที่ที่จะต้องตั้งใจศึกษาหาความรู้ ตั้งใจฟังครูอธิบายในชั้นเรียน ตรวจสอบและจดบันทึก ทบทวนบทเรียนอย่างสม่ำเสมอและสอบถามในสิ่งที่ยังสงสัยหรือไม่เข้าใจ

ขณะเดียวกัน ก็จัดแบ่งเวลาการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มให้ได้ดูสภาพ “เราต้องรู้ตัวในสิ่งนั้น เราต้องเรียนอย่าไปเล่น ต้องตั้งใจเรียน ส่วนเวลาที่เรารว่างก็เล่นบ้าง อ่านหนังสือบ้าง”

5) มิตรแท้-มิตรเทียม นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่า มิตรแท้ คือ เพื่อนรักและคบกันอย่างจริงใจไม่หลอกลวงไม่เห็นแก่ตัว คอยแนะนำตักเตือนเมื่อเห็นเพื่อนประพฤติปฏิบัติตัวออกนอกกลุ่มนอกทางและชักชวนให้กลับตัว ไม่ชักชวนหรือส่งเสริมเพื่อนให้เดินไปในทางผิด นักเรียนเห็นว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล” ซึ่งเพื่อนที่เป็นบัณฑิตนั้นสามารถปรึกษาแลกเปลี่ยนความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อกัน ผิดกับคนพาลที่มีลักษณะตรงกันข้าม

6) ชันติ-การพึ่งตนเอง นักเรียนส่วนหนึ่งเป็นชาวไทยภูเขาซึ่งอาศัยอยู่ที่วัด ดังนั้น จึงถูก “เหยียดหยามว่าเป็นเด็กวัด ว่าเราเป็นเด็กด้อยโอกาส” ซึ่งก่อให้เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจจากการถูกดูถูกจากเพื่อนบางคนที่ไม่เข้าใจ การปรับตัวให้เข้ากับบริบทของสังคมวัดและโรงเรียนต้องอาศัยความอดทนอดกลั้นและการพึ่งตนเอง ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “อตุตา หิ อตุตโน นาโถ - ตนเป็นที่พึ่งของตน” จากลักษณะดังกล่าว จึงเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการศึกษา (Value of Education) ว่าเป็นวิธีการ (Means) ที่จะพัฒนาความรู้ความคิดสติปัญญาของนักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีการศึกษา (Educated Man) และจะทำให้นักเรียนมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นโอกาสของนักเรียนในการเลื่อนชั้นทางสังคม (Social Mobility) ในอนาคต* “ความอดทนที่ว่าดูถูกเราแบบนี้ วันหนึ่งเราต้องทำให้ได้ เขาจะไม่ต้องมาดูถูกเราอีก... การมาเรียนในโรงเรียนนี้ ทางบ้านอาจจะไม่สามารถส่งเราเรียนได้ ไม่อยากรบกวนพ่อแม่ ต้องมาเรียนด้วยตัวเองเพื่ออนาคตข้างหน้า”

ครูได้แสดงความคิดเห็นเรื่องการพึ่งพาตนเองของนักเรียน “อยู่ที่นี้ต้องช่วยเหลือตัวเอง กินข้าวก็ต้องตามเวลา ชักผ้ารีดผ้า ดูแลตัวเองหมดเลย ความเอาใจใส่เขาไม่มี หลวงพ่อท่านก็เลี้ยงแบบเออเข้ากินข้าว กลางวันก็เข้ามากินข้าว ใครไม่กินก็ไม่รู้ว่าจะกินหรือไม่กิน เวลาให้กิน ต้องมากิน 5 โมงเย็น”

---

* ดูรายละเอียดใน “คุณค่าทางการศึกษา”, เกตุมณี มากมี, “โอกาสในการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของเยาวชนในชนบทภาคเหนือ”, หน้า 103-135.

4.3.3 ปัจจัยเชิงสาเหตุในกลุ่มครูที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มครู พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาสามารถจำแนกได้ 4 ปัจจัย คือ ก) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ข) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนนักเรียน ง) ลักษณะทางพระพุทธศาสนา และ ค) การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบ (Model) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ก) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญ อันแสดงให้เห็นถึงการทุ่มเทอุทิศแรงกายและแรงใจของครูให้กับการเรียนการสอน และด้านชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียน โดยครูได้กล่าวถึงความภาคภูมิใจในวิชาชีพว่า “อาชีพอื่นไม่มีความภาคภูมิใจเหมือนอาชีพครู สังเกตดูนะคะ ไม่มีอาชีพไหนที่มีคนยกมือไหว้ ใหม่ ๆ ก็ธรรมดา ‘จิตวิญญาณครู’ ยังไม่เข้าสิ่งมั่ง พออยู่ไป ไปตลาดเด็กทัก เป็นใครรับครูไปไหนรับ ยกมือไหว้กันเป็นแถวเลย” ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม อาจสรุปความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนได้ 4 ลักษณะ คือ 1) การสนใจรับรู้ปัญหา 2) การให้คำปรึกษาแนะนำ 3) การทำกิจกรรมร่วมกัน และ 4) การหมั่นดูแลติดตาม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) การสนใจรับรู้ปัญหา ระดับสติปัญญาความสามารถของนักเรียนที่มีพื้นฐานแตกต่างกันทำให้นักเรียนบางคนเรียนไม่ทันเพื่อน ซึ่งครูก็ไม่ได้ละเลยพยายามสละเวลาเพื่อแก้ไขข้อด้อยต่างๆ ขณะเดียวกัน ก็เอาใจใส่ห่วงใยในสภาพความเป็นอยู่ซึ่งทำให้นักเรียนมั่นใจว่าตนเองไม่ได้ถูกทอดทิ้ง โดยครูแสดงความคิดเห็นว่า “เราจะถามเขาว่าเป็นอย่างไร เหมือนกับที่เราไม่ได้ทิ้งเขา บางคนจะเฉยๆ ซึมๆ เราก็ต้องถาม อ้าววันนี้เป็นอย่างไร บางรายก็ร้องไห้... เด็กใหม่ๆ บางคนก็จะสงสัยว่า ทำไมอาจารย์จะต้องตามเขาไปด้วย และต้องมาดูแลตลอดเวลาด้วย”

2) การให้คำปรึกษาแนะนำ นอกจากการรับรู้ถึงสภาพปัญหาต่างๆ ไปของนักเรียนแล้ว ครูซึ่งเปรียบเสมือนพ่อแม่ในครอบครัวไทยดั้งเดิม ค่อยให้คำปรึกษา ตักเตือน แนะนำ ในเรื่องการเรียนรู้ ความประพฤติ ตลอดจนการทำงาน of นักเรียนในระหว่างปิดภาคเรียน โดยไม่เว้นแม้แต่ขณะอยู่นอกห้องเรียนซึ่งขณะนั้นครูได้สละ “บทบาทหน้าที่” ของตนออกไปแล้ว “นอกคาบเรียนที่

‘ไม่ใช่ครูนักเรียน’ ก็มีการนั่งคุยกันว่าเราจะปฏิบัติด้านมารยาทของคนไทยอย่างไรบ้าง... ถ้าเป็นเรื่องส่วนตัวไม่เปิดเผย เขาก็บอกว่านี่เรื่องส่วนตัวนะ อาจารย์อย่าเล่าให้ใครฟังนะ ถ้าเป็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเราก็จะบอกเขา”

3) การทำกิจกรรมร่วมกัน การเล่นเกมสปริศนาทายคำในชั้นเรียนซึ่งเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนใช้ความคิดโดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะ หรือการช่วยเหลือกิจการงานของครู ทำให้ครูกับนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นักเรียนมอบความไว้วางใจในตัวครูซึ่งส่งผลต่อการอบรมสั่งสอน โดยครูได้แสดงความคิดเห็นว่า “เรียกใช้บ้างหรือเด็กมาถามว่ามีอะไรให้เขาช่วยบ้าง ซึ่งจุดนี้เด็กจะได้ใกล้ชิดครู ก็ทำให้เด็กไว้วางใจพูดคุยกันได้ ทำให้เด็กมีพัฒนาการดีขึ้น”

4) การหมั่นดูแลติดตาม นอกจากการสนใจรับรู้ปัญหา การให้คำปรึกษาแนะนำ และการทำกิจกรรมร่วมกันแล้ว ครูได้ติดตามดูแลนักเรียนในด้านชีวิตความเป็นอยู่ การกวดขันนักเรียนบางคนที่ไม่ทันเพื่อนหรือนักเรียนที่ขาดเรียน นอกจากนั้น การติดตามดูแลอาจรวมถึงการติดตามนักเรียนที่หายออกจากบ้านโดยไม่แจ้งให้ผู้ปกครองทราบ “ปิดเทอมแล้วยังต้องตามเลย ถ้าเด็กหายไป เราก็ต้องไปตามว่าอยู่ที่ไหน... พ่อแม่จะมาตามครูที่โรงเรียน ว่าลูกไม่กลับบ้าน... ครูจะต้องไปตามให้”

ข) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนนักเรียน

ครูได้แสดงความคิดเห็นถึงการแก้ปัญหาในกรณีที่ “เด็กอ่อน” ที่เรียนไม่ทันเพื่อนว่า จะคัดเลือกเด็กที่มีผลการเรียนดีและสอบถามถึงความสมัครใจ ในการเข้าร่วมโครงการ “เพื่อนช่วยเพื่อน” “คนไหนทำงานไม่ทันเพื่อน ก็ให้เพื่อนสอนเพื่อนนะค่ะ ให้คนที่มีไอคิวดีหน่อยมาสอนเพื่อนที่มีไอคิวต่ำกว่า ให้นานั่งที่ห้องพักครู ให้เขาตีวคุยกันเอง แล้วทำงานที่ค้างอยู่ให้เสร็จ” พฤติกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ถึงแม้ว่าบางคนที่ไม่ได้รับคัดเลือกให้เข้าร่วมกิจกรรม แต่ก็สามารถปรับตัวและได้รับการยอมรับจากกลุ่มได้เช่นกัน ด้วยความสนิทสนมกันภายใน ทำให้นักเรียนที่ทำผิดถึงแม้จะปกปิดต่อครู แต่จะเปิดเผยต่อเพื่อนในกลุ่ม “ผมประสบกับปัญหาคือ ผมถามเด็กแล้วเด็กไม่กล้ารับตรงๆ จะถามจากเพื่อนเขา เขาจะให้เพื่อนมาบอกผม โดยเฉพาะเรื่องที่เป็นความผิด”

ค) ลักษณะทางพระพุทธศาสนา

ความรักและความสงสาร คือ ความเมตตากรุณาที่เป็นส่วนหนึ่งของพรหมวิหารธรรม อันหมายถึงหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ซึ่งเป็นคุณสมบัติของครู ครูเป็น “กัลยาณมิตร” ที่คอยห่วงใยในด้านต่างๆ เพื่อเสริมเติมเต็มหรือทดแทนในส่วนที่นักเรียนไม่ได้รับจากครอบครัว “มีความสงสาร มีความรักเด็ก เข้าใจความรู้สึกของเด็กว่าอยู่ห่างพ่อแม่จะขาดความอบอุ่น... เราให้ความรักเขา พอเขาเริ่มรู้ว่าไม่ได้โดนหลอก รู้ว่าเรารักเขาจริงๆ เขาก็เชื่อ ยอมรับสิ่งที่เราสอนที่เราบอก” โดยครูแสดงความคิดเห็นต่อไปอีกว่า “เด็กเป็นวัยที่ต้องการความรักความอบอุ่น เขามาอยู่ไกล เขาได้ใกล้ชิดดูแลพูดคุย เขาจะได้นึกถึงเรา ดีกว่าเขาไปตัดสินใจเองโดยพลการ แล้วเกิดผลไม่ดี”

ง) การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบ (Model)

ธรรมชาติของวัยรุ่น คือ พฤติกรรมการเลียนแบบจากผู้ใหญ่หรือเพื่อนในวัยเดียวกัน ดังนั้น การได้รับคำแนะนำที่ดีจากผู้ใหญ่ที่เป็นปูชนียบุคคล การได้พบเห็นแบบอย่างที่ดี จะทำให้วัยรุ่นเกิดความศรัทธาและยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อไป²⁸ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของครูในลักษณะต่างๆ เช่น การแสดงความเคารพพระสงฆ์และผู้อาวุโส การสวดมนต์ถือศีล การเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ตลอดจนการไม่สูบบุหรี่ให้นักเรียนเห็นของครูบางท่าน “ในโรงเรียน เราจะไหว้ครูที่อายุมากกว่า เจอที่ไหนจะไหว้ นักการ อายุเยอะกว่าครูก็ไหว้ อย่างพระเข้ามาครูก็ไหว้กัน นักเรียนเห็นเขาก็ปฏิบัติตาม... การเป็นตัวแบบถือเป็นสิ่งจำเป็นมากๆ ของครู เพราะครูถือว่าเป็นแม่พิมพ์ของชาติ เพราะฉะนั้น เราก็ต้องทำตัวดีๆ ให้เด็กเอาอย่างในทุกด้าน ตลอดทั้งอยู่ที่บ้านและอยู่ที่โรงเรียน”

สำนวนไทย ที่ว่า “เดินตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัด” หมายถึง การประพฤติตามอย่างผู้ใหญ่ย่อมปลอดภัย²⁹ ซึ่งนักเรียนได้ถือปฏิบัติตาม และเข้าใจถึงความปรารถนาดีของครูในอบรมสั่งสอนและการปฏิบัติเป็นแบบอย่าง “ชอบค่ะ เพราะว่าการทำตามผู้ใหญ่สอนจะเป็นสิ่งที่ดี แล้วผู้ใหญ่เขาก็อยากให้เราทำตามที่เขาบอกด้วยค่ะ”

---

²⁸ สุพัทธรา สุภาพ, **สังคมและวัฒนธรรมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2543), หน้า 46.

²⁹ ราชบัณฑิตยสถาน, **ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพฯ : สหมิตรพรินติ้ง, 2545), หน้า 30.

ครูได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับปรัชญาและอุดมการณ์ด้านการศึกษาที่หลวงพ่เจ้าอาวาส ท่านตั้งใจทำเพื่อการ “คืนกำไรให้กับสังคม ตอบแทนสังคม ลดปัญหาสังคม” ซึ่งจัดได้ว่าเป็น รูปแบบทางบทบาท (Role Model) ของพระสงฆ์ที่มีส่วนช่วยเหลือและร่วมมือในพัฒนาการศึกษา ในเชิงวิชาการ สิ่งสำคัญที่สุด คือ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่ท่านมุ่งเน้นให้เด็กเป็น “คนดีของ สังคม” “หลวงพ่ท่านวางระบบวางแนวคิดไว้ว่า เราได้รับผลประโยชน์จากสังคมแล้ว เราต้องตอบ แทนสังคมด้วย เราจะปล่อยให้เด็กพวกนี้อยู่กับครอบครัวแล้วทำให้เกิดปัญหาสังคม ถ้าเราดูแล เขาใกล้ชิด ก็ช่วยเหลือสังคมได้... ท่านบอกว่า ท่านทำตรงนี้ช่วยลดปัญหาสังคม”

4.3.4 ปัจจัยเชิงสาเหตุในกลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่มีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครอง พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนการกุศลของวัด ในพระพุทธศาสนา จำแนกได้ 4 ปัจจัย คือ ก) การถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา ข) ความสัมพันธ์ ภายในครอบครัว ค) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และ ง) ทัศนคติต่อการนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสอน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ก) การถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา

ลักษณะการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ที่พบในการ วิจัยครั้งนี้จำแนกได้ 4 แบบ คือ 1) การอบรมสั่งสอน 2) การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบ 3) การ ร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และ 4) การให้รางวัล-ลงโทษ

1) การอบรมสั่งสอน บิดามารดาหรือผู้ปกครองอบรมสั่งสอนบุตรใน 3 แบบ ได้แก่ (ก) การสั่งสอนโดยตรง (ข) การยกตัวอย่างอธิบายถึงผลดี-ผลเสีย และ (ค) การนำไปสู่ ประสบการณ์ตรง โดยบิดามารดาอาจใช้หลายวิธีร่วมกันตามบริบทของกาลเทศะ มารดาของ นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นว่า “การสอนเด็กเป็นคนดีสมัยนี้สอนยาก ไม่เหมือนก่อนเพราะ ปัจจุบันเทคโนโลยีมันเยอะ เรื่องราวของบุคคลต่างๆ ผ่านสื่อมาก็เยอะ ทั้งดีและไม่ดี วัตถุประสงค์เหนือกว่าความดีมากมาย คนที่ข่าวว่าดีน่าจะเอามาเป็นแบบอย่างให้เด็กได้ บางครั้งเราก็ซึบออก

ไป แต่ตอนหลังเขาถามว่าคนดีทำแบบนี้ได้อย่างไร เช่น นักการเมืองบางคนซื้อเสียงแต่ได้รับเลือกตั้ง เขาสงสัยมาถาม เราก็ตอบไม่ได้ว่าทำไมถึงได้รับเลือก เด็กรับไม่ได้ ดังนั้น ควรสอนให้เขาได้ปฏิบัติจริง พบผลดี-ไม่ดีจริงๆ ให้เขารู้ได้ด้วยตัวเองจะดีกว่า” จากคำสัมภาษณ์ข้างต้นอาจสรุปได้ว่า เทคโนโลยีได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในการรับรู้ข่าวสารที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญที่บิดามารดาต้องตระหนัก คือ การเตรียมความพร้อมให้กับบุตรในด้านความคิดความอ่าน ซึ่งหมายถึง “วิธีคิดอย่างเป็นระบบ” ที่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และในการเตรียมความพร้อมนั้น ควรเริ่มเมื่อบุตรอายุยังน้อย เปรียบเสมือน “ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก” การทำอย่างต่อเนืองสม่ำเสมอในลักษณะของการ “ย่ำคิด-ย่ำทำ” เพื่อให้เกิดการซึมซับ เนื่องจากธรรมชาติของเด็กในวัยนี้จะฟังและเชื่อกลุ่มเพื่อนมากกว่าบิดามารดา โดยในเรื่องนี้ สุพัตรา สุภาพ ได้แสดงทัศนคติว่า เพื่อนมีความสำคัญมาก เป็นวัยที่อยากให้เพื่อนยอมรับ เพราะฉะนั้น จึงพยายามทำตามเพื่อนแม้บางครั้งจะขัดกับความรู้สึกส่วนตัวก็ตาม เช่น เพื่อนชวนเดินขบวนแม้ไม่อยากเดินก็เดินด้วย เพราะกลัวเพื่อนจะไม่รัก หรือว่าไม่มีสปีริต หรือไม่ก็ไม่กล้าขัดใจเพื่อน³⁰

(ก) การอบรมสั่งสอนโดยตรง บิดามารดา ผู้ปกครอง ญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว เช่น ปู่ย่า อบรมสั่งสอนให้เข้าใจถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และการประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญนั้น อาทิ การตักบาตรเทโว เนื้อหาที่สอนจะเกี่ยวกับหลักธรรมความเชื่อเรื่อง “กฎแห่งกรรม” การทำความดีที่จะต้องได้รับผลในภายภาคหน้า ความสันโดษ คือ ความพึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ การคบมิตร ความเมตตากรุณา การพึ่งตนเอง ดังคำสอนที่ว่า “ตนเป็นที่พึ่งของตน” โดยเน้นให้บุตรให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตใจมากกว่าวัตถุ อันเป็นสิ่งภายนอกที่กระแสนิยมส่วนใหญ่ ชื่นชมและยอมรับ “สอนให้เขารู้จักพอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ยึดหลัก อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ อย่าไปยึดติดกับวัตถุ ของที่ราคาไม่แพงก็ใช้ได้ดีเหมือนกัน”

(ข) การยกตัวอย่างอธิบายถึงผลดี-ผลเสีย บิดาของนักเรียนได้ให้ความเห็นต่อการเลี้ยงบุตรลักษณะนี้ว่า “ก็ให้เขาดูตัวอย่างคนที่ดีๆ คนไม่ดีก็อย่าเอามาเป็นเยี่ยงอย่าง ตรงนี้เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อ ทำอะไรเราตามใจมากไม่ได้ บังคับมากก็ไม่ได้อีก ต้องสลัดกันไป” ขณะที่มารดาได้เปิดเผยถึงวิธีการเลือกตัวอย่างให้กับบุตรว่า “ควรเลือกตัวอย่างที่คิดว่าดีเหมาะสมกับการเลียนแบบของลูกมากที่สุด วิธีการเหล่านี้เมื่อกระทำโดยใช้เวลาต่อเนื่อง ก็จะทำให้ลูกวัยรุ่นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีได้” โดยตัวอย่างที่นำมาใช้นั้น อาจมาจากสื่อต่างๆ เช่น ข่าวอาชญากรรมจาก

³⁰ สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย, หน้า 44.

หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ ละครทีวี หรือจากบุคคลรอบข้างที่นักเรียนรู้จัก เช่น เพื่อนหรือญาติพี่น้องของบิดามารดา แม้กระทั่งเรื่องการต่อสู้ชีวิตของมารดาในอดีตซึ่งเป็นบุคคลใกล้ชิดมากที่สุด ที่สามารถโน้มน้าวจิตใจบุตรให้เกิดความรักความศรัทธาในบุพการีของตน “ชีวิตของคุณแม่เองที่เป็นเด็กบ้านนอก กำพร้ายากจนมาตั้งแต่เด็ก แต่อาศัยว่าขยันตั้งใจเรียนจึงมาถึงตรงนี้ได้ ก็พาเขาไปสัมผัสกับชีวิตของคุณแม่บ้าง พาไปบ้านเกิดของแม่ เห็นเพื่อนๆ แม่ที่ยังทำนาอยู่ ให้ลูกได้เห็นจริงๆ ว่าลำบากแค่ไหน หรือเพื่อนแม่ที่ประสบความสำเร็จ เขาทำอย่างไรกัน”

นอกจากการยกตัวอย่างจากสื่อต่างๆ และจากบุคคลรอบข้างแล้ว บิดามารดาจะใช้การอธิบายที่แสดงให้เห็นถึงผลดี/ผลเสีย ความดี/ความชั่ว ความสุข/ความทุกข์ โดยอยู่ภายใต้คำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม คือ “การทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว” ทั้งนี้ เพื่อให้บุตรได้เห็นภาพเปรียบเทียบระหว่าง “สีดำ-สีขาว” ที่มีลักษณะสองขั้วคู่ตรงข้าม “พี่จะแทรกพุทธฯ ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว จะบอกไว้เลยว่าถ้าหนูไม่ทำ เอาแค่เรื่องดูหนังสือสอบนี้ ถ้าหนูไม่เริ่มฝึกดูหนังสือทุกวัน คะแนนสอบหนูจะดีไหม หนูเชื่อกฎแห่งกรรมไหม คำสอนของพระพุทธศาสนาเขาก็เชื่อ แล้วก็เห็นผล... ในเรื่องการปฏิบัติตัวให้รู้จักใฝ่ดี ผลที่ได้รับจากการทำความดีความชั่ว อย่างคนติดยาเป็นอย่างไร สภาพร่างกายทรุดโทรมสังคมรังเกียจ กล้าลองต่างๆ ที่รู้ว่าไม่ดี เพื่อนๆ เขาก็ต้องออกจากโรงเรียนไปไม่ได้เรียนหนังสือเพราะอะไร ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของเด็กเหล่านั้นเป็นอย่างไร ทำแล้วได้ผลอย่างไร”

(ค) การนำไปสู่ประสบการณ์ตรง การเรียนรู้จากการได้เห็นและปฏิบัติจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น มารดาของนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นว่า “เด็กวัยนี้สอนตรงๆ โดยบอกเฉยๆ ไม่ได้แน่ เพราะเป็นวัยที่ดื้อรั้นตามธรรมชาติ ต้องให้เขาปฏิบัติเอง เห็นผลเอง เข้าใจเองจะดีที่สุด อย่างน้อยเขาก็เถียงเราไม่ได้เพราะผลมันเกิดกับเขา เขารู้เองจริงๆ” การไปทัศนศึกษาออกสถานที่ เช่น การไปเคารพศพญาติที่เสียชีวิต หรือไปดูศพเพื่อให้เกิดอุสภกรรมฐานจะได้ละและปล่อยวางในสิ่งที่ควร พอใจในสิ่งที่ตนมี การนมัสการรอยพระพุทธบาท หรือไปเที่ยวชมวัดเพื่อให้เห็นภาพจำลองของนรกสวรรค์ ทั้งนี้ เพื่อเตือนสติบุตรไม่ให้ตั้งตนอยู่ในความประมาท “พาเขาไปงานศพญาติพี่น้องบ้าง ก็บอกเขาว่าดูนี่สิ ตายไปก็เอาอะไรไปไม่ได้สักอย่าง ลูกหลานที่อยู่ก็แย่งสมบัติกัน เป็นการสอนให้เขารู้จักพอในสิ่งที่ตัวเองมีนะค่ะ... เคยพาเขาไปดูศพที่วัดแถวกาฬสินธุ์ เขาจะเอาศพมาวางแล้วให้คนเข้าไปดู เขาก็ถามเราว่า แม่ทำไมคนนี่ถึงเป็นแบบนี้ นำกล้วย ก็บอกเขาว่าทุกคนตายไปต้องเป็นแบบนี้ ให้ลูกรู้จักปลง ตายไปก็เอาอะไรไปไม่ได้ มีแต่ร่างกายเน่าเปื่อย”

2) การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบ ข้อมูลส่วนนี้สอดคล้องกับปัจจัยเชิงสาเหตุที่พบเห็นในกลุ่มครู กล่าวคือ ครูหรือบิดามารดา เป็นบุคคลต้นแบบที่บุตรหรือนักเรียนจะจดจำและเลียนแบบพฤติกรรม เปรียบเสมือน “ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น” โดยบุตรจะซึมซับเอาความคิด ค่านิยมทัศนคติ ตลอดจนบุคลิกลักษณะของบิดามารดาและแสดงพฤติกรรมตาม เช่น กิริยามารยาท ความซื่อสัตย์ การสวดมนต์-ทำสมาธิ การทำบุญตักบาตร โดยบิดามารดาได้แสดงความคิดเห็นว่า “เขาก็ดีเป็นคนรับผิดชอบดี เวลามอบบรมลูกน้อง คือที่บ้านจะมีลูกน้องเยอะ ลูกเขาก็จะดูว่า พ่อพูดกับลูกน้องอย่างไร คุณลูกน้องอย่างไร เขาก็จะดูแบบ... พ่อเขาจะทำงานรับเหมา แล้วจะเป็นคนตรงมาก ๆ แต่ต้องเข้าไปอยู่ในแวดวงของทุจริต ลูกก็มาถามว่า ทำไมพ่อไม่ทำเหมือนคนอื่น เราจะได้รวยๆ พ่อก็สอนลูกไปว่า ความสุขของคนเราอยู่ที่ความสบายใจ เราทำไม่ดีไม่มีใครรู้ แต่เรานั้นแหละที่รู้”

3) การร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การทำบุญตักบาตร ทอดผ้าป่ากฐิน ปล่อยนกปล่อยปลาในเทศกาลสำคัญ เช่น วัดเกิด วันลอยกระทง วันเข้าพรรษาออกพรรษา วันพระพร้อมกับครอบครัวตามโอกาสอันควร โดยสมาชิกในครอบครัวได้มีส่วนร่วมตั้งแต่การจัดเตรียมอาหาร เครื่องสักการะ ทำให้บุตรได้มีโอกาสฝึกหัดในด้านพิธีกรรม มีความรับผิดชอบในงานและก่อให้เกิดความสามัคคีในครอบครัว ยิ่งกว่าสิ่งใดคือ การได้ปฏิบัติเป็นประจำจะเป็นการสร้างเสริมนิสัยการบริจาคทาน ซึ่งย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุตรโดยรวม “ไปทำบุญที่วัด ปล่อยนกปล่อยปลา เขาจะเป็นคนชวนแม่ก่อน เพราะบางที่แม่ทำงานแล้วล้า จะบอกให้แม่ซื้อมาลัย ขนมหวาน เขาจะเขียนใส่กระดาษให้แม่ไปซื้อ จะไปวัดกันทั้งครอบครัว”

4) การให้รางวัล-ลงโทษ การให้คำชมเชยเมื่อบุตรทำความดี เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้บุตรเห็นคุณค่าของความดีและมุ่งมั่นที่จะทำต่อไป ส่วนการลงโทษที่ไม่รุนแรง เช่น การให้ล้างห้องน้ำ การว่ากล่าวตักเตือนหรือการปรามด้วยเสียง บิดามารดาต้องกระทำด้วยเหตุผลปราศจากอารมณ์ขุ่นมัวซึ่งบุตรจะยอมรับและเชื่อฟัง ในทางตรงข้าม การทำโทษด้วยอารมณ์จะทำให้บุตรเกิดความลังเล ขาดความเชื่อมั่นในการแสดงออก และอาจเปลี่ยนไปจนมีลักษณะซึมเศร้าได้ “บางที่เราก็มีอารมณ์เหมือนกัน บางทีดูลูกไปแล้วน้องจะถามว่าแม่ดุหนูทำไม หนูผิดอะไร น้องจะหาเหตุผลตลอด หาเหตุผลว่าทำไมแม่ต้องดุหนู เราต้องอธิบาย ถ้าบางครั้งเราผิด ต้องขอโทษลูก”

ครูได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องการอบรมสั่งสอนนักเรียนที่ต้องเน้นบทบาทหน้าที่ของครอบครัวและโรงเรียน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโดยตรง โดยเฉพาะบิดามารดาจะต้องปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดี และชี้แนะบุตรในสิ่งที่เหมาะสมตามหลักเหตุและผล ในส่วนของโรงเรียนนั้น ครูได้แสดงความวิตกกังวลในนักเรียนซึ่งอยู่ในวัย “หัวเลี้ยวหัวต่อ” โดยได้สรุปปัญหาและแนวทางการแก้ไขในประเด็นต่างๆ ดังนี้ “1) ต้องเป็นตัวอย่าง เด็ก ม.3 จะดูพ่อแม่ เขาเถียงแม่เขาว่า แม่ยังมีแฟนใหม่ได้แล้ว คือเลิกกับพ่อแล้ว ทำไมหนูจะมีแฟนบ้างไม่ได้ ไม่เชื่อแม่ ซึ่งเพื่อนเขามาเล่าให้ผมฟัง 2) ต้องพ่่าสอนด้วยเหตุผล อย่าจู้จี้จ๋าไซโดยไร้เหตุผล เด็กจะเบื่อรำคาญ 3) ต้องชี้กระแสดังคมว่าอันไหนถูก-ผิด รับได้-รับไม่ได้ อันไหนรับได้ชั่วครว-ถาวร เพราะเด็กจะหลงสื่อ”

ข) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ความร้าวระหว่างครอบครัวที่บิดามารดาดูแลเอาใจใส่ หมั่นสังเกต สอบถาม โดยเปิดโอกาสให้บุตรได้แสดงความคิดเห็น ทำให้บุตรไว้วางใจ มั่นใจและกล้าที่จะปรึกษาเมื่อเกิดปัญหาหรือความขัดแย้ง มารดานักเรียนได้แสดงความคิดเห็นว่า “สิ่งสำคัญคือ ครอบครัวต้องให้ความใกล้ชิดกับเขามากๆ พ่อแม่มีอิทธิตต่อพฤติกรรมของลูกมาก อย่างในครอบครัว เขาก็จะเห็นว่าเราเหนื่อย เห็นแม่เหนื่อยแต่แม่ไม่บอก เขาก็จะสำนึกเองไปที่ละนิด ลูกหันมามองเวลาพ่อกับแม่บ่นกัน อีกอย่างหนึ่ง ชีวิตของเด็กใช้เวลาอยู่กับครอบครัวมากกว่าโรงเรียน ดังนั้น คนในครอบครัวก็ควรที่จะเข้าใจพฤติกรรมของลูก และใกล้ชิดลูกตนเองให้มากที่สุด ก็ได้แนะนำเพื่อนๆ ไปหลายคนนะค่ะ ว่าเราต้องเข้าใจลูก”

นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็กส่วนใหญ่เป็นเด็กชายเขาที่มีฐานะเศรษฐกิจทางบ้านไม่ดีนัก อยู่ภายใต้การปกครองของหลวงพ่เจ้าอาวาสซึ่งมีพระและครูส่วนหนึ่งดูแลในฐานะผู้ปกครอง มีความผูกพันในครอบครัวและเครือญาติค่อนข้างสูงอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวเขาหลายๆ เผ่า ดังนั้น การช่วยเหลือเกื้อกูลจึงมีลักษณะ “รุ่นพี่สอนรุ่นน้อง” โดยครูได้ให้ความเห็นว่า “เขาเป็นคนในครอบครัว ต้องช่วยกันดูแลไม่ปล่อยให้ขี้ขาง ได้พบได้เจอได้คุยทุกวัน ก็อาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กเข้าใจว่า อันนี้สมควรอันนี้ไม่สมควร ส่วนที่ได้โดยตรงอย่างที่หลวงพี่บอกคือ เป็นคนเหมือนอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน ก็ดูแลกัน” นอกจากนี้พื้นฐานที่ดีจากครอบครัวและระยะเวลาในการกล่อมเกลาคือปัจจัยสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม กล่าวคือ เด็กที่มาจากครอบครัวที่สมบูรณ์ หรือมาจากครอบครัวที่แตกแยกแต่ระยะเวลาในการกล่อมเกลาคจากบริบทของวัดนานพอควร ก็จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ไปในทางบวกได้เร็วกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวแตกแยกและมาอยู่วัดได้ไม่นาน ขณะที่เด็กบ้านส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งย่อมเป็นอุปสรรคต่อการอบรมสั่งสอน อันจะส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า เด็กชายเขาทั้งชายหญิงจะพักอาศัยอยู่ที่พลตภายในวัด เด็กผู้ชายจึงมีโอกาที่จะใกล้ชิดพระสงฆ์มากกว่าเด็กผู้หญิง เช่น การติดตามเมื่อพระไปบิณฑบาตหรือรับใช้กิจการทั่วไปของสงฆ์ ดังนั้น ระยะเวลาและโอกาสที่จะ “ย้ายเตือน” จึงทำได้มากกว่า ในขณะที่เด็กผู้หญิงมีข้อจำกัดทางวินัยสงฆ์ ทำให้พระไม่สามารถดูแลได้อย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงก็ไม่แตกต่างกันมากนัก *“ผมคิดว่าน่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กมีความคิดว่า อะไรสมควรไม่สมควร ทำให้ควบคุมได้มากกว่า ส่วนผู้หญิงน้อยมาก ถ้าแยกจากการทำวัตรส่วนรวมแล้ว พอแยกกันก็จะไม่เจอพระ”*

ค) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม ทำให้ทราบถึงลักษณะความเชื่อทางพระพุทธศาสนา 2 ลักษณะ คือ 1) ความเชื่อในกฎแห่งกรรม และ 2) ความเชื่อเรื่องการทำบุญ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวส่งผลต่อจิตใจ และยังมั่นใจในความดีที่ทำไปว่าย่อมสนองผล โดยมารดาของนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นว่า *“เราบอกกับเขาว่า ทำบุญให้ปู่ย่าตายายที่ตายไปแล้ว ผลบุญก็จะกลับมาหาตัวเรา เราสบายใจขึ้น อยากให้เขารู้เรื่องบุญบาป เพราะเด็กสมัยนี้ก็ไม่สนใจเรื่องนี้เท่าไร เท่าที่ดูบางที่เราพูดไป เช่น น่าจะตอบแทนพ่อแม่อย่างทำงานบ้าน เขาก็เชื่อ บอกว่าต่อไปเขามีลูก ลูกก็จะทำให้เขาเหมือนกัน มันเป็นวัฏจักร”*

1) ความเชื่อในกฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่อง การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว อันเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา โดยผลกรรมชั่วนั้นจะสนองตอบอย่างรวดเร็ว “ทันตาเห็น” จากประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตบิดามารดาของนักเรียน ขณะที่ความดีที่ทำไป ในบางครั้งจะสนองผลได้ทันทีหรืออาจไม่เห็นผลทันที แต่ก็ยังมั่นใจว่า ในภพหน้าหรือภพต่อไปจะต้องได้รับผลแห่งการกระทำความดีนั้น มารดาของนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นว่า *“ถ้าเราทำความดี เราก็ไปเกิดในภพหน้า แต่ไม่รู้ว่าจะเป็นอะไร ถ้าทำความดีมากๆ อาจได้เกิดเป็นคนอื่ก็ได้ ดังนั้น เราก็ทำความดีไว้ เราจะได้สบายใจว่า ภพหน้าเราจะได้เกิดมาไม่ลำบาก”*

2) ความเชื่อเรื่องการทำบุญ การทำบุญซึ่งจัดได้ว่าเป็นการทำความดีอย่างหนึ่ง ถึงแม้ว่าจะยังไม่ได้รับผลเป็นรูปธรรมก็ตาม ทว่าผลประการหนึ่งที่ได้รับทันที คือ ความสงบทางใจ หรือการได้รับความสบายใจภายหลังทำ ซึ่งสามารถขจัดความเครียดที่เกิดจากภารกิจงาน สิ่งสำคัญคือ เป็นการขจัดความโกรธอันเป็นอกุศลจิตที่ทำให้จิตใจหยาบกระด้าง “เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของเราได้ ถ้าหันมาทำบุญ จิตใจก็จะอ่อนนุ่มขึ้นไม่แข็งกร้าว เพราะได้ใกล้ชิดพระใกล้ชิดศาสนา” นอกจากนี้ยังเชื่อต่อไปอีกว่า การอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลจะทำให้ผลบุญนั้นไปถึงผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

ง) ทศนคติต่อการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสอน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม อาจสรุปทัศนะของบิดามารดาได้ว่า การที่บุตรของตนได้มีโอกาสเข้ามาเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ และเน้นนโยบายในการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ดี เกิดประโยชน์ต่อบุตรหลานของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขณะที่กำลังอยู่ในวัยรุ่น นอกจากนั้น การมีครูพระมาสอนวิชาต่างๆ ในโรงเรียน ทำให้บุตรของตนได้ใกล้ชิดกับศาสนามากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม บิดามารดาได้แสดงความคิดเห็นว่า ครอบครัวยังคงเป็นสถาบันหลัก ในการนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสอน เนื่องจากบุตรมีเวลาอยู่กับบิดาและมารดา มากกว่าเวลาที่อยู่กับครูที่โรงเรียน “ในเรื่องศาสนา ครอบครัวก็มีส่วนมาก พาลูกไปทำบุญ สวดมนต์ทำสมาธิ จะช่วยได้มากกว่าทางโรงเรียน สามารถพาลูกไปได้หลายที่มากกว่าโรงเรียน โรงเรียนอาจพาไปได้ปีละครั้งสองครั้งเท่านั้น แต่ผู้ปกครองพาไปได้ตลอด จะดีกว่า”

บทที่ 5

สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ลักษณะทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่สำคัญ 4 ประการ คือ **ประการแรก** เพื่อเปรียบเทียบโรงเรียนที่ประเภทแตกต่างกัน (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) และโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน (ใหญ่ เล็ก) ว่านักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแตกต่างกันหรือไม่ **ประการที่ 2** เพื่อศึกษาว่าประเภทโรงเรียน (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) ขนาดโรงเรียน (ใหญ่ เล็ก) และลักษณะทางสังคมที่แตกต่างกัน (การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนหรือไม่ **ประการที่ 3** เพื่อศึกษาว่าประเภทโรงเรียน (โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนสามัญ) ขนาดโรงเรียน (ใหญ่ เล็ก) และลักษณะทางจิตที่แตกต่างกัน (ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนหรือไม่ **และประการสุดท้าย** เพื่อศึกษาหามูลเหตุที่แท้จริงของการเกิดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยวัตถุประสงค์ 3 ประการแรก เป็นการดำเนินงานตอนที่ 1 ที่ใช้การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยเครื่องมือวัดคือแบบสอบถาม โดยอาศัยการประมวลงานวิจัยที่มีมาก่อนหน้านี้ และกรอบแนวคิดทฤษฎีมาเป็นแนวทางในการกำหนดสมมติฐานของการศึกษาวิจัย ส่วนวัตถุประสงค์ประการสุดท้าย เป็นการดำเนินงานตอนที่ 2 ซึ่งต้องอาศัยการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก และการทำสนทนากลุ่ม ทั้งนี้ เพื่อต้องการสืบค้นหาข้อมูลเชิงลึก อันเปรียบเสมือนมูลเหตุที่แท้จริงของการเกิดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ซึ่งอยู่นอกเหนือกรอบแนวคิดทฤษฎีที่กำหนดไว้ล่วงหน้าของการดำเนินงานตอนที่ 1

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างสำหรับเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่ ที่มีจำนวนนักเรียนชายหญิงรวม 4,075 คน และโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็ก ที่มีจำนวนนักเรียนชายหญิง

รวม 671 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากบริบททางสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมที่ใกล้เคียงกันระหว่างสองจังหวัด กล่าวคือ ทั้งสองจังหวัดตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศ มีแม่น้ำไหลผ่าน สภาพทั่วไปของจังหวัดทั้งสองมีความเจริญของบ้านเมืองใกล้เคียงกัน พร้อมกันนี้ ผู้วิจัยยังพิจารณาจากบริบทของความสะดวกในแง่ที่ตั้งของสนามด้วยว่า ระยะเวลาและระยะทางในการดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามที่การเดินทางไม่ลำบากมากนัก¹ ส่วนขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยพิจารณาสัดส่วนตามตาราง เคร็กกีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan)² และได้นักเรียนชายหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่ จำนวน 175 คน จากจำนวนเต็ม 315 คน ส่วนโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็ก ได้นักเรียนชายหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 44 คน จากจำนวนเต็ม 48 คน เหตุผลที่เลือกศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เนื่องจากเป็นนักเรียนที่มีอายุระหว่าง 14 ถึง 16 ปี (อายุตามเกณฑ์ 15 ปี) ซึ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางสังคม และนักเรียนในระดับนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เข้าเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนกระทั่งถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 รวมระยะเวลาที่ศึกษาต่อเนื่อง 12 ปี ดังนั้นจึงคาดการณ์ได้ว่า นักเรียนในระดับนี้น่าที่จะผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่แวดล้อมไปด้วยบริบทของวัดและโรงเรียนมาได้ระดับหนึ่ง ส่วนโรงเรียนสามัญที่นำมาศึกษาเปรียบเทียบบนนั้น ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนโดยพิจารณาจากบริบทของสถานที่ตั้งโรงเรียน กล่าวคือ อยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัด และอำเภอเดียวกัน

ในการดำเนินการเก็บข้อมูล เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของงานวิจัย และเพื่อให้สอดคล้องกับจำนวนนักเรียนที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพความเป็นจริง ในการนี้ ผู้วิจัยจึงปรับเพิ่มจำนวนแบบสอบถามมากกว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้เล็กน้อย โดยโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่แจกแบบสอบถาม จำนวน 180 ฉบับ เก็บแบบสอบถามได้คืน 171 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 95.00 ได้แบบสอบถามมีคุณภาพดี จำนวน 170 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 99.42 โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็กแจกแบบสอบถาม จำนวน 63 ฉบับ ได้

---

¹ สุภากร จันทวานิช, **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 26.

² สถาบันวิจัยและพัฒนา, **การเรียนรู้การทำวิจัยด้วยตนเอง**, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539), หน้า 95. อ้างใน ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์, **การวิจัยประเมินผล : หลักการและกระบวนการ**, (กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร, 2529), หน้า 458.

แบบสอบถามคืน 48 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 76.19 แบบสอบถามมีคุณภาพร้อยละร้อย สำหรับโรงเรียนสามัญขนาดใหญ่ที่นำมาเปรียบเทียบ ผู้วิจัยแจกแบบสอบถาม จำนวน 180 ฉบับ ได้แบบสอบถามคืน 178 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 98.89 แบบสอบถามมีคุณภาพร้อยละร้อย และโรงเรียนสามัญขนาดเล็กแจกแบบสอบถาม จำนวน 63 ฉบับ ได้แบบสอบถามคืน 63 ฉบับ คิดเป็นร้อยละร้อย และแบบสอบถามมีคุณภาพร้อยละร้อย เมื่อรวมแบบสอบถามที่แจกทั้งหมด จำนวน 486 ฉบับ ได้รับแบบสอบถามคืน จำนวน 460 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 94.65 และได้แบบสอบถามมีคุณภาพดี จำนวน 459 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 99.78

ส่วนประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม คือ นักเรียน ครู และบิดามารดาหรือผู้ปกครอง โดยกลุ่มนักเรียนที่ศึกษาเป็นนักเรียนที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดีของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่และเล็ก จำนวนโรงเรียนละ 15 คน ครูประจำชั้นของนักเรียนทั้ง 15 คน หรือครูประจำวิชาที่สอนนักเรียนอยู่ในขณะนั้น หรืออาจเป็นครูที่เคยมีประสบการณ์ในการสอนนักเรียนจำนวน 7 ถึง 10 คน และบิดาหรือมารดา หรืออาจเป็นผู้ปกครองของนักเรียนในกรณีที่ยังบิดามารดาไม่สามารถมาร่วมให้ข้อมูลได้ จำนวน 15 คน ดังนั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ในเบื้องต้น คือ นักเรียน จำนวน 30 คน ครู จำนวน 20 คน บิดามารดาหรือผู้ปกครองของนักเรียนจำนวน 30 คน รวมทั้งสิ้น 80 คน เมื่อดำเนินการเก็บข้อมูล ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มมีจำนวนดังนี้ คือ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน จำนวน 29 คน กลุ่มตัวอย่างที่เป็นครู จำนวน 24 รูป/คน (ครูพระ 4 รูป) และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบิดามารดาหรือผู้ปกครอง จำนวน 21 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 74 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 92.50

สำหรับตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณประกอบด้วย 5 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรตาม 1 ตัวแปร คือ (1) พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ตัวแปรอิสระ 4 ตัวแปร ประกอบด้วยตัวแปรลักษณะทางสังคม 2 ตัวแปร ได้แก่ (2) การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู และ (3) การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา ตัวแปรลักษณะทางจิต 2 ตัวแปร ได้แก่ (4) ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และ (5) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังประกอบด้วยตัวแปรแบ่งกลุ่ม 2 ตัวแปร คือ ประเภทโรงเรียนและขนาดโรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และแบบวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม แบบวัดทั้ง 2 ชุด ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นด้วยตนเองโดยพิจารณาถึงความสอดคล้องในวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และครอบคลุมโครงสร้างองค์ประกอบของทัศนคติ 3 ประการ คือ ด้านความรู้เชิง

ประเมินค่า ด้านอารมณ์ และด้านความพร้อมกระทำ แบบวัดการรับรู้บทบาทการเรียนการสอน ของครู แบบวัดนี้เป็นแบบวัดของโครงการ “ความสุขใจ” เป็นโครงการที่อยู่ในระหว่าง การดำเนินงาน โดยคณะวิจัยของสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ฉันทนา ภาคบงกช และคณะ ได้สร้างแบบวัดขึ้นและนำไปทดสอบกับนักเรียน 3 กลุ่ม คือ ระดับ ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มละ 4 ครั้ง ผู้วิจัยนำแบบวัดมา ปรับปรุงด้านสำนวนและภาษา แบบวัดการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา เป็นแบบวัดที่สร้างขึ้นโดย งามตา วนิทานนท์ และถูกนำไปใช้ในงานวิจัยของ วรณะ บรรจง และ หรรษา เลหาเสรีกุล และอื่นๆ ผู้วิจัยนำแบบวัดมาปรับปรุงด้านสำนวนและภาษา ส่วนแบบวัดชุด สุดท้าย คือ แบบวัดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เป็นแบบวัดที่สร้างขึ้นโดย ดวงเดือน พันธุมนาวิน และได้ถูกนำไปใช้ในการวิจัยในลักษณะต่างๆ หลายครั้ง

ผู้วิจัยนำแบบวัดทุกชุดทั้งที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นและที่ผู้วิจัยนำมาปรับปรุง มาหาความ เทียบตรงเชิงเนื้อหาและโครงสร้าง โดยปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำแบบวัดทุกชุด จำนวน 50 ฉบับ ไปทำการทดสอบเครื่องมือวัดกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างจริง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนการ กุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในเขตภาคกลาง ต่อจากนั้น ผู้วิจัยจึงนำแบบวัดมาวิเคราะห์หาค่า ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม แล้วคัดเลือกเฉพาะข้อที่มีค่าความสัมพันธ์สูง ไว้ใช้ หลังจากนั้น ผู้วิจัยจึงได้หาค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยนำเอาข้อมูลดังกล่าวมาตรวจสอบความถูกต้อง และคัดเลือกเฉพาะ แบบวัดที่มีความสมบูรณ์ที่สุดเท่านั้น ต่อจากนั้น จึงทำการลงรหัสด้วยคอมพิวเตอร์และทำการ วิเคราะห์ประมวลผล

การเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก โดยเลือก แบบการสัมภาษณ์ที่เปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมสนทนาได้แสดง ความ คิดเห็นให้มากที่สุด และการทำสนทนากลุ่ม เพื่อสืบค้นหาข้อมูลที่ยังซ่อนเร้นและไม่อาจพบได้ ด้วย ข้อจำกัดของการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ทั้งนี้ เพื่อให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ ครอบคลุมปัจจัยเชิงสาเหตุในประเด็นต่างๆ ให้มากที่สุด

ผลของการศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณทำให้ทราบว่า โดยภาพรวม นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนของโรงเรียนสามัญ เมื่อพิจารณาระหว่างประเภทโรงเรียนและขนาดโรงเรียนทำให้ทราบว่า นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่และเล็ก มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนของโรงเรียนสามัญทั้งสองขนาด และเมื่อพิจารณาระหว่างโรงเรียนการกุศลด้วยกันก็พบว่า นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็ก มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่

การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู ซึ่งเป็นลักษณะทางสังคมประการหนึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า การรับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครู มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่รับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่รับรู้บทบาทการเรียนการสอนของครูต่ำ ผลสรุปเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการปรับเปลี่ยนบทบาทของครู ตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Center) ของแผนการปฏิรูปการศึกษาแห่งชาติ

ลักษณะทางสังคมอีกประการหนึ่ง คือ การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา เป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน คือ บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ ซึ่งได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล และการบำเพ็ญสมาธิภาวนา หลักการดังกล่าวเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุสำคัญ ที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบผลแตกต่างอย่างเด่นชัดระหว่างนักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา กับนักเรียนของโรงเรียนสามัญทั้งสองขนาด กล่าวคือ ในโรงเรียนขนาดเล็ก และนักเรียนได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูงเหมือนกัน นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนของโรงเรียนสามัญ และพบผลทำนองเดียวกัน ในโรงเรียนขนาดใหญ่ ของนักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาต่ำเหมือนกัน และยังพบว่า ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก นักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาต่ำ นอกจากนี้ยังพบผลต่อไปอีกว่า ในโรงเรียนสามัญขนาดใหญ่ นักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาต่ำ

ลักษณะทางจิตของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา โดยในส่วนทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม พบผลอย่างเด่นชัดว่า ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ผลดังนี้สามารถยืนยันแนวคิดของนักจิตวิทยาสังคมที่เชื่อกันว่า ผู้มีทศนคติเช่นไรก็จะมีพฤติกรรมตามทศนคติเช่นนั้น โดยในการศึกษาวิจัยพบผลที่แตกต่างอย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาระหว่างประเภทโรงเรียนกับขนาดโรงเรียนดังนี้ ในโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก และนักเรียนที่มีทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงเหมือนกัน นักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนของโรงเรียนสามัญ และยังพบผลว่า ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก นักเรียนที่มีทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่ำ และพบผลทำนองเดียวกันในโรงเรียนสามัญขนาดใหญ่

ลักษณะทางจิตสำคัญอันเป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึง ความเชื่อความศรัทธาในพระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม การเวียนว่ายตายเกิด นรก สวรรค์ การให้ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน และนิพพาน โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาต่ำ การพบผลวิจัยเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญในการปลูกฝังอบรมความเชื่อความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาให้กับเด็กเยาวชน

จากการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ ได้พบเห็นพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่เด่นชัด 6 ลักษณะ (แผนภูมิที่ 4) คือ (ก) การปฏิบัติตามศีล 5 ธรรม 5 (ข) การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ (ค) การช่วยเหลือกิจการงานของครอบครัว (ง) การสวดมนต์ไหว้พระ (จ) การทำสมาธิ และ (ฉ) การแสดงความกตัญญูตเวทิตา

ผลของการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ ได้ค้นพบปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โดยจำแนกตามกลุ่มประชากร 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักเรียน ครู และบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ในกลุ่มนักเรียน ผู้วิจัยพบเห็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญ 4 ปัจจัย (แผนภูมิที่ 5) คือ ก) ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ข) การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา ค) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และ ง) ลักษณะทางพระพุทธศาสนา โดยพบว่าปัจจัย

(ก) ทักษะคิดต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม แบ่งได้ 6 ลักษณะ คือ ทักษะคิดต่อการปฏิบัติตามศีล 5 ธรรม 5 การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตามมารยาทและนิสัยคนไทย การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของโรงเรียน และทักษะคิดต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ปัจจุบัน (ข) การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว นอกจากนั้น ยังพบเห็นการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากพระสงฆ์ด้วย ปัจจุบัน (ค) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ ความเชื่อในกฎแห่งกรรม นรกสวรรค์ และความเชื่อในศาสนาดั้งเดิมเรื่องผีบรรพบุรุษของนักเรียน และปัจจัยประการสุดท้าย คือ (ง) ลักษณะทางพระพุทธศาสนา ที่เด่นชัดและสามารถจำแนกได้ 6 ข้อธรรม ซึ่งได้แก่ สังคหวัตถุ 4 อิทธิบาท 4 อริยสัจ 4 สติ-สัมปชัญญะ มิตรแท้-มิตรเทียม และ ชันติ-การพึ่งตนเอง

ในกลุ่มครู ผู้วิจัยพบเห็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญ 4 ปัจจัย (แผนภูมิที่ 6) คือ ก) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ข) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนนักเรียน ค) ลักษณะทางพระพุทธศาสนา คือ ความรักความเมตตาที่ครูแสดงต่อนักเรียน และ ง) การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบ โดยพบว่า ปัจจัยความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนปรากฏใน 4 ลักษณะ ได้แก่ การสนใจรับรู้ปัญหา การให้คำปรึกษาแนะนำ การทำกิจกรรมร่วมกัน และการหมั่นดูแลติดตาม

ในกลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ผู้วิจัยพบเห็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่สำคัญ 4 ปัจจัย (แผนภูมิที่ 7) คือ ก) การถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา ข) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ค) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และ ง) ทักษะคิดต่อการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสอน โดยพบว่า ปัจจัยการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา จำแนกได้ 4 แบบ คือ การอบรมสั่งสอน การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบ การร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และการให้รางวัล-ลงโทษ นอกจากนั้นยังพบอีกว่า การอบรมสั่งสอน สามารถแบ่งได้ 3 แบบ ได้แก่ การอบรมสั่งสอนโดยตรง การยกตัวอย่างอธิบายถึงผลดี-ผลเสีย และการนำไปสู่ประสบการณ์ตรง ส่วนปัจจัยความเชื่อทางพระพุทธศาสนา แบ่งได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ ความเชื่อในกฎแห่งกรรม และความเชื่อเรื่องการทำบุญ

ข้อสรุปจากการเก็บข้อมูลโดยอาศัยวิธีการเก็บข้อมูลในแบบการวิจัยเชิงคุณภาพจากกลุ่มนักเรียน ที่ผลการวิเคราะห์บ่งชี้ว่า พบเห็นพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน 4 ลักษณะ ที่สอดคล้องกับการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งได้แก่ การปฏิบัติตามศีล 5 ธรรม 5 การสวดมนต์ไหว้พระ การทำสมาธิ และการแสดงความกตัญญูกตเวทิตา ขณะเดียวกัน ก็พบเห็นพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

2 ลักษณะ ที่อยู่นอกขอบเขตนิยามปฏิบัติการของตัวแปรพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของการวิจัยเชิงปริมาณ คือ การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และการช่วยเหลือกิจการงานของครอบครัว

ส่วนปัจจัยเชิงสาเหตุที่พบเห็นจากกลุ่มนักเรียน 3 ปัจจัย คือทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา และความเชื่อทางพระพุทธศาสนา พบว่า ปัจจัยทั้ง 3 ประการ มีความสอดคล้องกับการวิจัยเชิงปริมาณ และยังพบต่อไปอีกว่า นอกจากการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา หรือผู้ปกครองซึ่งเปรียบเสมือนญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวแล้ว นักเรียนยังได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากพระสงฆ์ด้วย

สิ่งพบเห็นที่เด่นชัดในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงและสอดคล้องของปัจจัยต่างๆ ที่ได้พบเห็นระหว่างกลุ่มบิดามารดากับกลุ่มนักเรียน คือ ปัจจัยความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่พบเห็นทั้งในกลุ่มบิดามารดาและกลุ่มนักเรียน จากการพบเห็นปัจจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงที่สอดคล้องกับปัจจัยอื่นๆ คือ บิดามารดาหรือผู้ปกครองที่มีคุณภาพทางพระพุทธศาสนาสูง กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาสูง ขณะเดียวกันก็มีทัศนคติต่อการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสอน และเมื่อบิดามารดาได้ถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาให้กับบุตร บุตรก็จะได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา จึงปรากฏปัจจัยความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และปัจจัยลักษณะทางพระพุทธศาสนาในตัวบุตร อีกทั้งบุตรจะมีทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางบวก ซึ่งย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมของบุตรโดยรวม นั่นก็คือ บุตรจะเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดี โดยผู้วิจัยพบเห็นพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนทั้ง 6 ลักษณะ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

สิ่งที่พบเห็นที่ชัดเจนมากประการต่อมา คือ ในกลุ่มครูผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ปัจจัยความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนนักเรียน ขณะเดียวกัน ก็พบเห็นปัจจัยความสัมพันธ์ภายในครอบครัวในกลุ่มบิดามารดา การพบเห็นปัจจัยที่มีความสอดคล้องกันเช่นนี้อาจสรุปได้ว่า การกระชับความสัมพันธ์ที่ดีภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม ซึ่งได้แก่ กลุ่มครูผู้ปกครอง และนักเรียน เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

สิ่งพบเห็นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ปัจจัยการเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบในกลุ่มครู ขณะเดียวกัน ก็พบเห็นปัจจัยการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาในลักษณะการเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบในกลุ่มบิดามารดา การพบเห็นปัจจัยที่มีความสอดคล้องกันเช่นนี้อาจสรุปได้ว่า บิดา

มารดาหรือครูอาจารย์ที่ปฏิบัติเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบที่ดี จะทำให้นักเรียนสังเกต จดจำ และเลียนแบบ ซึ่งย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโดยรวม

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยเชิงสำรวจในครั้งนี้ การเก็บข้อมูลในเชิงคุณภาพจากกลุ่มนักเรียน ครู และบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ผู้วิจัยยอมรับว่า ยังบกพร่องในการประสานงานเรื่องกำหนดการนัดวันเวลาในการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ทำให้ผู้ให้ข้อมูลบางกลุ่มขาดหายไปหรือมาถึงสถานที่ไม่พร้อมกัน ซึ่งผู้วิจัยต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเก็บข้อมูล จากการทำสนทนากลุ่มมาเป็นการสัมภาษณ์เจาะลึก แต่ผู้วิจัยยังเชื่อมั่นว่า ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวไม่ได้กระทบกระเทือนถึงความสมบูรณ์ของข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

อนึ่ง เนื่องจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ ที่ทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเฉพาะตัว ดังนั้น การนำผลการวิจัยเพื่อการอ้างอิง เพื่อการประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาหรือองค์กรอื่น และการสรุปผลเพื่อนำไปใช้ในกลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างกันไป จากกลุ่มที่ผู้วิจัยศึกษา จึงควรพิจารณาในเรื่องของความเป็นไปได้ให้มาก

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1. ผลของการศึกษาวิจัยพบข้อสรุปอย่างเด่นชัดว่า นโยบาย “สามประสาน” หรือ “บ-ว-ร” ที่ประกอบด้วย บ้าน วัด และโรงเรียนหรือราชการ ซึ่งเป็นการพัฒนาชนบทตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการจัดการศึกษาของวัดที่สามารถสอดประสานสัมพันธ์กับครู และได้รับความร่วมมือจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ซึ่งแสดงผลให้เห็นจากพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ดังนั้น รัฐควรสนองพระราชโบายดังกล่าวให้ไปสู่สถานศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศ

2. ผลของการศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่า ลักษณะทางจิตสังคม 3 ประการ คือ การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับการทดสอบตามสมมติฐานของการวิจัยเชิงปริมาณ และได้รับการยืนยันจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ลักษณะดังกล่าวเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ดังนั้น รัฐควรกำหนดแนวนโยบายให้สถานศึกษาในระดับชั้นต่างๆ ประยุกต์ใช้ลักษณะทางจิตสังคมดังกล่าวในสถานศึกษา

3. ผลของการศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนนักเรียน และความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ดังนั้น รัฐควรเร่งรัดให้สถานศึกษาต่างๆ กระชับความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่มให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น

4. ผลของการศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็ก สูงกว่าพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดใหญ่ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนดนโยบายและสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาขนาดเล็กหรือขนาดกลาง ซึ่งเป็นขนาดที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กเยาวชน

ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติ

1. จากผลของการศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่า ลักษณะทางจิตทั้ง 2 ประการ คือทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน สถานศึกษาต่างๆ ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดการฝึกอบรม เพื่อการพัฒนาทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

2. จากผลของการศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่า ลักษณะทางสังคม คือ การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ดังนั้น สถานศึกษาต่างๆ ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างครูกับผู้ปกครอง โดยเน้นเนื้อหาในด้านพระพุทธศาสนาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การให้ทาน การรักษาศีล และสมาธิภาวนา เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้รับรู้และเห็นคุณค่า ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานของตน

3. จากผลของการศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่า บทบาทการจัดการศึกษาของสงฆ์ในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นโรงเรียนวิถิพุทธที่มีจุดเด่นในด้านการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ประสบผลสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ ดังนั้น องค์การการกุศลของพระพุทธศาสนา ควรสนับสนุนส่งเสริมในด้านงบประมาณและบุคลากร ทั้งนี้ เพื่อให้โรงเรียนประเภทนี้มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง

4. วัดและเจ้าอาวาส ที่เป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียน หรือวัดต่างๆ ที่อยู่ในอำเภอเดียวกัน ควรร่วมมือสนับสนุนในด้านงบประมาณให้กับโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

ที่อยู่ในอำเภอนั้นๆ โดยอาจจัดผ้าป่าเพื่อระดมกองทุนการศึกษาประจำปี กองทุนสนับสนุนนักเรียนที่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดี กองทุนสนับสนุนครูดีเด่น หรือกองทุนในลักษณะอื่นๆ ที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

5. การสอดประสานกันระหว่างเครือข่ายของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จะต้องร่วมมือกันระหว่างกลุ่มบุคคลในหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นของภาครัฐและภาคเอกชน จัดการสัมมนาเพื่อพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และหาข้อสรุปเพื่อนำองค์ความรู้ใหม่กลับไปพัฒนาสถานศึกษาที่สังกัด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ลักษณะทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา” ในครั้งนี้ ผลที่พบจากการวิจัยยังขาดความครอบคลุมในบางประเด็นที่ผู้วิจัยไม่ได้ทำการศึกษา อันเนื่องมาจากขีดจำกัดด้านต่างๆ ดังนั้นประเด็นที่ควรจะทำการศึกษาวิจัยในโอกาสต่อไปมีดังนี้คือ

1. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เก็บข้อมูลภาคสนามในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสามัญ ทั้งที่มีขนาดใหญ่และขนาดเล็กในเขตภาคกลางของประเทศ อาจทำให้ไม่เห็นภาพที่ชัดเจนเท่าที่ควร ดังนั้น ควรมีการวิจัยในระดับมหภาค กล่าวคือ การวิจัยในสนามทั้ง 5 ภาคของประเทศ ได้แก่ ภาคกลางเหนือใต้ ตะวันตก และตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาตั้งอยู่ และเปรียบเทียบกับโรงเรียนสามัญที่อยู่ในบริบทเดียวกัน ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ครอบคลุมทั่วประเทศ

2. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ กำหนดการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณในครั้งแรก โดยกำหนดกรอบแนวคิดทฤษฎีไว้เป็นเบื้องต้น เมื่อได้ผลสรุปในเชิงทฤษฎีแล้ว จึงทำการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม ในทางกลับกัน การวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรกำหนดการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในครั้งแรก เพื่อการค้นหาลักษณะสาเหตุที่กว้างขวางครบถ้วน ดังเช่นผลของการศึกษาในเชิงคุณภาพครั้งนี้ที่พบว่า ปัจจัยความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนนักเรียน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และการเป็นตัวแบบ เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ดังนั้น ผู้วิจัยอาจนำปัจจัยทั้ง 4 ประการ มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ผลสรุปของการศึกษาที่ครอบคลุมปัจจัยเชิงสาเหตุในมิติที่กว้างขวาง

3. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้ทำการเปรียบเทียบระหว่างพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ที่มีวัดในพระพุทธศาสนาเป็นเจ้าของ กับโรงเรียนสามัญที่เป็นโรงเรียนในสังกัดรัฐบาล การวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรเลือกที่จะศึกษาเปรียบเทียบกับโรงเรียนราษฎร์ที่สังกัดวัดหรือโบสถ์ในศาสนาอื่น จะทำให้ได้ข้อสรุปของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในมุมมองที่หลากหลาย

4. ผลของการศึกษาวิจัยที่พบว่า ลักษณะทางจิตที่สำคัญทั้ง 2 ประการ คือ ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมและความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เป็นลักษณะทางจิตที่ควรปลูกฝังอบรมให้กับเด็กเยาวชน ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไป จึงควรที่จะศึกษาเพื่อสร้างรูปแบบการฝึกอบรม (Training) ที่สามารถพัฒนาลักษณะทางจิตทั้ง 2 ประการ เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กเยาวชนอย่างเป็นระบบ

5. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ในด้านรวมที่ครอบคลุมนิยามปฏิบัติการของตัวแปร เช่น การปฏิบัติตามหลักศีล 5 ธรรม 5 ความกตัญญู ความสามัคคี เป็นต้น การวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยควรที่จะแยกศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนแต่ละด้าน โดยเฉพาะด้านความซื่อสัตย์ เพื่อให้ได้ข้อสรุป และนำผลไปจัดสร้างรูปแบบการฝึกอบรม ทั้งนี้ เพื่อที่จะพัฒนาเด็กเยาวชนให้เป็นผู้ที่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน ซึ่งจะลดการทุจริตคอร์รัปชันที่กำลังเป็นปัญหาที่บั่นทอนศักยภาพในการพัฒนาประเทศ

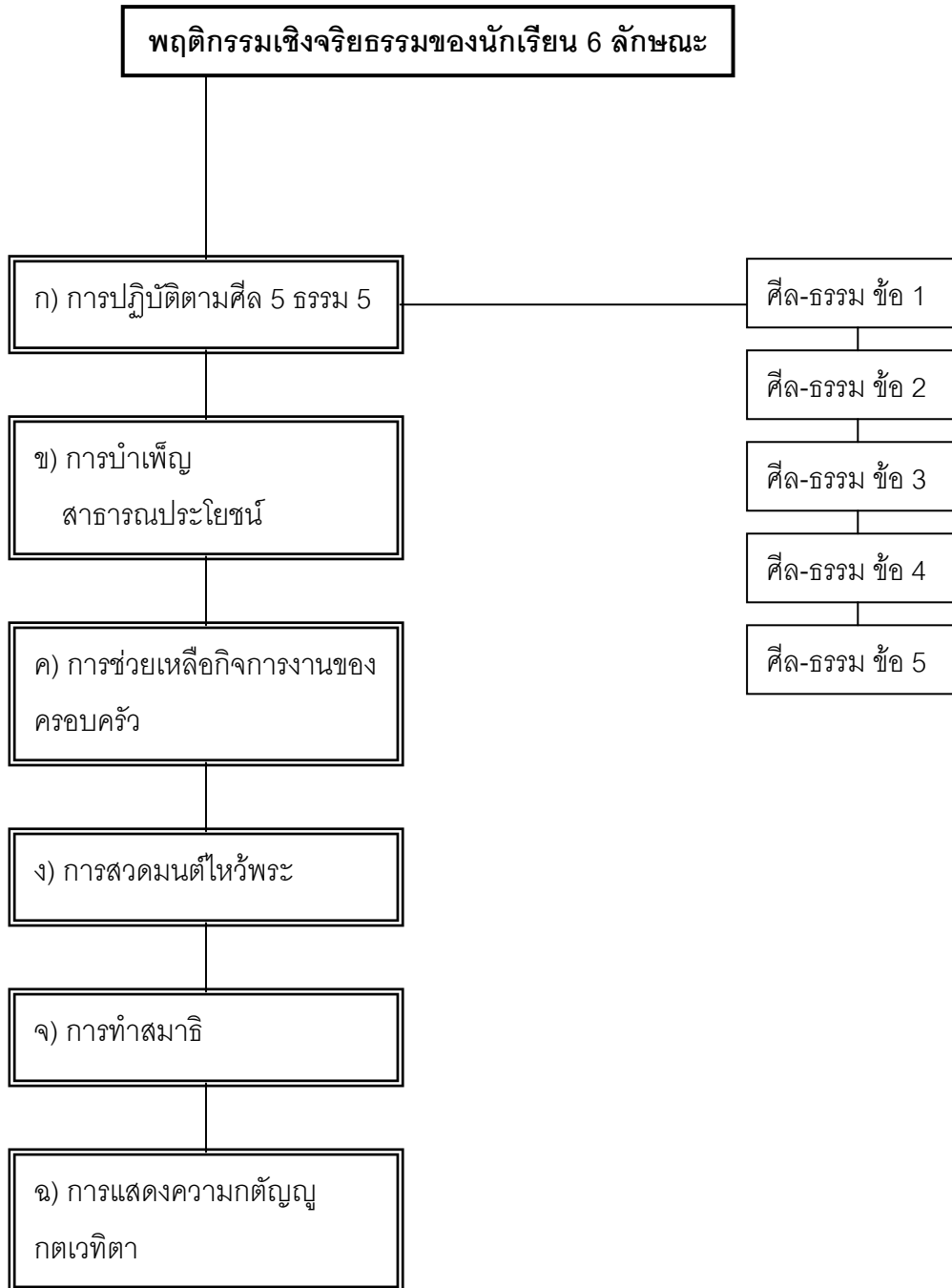
การไหลของกระแสวัฒนธรรมต่างชาติ โดยอาศัยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี อันทันสมัย ทำให้ค่านิยมของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป คุณค่าทางจิตใจถูกมองว่าเป็นที่สองรองจากวัตถุ นามธรรมมีค่าต่ำกว่าสินทรัพย์ที่เป็นรูปธรรม คุณธรรมจริยธรรมอันเป็นทุนทางสังคมถูกละเลยและมองข้ามไป ทศนคติเช่นนี้ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยในวงกว้าง โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กเยาวชนที่ยังขาดการพิจารณาไตร่ตรองในการคัดสรรสิ่งที่ดีงาม และปฏิเสธสิ่งที่ไม่เหมาะสม

การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กเยาวชนจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างบ้านที่ประกอบด้วยบิดามารดาหรือผู้ปกครอง วัดซึ่งรวมถึงปัจเจกบุคคล องค์กรเอกชนต่างๆ และโรงเรียนหรือราชการ สอดประสานสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในเด็กเยาวชนอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ โดยอาศัยองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย

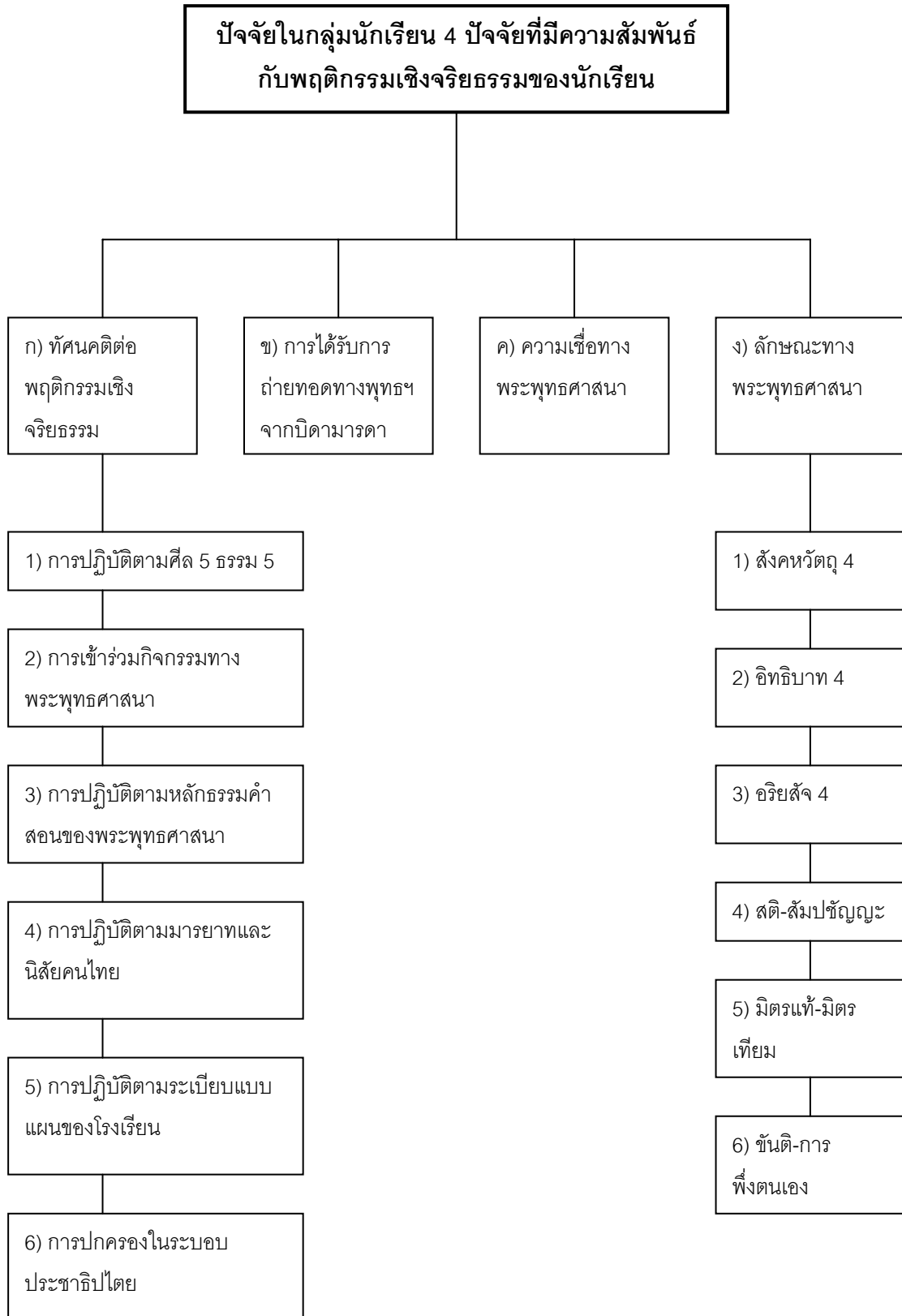
ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตอบคำถามในประเด็นปัญหาของการวิจัย ที่ต้องการทราบว่า มีปัจจัยอะไรที่ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดี และผู้วิจัยได้พบเห็นปัจจัยเชิงสาเหตุสำคัญหลายประการ ที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน อาทิ การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ทศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบ เป็นต้น ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาจนำปัจจัยดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการจัดสร้างรูปแบบการฝึกอบรมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

การได้ร่วมคิด-ร่วมทำ จากองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อการพัฒนาเด็กเยาวชนอย่างเป็นระบบ จะเป็นพลังคอยผลักดันและชะลอพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กเยาวชนที่กำลังถดถอยลงไม่ให้เสื่อมลงไปมากกว่านี้ ในทางตรงกันข้าม จะนำมาซึ่งความเจริญงอกงามไปพลุลย์ โดยทำให้เด็กเยาวชน กลับมาเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญกับคุณธรรมจริยธรรม

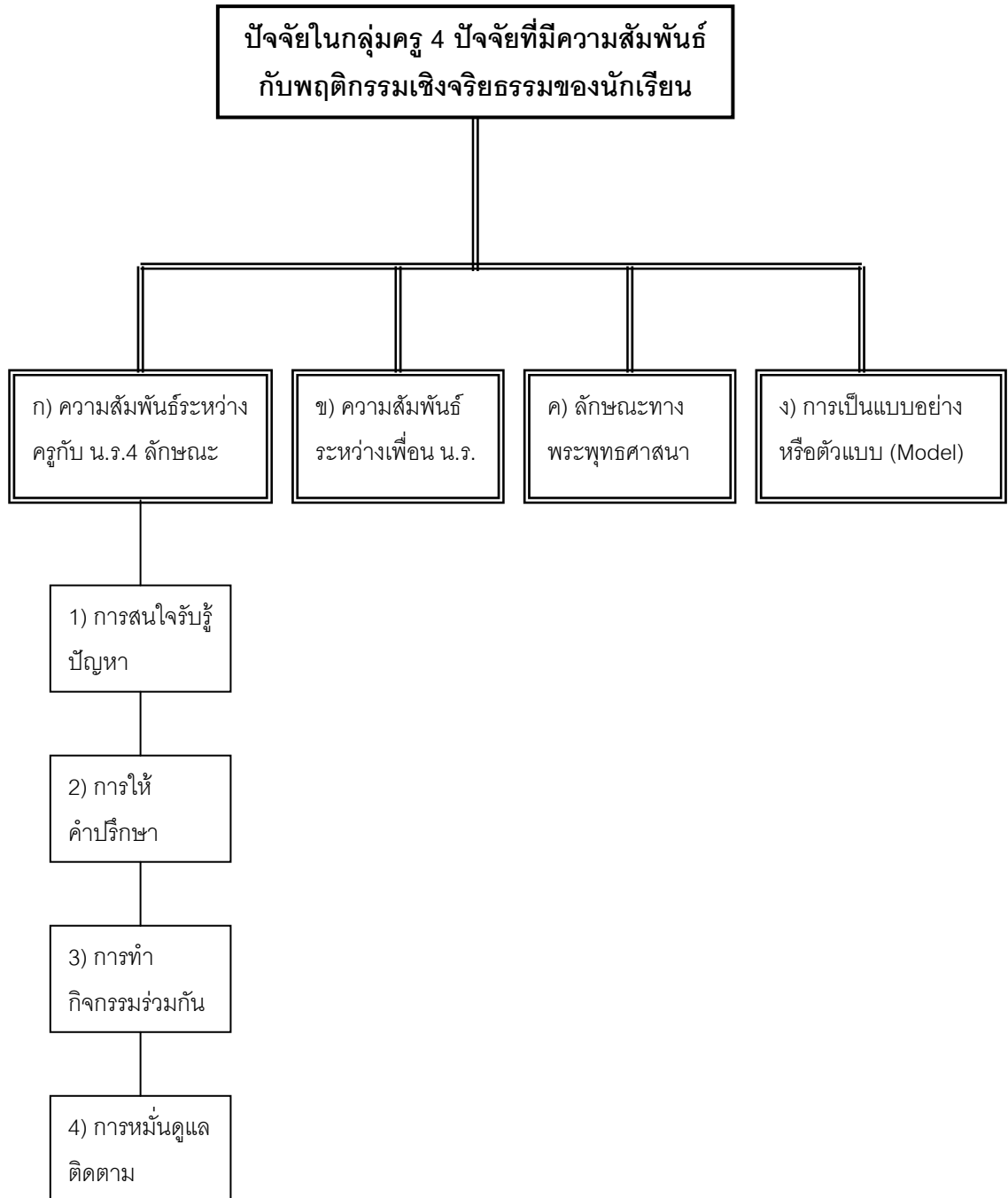
แผนภูมิที่ 4

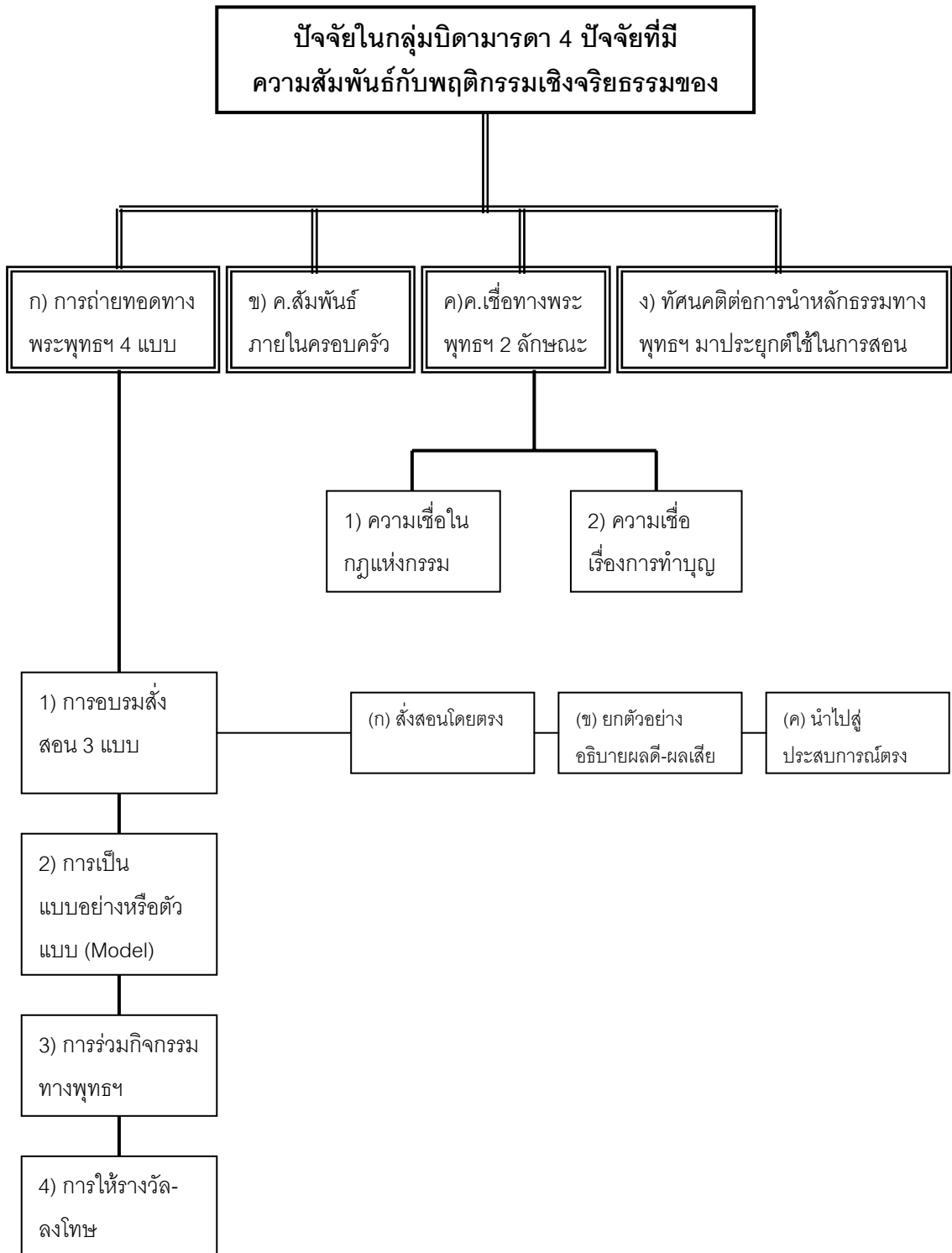
แผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 6

แผนภูมิที่ 7

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย** ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

----- **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. มหาจุฬาเตปิฎก, 2500. กรุงเทพ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533.

ข้อมูลทุติยภูมิ

หนังสือ

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด**. กรุงเทพ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2543.

คณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา. **ความเป็นมากลุ่ม**

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพ : กรุงเทพฯการพิมพ์, 2545.

คำหมาน คำไค. **ทางก้าวหน้าของครุมีออาชีพ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพ : สำนักพิมพ์สายธาร, 2543.

จีรพรรณ กาญจนะจิตรา. **สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเบื้องต้น**. กรุงเทพ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540.

----- **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. "การศึกษากับบทบาทของคณะสงฆ์", ใน **วิกฤตพุทธศาสนา**. จัดพิมพ์โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. กรุงเทพ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2542.

----- **จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด**. กรุงเทพ : สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์, 2544.

ทิตยา สุวรรณชฎ. **สังคมวิทยา**. กรุงเทพ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2527.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. **จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษาพฤติกรรมศาสตร์**. กรุงเทพ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524.

- **ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมการวิจัยและการพัฒนาบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- **พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2 จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา**. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- ดำรงค์ ทิพย์โยธา. **การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS for Windows**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- ธีรยุทธ บุญมี. **ชาตินิยมและหลังชาตินิยม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร, 2546.
- **ถอดรื้อปรัชญาและศิลปะแบบตะวันตกเป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สาย
ธาร, 2546.
- นิตา ชูโต. **การวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท แมทปอยท์ จำกัด, 2545.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ. **การวิเคราะห์ความแปรปรวน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531.
- บุญมี แทนแก้ว. **จริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2539.
- บุญลือ วันทายนนต์. **สังคมวิทยาศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, 2539.
- บุรชัย ศิริมหาสาคร. **การศึกษาที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : บริษัท
บูค พอยท์ จำกัด, 2546.
- เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติงค์ และคณะ. **คู่มือการวิจัยพฤติกรรมสุขภาพ : วิธีการศึกษาเชิง
คุณภาพ**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.
- ประเวศ วะสี. **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน,
2540.
- **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอ
ชาวบ้าน, 2544.
- ป๋วย อึ๊งภากรณ์. **ทัศนะว่าด้วยการศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2545.
- พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. **บริบทการขัดเกลาทางสังคม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2532.
- พรทิพย์ โรจนสุนันท์. **วัยรุ่นุ่นวายสติไสหรือแสบซ่า**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2546.

พระเทพโสมภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้**

พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
, 2545.

----- **พระพุทธศาสนาในประเทศไทยสมัยปัจจุบัน (Buddhism in Contemporary Thailand).** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **การศึกษาพัฒนาการหรือบูรณาการ.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิพุทธธรรม, 2543.

----- **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2543.

----- **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎกหมวดศึกษาศาสตร์.** กรุงเทพฯ : ธรรมสภา,
2543.

----- **บทเรียน 25 ปี คนไทยเรียนรู้หรือยัง.** กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2541.

----- **พุทธวิถีในการสอน.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2541.

----- **พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม,
2545.

พระไพศาล วิสาโล. **แนวโน้มของพุทธศาสนาไทยในศตวรรษที่ 21.** กรุงเทพฯ : บริษัท เคล็ดไทย
จำกัด, 2543.

พระมหาสังเวช ธรรมเนตฺติโก. **ความอัศจรรย์ในพระธรรมวินัย.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประดิพัทธ์,
2536.

พระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528.

----- **พุทธธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2529.

พระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การคณะสงฆ์กับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ.** พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542.

พอดเตอร์ แจ็ค เอ็ม. **โครงสร้างสังคมชาวนาไทย.** แปลโดย ดร.นฤจร อธิธิจิระจรัส. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.

มหาตมา คานธี. **โลกทั้งองที่น้องกัน.** แปลโดย กฤษณา-เรืองอุไร กุศลาลัย. พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพฯ : ดอกหญ้ากรู๊ป, 2545.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระอัมมปทัฏฐกถาแปลภาค 1.** พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราช
วิทยาลัย, 2541.

มนูญ มุกข์ประดิษฐ์. **แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริน**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด,
2542.

มาริโอ้ คาโตะ. “ผลกระทบของการอ่านหนังสือได้ต่อการประพฤติปฏิบัติทางศาสนาของผู้หญิงใน
หมู่บ้านภาคอีสานของประเทศไทย : ศึกษากรณีจำศีลของผู้หญิงในช่วงเข้าพรรษา”,
ใน **สื่อกับมานุษยวิทยา**. จัดพิมพ์โดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. กรุงเทพฯ : แพล
นพรีนติ้ง จำกัด, 2546.

ราชบัณฑิตยสถาน. **ภาษิต คำพังเพย สำนวนไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : สหมิตรพรีนติ้ง,
2545.

ลำดวน ศรีมณี. **จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก**. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก จำกัด, มปป.

ศรีศักร วัลลิโภดม. “ประสบการณ์ความเป็นมนุษย์ในงานสนามทางมานุษยวิทยา”, ใน **คนใน
ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย**. จัดพิมพ์โดย ศูนย์มานุษยวิทยา
สิรินธร. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, 2545.

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. **จิตวิทยาสังคมทฤษฎีและปฏิบัติการ**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2545.

ส.ศิริรักษ์. **ปรัชญาการศึกษาศาสตร์และศิลป์แห่งการปฏิรูปการเรียนรู้**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2545.

----- **มโนธรรมสำนึกสำหรับสังคมร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ : บริษัท สองศยาม จำกัด, 2544.

สายชล สัตยานุรักษ์. **สมเด็จพระยาตากษานูปภาพ การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย”
และ “จีน” ของชาวสยาม**. กรุงเทพฯ : บริษัท มติชน จำกัด, 2546.

สถาบันวิจัยและพัฒนา. **การเรียนรู้การทำวิจัยด้วยตนเอง**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539.

สมบุญ สุธงษา. **การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนากรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา**. กรุงเทพฯ
: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, 2530.

สิทธิโชค วรานุสันติกุล. **จิตวิทยาสังคม ทฤษฎีและการประยุกต์**. กรุงเทพฯ : บริษัท ซีเอ็ดดูเคชั่น
จำกัด, 2546.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมและวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์ไทย
วัฒนาพานิช จำกัด, 2543.

สุภางค์ จันทวานิช. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

----- **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

สุนทร ณ รัชสี. **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

สุมน อมรวิวัฒน์. **รายงานผลการดำเนินงานโครงการนำร่องระดับชาติ เรื่องการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนนำร่อง : รูปแบบที่คัดสรร**. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด, 2545.

ไสว มาลาทอง. **คู่มือการศึกษาจริยธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.

อคิน รพีพัฒน์. “การศึกษาและการวิเคราะห์ชุมชนในการวิจัยเชิงคุณภาพ”, ใน **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา**. จัดพิมพ์โดย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. พิมพ์ครั้งที่ 3. ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, 2544.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. **วิถีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน**. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

อานันท์ ปันยารชุน. “ความโปร่งใสและธรรมรัฐ”, ใน **วิสัยทัศน์ผู้นำ**. รวบรวมและเรียบเรียงโดย พิจารณ์ ธนาไพบูลย์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฐานมีเดีย เน็ตเวิร์ค, 2547.

อารง สุทธาศาสน์. **ปฏิบัติการวิจัยสังคมศาสตร์**. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527.

อวยชัย ชบา และคณะ. **พฤติกรรมมนุษย์ในองค์การ**. หน่วยที่ 8-15. พิมพ์ครั้งที่ 16. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2541.

อุทุมพร จามรมาน. **การวิจัยของครู (Action Research)**. มปท., 2537.

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์. ใน **มนุษยชาติอันเป็นที่รัก**. แปลและเรียบเรียงโดย วิจักขณา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2545.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. **ศักยภาพในไทวิถี**. จัดพิมพ์โดย สถาบันวิถีทรรศน์. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด, 2545.

เฮอริเบิร์ต เอ็ม. กรีนเบิร์ก. **รักเรียน เรียนด้วยรัก (TO EDUCATION WITH LOVE)**. แปลโดย เกียรติวรรณ อมาตยกุล. กรุงเทพฯ : บริษัท เคล็ดไทย จำกัด, 2545.

บทความในวารสารหนังสือพิมพ์

งามตา วนินทานนท์. “การวัดลักษณะทางพุทธศาสนาด้วยวิธีมาตราประเมินรวมค่า”, **วารสารพฤติกรรมศาสตร์**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (พฤศจิกายน 2538) : 66-67.

วัชรระ งามจิตระเจริญ. “นิพนพานในพุทธปรัชญาเถรวาทอ้ตดาหรืออน้ตดา”, **วารสารพุทธศาสนศึกษา**. ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2544) : 94.

ไทยรัฐ. (12 มีนาคม 2546) : 5, 16.

“ตั้งสมุทรวางใหญ่”, **สรรสาระ-Reader's Digest**. (กรกฎาคม 2546) : 62.

วิทยานิพนธ์

กนิษฐา ตัณฑพันธ์. “ลักษณะทางจิตสังคัมและลักษณะทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การให้การพยาบาลตามบทบาทเชิงวิชาชีพ”. **ปริญญานิพนธ์วิทยาศาสตร์ มหาบัณฑิต**. วิชาเอกการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2541.

เกตุมณี มากมี. “โอกาสในการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของเยาวชนในชนบท ภาคเหนือ”. **ปริญญการศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2540.

งามตา วนิทานนท์. “ลักษณะทางพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร”. **รายงานการวิจัยฉบับที่ 50**. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536.

จกาจ ช่วยโต และดวงเดือน พันธุมนาวิน. “ลักษณะทางจิตสังคัมที่เกี่ยวข้องกับการบวชในพุทธศาสนาของชายไทยในภาคใต้”. **รายงานการวิจัยฉบับที่ 43**. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ. “ความเชื่อและการปฏิบัติทางพุทธศาสนาของคนไทย : การปลูกฝังอบรมและคุณภาพชีวิต”. **รายงานการวิจัย**. คณะพัฒนาสังคัม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2540.

ผ่องศิริ เรียงตระกูล. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานของโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทศาสนา จังหวัดลำปาง”. **ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. แขนงวิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544.

พระวัชรินทร์ ปญญาวุโธ (ฉิมประเสริฐ). “การศึกษาวิเคราะห์หือทธิพลของมรณะสติต่อพฤติกรรมการทำงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีพยาบาลผู้ดูแลผู้ป่วยหนักในเขตกรุงเทพมหานคร”.

ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

เพ็ญแข ประจันปัจจุบันิก และอ้อมเดือน สดมณี. “การยึดหลักทางศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาว
ชนบทไทยและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง”. **รายงานการวิจัยฉบับที่ 34.**

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.
มารศรี จันทน์ศรี. “การศึกษาจริยธรรมของครูและนักเรียนประถมศึกษา”. **ปริญญาการศึกษา
มหาบัณฑิต.** วิชาเอกจิตวิทยาพัฒนาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2540.

วรรณะ บรรจง. “ลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดิน
ธรรมแผ่นดินทองในภาคใต้”. **ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต.** วิชาเอกการวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ ประสานมิตร, 2537.

วิบูลลักษณ์ สุขแป. “การเปรียบเทียบจริยธรรมระหว่างนักเรียนประจำและนักเรียนไป-กลับของ
โรงเรียนประชาวมงคล (โครงการห้วยของคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ) จังหวัด
กาญจนบุรี”. **ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต.** สาขาวิชาวัดผลการศึกษา คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2540.

วันชัย มีกลาง. “ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติ ความรู้ความเข้าใจ การปฏิบัติตาม และการได้รับการ
การถ่ายทอดทางศาสนาของนิสิตระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยใน
กรุงเทพมหานคร”. **ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต.** สาขาการวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
โรฒ ประสานมิตร, 2530.

สมนึก แกะหั่น. “พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคำชะอี สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด
มุกดาหาร”. **ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต.** สาขาวิชาประถมศึกษา คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2541.

สุชีรา บุญทัน. “ปัจจัยบางประการของครอบครัวที่สัมพันธ์ด้านจริยธรรมด้านความกตัญญูตเวที
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในจังหวัดขอนแก่น”. **ปริญญาการศึกษา
มหาบัณฑิต.** สาขาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
2541.

หรรษา เลหาเสีร์กุล. “การเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์กับลักษณะทางพุทธศาสนาและ
ทางพฤติกรรมศาสตร์ของนักเรียนวัยรุ่น”. **ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต.**

วิชาเอกการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2537.

อ้อมเดือน สดมณี. “ผลของการฝึกอบรมทางพุทธพฤติกรรมศาสตร์ต่อจิตลักษณะและประสิทธิผลของครู”. **ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536.

อำนาจ จันทร์มหา. “การศึกษาริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองของนักเรียนนักศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด”. **ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**. สาขาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.

เอกสารอื่นๆ

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. “แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559)”, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มปป. (อัดสำเนา).

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549”, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มปป. (อัดสำเนา).

งามตา วณิชานนท์. “เทคนิคการประมวลเอกสารเพื่อการวิจัย”, กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2540 (อัดสำเนา).

----- “เอกสารประกอบการสอนจิตวิทยาสังคม”, กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534 (อัดสำเนา).

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. “แนวทางใหม่ในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาครูผู้สอนจริยธรรม”, กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2544 (อัดสำเนา).

----- “การประเมินคุณภาพ 7 ด้านของรายงานการวิจัย : ข้อบกพร่องที่พบและการพัฒนางานวิจัยไทย”, มปป. (อัดสำเนา).

รุ่งทิภา รอดวิเศษ. “ชุดการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ : รายงานผลการสร้างและพัฒนาชุดการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต”, สระแก้ว : สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคลองหาด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว, 2544 (อัดสำเนา).

เรวัต สดมณี. “ปัจจัยทางจิตสังคมกับพฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรม ศึกษาเฉพาะกรณี
กำลังพลในสายงานปลัดบัญชี”, กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2544
(อัดสำเนา).

อมรา สุนทรธาดา. “ระเบียบวิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา”, กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและ
สังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542 (อัดสำเนา).

อ้อมเดือน สดมณี. “เอกสารประกอบการสอนวิชา สค.331 จิตวิทยาสังคม”, กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529 (อัดสำเนา).

เว็บไซต์

ดำรง สุวรรณกาญจน์. “การเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ”, เรียบเรียงและนำเสนอโดย
นิภา แยมวจี. (ออนไลน์) 25 มกราคม 2545. ที่มา

http://www.moe.go.th/main2/article/sp_article.htm (เข้าถึง 5 พฤษภาคม 2546)

พนม พงษ์ไพบูลย์. “ความรู้คู่คุณธรรม”, เรียบเรียงและนำเสนอโดย นิภา แยมวจี. (ออนไลน์)

4 พฤษภาคม 2543. ที่มา [http://www.moe.go.th/web-panom/article-](http://www.moe.go.th/web-panom/article-panom/book-panom04.htm)

[panom/book-panom04.htm](http://www.moe.go.th/web-panom/article-panom/book-panom04.htm) (เข้าถึง 5 พฤษภาคม 2546)

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ที่มา <http://www.nso.go.th/thai/stat/dw44/econ/07-1.2.xls> (เข้าถึง 27
มีนาคม 2546)

ภาษาอังกฤษ

Allport, G.W. “Attitudes”, *Handbook of Social Psychology*. ed. By C. Murchison.

Worcester : Clerk University Press, 1935.

Brief, Arthor P. *Attitude in and Around Organizations*. California : Sage Publications, Inc.

1998.

Embree, John F. “Thailand – A Loosely Structured Social System”, *Loosely Structured*

Social System : Thailand in Comparative Perspective. ed. By Hans-Dieter

Evers. Connecticut : New Haven, 1969.

Feldman, Robert S. *Understanding Psychology*. 4th ed. New York : McGraw-Hill Inc.,

1996.

Gay, Jane de. “Socialization”, (CD-ROM). *Encarta 99 Encyclopedia*. Microsoft :

1993-1998.

- Halonen, Jane S., & Santrock, John W. **Psychology : Context of Behavior**. New York : The McGraw-Hill Co., Inc., 1996.
- Hoffmann, M.I. "Development of Moral Thought : Feeling and Behavior", **American Psychologist**. (October 1979).
- Kohlberg, L. "Moral Stages and Moralization : The Cognitive Developmental Approach", **Moral Development and Behavior**. New York : Holt Rinehart and Winston, 1976.
- Kretch, D., Crutchfield, R.S., & Ballachey, E.L. **Individual in Society**. New York : McGraw-Hill Book Co., Inc., 1964.
- Leedy, P.D. **Practical Research Planning and Design**. 4th ed. New York : Macmillan Pub., Co., 1989.
- Levine, Robert A. "Culture, Personality and Socialization : An Evolutionary View", **Handbook of Socialization Theory and Research**. 3rd ed. ed. By David A. Golin. Chicago : Round McNally College Pub., Co., 1973.
- McGuire, W.J. "Attitudes and attitude change", **Handbook of Social Psychology**. eds. By Lindzey, G., & Aronson, E. vol. 2. Special field and applications. New York : Random House, 1985.
- McIver, John P., & Carmines, Edward G. **Unidimensional Scaling**. London : Sage Publications, 1981.
- Regoli, Robert M., & Hewitt, John D. **Delinquency in Society**. 3rd ed. New York : McGraw-Hill Co., Inc., 1997.
- Ritzer, George. **Sociological Theory**. 4th ed. New York : McGraw-Hill Co., Inc., 1996.
- Stark, Rodney. **Sociology**. 5th ed. Belmont : Wadsworth Pub., Co., 1994.
- Stryker, Sheldon., & Statham, Anne. "Symbolic Interaction and Role Theory", **The Handbook of Social Psychology**. vol 1. 3rd ed. eds. By Gardner Lindzey & Elliot Aronson. New York : Random House, 1985.
- Wallance, Harold R., & Masters, Ann L. **Personality Development for Work**. 7th ed. Ohio : South-Western Education Publishing, 1996.

Zanden, James W. Vander. **Sociology the Core.** 3rd ed. New York : McGraw-Hill Inc.,
1986.

ภาคผนวก ก

เครื่องมือวัด

เจริญพรนักเรียนทุกคน

นักเรียนได้รับเกียรติให้เป็นตัวแทนของนักเรียนต่างจังหวัด เพื่อร่วมในโครงการวิจัยเรื่อง “ลักษณะทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา” หลวงพ่อใคร่ขอความร่วมมือจากนักเรียน ให้ข้อความจริงเกี่ยวกับตัวนักเรียนเอง ขอให้อ่านคำถามซ้ำๆ ตอบด้วยความตั้งใจ ตอบให้ตรงกับความเป็นจริง คำตอบของนักเรียนแต่ละคนหลวงพ่อจะเก็บรักษาไว้เป็นความลับโดยจะไม่มีผู้ใดล่วงรู้อย่างเด็ดขาด และนำไปใช้เพื่อการวิจัยโดยรายงานเป็นข้อสรุปรวมของทั้งกลุ่ม หลวงพ่อขอรับรองว่า จะไม่ส่งผลกระทบต่อถึงนักเรียนทุกคน

ในการตอบแบบสอบถาม ขอให้นักเรียนอ่านข้อคำถามแต่ละข้อให้รอบคอบ คำตอบของนักเรียนแต่ละคนอาจแตกต่างกันไปตามความคิดเห็นและประสบการณ์ของแต่ละคน ดังนั้น คำตอบของแต่ละคนจึงไม่มีข้อใดถูกหรือผิด ขอให้นักเรียนตอบให้ครบทุกข้อ มิฉะนั้น ผลวิจัยที่ได้ จะไม่สามารถนำมาเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาวิจัยพระพุทธศาสนาได้เลย

ขอเจริญพร

พระวันชัย ธนวิไล (กัณณะกาญจนะ)

นิสิตโครงการปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทำเครื่องหมาย /

● ข้าพเจ้าเพศ : [ ] ชาย [ ] หญิง

(ยังมีต่อหน้าถัดไป)

การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

คำแนะนำในการตอบ

ต่อไปนี้เป็นคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ของนักเรียนในชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปตามความคิดเห็นและประสบการณ์ของแต่ละคนที่ได้พบมา ขอให้นักเรียนพิจารณาว่า ข้อความข้างล่างนี้เป็นจริงหรือไม่จริงอย่างน้อยเพียงใดจาก “จริงที่สุด, จริง, ค่อนข้างจริง หรือ ค่อนข้างไม่จริง, ไม่จริง, ไม่จริงเลย” แล้วเลือกคำตอบที่ตรงกับการปฏิบัติของนักเรียนให้มากที่สุด โดยทำเครื่องหมาย ลงในช่อง [ ] เพียงคำตอบเดียวในแต่ละประโยค กรุณาตอบให้ครบทั้ง 15 ข้อ

1. เพื่อนคนหนึ่งเคยตีเตียนฉัน เมื่อเขาเผลอ ฉันจึงแกล้งหยิบของของเขาบ้าง (--)
[ ] [ ] [ ] : [ ] [ ] [ ]
จริงที่สุด   จริง   ค่อนข้างจริง   :   ค่อนข้างไม่จริง   ไม่จริง   ไม่จริงเลย
2. ทังๆ ที่รู้ว่าหนังสือการ์ตูนไปเป็นสิ่งไม่ดี แต่ฉันยังอดแอบอ่านบ้างไม่ได้เป็นบางครั้ง (--)
3. ฉันขัดเพื่อนไม่ได้ที่ชักชวนให้ฉันลองสูบบุหรี่ (--)
4. การสวดมนต์ไหว้พระหน้าเสาธงทำให้ฉันมีโอกาสระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย (+)
5. ฉันไม่จำเป็นต้องแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เพราะเกิดมาก็เป็นชาวพุทธแล้ว (--)
6. ฉันไม่เคยลืมตำรวจจราจรที่ช่วยอำนวยความสะดวกเวลาฉันข้ามถนน (+)
7. เมื่อฉันมีโอกาสไปเที่ยวต่างจังหวัด ฉันมักจะหาของเล็กๆ น้อยๆ มาฝากพ่อ-แม่เสมอ (+)
8. แม่ค้าขายของแพงมาก ฉันจึงไม่จำเป็นต้องคืนเงินที่แม่ค้าทอนเกินมา (--)
9. ฉันมักเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนทุกครั้ง แม้จะมีงานรออยู่ที่บ้านก็ตาม (+)
10. ฉันทำงานที่ครูมอบหมายให้อย่างเต็มความสามารถเพื่อชื่อเสียงของโรงเรียน (+)
11. ฉันกับเพื่อนเต็มใจอย่างมากที่ได้ช่วยกันเก็บเศษขยะ เพื่อพัฒนาโรงเรียนของเราให้น่าอยู่ (+)
12. ฉันทำตามคำแนะนำจากหัวหน้ากลุ่มอย่างเคร่งครัด เพื่อความสำเร็จของงาน (+)
13. ในบางครั้งฉันอาสาจัดบอร์ดในวันสำคัญ (+)
14. ฉันข้ามถนนตรงทางม้าลายหรือสะพานลอยทุกครั้ง แม้ว่าถนนจะว่างก็ตาม (+)
15. เมื่อทำงานกลุ่ม ฉันรับฟังความเห็นของเพื่อนๆ ทุกครั้งก่อนจะตัดสินใจ (+)

กระบวนการเรียน

คำแนะนำในการตอบ

ข้อความต่อไปนี้ เป็นประสบการณ์ที่โรงเรียนและครูจัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนแต่ละคนเกิดการเรียนรู้ **ในช่วงเวลา 3 เดือนที่ผ่านมา** ซึ่งนักเรียนอาจมีการปฏิบัติมาก-น้อยแตกต่างกันไป ขอให้นักเรียนอ่านข้อความทีละประโยคและตอบตามความเป็นจริง โดยเลือกตอบตามการปฏิบัติว่า “มากที่สุด, มาก, ค่อนข้างมาก, ค่อนข้างน้อย, น้อย, หรือ น้อยที่สุด” แล้วขีดเครื่องหมาย / ลงในช่อง [ ] **เพียงแห่งเดียวในแต่ละประโยค กรุณาตอบทั้ง 17 ข้อ**

- ฉันได้รับการส่งเสริมให้คิดแก้ปัญหาด้วยตนเองก่อน เช่น การอนุรักษ์ การประหยัด แล้วจึงนำมาปรึกษากับกลุ่มเพื่อน (+)
[ ] [ ] [ ] : [ ] [ ] [ ]
มากที่สุด   มาก   ค่อนข้างมาก   :   ค่อนข้างน้อย   น้อย   น้อยที่สุด
- ฉันได้รับการสนับสนุนให้ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนและชุมชน เพื่อใช้ประกอบการทำรายงาน (+)
- ฉันได้มีโอกาสเลือกเข้าทำกิจกรรมตามความถนัดและสนใจ (+)
- ฉันมีโอกาสแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากที่ครูจัดให้ (+)
- ครูเล่าเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาสังคม เช่น การลักขโมย การหนีเรียน การรังแกกัน เพื่อให้ฉันช่วยกันแก้ปัญหา (+)
- ครูส่งเสริมให้ฉันฝึกคิดแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการหลายอย่าง เช่น ระดมสมอง และอภิปรายด้วยเหตุผล เป็นต้น (+)
- ครูให้การสนับสนุนกิจกรรมของฉันที่จัดเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม (+)
- ฉันได้ทดลองและค้นพบการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติในวงจรชีวิตสัตว์ หรือพืช ด้วยตนเอง เช่น การเลี้ยงปลา การเพาะเมล็ดพืช (+)
- ฉันได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติกิจกรรมบางอย่างหลายครั้ง เช่น ทำอาหาร ทดลองทางวิทยาศาสตร์ หรือฝึกกีฬา จนสามารถพบวิธีการที่ได้ผลดี (+)
- ครูนำปัญหาสังคมปัจจุบัน เช่น ปัญหายาเสพติด สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ มาให้ฉันวิเคราะห์สาเหตุร่วมกัน (+)
- ฉันได้รับการสนับสนุนให้ค้นคว้า หาข้อมูลจากบ้าน ชุมชน ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (+)

12. ฉันได้รับการฝึกให้รู้จักคิดถึงผลดีผลเสีย (+)
13. ครูไม่สนใจว่าฉันรู้สึกเบื่อหน่ายกับบทเรียนของคุณ (--)
14. ฉันประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหา โดยการเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มเพื่อน (+)
15. ครูสนับสนุนให้ฉันค้นหาความรู้ใหม่ๆ อย่างสม่ำเสมอ (+)
16. ฉันได้รับการฝึกให้คาดการณ์ถึงผลรับจากกิจกรรมที่ฉันทำด้วยการวิเคราะห์ร่วมกัน (+)
17. กิจกรรมที่ครูจัด ทำให้ฉันเรียนสนุก (+)

ประสบการณ์ในครอบครัว

คำแนะนำในการตอบ

คำถามชุดนี้เกี่ยวกับการปฏิบัติของพ่อหรือแม่ หรือผู้ปกครอง ต่อนักเรียนเอง ให้นักเรียนตอบคำถามแต่ละประโยค **โดยนึกถึงผู้เลี้ยงดูที่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด** (จะเป็นพ่อหรือแม่ หรือคนอื่นที่แทนพ่อแม่ก็ได้) แล้วพิจารณาว่า ข้อความข้างล่างนี้เป็นจริงหรือไม่จริงมากน้อยเพียงใด แล้วเลือกคำตอบที่ตรงกับนักเรียนมากที่สุด โดยทำเครื่องหมาย / ลงในช่อง [ ] **เพียงคำตอบเดียวในแต่ละประโยค กรุณาตอบให้ครบทั้ง 17 ข้อ**

1. แม่ชักชวนให้ฉันชมรายการปฏิบัติธรรมทางโทรทัศน์ ซึ่งมีเด็กๆ เข้าร่วมฝึกสมาธิด้วย (+)
 [ ]   [ ]   [ ]   :   [ ]   [ ]   [ ]
 จริงที่สุด   จริง   ค่อนข้างจริง   :   ค่อนข้างไม่จริง   ไม่จริง   ไม่จริงเลย
2. แม่เปิดเทปธรรมะให้ฉันฟังบ่อยครั้ง (+)
3. แม่ให้ฉันช่วยเลือกซื้อและเตรียมสิ่งของสำหรับใส่บาตรด้วยตนเอง (+)
4. เมื่อนำฉันรักษาศีลห้าข้ออย่างเคร่งครัดในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา (+)
5. แม่ชวนให้ฉันลองฝึกนั่งภาวนาและสังเกตลมหายใจเข้าออก (+)
6. เมื่อนำฉันสวดมนต์ไหว้พระก่อนเข้านอนทุกคืน (+)
7. แม่ชี้แจงให้ฉันคลายความโกรธและให้อภัยเพื่อนที่เกเร (+)
8. แม่ชี้แจงให้ฉันเข้าใจถึงบาป (ผลของการทำความชั่ว) จากการทำผิดศีลข้อห้ามต่างๆ (+)
9. ครอบครัวของฉันไม่เคยพูดคุยกัน ถึงเรื่องการทำสมาธิภาวนา (--)
10. แม่คิดว่าฉันเด็กเกินกว่าจะเข้าใจเรื่องสมาธิภาวนา (--)

11. แม่บอกให้ฉันเข้าใจถึงความหมายที่แท้จริงของบทสวดมนต์ (+)
12. แม่พยายามหาหลักฐานจากการบรรยายธรรมของพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงบางรูปมาอธิบาย
เพื่อให้ฉันเห็นความสำคัญของการสวดมนต์ทำสมาธิ (+)
13. แม่บอกฉันว่า การหัดทำสมาธิจะทำให้ฉันเรียนหนังสือเก่ง (+)
14. แม่แนะนำให้ฉันสังเกตสีหน้าสบายใจ และปลื้มปิติของบุคคลหลังจากการทำบุญให้ทาน (+)
15. แม่ชมเชยฉันทุกครั้งที่ฉันแสดงความเอื้อเฟื้อ แบ่งปันสิ่งของให้พี่น้องหรือเด็กอื่นๆ (+)
16. แม่ขอขบยกตัวอย่างบุคคลที่ปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด แล้วประสบความสำเร็จในชีวิตให้ฉันฟัง
(+)
17. แม่แสดงความพอใจทุกครั้งที่ฉันฝึกนั่งสมาธิ (+)

ความคิดเห็นของฉัน

คำถามชุดนี้เกี่ยวกับความคิดเห็นและทัศนคติของนักเรียน นักเรียนอาจจะเห็นไม่ตรงกันทุกคน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และการเรียนรู้ของแต่ละคน ขอให้นักเรียนอ่านแล้วพิจารณาว่า ข้อความข้างล่างนี้เป็นจริงหรือไม่จริงมากน้อยเพียงใดจาก “จริงที่สุด, จริง, ค่อนข้างจริง, ค่อนข้างไม่จริง, ไม่จริง, หรือ ไม่จริงเลย” โดยขีดเครื่องหมาย / ลงในช่อง [ ] **เพียงคำตอบเดียวในแต่ละประโยค กรุณาตอบให้ครบทั้ง 12 ข้อ**

1. ฉันไม่เห็นด้วยที่เพื่อนชาย-หญิงบางคนเดินจูงมือกัน แม้ว่าจะนอกเวลาเรียนก็ตาม (+)
[ ]   [ ]   [ ]   :   [ ]   [ ]   [ ]
จริงที่สุด   จริง   ค่อนข้างจริง   :   ค่อนข้างไม่จริง   ไม่จริง   ไม่จริงเลย
2. ฉันพร้อมที่จะปิดบังพ่อ-แม่ ถ้าการทำเช่นนั้นทำให้ฉันไม่ถูกตำหนิ (--)
3. ฉันรู้สึกไม่ค่อยพอใจนักที่ได้เห็นเพื่อนบางคนทดลองสูบบุหรี่กัน (+)
4. ฉันพยายามมาโรงเรียนให้ทัน เพื่อจะได้สวดมนต์ไหว้พระหน้าเสาธง เพราะการสวดมนต์เป็นการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย (+)
5. ฉันไม่พอใจเพื่อนบางคนพยายามหลีกเลี่ยงไม่เข้าร่วมกิจกรรมในวันแม่ (+)
6. ฉันพร้อมที่จะอดออมค่าขนมวันละเล็กน้อย เพื่อซื้อของขวัญให้พ่อ-แม่ในเทศกาลพิเศษ (+)
7. ฉันไม่พอใจที่เพื่อนของฉันไม่ยอมคืนเงินแม่ค้าที่ถอนเกินมา (+)

8. ฉันกับเพื่อนยินดีจะทำงานที่ครูมอบหมายให้อย่างเต็มความสามารถ เพื่อการนำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียน (+)
9. ฉันพร้อมที่จะอาสารวบรวมเพื่อนๆ มาช่วยกันจัดบอร์ดในวันสำคัญทางศาสนา (+)
10. ฉันยินดีที่จะทำตามคำแนะนำของหัวหน้ากลุ่มอย่างเคร่งครัด เพื่อความสำเร็จของงาน (+)
11. ฉันพร้อมที่จะเข้าร่วมโครงการปฏิบัติตามกฎจรรยาบรรณโดยข้ามถนนตรงทางม้าลาย (+)
12. ฉันพร้อมที่จะไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งโดยไม่เห็นแก่ผู้มีสิทธิจ้างเมื่อฉันอายุครบที่จะใช้สิทธิ์ได้ (+)

ความเชื่อของคนไทย

คำแนะนำในการตอบ

คำถามชุดนี้เกี่ยวกับความเชื่อของคนไทย ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ขอให้นักเรียนอ่านข้อความแต่ละประโยคที่ให้มา แล้วพิจารณาว่า ข้อความนั้นเป็นจริงหรือไม่ สำหรับนักเรียนมากน้อยเพียงใด ถ้า “จริง” ขอให้นักเรียนพิจารณาว่า จริงในปริมาณใดจาก “จริงที่สุด, จริง, หรือค่อนข้างจริง” ถ้า “ไม่จริง” ก็ขอให้นักเรียนพิจารณาว่า “ไม่จริงในปริมาณใดจาก “ค่อนข้างไม่จริง, ไม่จริง, หรือไม่จริงเลย” โดยขีดเครื่องหมาย / ลงในช่อง [ ] **เพียงแห่งเดียวในแต่ละประโยค** **กรุณาตอบทั้ง 8 ข้อ**

1. ฉันเชื่อว่าการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจะทำให้ฉันมีความสุขอย่างแท้จริง (+)
 [ ]   [ ]   [ ]   :   [ ]   [ ]   [ ]
 จริงที่สุด   จริง   ค่อนข้างจริง   :   ค่อนข้างไม่จริง   ไม่จริง   ไม่จริงเลย
2. พระสงฆ์บางรูปได้ช่วยให้ฉันใกล้ชิดและศรัทธาในศาสนามากยิ่งขึ้น (+)
3. ฉันเชื่อว่ามนุษย์เราเมื่อตายแล้วก็จบสิ้นเพียงแค่นั้น (--)
4. ฉันเชื่อว่าบุญกุศลเป็นสิ่งเดียวที่ฉันสามารถนำติดตัวไปได้ทุกภพทุกชาติ (+)
5. ฉันเชื่อว่านรกสวรรค์และภพภูมิต่างๆ เป็นเรื่องมงาย (--)
6. พระพุทธเจ้ามีความสำคัญต่อชีวิตของฉัน (+)
7. ฉันเป็นคนดีได้โดยไม่จำเป็นต้องสนใจคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า (--)
8. ฉันซาบซึ้งในความเมตตาของพระพุทธเจ้าต่อมวลมนุษย์ (+)

ภาคผนวก ข

ค่าอำนาจจำแนกรายข้อและค่าความเชื่อมั่น

ตาราง 13 แสดงค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ข้อที่	Item-total Correlation
1	.2897
2	.4794
3	.3287
4	.6270
5	.4674
6	.4644
7	.3976
8	.6665
9	.2776
10	.3543
11	.5845
12	.6411
13	.6632
14	.5437
15	.6689

ความเชื่อมั่น (Reliability) แบบสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) = .8583

ตาราง 14 แสดงค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบวัดการรับรู้บทบาทการเรียนรู้การสอนของครู

ข้อที่	Item-total Correlation
1	.7757
2	.6060
3	.4546
4	.5274
5	.6380
6	.5855
7	.6097
8	.4767
9	.5155
10	.6359
11	.5645
12	.4436
13	.4627
14	.4680
15	.6224
16	.7895
17	.5114

ความเชื่อมั่น (Reliability) แบบสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) = .9049

ตาราง 15 แสดงค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบวัดการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา
จากบิดามารดา

ข้อที่	Item-total Correlation
1	.6157
2	.6688
3	.3308
4	.5965
5	.6645
6	.6317
7	.4761
8	.5286
9	.5620
10	.3100
11	.5968
12	.6772
13	.6223
14	.5590
15	.5904
16	.6240
17	.4290

ความเชื่อมั่น (Reliability) แบบสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) = .9003

ตาราง 16 แสดงค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ข้อที่	Item-total Correlation
1	.4535
2	.3787
3	.7278
4	.6098
5	.5234
6	.4790
7	.6228
8	.5259
9	.5361
10	.3773
11	.5554
12	.5613

ความเชื่อมั่น (Reliability) แบบสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) = .8541

ตาราง 17 แสดงค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบวัดความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ข้อที่	Item-total Correlation
1	.6049
2	.2642
3	.1441
4	.3091
5	.3258
6	.4889
7	.4058
8	.4633

ความเชื่อมั่น (Reliability) แบบสัมประสิทธิ์แอลฟา (α Coefficient) = .6665

ภาคผนวก ค

การทำสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)¹

การศึกษาค้นคว้าและทัศนะของคนจากการจัดกลุ่มสนทนา เป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้พลวัตของกลุ่ม (Group Dynamic) เป็นสิ่งกระตุ้นให้คนแสดงความคิดเห็นและทัศนะของตนออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจ คำถามในวงสนทนากลุ่มจะเป็นคำถามที่ถามถึงความรู้สึก การตัดสินใจ การให้เหตุผล แรงจูงใจ หรือสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนความประทับใจในขณะที่สนทนากัน ความคิดเห็นของคนๆ หนึ่งในกลุ่ม อาจจะไปกระตุ้นให้คนอื่นๆ **อยากพูดอยากแสดงความคิดเห็น**ของตนออกมาบ้าง ดังที่ มอร์แกน (Morgan. 1988 อ้างอิงมาจาก นภาพร หะวานนท์. มปป. : 71) กล่าวว่า การสนทนากลุ่มใช้หลักของการกระทำระหว่างกันในกลุ่ม (Group Interaction) เป็นเครื่องมือในการให้ได้มาซึ่งข้อมูลและคำตอบ ซึ่งไม่อาจหาได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์หากไม่ใช้พลวัตที่เกิดขึ้นในกลุ่มเป็นตัวกระตุ้น

องค์ประกอบของการจัดสนทนากลุ่ม (วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ และโยธิน แสงวงดี. 2531 : 6-8)

1. สิ่งแรกที่ต้องทำในเรื่องของการสนทนากลุ่ม คือการกำหนดเรื่องที่จะทำการศึกษากำหนดข้อเรื่องนี้อาจจะเกิดมาจากสภาพปัญหาต่างๆ ในสังคมขณะนั้น หรือเรื่องที่ถูกวิจัยสนใจ ตลอดจนแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ นั่นเอง
2. กำหนดประเด็นหรือตัวแปร หรือตัวบ่งชี้ที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษาเพื่อมาสร้างเป็นแนวทางในการดำเนินการสนทนา ซึ่งการกำหนดประเด็นหรือตัวแปรนั้น ก็ทำได้โดยจำแนกแยกแยะมาจากวัตถุประสงค์ของการศึกษานั้นเอง วัตถุประสงค์ต้องการทราบอะไรก็กำหนดประเด็นหรือสมมติฐานและตัวแปรออกมาสร้างเป็นแนวคำถามย่อยๆ

---

¹ อังโน เกตุมณี มากมี, "โอกาสในการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของเยาวชนในชนบทภาคเหนือ", **ปริญญาการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต**, (พัฒนศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536), หน้า 274-284.

3. แนวคำถามหรือกรอบคำถาม คือแนวทางในการสนทนากลุ่มซึ่งได้จากการนำคำถามที่ร่างไว้มาเรียบเรียงเป็นข้อย่อจัดลำดับ หรือผูกเป็นเรื่องราวเพื่อนำการสนทนาให้เป็นขั้นตอนและจัดตามลำดับความคิดเป็นหมวดหรือหัวข้อใหญ่ เช่น หมวดคำถามเกี่ยวกับเรื่องในอดีต และหมวดคำถามเกี่ยวกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เป็นต้น

4. แบบคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนา เป็นแนวทางในการคัดเลือกสมาชิกเพื่อเข้าร่วมในสนทนากลุ่มสนทนา ที่ถือว่าเป็นบุคคลที่สามารถให้คำตอบในการศึกษาครั้งนี้ได้ตรงวัตถุประสงค์ของการศึกษามากที่สุด แบบคัดเลือกนี้อาจจะทำเป็นแบบสอบถามย่อยๆ หรือเป็นตารางคัดเลือกก็ได้ ขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์ที่ผู้วิจัยจะกำหนด แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มนี้เมื่อใช้เสร็จในแต่ละครั้งควรเก็บไว้ด้วย เพราะบางครั้งอาจจะมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์อีกต่อไป

5. บุคลากรในการจัดสนทนากลุ่ม ในการจัดสนทนากลุ่มแต่ละครั้งควรประกอบด้วยบุคคลต่อไปนี้คือ

ก. พิธีกร (Moderator) เป็นผู้ถามคำถามและเป็นผู้นำ ตลอดจนกำกับการสนทนาของกลุ่มให้เป็นไปตามแนวทางของหัวข้อการศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลชัดเจน ละเอียดยิ่งที่สุดในเวลาที่กำหนด พิธีกรจะต้องเป็นผู้รู้จักปัญหา รู้จักทฤษฎี และรู้จักวิธีการควบคุมประเด็นควบคุมการสนทนาแบบกลุ่มเป็นอย่างดี พิธีกรจะต้องชักจูงให้สมาชิกกลุ่มอธิบายความรู้สึกในประเด็นที่ซักถามนั้นออกมาให้ได้ว่ามีความคิดเห็นหรือมีทัศนคติอย่างไร พิธีกรต้องมีความเข้าใจในปัญหา วัตถุประสงค์และแนวทฤษฎี ตลอดจนประเด็นหรือสมมติฐานของงานศึกษานั้นๆ ในระหว่างที่หนึ่งสนทนากัน พิธีกรจะต้องคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับไปด้วยตลอดเวลา โดยพยายามหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลนั้นกับข้อมูลอื่นๆ ที่ได้รับในคำตอบมาก่อน เพราะคำถามที่ตั้งไว้นั้นเป็นเพียงคำถามกรอบเฉยๆ การถามคำถามจริงๆ วิธีการถามและการใช้คำพูด ตลอดจนการแตกคำถามออกไปอีกเพื่อให้ผู้ร่วมสนทนาเข้าใจและตอบได้ตรงประเด็นแต่ละประเด็นจริงๆ นั้น เป็นบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของพิธีกร

ข. ผู้จดบันทึกคำสนทนา (Note-taker) เป็นผู้ที่คอยจดบันทึกคำสนทนา จะทำหน้าที่จดทุกคำพูดที่จะจดทันที ตลอดจนการจดอากัปกริยาท่าทางของสมาชิกผู้เข้าร่วมกลุ่มด้วย เพราะการไม่พูดและการนั่งเฉยๆ อาจไม่ใช่การไม่แสดงความคิดเห็น เพราะแววตา ท่าทางก็อาจจะแสดงถึงความคิดเห็นหรือคำตอบได้ การพยักหน้า การส่ายหน้าและสีหน้า ก็เป็นการแสดงออกถึงคำตอบได้ ผู้จดบันทึกคำสนทนาต้องจดบันทึกสิ่งเหล่านี้ด้วย ข้อบันทึกของผู้จดบันทึกนี้จะสามารถให้อ่านเป็นข้อสรุปของการสนทนากลุ่มในแต่ละครั้งได้แล้ว ก็สามารถนำไปประกอบการ

ถอดเทปข้อมูลด้วย เพื่อที่จะทำให้ทราบว่าเสียงที่ตอบคำถามนั้นเป็นเสียงตอบของใครบ้าง หรือโต้แย้งกันอย่างไร ผู้จัดบันทึกคำสนทนานั้นนอกจากจะช่วยจัดบันทึกแล้วยังมีหน้าที่อีกอย่าง คือคอยสะกด เตือน หรือบอกพิธีกร ในกรณีที่พิธีกรลืมถาม หรือข้ามคำถาม และสิ่งสำคัญอีกประเด็นหนึ่ง คือผู้จัดบันทึกคำสนทนา เมื่อเริ่มการสนทนาจะต้องเขียนผังการนั่งสนทนากลุ่มให้พิธีกรด้วย เพราะจะช่วยให้พิธีกรทราบว่าในกลุ่มมีใครบ้าง ชื่ออะไรนั่งอยู่ตรงไหนของพิธีกร อย่างน้อยจะได้เรียกชื่อผู้เข้าร่วมกลุ่มได้ถูก และอีกหนึ่งแผ่นก็เขียนให้ตนเองจะได้ทราบว่าใครนั่งตรงไหน จะช่วยให้จัดบันทึกง่ายขึ้น

ค. เจ้าหน้าที่บริการทั่วไป (Provider) และผู้คอยกันผู้ที่จะเข้ามาร่วมวงในกลุ่ม โดยไม่ได้รับเชิญ เป็นบุคคลที่คอยเอื้ออำนวย และให้ความสะดวกแก่ผู้ที่อยู่ในกลุ่มสนทนา มีหน้าคอยบริการน้ำดื่ม ขนม บันทึกเทป เปลี่ยนเทป ตลอดจนการคอยกันไม่ให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องของในวงสนทนากลุ่มเข้าไปเสนอความคิดในกลุ่ม หรือเข้าไปรบกวนสมาธิของสมาชิกกลุ่ม

6. อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล ในการจัดสนทนากลุ่ม อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล คือ เทปบันทึกเสียง เพราะในวงสนทนานั้น ตลอดการดำเนินสนทนากลุ่มจะมีการถกประเด็น ปัญหาการโต้แย้ง เป็นกระแสความคิดสวนกันมาหลายเสียงหลายความเห็น ดังนั้น จึงต้องบันทึกเสียงเอาไว้เพราะคำตอบที่เป็นกระแสโต้แย้งหรือการถกประเด็นกันด้วยเหตุผลและการแสดงความสอดคล้องเห็นด้วย สิ่งนี้แหละเป็นหัวใจสำคัญของการสนทนากลุ่ม เทปบันทึกเสียงจะเป็นอุปกรณ์บันทึกข้อมูลที่ดีที่สุดที่สามารถเก็บเหตุผลรายละเอียดและข้อคำตอบได้ละเอียดที่สุด คำตอบที่เกิดจากการถกและแลกเปลี่ยนประเด็นปัญหากันมากๆ มีการแสดงความคิดและแลกเปลี่ยนความเห็นกันมากๆ เหล่านี้จะเป็นรายละเอียดที่จำเป็นที่สุดในการวิเคราะห์ข้อมูลนั่นเอง และการตีความต้องพิจารณาละเอียดลงไปถึงเหตุผลที่ถูกโต้แย้งหรือเสนอความเห็นที่สอดคล้องด้วย สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลกระทำได้ดีที่สุด ละเอียดที่สุด ในการจัดการสนทนากลุ่มควรจะใช้เทปบันทึกเสียง 2 เครื่อง บันทึกข้อมูลเหลือมัลล้ากันประมาณ 5 นาที เพื่อที่จะได้บันทึกข้อมูลส่วนที่เสียไปในระหว่างการเปลี่ยนเทป และเป็นประโยชน์ในการป้องกันการที่ข้อมูลบันทึกไม่ติดในเทปเครื่องใดเครื่องหนึ่ง นอกจากนี้ การมีตลับเทปบันทึกข้อมูล 2 ชุดนี้ก็เพื่อกันหาย และใช้แบ่งกันฟังได้ในกรณีมีผู้ร่วมวิจัยหลายคน

นอกจากเทปบันทึกข้อมูลแล้ว ก็จะต้องมีสมุดจดบันทึกข้อมูลด้วยสำหรับผู้จัดบันทึกคำสนทนา

ดินสอ	ปากกา	ยางลบ	ฯลฯ
-------	-------	-------	-----

อุปกรณ์เสริมการสนทนากลุ่ม เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยให้วงการสนทนากลุ่มดำเนินไปด้วยบรรยากาศราบรื่นและดูเป็นธรรมชาติไม่เคร่งเครียด สร้างบรรยากาศให้เป็น “การนั่งจับเข่าคุยกัน” อุปกรณ์ที่จะช่วยเสริมการสนทนากลุ่มให้ดูเป็นธรรมชาติก็ได้แก่ น้ำดื่ม ขนม บุหรี่ ของขบเคี้ยว เล็กๆ น้อยๆ หรืออาจจะรวมถึงรูปภาพ อุปกรณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจเรื่อง หรือ ประเด็นที่เราสนใจจะถามมากยิ่งขึ้น

8. สถานที่ที่จะจัดสนทนากลุ่ม ควรมีการกำหนดให้แน่นอน หากศึกษาในท้องถิ่นหรือหมู่บ้านไหนก็จัดกลุ่มที่นั่นเพื่อให้สะดวกแก่สมาชิกกลุ่มมากที่สุด และเป็นสถานที่ที่ผู้เข้าร่วมกลุ่ม ทุกคนรู้จักดี บรรยากาศเงียบ อากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม่มีเสียงรบกวน แดดไม่ร้อน และไม่มืด คอยมากัด ดังนี้ เป็นต้น

9. ของกำนัลหรือของที่ระลึก มอบไว้ก่อนจากกัน ให้ไว้แก่สมาชิกกลุ่มที่ได้สละเวลา อันมีค่ายิ่งของเขามาร่วมวงสนทนากับเรา มิใช่เป็นค่าจ้าง แต่มอบให้รำลึกถึงกันว่า เราเคยมานั่ง ถกประเด็นปัญหาด้วยกันเมื่อโอกาสหนึ่ง

10. ระยะเวลาของการดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม พิธีกรควรจะใช้เวลาในการสนทนา ไม่เกิน 2 ชั่วโมง กับ 15 นาที นับแต่คำถามแรก เช่น เริ่มเวลาเช้า 9.00 น. ควรจะจบสิ้นในเวลา 11.30 น. เป็นต้น รวมระยะเวลาตั้งแต่ต้อนรับสมาชิกกลุ่มจนจบการสนทนากลุ่มประมาณ 2 ชั่วโมง กับ 30 นาที พอดี เพราะถ้าช้าหรือนานกว่านี้ สมาชิกกลุ่มจะเหนื่อยล้า คำตอบที่ได้ ตอนท้ายๆ จะเป็นคำตอบที่สັกแต่ว่าตอบๆ หรือตอบโดยไม่ค่อยได้ตั้งใจคิดก่อน เพื่อให้เสร็จสิ้นการสนทนา และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะน้อยลง

การกำหนดตัวผู้เข้าร่วมสนทนา

นภาพรรณ์ ะวานนท์ (มปป. : 72-75) ได้เขียนไว้ดังนี้

การวางแผนการจัดกลุ่มสนทนาควรเริ่มจากการตั้งคำถามว่า ผู้ที่เราต้องการจะเชิญ มาร่วมสนทนาคือใคร โดยทั่วไปแล้วผู้วิจัยจะต้องกำหนดกฎเกณฑ์ในการเลือกผู้ร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มไว้ล่วงหน้า กฎเกณฑ์ดังกล่าวจะขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เช่น หากผู้วิจัยต้องการ จะศึกษาความคิดและทัศนคติของคนที่เกี่ยวกับการเรียนต่อในระดับมัธยม ผู้วิจัยอาจกำหนดให้ผู้ที่จะ มาเข้าร่วมกลุ่มสนทนามีทั้งพ่อแม่ที่มีลูกเรียนต่อในระดับมัธยมและพ่อแม่ที่ไม่มีลูกเรียนต่อใน ระดับมัธยม เด็กที่กำลังเรียนต่อในระดับมัธยมและเด็กที่ไม่ได้เรียนต่อในระดับมัธยม

หลักการสำคัญประการหนึ่งในการจัดคนเข้ากลุ่มสนทนาก็คือ ภายในกลุ่มแต่ละกลุ่มผู้ร่วมสนทนาควรมี**ภูมิหลังและคุณลักษณะบางประการคล้ายคลึงกัน** โดยทั่วไปมักจะกำหนดให้ผู้ร่วมสนทนาที่มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมคล้ายคลึงกัน เช่น ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ รวมทั้งลักษณะที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่จะศึกษาโดยตรง เช่น ในกรณีของการศึกษาเรื่องการเรียนรู้ต่อในระดับมัธยม ผู้วิจัยไม่ควรจัดให้ผู้ที่มีได้ส่งลูกเรียนระดับมัธยมกับผู้ส่งลูกเรียนระดับมัธยมไว้ในกลุ่มเดียวกัน หรือนำพ่อแม่ของเด็กมารวมกลุ่มกับเด็ก เพราะการมีผู้ร่วมสนทนาที่มีภูมิหลังหรือประสบการณ์ที่แตกต่างกันมากๆ อาจมีผลทำให้การสนทนาเป็นไปอย่างไม่ราบรื่น ผู้ร่วมสนทนาอาจมีความเกรงใจซึ่งกันและกัน ไม่ไว้วางใจกัน การจัดกลุ่มสนทนาให้ผู้ร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มมีภูมิหลังและประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน แต่ให้แต่ละกลุ่มมีผู้ร่วมสนทนาที่มีลักษณะแตกต่างกันไปตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ทำให้ผู้วิจัยสามารถศึกษาถึงความคิดและทัศนคติของคนในแต่ละกลุ่มได้อย่างลึกซึ้ง และนำข้อมูลที่ได้จากแต่ละกลุ่มมาเปรียบเทียบเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับ **ความคล้ายคลึง-ความแตกต่าง** ตลอดจนความขัดแย้งที่อยู่ระหว่างกลุ่มต่างๆ

อย่างไรก็ตามสิ่งที่ควรจะต้องเน้นในที่นี้ก็คือ การที่เราจัดให้ผู้ร่วมสนทนาที่มีภูมิหลังและลักษณะบางประการที่คล้ายคลึงกันไว้ในกลุ่มเดียวกันไม่ได้หมายความว่า เราต้องการให้กลุ่มมีทัศนคติหรือความคิดในแบบเดียวกัน ผู้ร่วมสนทนาอาจมีความคิดและทัศนคติที่ขัดแย้งกันได้ แต่ภูมิหลังและประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกันจะมีส่วนทำให้ผู้ร่วมสนทนา**รู้สึกสบายใจ**และแสดงความคิดเห็นสนับสนุน หรือโต้แย้งซึ่งกันและกันอย่างเปิดเผยมากกว่า ในกรณีที่ผู้ร่วมสนทนาที่มีภูมิหลังที่แตกต่างกันมาก เช่น ผู้ที่ไม่ได้ส่งลูกเรียนในระดับมัธยมอาจรู้สึกต่ำต้อยหรือเสียหน้าเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ส่งลูกเรียนระดับมัธยม และอาจทำให้ไม่อยากแสดงความคิดเห็นหรือทัศนคติที่แท้จริงของตนออกมา

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งในการวางแผนจัดกลุ่มสนทนา คือ การกำหนดจำนวนกลุ่มสนทนา การพิจารณาถึงเรื่องนี้ จำเป็นจะต้องนำเรื่องของ**เวลาและงบประมาณ**เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนกลุ่มในที่นี้จะยึดหลักการ**ให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุด**ในการกำหนดจำนวนกลุ่มเป็นสำคัญ โดยจะกล่าวถึงหลักการกำหนดจำนวนกลุ่มที่น้อยที่สุดที่ผู้วิจัยจะสามารถได้รับคำตอบที่พอเพียงต่อคำถามที่ต้องการจะศึกษาวิจัย

สิ่งที่เป็นตัวกำหนดจำนวนกลุ่มที่สำคัญคือ**ลักษณะของปัญหาในการวิจัย** หากผู้วิจัยเห็นว่า ประเด็นปัญหาที่ต้องการจะศึกษานั้นจะมีคำตอบที่แตกต่างกันไปในหมู่ประชากรที่มีภูมิหลังและประสบการณ์ต่างกัน ผู้วิจัยก็ควรที่จะจัดให้มีกลุ่มสนทนาให้ครบจำนวนตามความแปรผันที่

คาดว่าจะเกิดขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ยิ่งประชากรที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษามีภูมิหลังและประสบการณ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เราต้องการจะศึกษาแตกต่างกันมากเท่าไร จำนวนกลุ่มสนทนาก็ยิ่งจำเป็นต้องมีมากขึ้นเท่านั้น ยกตัวอย่างกรณีการศึกษาเรื่องการเรียนต่อระดับมัธยม ผู้วิจัยอาจวางแผนแยกผู้ร่วมสนทนาที่มีฐานะทางเศรษฐกิจหรือขนาดที่ดินที่ถือครองอยู่ เพื่อจะดูว่าผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันจะมีความคิดและทัศนะเกี่ยวกับการส่งลูกไปเรียนต่อ

เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

อีกประเด็นหนึ่งที่จำเป็นต้องกล่าวถึงก็คือ การร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่ม หลักการสำคัญที่เป็นพื้นฐานในการกำหนดขนาดของกลุ่มสนทนาก็คือ ขนาดของกลุ่มควรพอเหมาะที่จะก่อให้เกิดการสนทนาในเรื่องเดียวกันได้ทั่วถึงกัน ขนาดของกลุ่มที่ใหญ่เกินไปอาจมีผลทำให้ผู้ร่วมสนทนาแยกการสนทนาออกเป็นกลุ่มย่อยๆ เพื่อพูดคุยถึงเรื่องที่ตนกำลังสนทนาอยู่ได้ง่าย ซึ่งเมื่อสถานการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นบางครั้งก็เป็นการยากต่อการบันทึกเทป และเป็นการยากที่ผู้ดำเนินการสนทนาจะควบคุมสถานการณ์ให้ผู้ร่วมสนทนาหันกลับมาพูดคุยเรื่องเดียวกัน ส่วนกลุ่มที่มีขนาดเล็กเกินไปอาจทำให้การสนทนาไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เช่น อาจไม่ได้ความคิดหรือทัศนะที่หลากหลาย และการสนทนาอาจไม่ก่อให้เกิดพลวัตให้กลุ่มเท่าที่ควร โดยทั่วไปขนาดของกลุ่มที่มีผู้ร่วมสนทนาประมาณ 6-9 คน จัดเป็นขนาดที่ง่ายต่อการที่ผู้ดำเนินการสนทนาจะควบคุมสถานการณ์

สิ่งที่ควรจะต้องคำนึงก็คือ ในการวางแผนกำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมสนทนา ผู้วิจัยควรกำหนดจำนวนเผื่อไว้ด้วย เช่น ไม่ควรกำหนดว่าจะเชิญผู้เข้าร่วมสนทนาเพียง 6 คน แม้ว่าผู้วิจัยจะต้องการจำนวนผู้เข้าร่วมสนทนา 6 คน เพราะเป็นไปได้ว่า ผู้ที่รับคำเชิญไว้แล้วอาจติดธุระหรือเปลี่ยนใจไม่มา ดังนั้น จึงควรเชิญผู้ร่วมสนทนาเผื่อไว้ เช่น อาจเชิญมา 7-8 คน เพราะหากมีผู้หนึ่งผู้ใดไม่มา กลุ่มสนทนายังคงมีขนาดที่เหมาะสมที่จะจัดการสนทนาได้

ประเด็นสุดท้ายในเรื่องการวางแผนกำหนดผู้เข้าร่วมสนทนาก็คือ จะเลือกผู้ร่วมสนทนาที่มีลักษณะตรงตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ได้อย่างไร ปัญหาที่มักมีการกล่าวถึงก็คือ ทำอย่างไรจึงจะเลือกผู้ร่วมสนทนาโดยปราศจากความลำเอียง (Sample Bias) ประเด็นที่จำเป็นต้องกล่าวถึงให้ชัดเจนในที่นี้ก็คือ หลักของการเลือกผู้ที่จะมาเข้าร่วมกลุ่มสนทนานั้นแตกต่างจากหลักทั่วไปของงานวิจัยเชิงปริมาณที่เน้นการเลือกประชากรตัวอย่าง (Sample) ให้เป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมด การเลือกผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนามีลักษณะเช่นเดียวกับการเลือกผู้ไขข่าว (Key Informants) ของงานวิจัยเชิงคุณภาพวิธีอื่นๆ คือ ยึดหลักของการให้ได้มาซึ่งผู้ที่เราเชื่อว่าจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่เรากำลังต้องการได้

เมื่อสมาชิกกลุ่มมาพร้อมกันแล้วก็เริ่มดำเนินการสนทนา โดยผู้ดำเนินการสนทนาในที่นี้คือพิธีกร แนะนำตนเองและทีมงานอันประกอบด้วย ตัวพิธีกร ผู้จัดบันทึก และผู้บริการทั่วไป บางครั้งถ้ามีผู้สังเกตการณ์ (Observer) ก็แนะนำให้สมาชิกกลุ่มสนทนารู้จักด้วย (โดยปกติไม่ควรให้มีผู้สังเกตการณ์ เพราะการมีคนนอกกลุ่มอาจมีผลต่อการแสดงออกและสมาชิกของคนในกลุ่ม) แล้วอธิบายถึงจุดมุ่งหมายในการมาทำการสนทนา วัตถุประสงค์ของการศึกษา และบอกให้ทราบว่าจะมีการบันทึกเทปคำสนทนาตลอดการยกประเด็นปัญหา นอกจากนี้ ก็จะมีผู้คอยจัดบันทึกคำสนทนาด้วย แล้วจึงเริ่มเกริ่นนำด้วยคำถามอุ่นเครื่องสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง สร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นในการสนทนา หลังจากพิจารณาว่ากลุ่มเริ่มคุ้นเคยกับเราดีแล้ว ก็เริ่มคำถามในแนวการสนทนาที่จัดเตรียมมาไว้ แล้วชักใช้ไล่เรียงคำถาม โดยการทิ้งช่วงในการถกประเด็นและโต้แย้งกันให้พอสมควร พยายามสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในกลุ่มผู้เข้าร่วมวงสนทนาด้วยตนเอง ควบคุมเกมสกีไม่ให้หยุดนิ่ง อย่าชักคนใดคนหนึ่งจนเกินไป คำถามที่ถามไม่ใช่ถามใครคนเดียว แต่เป็นการสร้างประเด็นปัญหาถามทั้งกลุ่มให้กลุ่มถกประเด็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ถ้าไม่จำเป็นอย่าชักรายตัว เว้นแต่ว่าจะต้องการคำตอบต่อเนื่องให้ไล่ชักรายละเอียดเชิงเหตุผลออกมาให้ได้

ในการนั่งสนทนากัน ไม่ว่าจะจัดกันกี่ครั้งก็กลุ่มก็มักจะพบกับคนที่พูดมากที่สุดและคนที่พูดน้อยที่สุดหรือไม่ค่อยพูดเอาเสียเลย ดังนั้น พิธีกรจะต้องคอยควบคุมเกมสกีให้ได้ พยายามอย่าให้เกิดการข่มทางความคิด หรือชักนำผู้อื่นให้เห็นคล้อยตามกับผู้ที่พูดเก่ง (Dominate) และพยายามสร้างบรรยากาศให้คนที่ไม่ค่อยพูดให้แสดงความคิดเห็นออกมาให้ได้

พิธีกรควรที่จะต้องเป็นผู้ที่คุยเก่ง เป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ในการพูดคุย มีการเว้นจังหวะการถามที่ดี ถามซ้ำๆ ละเอียด และต้องมีการพูดแทรกตลกอย่างเหมาะสมด้วย เพื่อที่จะช่วยให้บรรยากาศในการสนทนากลุ่มสนุกไม่เหนื่อยล้า

เมื่อการสนทนาสิ้นสุดลง ผู้นำการสนทนาควรกล่าวขอบคุณผู้มาร่วมสนทนาและแจกของขวัญที่เตรียมไว้แก่ผู้ร่วมสนทนา เมื่อผู้ร่วมสนทนาครบหมดแล้ว ผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องทุกคนควรได้ประชุมเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับผลของการจัดกลุ่มสนทนาที่เพิ่งเสร็จสิ้นลงไปว่า มีคำถามใดที่ควรได้รับการปรับปรุง คำถามใดที่ผู้ร่วมสนทนาไม่เข้าใจ รวมทั้งควรได้มีการพูดถึงบรรยากาศในการสนทนาด้วยว่า ผู้ร่วมสนทนา มีความสบายใจหรือรู้สึกสนุกสนานกับการสนทนาหรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการสนทนาในกลุ่มต่อไป

4.

การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลแบบการจัดสนทนากลุ่ม ข้อมูลของการสนทนาจะถูกบันทึกไว้ในเทปบันทึกเสียง และในแบบฉบับบันทึกคำสนทนาของผู้จัดบันทึกคำสนทนา ข้อมูลที่อยู่ในเทปควรจะถูกถอดออกมาเป็นบทสนทนา (Transcription) โดยละเอียดทุกคำพูดทุกบททุกตอน เหตุผลที่ถอดละเอียดทุกคำพูดก็คือว่า จุดประสงค์สำคัญของคำตอบในการวิเคราะห์อยู่ที่บทของการเสวนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของสมาชิกภายในกลุ่ม การถอดละเอียดทุกคำพูดจะช่วยให้อ่านแล้วได้เข้าใจและสามารถมองภาพของการสนทนากลุ่มนั้นๆ ได้ว่ามีบรรยากาศเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมในการถกประเด็นปัญหาของสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างไร มีการโต้แย้งกันดีหรือไม่ และการเลือกใช้คำ ลักษณะการเรียงลำดับตัวอย่างหรือเหตุผล ความตะกุกตะกักของคำพูด และสำนวนวาจา จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และเข้าใจข้อมูลประเด็นคำตอบ หรือแม้แต่นำเสนอข้อโต้แย้งของคำตอบนั้นๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ การถอดเทปข้อมูลถ้าถอดละเอียดทุกคำพูด ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดและกว้างขวาง คำตอบที่ถอดออกมาเป็นบทสนทนากลุ่มนั้น นอกจากจะใช้วิเคราะห์ในเรื่องที่น่าสนใจศึกษานั้นแล้ว ยังสามารถหยิบยกมาวิเคราะห์เรื่องอื่นๆ ได้หลายเรื่อง เพราะในวงสนทนาในแต่ละครั้งไม่ใช่ถกกันเพียงประเด็นเดียว แต่จะมีประเด็นอื่นๆ ติดพันออกมาด้วย ดังนั้น จึงอาจจะสามารถนำมาวิเคราะห์เป็นผลงานวิจัยเรื่องอื่น ประเด็นอื่นได้อีกด้วย

อนึ่ง การถอดเทปแต่เพียงบางส่วนก็ทำได้ เช่น ถอดเพียง 80% 50% 30% หรือเพียงแค่ทำสรุปย่อ ทั้งนี้ ก็แล้วแต่วัตถุประสงค์ของการศึกษาตลอดจนงบประมาณและเวลาที่มี

การวิเคราะห์ข้อมูล

นภาพรณี หะวานนท์ ได้สรุปไว้ดังนี้ (มปป. : 5 9 - 6 0)

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มสนทนา หน่วยของการวิเคราะห์ คือ กลุ่มสนทนาแต่ละกลุ่มไม่ใช่ปัจเจกบุคคล ผู้วิจัยควรเริ่มการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการอ่านบทสนทนาบางกลุ่มหรือในกรณีที่มีจำนวนกลุ่มไม่มาก อาจอ่านบทสนทนาทั้งหมดไปรอบหนึ่งก่อน เพื่อให้ได้ภาพรวมเกี่ยวกับเรื่องที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษา จากนั้น จึงกำหนดเค้าโครงการวิเคราะห์อย่างละเอียดว่าจะมีหัวข้อใดบ้าง โดยทั่วไปแล้วเค้าโครงการวิเคราะห์นี้ควรเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยมีอยู่ตั้งแต่เริ่มเขียนแนวทางการสนทนา ดังนั้น ผู้วิจัยจะใช้หัวข้อในแนวทางการสนทนาเป็นหลักในการวิเคราะห์ก็ได้ ปัญหาสำคัญที่ผู้วิจัยจะพบเมื่อเริ่มอ่านบทสนทนาก็คือ ความยาวและเนื้อหาอันมากมายของบท

สนทนา ยิ่งกลุ่มสนทนามีมากเท่าไรปัญหานี้ก็จะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ดังนั้น ผู้วิจัยจะต้องพยายามจัดหมวดหมู่ของเนื้อหาในบทสนทนา ในการจัดหมวดหมู่ดังกล่าวผู้วิจัยควรสร้างรหัสของแต่ละหัวข้อขึ้นมา และเขียนรหัสลงในแต่ละช่วงของบทสนทนา ทั้งนี้ เพื่อความสะดวกในการที่จะวิเคราะห์หัวข้อแต่ละหัวข้อ

แต่เดิมการวิเคราะห์ข้อมูลจากบทสนทนา ใช้วิธีการเขียนรายละเอียดของแต่ละหัวข้อในแต่ละกลุ่มลงในแผ่นการ์ดและให้รหัสแผ่นการ์ดแต่ละใบไว้ จากนั้น จึงนำการ์ดต่างๆ ที่เขียนไว้ซึ่งมีจำนวนมากมานี้มาจัดหมวดหมู่เพื่อให้สะดวกแก่การวิเคราะห์ วิธีการนี้ใช้เวลานานและทำความยุ่งยากให้แก่ผู้วิจัยพอสมควร ในปัจจุบันได้มีการนำคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วยในการวิเคราะห์โปรแกรมสำเร็จรูปที่กำลังเริ่มเป็นที่นิยมและให้ความสะดวกในการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีลักษณะเป็นข้อความบรรยาย (Ethnograph Data) คือโปรแกรมที่มีชื่อว่า "The Ethnograph" โปรแกรมนี้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถลงรหัสเนื้อหาต่างๆ ได้อย่างสะดวกและสามารถจะจัดหมวดหมู่แยกวิเคราะห์หัวข้อต่างๆ ได้โดยไม่ต้องยุ่งยากเหมือนการจัดทำด้วยมือ

เมื่อผู้วิจัยสามารถจัดหมวดหมู่หัวข้อต่างๆ ของบทสนทนาได้แล้ว ผู้วิจัยก็สามารถเริ่มการวิเคราะห์ไปตามหัวข้อที่ได้วางเค้าโครงไว้ในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยอาจเริ่มด้วยการพิจารณาความคล้ายคลึงและความแตกต่างกันของทัศนะและความคิดเห็นต่างๆ ที่ปรากฏในคำสนทนาแต่ละกลุ่ม รวมทั้งพยายามหาคำอธิบายว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้ผู้ร่วมสนทนาแต่ละกลุ่มมีทัศนะและความคิดเห็นคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกัน ลักษณะต่างๆ ไปที่ผู้วิจัยมักจะพบในเนื้อหาของบทสนทนานี้คือ ภายในกลุ่มสนทนาแต่ละกลุ่มผู้ร่วมสนทนาอาจมีความคิดเห็นบางอย่างคล้ายคลึงกันและมีความคิดเห็นบางอย่างขัดแย้งกัน ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยควรพยายามเสนอความคิดเห็นและทัศนะทั้งที่เหมือนกันและขัดกัน โดยพิจารณาว่า หัวข้อใดที่ผู้ร่วมสนทนามีทัศนะที่แตกต่างกันหรือขัดแย้งกัน และสิ่งนี้เกิดขึ้นในกลุ่มอื่นๆ ด้วยหรือไม่ (ตัวอย่างการศึกษาที่ใช้วิธีการจัดกลุ่มสนทนาได้จาก นภาพรณีย์ หะวานนท์ และแอนโทนี ประมวลรัตน์. 2526 ; Knodel, Havanon and Puamualratana, 1984 ; Knodel, Pramualratana and Havanon, "Focus Group Research on Fertility Decline in Thailand : Methodology and Findings," in Micro – Approaches to Demographic Research. edited by John C. Caldwell et. al. p. 41-55. Great Britain : Kegan Paul International, 1988)

ภาคผนวก ง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่ม

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มนักเรียน แสดงให้เห็นถึงทัศนคติและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนใน 6 ลักษณะ คือ ก) การปฏิบัติตามศีล 5 ธรรม 5 ข) การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ค) การช่วยเหลือกิจการงานของครอบครัว ง) การสวดมนต์ไหว้พระ จ) การทำสมาธิ และ ฉ) การแสดงความกตัญญูตเวทิตา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ก. การปฏิบัติตามศีล 5 ธรรม 5

ศีล 5 ช่วยให้คนทำความดี... ทำให้เป็นคนดีของสังคม ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน ทำให้สังคมอยู่อย่างสงบ... ต้องทำบ่อยๆ ให้ติดเป็นนิสัย... อย่างยาเสพติด ถ้าใครติดแล้วจะเป็นคนไม่ดีเป็นที่รังเกียจของสังคมค่ะ

พิธีกร : แล้วถ้าเป็นเรื่องหลักธรรมทางศาสนาละ ครูสอนอะไรหนูบ้างค่ะ

A : ก็สอนเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ การมีระเบียบวินัย หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า อะไรอย่างนี้ค่ะ

พิธีกร : เป็นยังไงถึงจะเรียกว่ามีระเบียบวินัยค่ะ

A : ก็คือเราทำตามกฎระเบียบประเพณีของชาวพุทธ เช่น การปฏิบัติตามศีล 5 ค่ะ

พิธีกร : ปฏิบัติอย่างไร

B : ถ้าออกไปจากโรงเรียน เราก็สามารถนำไปปฏิบัติที่บ้านได้

พิธีกร : ได้ปฏิบัติตามศีล 5 บ้างไหม

B : ก็ทำได้บ้างไม่ได้บ้าง

พิธีกร : คิดว่าศีล 5 สำคัญไหม

B : สำคัญ นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ถ้าเราเห็นสัตว์เล็กเราก็ไม่ทำอันตรายเขา

พิธีกร : ข้อไหนทำยากที่สุด / ข้อที่ทำง่ายละ

B : ข้อ 1 ส่วนมากเห็นมดก็จะเหยียบค่ะ / ข้อ 5 ทำง่ายสุด

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : ได้เรียนรู้ประวัติพระพุทธเจ้า นำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน น้อง A เราวมกิจกรรมทางพุทธศาสนาได้อะไรบ้างคะ

A : วาดภาพ ทำให้เราเบิกบานมีจินตนาการหลายๆ อย่าง มีความรู้ เอาหลักธรรมไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน บางข้อก็ปฏิบัติไม่ได้ พุคเท็จะโรย่างนี้ แต่เรารู้ว่าไม่ดี แต่ก็พยายามอยู่นะคะ

พิธีกร : หลักธรรมอะไรบ้างที่น้อง B นำไปใช้

B : คำสอนของพระพุทธเจ้า ก็นำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน คือการรักษาศีล

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

ความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของนักเรียน

พิธีกร : ก่อนเรียนที่นี้กับหลังจากเรียนที่นี้ไปแล้ว น้องเขาได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอะไรบ้างหรือเปล่าคะ

A : ก็เป็นคนมีสัมมาคารวะ รู้จักนอบน้อม เป็นระเบียบขึ้น

(สัมภาษณ์เจาะลึก : มารดา)

มีเด็กเก็บของได้จะเอาไปคืนหน้าเสาธง มีบ่อยมาก ไม่เอาเป็นของตัวเอง แล้วประกาศของใครให้มารับ แล้วตบมือให้ เขาก็ยิ้มปลื้มใจ... เด็กที่มีน้ำใจนะค่ะ เราหอบอะไรมาพะรุงพะรังเขาจะช่วยถือ... เด็กต่างจังหวัดส่วนใหญ่จะหัวอ่อนสอนง่ายใช้ง่าย บางทีง่ายกว่าเด็กบ้านอีก เด็กบ้านรู้จักหลบเลี้ยงบ้าง บางคนนะค่ะ บางทีไม่ซื้อ เด็กวัดจะนำสงสาร

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

พิธีกร : ในสายตาอาจารย์มองว่าเด็กของเราเป็นอย่างไรบ้าง

:ด้านการพูดจา การแสดงออกทางร่างกาย จิตใจ พัฒนาดีขึ้น

:เด็กมีจิตใจอ่อนโยน แล้วก็รักพวกพ้อง ช่วยเหลือกันดูแลกันดี รับผิดชอบงาน ครูก็ไม่ต้องบอกให้ช่วยกัน

:ก็ไม่ทั้งหมด มีบ้างแต่เป็นส่วนน้อย หมายความว่า 10 คน มีสัก 2 คนที่ไม่ค่อยเชื่อฟัง

:เขาภูมิใจที่ได้เสียสละ อย่างเงินเขาไม่มีให้ แต่เลือดเขามีให้ เป็นสิ่งที่เขาจะให้ได้

:เขาจะรู้ว่าขอที่อื่นไม่ค่อยได้ หรือโรงเรียนใกล้เคียงก็ไม่ค่อยได้ แต่ที่โรงเรียนของเราจะให้
เลย

(สนทนากลุ่ม : ครู)

ศีลข้อ

1

ห้ามฆ่าสัตว์

ข้อที่ว่าฆ่าสัตว์ เพราะบางครั้งเราก็เผลอไปตบยุงเวลามันกัดเรา เขามาทำเราก่อน เราก็ตบ ก็เป็น
การฆ่าสัตว์นะค่ะ... เมื่อก่อนยิงนกบ่อย เดี่ยวนี้ไม่ค่อยทำแล้ว ไม่มีพวกไปและได้รู้เกี่ยวกับศีล 5
ด้วยที่ห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์ก็เลยไม่ทำ... อย่างฆ่าสัตว์ก็มีบ้าง เช่น ฆ่ามด ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ทำ... ก็ไม่
ค่อยฆ่าครับ ส่วนใหญ่ก็จะเป็นพวกคู่อริคือยุง ยิงนกตกปลาก็ทำครับ ส่วนใหญ่จะตกมากิน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

- A : ข้อ 1 เวลาุงกัดมันเจ็บคันก็อยากฆ่ามัน แต่ก็รู้ว่าผิดศีล แต่ก็ทำ
- B : ในบางกรณีเราก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ฆ่าสัตว์อย่างนี้เราจะกินเนื้อสัตว์ เราก็ต้องฆ่าใช้ใหม่
ค่ะ ถ้าเราไม่ฆ่าเราก็ไม่ได้กิน
- C : ห้ามฆ่าสัตว์เราก็นำไปใช้ได้ในชีวิต อย่างเช่นบางคนนี้ฆ่าสัตว์ รังแกสัตว์ เราก็มเข้าไปบอก
ว่าอย่ารังแกสัตว์ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
- D : ทำได้เกือบครบยกเว้นข้อ 1 เพราะต้องตบยุง มด แมลงบ้าง แต่ก็รู้ว่าผิดศีลนิดๆ

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

ความคิดเห็นของมารดาและผู้ปกครองในเรื่องความมีจิตใจเมตตากรุณาของนักเรียน

ตอนเย็นกลับบ้านสิ่งแรกก็คือ เก็บกระเป๋าข้าวของ ดูแลกระต่าย ตอนนี้อยู่เลี้ยงกระต่าย มีอยู่วันหนึ่ง
กระต่ายตัวนั้นหายใจไม่ออกตายคามือ พี่สงสารลูกมาก วันนั้นร้องไห้ทั้งวันเลย คุยให้เพื่อนๆ ฟัง
แล้วก็ร้องไห้ พี่ก็ถือว่าลูกมีความผูกพันนะ อ่อนโยน เราได้ตรงนี้อย่างหนึ่งกับลูกแล้วนะ จะไม่
สามารถไปทำเรื่องโหดร้ายกับคนอื่นได้เลย กรอ गयाทำเอง สิ่งแรกที่ทำตอนเช้าเมื่อตื่นขึ้นมา คือดูแล
กระต่ายก่อน ตอนนี้อยู่เหลืออยู่ 9 ตัว 3 กรง ก็จะแบ่งกันกับน้อง น้องทำกรงนี้นะ พี่ทำ 2 กรง จะแบ่ง
กัน... มีเหลือ แต่ถ้าวันไหนเขาแบ่งเด็กๆ เขาก็จะไม่เหลือ เขาจะบอกว่าเขาช่วยเหลือใครบ้าง ถ้าวัน
ไหนไม่ได้ให้ก็จะใส่ออมสินแยกของแต่ละคน เวลาเต็มแล้วเขาจะให้แม่เอาไปฝากออมสินให้เขา บาง
ทีเขาก็ช่วยแม่ อย่างสิ่งไหนไม่สมควรเอาเขาก็จะไม่เอา ส่วนเงินเก็บของเขาก็อยู่หมดไม่เคยนำไปใช้

อะไร ถ้าจะซื้อของจะขอแม่ ถ้าอยากได้จะถามแม่ ถ้าไม่ได้ก็ต้องรอแม่ก่อน เขาจะไม่โวยวาย...
อย่างเขาเห็นเด็กหรือคนแก่ข้ามถนนเขาก็ช่วยจับพาข้าม หรือบนรถเขาเห็นแม่ลูกอ่อนหรือคนแก่ก็จะ
ลูกให้นั่ง

(สัมภาษณ์เจาะลึก : มารดา)

พิธีกร : แล้วเรื่องพฤติกรรมต่างๆ การพูดจา ความมีน้ำใจ ความรับผิดชอบ คุณตาคุณยายมองว่า
เป็นคนอย่างไร

คุณยาย: ดูว่าเขาเป็นเด็กดีนะ เขาเคยพูดว่าโตขึ้นเขาอยากมีงานมีเงินเยอะๆ จะได้เลี้ยงตากับยาย

พิธีกร : ความมีน้ำใจละ ไม่เฉพาะกับคนในครอบครัว เขาเป็นอย่างไรบ้าง

คุณยาย: เขาไม่เคยแสดงออก แต่กับเรื่องสัตว์เลี้ยงเขาจะรัก

คุณตา : เวลาเพื่อนมาขอความช่วยเหลือเขาก็จะช่วย

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ผู้ปกครอง)

สี่ข้อ 2 ไม่ลักทรัพย์

เคยครับ ตอน ม.2 เคยขโมยของในเซเว่นไม่โดนจับด้วย ขโมยโดยการแอบเอาใส่ไว้ในเสื้อ ทำกับ
น้องสาว 2 คน เคยทำครั้งเดียวและไม่เคยบอกเรื่องนี้กับใครเลย เพิ่งบอกพี่เป็นคนแรก เสียวลัว
เขาจับได้

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

A : ก็ข้อ 2 ละคะต้องรู้จักพอ พอใจในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ไม่อยากได้ของคนอื่น สมมติเพื่อนเขา
มีของอะไรที่มันใหม่ๆ แปลกๆ อะไรอย่างนี้ ก็คือเราอยากมีบ้าง แต่เราก็ต้องหาวิธีที่จะเอามา ไม่ใช่
ขโมยเขา ต้องหาเงินซื้อเอง

พิธีกร : ถ้าไม่ได้ขโมยเขาวางไว้

A : อืม ถ้าอย่างนั้นก็ต้องขอยืมเขา

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

มารดาของนักเรียนได้แสดงทัศนะ

ไม่เคยลักขโมยเลยคะ เป็นเงินเป็นอะไรไม่เคยเลย ลักของแม่ก็ไม่เคย ฉันทวงไว้ 10-20 บาท ก็ไม่เคยเอา นอกจากแม่จะให้ ก่อนจะไปโรงเรียนจะถามว่ามีสตางค์หรือเปล่า ถ้าเขาไม่พูดแสดงว่าเขามีแล้วตั้งค์เขาจะ... เขาจะเข้าใจและทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เขาจะเล่าให้พ่อให้แม่ฟังทุกกระเบียดนิ้ว สิ่งไหนจำไม่หมดก็จัด เขาจะสอนน้องของเขาว่า สิ่งไหนไม่ใช่ของเราห้ามหยิบ
(สัมภาษณ์เจาะลึก : มารดา)

ศีลข้อ 3 ความพึงพอใจในคู่ครองของตน

ไม่ผิดลูกผิดเมียคนอื่น อันนี้ผมไม่ทำอยู่แล้วยังเด็กอยู่... เคยแอบดูหนังสือโป๊ ก็รู้ว่าเป็นสิ่งไม่ดี เห็นเพื่อนดูกัน เราจะห้ามเขาไม่ฟังหรอก... ข้อ 3 กามะ ผมมั่นใจไม่เคยทำ
(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : ข้อ 3 ว่าอย่างไรคะ

A : ประพฤติผิดในกาม

พิธีกร : เคยเห็นในที่วิไหม

A : เคย

พิธีกร : ขอดำเนินการหนึ่งที่ว่าประพฤติกผิดในกามนี้มันแปลว่าอะไร

B : แปลว่า มีชู้ นอกใจ

A : ไม่รู้จักพอ มีความโลภอยากมีแฟนหลายๆ คน

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

ศีลข้อ 4 ไม่พูดโกหก

ข้อที่ไม่พูดปิดคะ... ทำคะ ก็ไม่พูดจาให้ใครเดือดร้อน... ห้ามพูดคำหยาบ... ผมก็มีพูดโกหกบ้างนิดหน่อย จำไม่ได้แล้วว่าเรื่องอะไร... ไม่พูดยุยงให้เขาแตกแยกกัน เพราะจะทำให้คนอื่นเขาเดือดร้อน

พิธีกร : ตัวน้องเองเคยทำผิดปิดบังคุณพ่อคุณแม่บ้างไหมคะ

A : ก็เคยครับ

พิธีกร : เคยโกหกพ่อแม่บ้างไหม (ถามเบาๆ)

B : ก็เคยค่ะ

พิธีกร : พอทำไปแล้วรู้สึกอย่างไรคะ

B : ก็กังวล กลัวว่าเขาจะรู้เรื่องที่เราโกหกไปนะคะ

พิธีกร : อย่างศีล 5 นี้ รักษาครบไหม

C : ไม่ครบ

พิธีกร : แล้วข้อไหนที่ไม่ค่อยได้ทำเลย

C : ข้อพูดปดครับ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : อย่างนี้ทำได้ บางข้อทำไม่ได้

A : พูดปด

พิธีกร : พูดปดเป็นอย่างไรเอ่ย

A : พูดปดนี้บางทีพูดกับเพื่อนๆ จะใช้คำไม่สุภาพ

B : บางเรื่องมันจำเป็นต้องพูดเท็จ

พิธีกร : ทำไมจำเป็นต้องพูดเท็จ

B : เช่นบางเรื่องเราบอกไม่ได้เราก็หลีกเลี่ยง บอกเป็นอย่างอื่น ก็ถือว่าผิดศีล 5

พิธีกร : มีตัวอย่างไหม

B : อย่างเช่นว่าอาจารย์ให้งานทำอยู่ในห้อง อาจารย์สั่งว่าห้ามเสียงดัง พวกเราฝ่าฝืนทำเสียงดัง เวลาอาจารย์มาเราก็ทำดี บางคนก็แอบไปดูต้นทางว่ามาหรือยัง อาจารย์ก็จะถามเมื่อก็เรียบร้อยดีไหม เราก็จะตอบว่าเรียบร้อย

พิธีกร : ข้ออื่นละคะ โอเค น้อง C ฟังถามไปหรือยัง เข้าว่าไงน้อง C

C : ไม่พูดคำหยาบ

พิธีกร : เรายึดไว้เป็นหลักปฏิบัติของเราเลย มีหลุดไหม เป็นอย่างไร ไหนยกตัวอย่างให้พี่ฟังซิ

C : ไปเที่ยวมาบางครั้งก็ต้องโกหกแม่ เพราะกลัวพ่อแม่จะว่า

พิธีกร : เราโกหกตอนนั้นคิดอย่างไรบ้าง

C : ก็อาจจะว่าเรา

พิธีกร : คนอื่นว่ายังไงที่เราเห็นว่ามันไม่ดี ในระหว่างดำเนินชีวิตนี้เราผิดศีล 5 ข้อไหน

D : เกี่ยวกับเรื่องโกหก เราเล่นเกมสลับมาที่บ้าน แม่เขาถามว่าไปไหนมา เราก็โกหกว่าไปเล่นบอลมา เล่นบิงปองอะไรอย่างนี้ บางทีเขาก็จะเชื่อ

พิธีกร : แล้วรู้สึกอย่างไรตอนโกหกนี้

D : รู้สึกผิด

พิธีกร : รู้สึกผิดบ้าง มีบ้างคือเราจะทำเมื่อจำเป็น อ้าว F เป็นอย่างไรในชีวิต

F : ในที่โรงเรียนนี้บางครั้งมีเพื่อนมาแกล้งทำต้อย ต่ำ เราก็ต่ำได้เขาเป็นการพูดที่ไม่สุภาพ ก็รู้สึกว่ามีผิดศีล 5 ตอนนั้นลืมไป

พิธีกร : แต่ว่าถ้าเป็นเรื่องโกหกละคะ

F : ผมไม่ค่อยได้โกหก

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

มารดาของนักเรียนแสดงความมั่นใจในบุตรโดยยืนยันว่า “เขาจะไม่โกหกมาตั้งแต่เด็กจนโต การพูดจากับผู้ใหญ่ก็จะพูดความจริง”

(สัมภาษณ์เจาะลึก : มารดา)

ข้อ 5 ไม่ดื่มสุราหรือเสพยาเสพติดให้โทษ

พิธีกร : ข้อไหนที่หนูคิดว่าตัวเองทำได้ดีที่สุดคะ เพราะอะไร

ข้อที่ทำง่ายสุดคือ ข้อที่บอกว่าไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดคะ... ข้อ 5 ทำง่ายสุด... ส่วนในข้อสุราก็มีบ้างนิดหน่อยสังสรรค์กับเพื่อน พ่อแม่ไม่ทราบ... ข้อสุดท้ายไม่ดื่มสุราของมีนเมา ผมก็มีดื่มบ้างเวลามีงานที่ถึงจะกินไม่บ่อยไม่โกหก ส่วนเรื่องบุหรี่ก็เคยแอบสูบแต่ไม่ได้ทำที่โรงเรียน ไม่มีคนเห็น ผมแค่ลองสูบบุหรี่ๆ เวลาดูทีวีข่าววัยรุ่นนักร้องบ๊ายบายอ้อ ผมเห็นแล้วรู้สึกเฉยๆ ครับ ถ้าเราทำเองก็คิดว่าคนอื่นทำผมไม่เอามาคิด ถ้าผมทำผมก็คิดว่าพ่อแม่จะว่าหรือเปล่า แต่ผมไม่เคยทำ กลัวพ่อว่า

พิธีกร : แล้วเรื่องสูบบุหรี่ เคยลองหรือเคยเห็นเพื่อนสูบไหม

A : ไม่เคยลองสูบแต่เคยเห็นเพื่อนสูบ

พิธีกร : แล้วน้องเตือนเพื่อนไหม

A : ไม่เคยเตือน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

A : เหล้าเนี่ย สุรานี้ถ้าอยู่ในกลุ่มเพื่อน เพื่อนชวนให้กินอย่างงานฉลอง

พิธีกร : ต้องมีบ้าง แต่ตัวเราละ

A : ออยากดื่ม

พิธีกร : แล้วตอนกินคิดอย่างไรบ้าง

A : ดื่มให้พอควร ไม่ควรดื่มมากเกินไป

พิธีกร : กินพอเข้าสังคมได้ ไม่กินจนเมา ดื่มได้ คิดว่าดื่มได้ที่ละน้อยๆ แล้วดื่มตอนไหนคะ

A : ตอนงานเลี้ยงครับ เพื่อนชวนไป

พิธีกร : บ่อยไหมตอนดื่ม เราคิดว่าอย่างไรบ้าง ไม่คิดดื่มเพื่อให้เข้าสังคมได้ คิดว่ามันผิดศีลไหมครับ ผิดศีลข้อ 5 นะครับ ยังดื่มอยู่หรือครับ โอเคขอบคุณค่ะ เข้าคนอื่น ๆ เป็นอย่างไรบ้างในชีวิต

B : อย่างดื่มเหล้าผมก็เคย แบบดื่มนิดๆ เขาใช้ให้เราไปซื้อเหล้า เราก็ลองดื่มดูหน่อย เขากินกันนะมันอร่อย มันหวานไหม พอกินเข้าไปแรกๆ โอโฮ้ ผมอวกเลย ตั้งแต่นั้นก็ไม่เอา

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

ข.

การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

พิธีกร : หนูคิดว่าความสุขเป็นอย่างไรคะ

A : ความสุขเป็นการทำให้ผู้อื่นมีความสุข อยู่ดี ได้รับความรัก

พิธีกร : แล้วคิดว่าแค่ไหนที่เรียกว่า เรามีความสุขแล้วคะ

A : คือการที่เราได้อยู่ใกล้พ่อแม่ ได้ทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

พิธีกร : รู้จักการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมไหมคะ แล้วหนูได้มีโอกาสทำไหม

รู้จักค่ะเป็นการช่วยสังคม ช่วยเป็นหูเป็นตาให้สังคม ไม่ทำให้สังคมเดือดร้อน หนูก็ทำบ้าง เช่น เวลา น้ำท่วมก็ไปช่วยชาวบ้านขนทราย บางครั้งก็ช่วยลุงคนแก่ข้ามถนน ช่วยครูทำความสะอาดห้องเรียน แล้วก็ทำความสะอาดที่วัดด้วยการกวาดลานวัด ทำความสะอาดที่กินข้าวแล้วก็ที่นอนของตัวเองด้วยค่ะ... ก็ไปช่วยชาวบ้านขนทรายตอนน้ำท่วมค่ะ ทางวัดจะพาเด็กไปเกือบหมด ยกเว้นเด็กเล็กๆ ที่ทำไม่ได้ก็ไม่ให้ไป... เวลาเขามีเลี้ยงพระ ก็ไปช่วยทำความสะอาดศาลา ล้างจาน เสริฟน้ำ ถ้าไม่มีเลี้ยงก็ทำหน้าที่ของตัวเองไปก็คือทำความสะอาดวัด เก็บกวาด ซึ่งต้องทำทุกคนอยู่แล้ว จะมีเวรแต่ละวันว่าวันนี้ใครทำอะไรบ้าง... ในวันสำคัญทางศาสนา เวลามีคนมาทำบุญก็ไปช่วยเสริฟน้ำ ล้างจาน กวาดกุศาลา... ช่วยงานที่วัด ช่วยงานครูทำความสะอาดห้องเรียน... ก็ในวัดมีการทำความ

สะอาดพื้นที่ในบริเวณวัดจะจัดเป็นกลุ่มๆ ศาลาวัด... ทำค่ะ เรื่องการมีเมตตา เวลาเพื่อนหรือครูมีอะไรให้ช่วยก็จะช่วยเท่าที่เราทำได้

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียนชาวไทยภูเขา)

รู้จัก ก็เช่นเข้าค่ายไปทำความสะอาดสถานที่ต่างๆ... ก็มีบ้างเช่นบริจาคหนังสือนะคะ... ทำความสะอาดโรงเรียน เก็บขยะ โดยที่อาจารย์มอบหมาย การบริจาคบ้างเล็กๆ น้อยๆ แต่ทางโรงเรียนก็ไม่ค่อยขอ ส่วนการบำเพ็ญประโยชน์ข้างนอกก็มีการบริจาค ทำบุญเข้าวัดปรับปรุงวัด

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : ทุกคนเห็นว่าไม่ดีนะคะ ขอย้อนกลับไปหน่อยนะคะ ในวันสำคัญต่างๆ นอกจากสวดมนต์ไหว้พระ เวียนเทียน แล้วทำอะไรอีกบ้าง

A : ไปพิพิธภัณฑสถานหลายพระหัตถ์ จะไปโดยการเดิน ขากลับก็ช่วยกันเก็บขยะ

B : ช่วยกันกวาดใบไม้

C : บำเพ็ญสาธารณประโยชน์

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

มารดาและผู้ปกครองนักเรียนได้แสดงทัศนะ

พูดถึงตั้งแต่เข้าเรียนมัธยมมาเวลาเขาจะมีน้อย มีการบ้านบ้าง ช่วยงานบ้าง เขาก็ไม่ค่อยไปไหน บางทีให้เขาไปวัดเขาก็ไม่ค่อยอยากไป เขาบอกอยากพักผ่อน อยากอยู่บ้าน เขามีภาระรับผิดชอบทั้งงานบ้านและการเรียน พอเสาร์-อาทิตย์ก็อยากอยู่บ้าน แต่ช่วงเล็กๆ ก่อนขึ้นมัธยมเขาจะไปบ่อย ไปกับพ่อแม่... น้องเขาเมื่อไปทำบุญด้วยกันนั้น เขาไม่ได้ช่วยพี่หรอกแต่เขาช่วยทางวัด ล้างถ้วยล้างจาน ยกหม้อข้าว คือดูแลทางโน้นไป... ที่โรงเรียนเขาทำ ครูเรียกไปใช้งานอะไรก็มาเล่าให้ฟัง ยายวันนี้ดีนะเขาเลี้ยงไอนั้นไอนั้น อาจารย์ให้ส้มมากิน ไปช่วยงานวันนี้ได้เงินมา 50 บาท เขามาคุยให้ฟัง

(สัมภาษณ์เจาะลึก : มารดาและผู้ปกครอง)

พิธีกร : ในเรื่องของการบำเพ็ญประโยชน์ของเด็ก เด็กได้ทำอะไรบ้าง

A : เราจะแบ่งโซนความรับผิดชอบ การทำความสะอาดกัน เด็กจะต้องดูแลสาธารณประโยชน์ของโรงเรียน จะมีเด็กบางคนอยู่เหมือนกันที่ขีตเขียนโต๊ะ แต่ก็มีเป็นจำนวนน้อย เด็กส่วนใหญ่จะมีจิตสำนึกเรื่องสาธารณประโยชน์

(สนทนากลุ่ม : ครู)

ค. การช่วยเหลือกิจการงานของครอบครัว

พิธีกร : เคยมีบ้างไหมที่เราอยากเสียสละ อยากช่วยเหลือแต่เราทำไม่ได้ เช่น ให้น้องน้องแต่ของที่ จะให้เราก็อังอยากได้อยู่

A : ก็มีบ้าง แต่เราก็คิดว่าเราเสียสละให้เขาดีกว่าเพราะน้องยังเด็กอยู่ ให้น้องจะดีกว่าเพราะ เด็กๆ เขายังคิดอะไรไม่ค่อยได้ เขาไม่ได้เขาก็จะเสียใจน้อยใจ มีบางครั้งที่เราอยากจะช่วยน้องของ คนอื่น แต่เราก็กลัวพี่เขาจะว่า เช่น น้องเขามีพี่เขาอยู่แล้ว เราไปช่วยแล้ว พี่เขาจะว่าอะไรหรือเปล่า บางครั้งก็ลำบากใจ กลัวพี่เขาจะว่า แต่เราก็อิ่มสนใจ เราอยากทำ เราก็อิ่มทำไป

พิธีกร : จะไปช่วยเหลือน้องเขาเรื่องอะไรคะ

A : เช่นไปเตือนน้องเขาให้ทำความสะอาดร่างกายตัวเอง ให้อ่านหนังสือให้ฟัง ทำความเคารพ ผู้ใหญ่ เราจะไปสอนเขา แต่กลัวพี่เขาจะว่า ว่ามาสอนน้องเขาทำไม เขาสอนเองได้

พิธีกร : คิดว่าทุกวันนี้ตัวหนูเองมีความสุขหรือยัง เพราะอะไร

A : มีความสุขแล้วเพราะได้รับความช่วยเหลือ ได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดตลอด มากกว่าที่ บ้านเพราะอยู่ที่บ้านไม่ค่อยมีเด็ก ไม่ค่อยได้รับการดูแล แต่มาอยู่ที่นี่ได้รับการดูแล แล้วเราก็อิ่มดูแล น้องๆ ได้ด้วย ที่บ้านไม่ค่อยมีน้องตัวเล็กๆ ให้อุ้มดูแลเท่าไรคะ

หนูไม่ค่อยมีโอกาสตักบาตรเท่าไร แต่ว่าการช่วยเหลือบริจาคสิ่งของให้น้องก็จะมีบ้าง... บางครั้งหนู ก็สอนหนังสือน้อง สอนน้องเล็กๆ ทำการบ้าน อ่านหนังสือด้วย... ก็จะสอนน้องให้อ่านหนังสือของคนไทยด้วยคะ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียนชาวไทยภูเขา)

ซักผ้าก็ซักของทั้งบ้าน ทำตอนวันหยุด ส่วนหุงข้าวทำทุกเช้า ส่วนตอนเย็นจะทำการบ้าน งานบ้าน ไม่ได้ทำ และมีงานพิเศษทำที่บ้านทำงานสวนแถวบ้าน เป็นสวนมันสำปะหลัง เงินที่เก็บได้จะไว้ซื้อ ของที่เราอยากได้... ก็ทำงานบ้าน เลี้ยงน้องครับ ส่วนการบ้านก็มีบ้างไม่ส่งก็มีบ้าง ส่วนมากจะส่ง ครับ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : มีอย่างอื่นอีกไหม บำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือผู้อื่นมีไหม หรือว่าโรงเรียนสอนการบำเพ็ญ
ประโยชน์ทำอะไรบ้างมีไหม ช่วยเหลือผู้อื่นช่วยเหลือสังคม

A : ดูเล่นน้องๆ ดูเล่นน้องๆที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ แล้วก็สอนน้องไม่ให้ทำผิด แนะนำ
น้องๆ เขาไม่ให้ทำลายของวัดและของโรงเรียนด้วย ไม่ดีกัน

พิธีกร : ทำเป็นประจำหรือเปล่า

A : ถ้าเห็นก็ทำครับ

พิธีกร : ใครอยากเล่าเป็นคนต่อไป ได้พูดทุกคนไม่ต้องแย่งกัน ไม่ตอบพี่ถามนะ เข้าต่อไปน้อง B
มีหลักอะไรในชีวิต หลักธรรมที่เราได้เรียนมาว่าอย่างไรคะ ยกตัวอย่างให้พี่ฟังก็ได้ที่เราทำ

B : เช่น การทำงานที่บ้านปัดฝุ่น กวาดพวกใบไม้

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

ในทัศนะของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง

ตอนเย็นกลับถึงบ้านสิ่งแรกก็คือ เก็บกระเป๋าข้าวของ ดูแลกระต่าย ส่วนพี่ก็ทำอาหาร น้องอีกคนจะ
จัดโต๊ะเตรียมตั้งโต๊ะ น้องจะเตรียมแก้วสำหรับทุกคน จะแบ่งหน้าที่กันในบ้าน น้องจะตั้งโต๊ะ ถ้าพี่ยัง
ทำงานบ้านอยู่ เขาจะพับผ้า คือพับผ้าไว้เข้า เก็บผ้าแม่บ้าง เก็บมาไว้ เสร็จแล้วดูข่าวคุยกันไป
หลังจากข่าวจบก็อาบน้ำ จะล้างจาน เริ่มดูแบบฝึกหัด การบ้าน อ่านหนังสือ... จะชวนชวยทำ
การบ้าน เสร็จแล้วจะช่วยแม่ ทุกเช้าจะตื่นตี 5 ทุกวัน ทำงานบ้าน หุงข้าว ล้างจาน ภูบ้าน อาบน้ำ
แต่งตัวให้น้อง... กลับจากโรงเรียนเขาก็ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน ล้างถ้วย ปั่นอิฐ เขาดูผมปั่น ผมสอน
เขาก็เลยปั่นเป็น เขาเป็นคนใจเย็นชอบช่วยเหลือ ไม่ค่อยดื้อใช้ทำอะไรก็ทำ ผลการเรียนของเขาก็
ใช้ได้... กลับมาเอาเสื้อผ้าเข้าไปเก็บ ออกมาเล่นซั๊กพักก็ประมาณ 5 โมง ช่วยปูล้างถัง ภูเลี้ยงไก่
ไว้เยอะ ไล่เข้าเล้า ภูที่นอน ตอนเช้าก็แต่งตัวมาโรงเรียน แต่ก่อนมาโรงเรียนก็ล้างจานก่อน กินข้าว
แต่งตัวมาโรงเรียน บางวันก็ไม่กินผอมไม่ค่อยกินข้าว คนอื่นเขาเบ้อเร่อเบ้อراءของเราตัวนิดเดียวไม่
ค่อยกินข้าว กินน้อย เราย้ำให้กินเยอะๆ ... ตอนหลังๆ นี้ก็รู้จักช่วยเหลือพ่อแม่รู้จักห่วงใยพ่อแม่มาก
ขึ้น สังเกตได้ถ้าพ่อแม่ไปไหนกลับช้าๆ ก็จะโทรตาม จะถามว่ากลับกี่โมง แล้วก็มีการรับอาสาช่วย
ทำงานบ้าน พอเห็นว่าแม่เหนื่อยจากงานที่โรงเรียนก็จะบอกว่างานที่บ้าน เช่น ล้างจาน กวาดบ้าน
เขาก็อาสาทำแทน โตขึ้นนี่รู้สึกที่ดีขึ้นมาก เรื่องเงินเขาก็เข้าใจนะ ดูจากเขาก็ไม่ฟุ้งเฟ้อเท่าไร ไม่ค่อย
ขอเงินไปซื้ออะไรเท่าไร อะไรที่ใช้ได้เขาก็จะใช้จนพียงถึงจะเปลี่ยน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : บิดามารดา)

รู้สึกจะเป็นที่ว่าเขาแกร่ง คือว่าแกร่งไม่ใช่เก่ง คือว่ามีการรับรู้เรื่องครอบครัวเรื่องทางโรงเรียน ก็เลยมีความรับผิดชอบสูง ครูให้งานอะไรไปจะต้องตั้งใจทำให้เสร็จถึงจะหยุดพักผ่อน ดูทีวี่อะไรบ้างนิดหน่อยแต่โดยมากจะดูการ์ตูน ไม่ค่อยโตเท่าไร ที่มีพฤติกรรมแบบนี้ก็คงเป็นที่นิสัยเด็กด้วย ประหยัด คือเราให้ 50 บาท วันหนึ่งเขาใช้คุ้ม กินข้าวกลางวัน เงินที่เหลือเก็บมา เวลาจะเอาเงินไปใช้กิจกรรมก็ไม่เคยขอเงินเพิ่ม จะซื้อสมุด ปากกา ทำโครงการ ไม่เคยขออนอกจากวันละ 50 บาทที่ให้ (สัมภาษณ์เจาะลึก : ผู้ปกครอง)

ทักษะของครูซึ่งทำหน้าที่ผู้ปกครองเด็กที่วัดในขณะเดียวกัน

พิธีกร : ถ้าอย่างนี้ครูก็พอจะเห็นพฤติกรรมเด็กในระดับ ม.3 อยู่บ้าง ครูดูแลเด็กประมาณกี่คน
ครู : ในเด็ก ม.3 ที่มาสัมภาษณ์ก็มีทั้งหมด 3 คน เป็นเด็กชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ อาข่า ที่มาที่นี่ก็มี A, B และ C
พิธีกร : ครูจะรู้เกี่ยวกับเด็ก 3 คนนี้ พฤติกรรมของเขาเป็นอย่างไรคะในสายตาของครู
ครู : เป็นเด็กที่เรียบร้อยใช้ง่ายเรียกแล้วก็มาเลย บางทีเราไม่เรียกเขาก็จะมาสอบถามเราว่า ครูมีอะไรให้ช่วยไหม B นี้จะเป็นเด็กที่เรียบร้อยส่งเข้าประกวดมารยาทตั้งแต่ ม.1 ม.2 และ ม.3 ที่พุทธมณฑล คู่กับเด็กผู้ชายอีกคน (สัมภาษณ์เจาะลึก : ผู้ปกครอง)

:เด็กวัดประมาณ 8 ใน 10 คน จะใช้งานหรือวานให้ช่วยจะรับทำ ส่วน 2 คน จะดีก่อนแต่เขาก็ทำ

:เด็กวัดใช้ง่ายเพราะเขาเคยทำงานอยู่แล้ว

(สนทนากลุ่ม : ครู)

ง. การสวดมนต์ไหว้พระ

มีการสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน เพราะอาจารย์บอก ตอนนี่ก็ทำเป็นประจำอยู่... ถ้าอยู่บ้านก็จะสวดก่อนนอน สวดแค่บทเริ่มต้น นะโมตัสสะ แค่นี้คะ... ก็ที่บ้านเยอะนะคะ กว่าเสร็จ 3-4 ทุ่มแล้ว แต่ที่ทำเป็นประจำก็คือการสวดมนต์ก่อนนอน... จะสวดบท นะโม 3 จบ อดระหัง ก่อนนอน ทำมาหลายปีแล้วคะ... อาจารย์สอนแต่ยังไม่เคยทำ... บางครั้งก็สวดมนต์แผ่เมตตา ก็เป็นการบำเพ็ญได้เหมือนกัน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

A : อรรถหังสัมมา แล้วก็แม่เมตตา

พิธีกร : แม่เมตตา

A : แม่เมตตาให้สัตว์ที่เราได้ทำบาปอะไรกับเขาไว้ จึงแม่เมตตาให้

พิธีกร : ทำไมถึงเลือกแม่เมตตาให้

A : อย่างเช่นเวลายุ่งกั้ด ก็แม่เมตตาให้

พิธีกร : มีคนอื่นอีกไหมคะ

B : ส่วนมากก็จะกราบพระ 3 ครั้ง แต่ก็มีทำบ้างเป็นบางครั้ง

C : แม่เมตตาให้กับคนที่ตายไปแล้ว ไม่มีญาติพี่น้องทำบุญไปให้

พิธีกร : เห็นว่าการสวดแม่เมตตาเป็นการช่วยเหลือผู้อื่น แล้วมีสวดอย่างอื่นไหมคะ

C : อรรถหังสัมมา

พิธีกร : ทำทุกคืนหรือเปล่า

C : ทุกคืน

D : สวดอรรถหังสัมมาแม่เมตตาให้บรรพบุรุษ

พิธีกร : เอ้าน้อง F ทำอะไรเอ่ยก่อนนอน

F : ส่วนมากหนูจะทำงานจนดึก ก่อนนอนก็กราบพระ 3 ครั้งกันนอน แต่ในบางครั้งเป็นกรณีพิเศษ เช่น วันเกิดพ่อแม่ คนพิเศษๆ เราก็จะอธิฐานอวยพร ก็ช่วยให้ตัวเองนอนหลับฝันดี

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

บิดามารดาของนักเรียนได้แสดงความคิดเห็น

น้องเขาชอบไปวัด นิสัยแตกต่างจากพี่ชายๆ เป็นคนหัวไม่ชอบไปวัด น้อง A เขาสวดมนต์ไหว้พระก่อนนอนเป็นประจำ ผมเองไม่สอนและไม่เคยทำ แม่เขาก็ไม่ได้ทำ เขาคงทำเองหรือไม่ก็โรงเรียนสอน... เขาไม่ค่อยทำนะ เขาเหนื่อยจากงาน แต่เมื่อคืนนี้เขาว่าสวดมนต์แล้วดีนะ... สวดอะไรต่ออะไรเขาจะเอาหนังสือขึ้นมาสวด ท่องอะไรเขาท่องเก่งเขาท่องได้... มีค่ะ คือก่อนนอน แต่จะไม่บอกว่าสวดอะไร คือ ซินบัญชรจะสวดอาทิตย์ละครั้ง เพราะว่าบางทีนอนดึก ยิ่งช่วงนี้สวดมนต์ก่อนนอนเท่านั้นเอง

พิธีกร : แล้วในด้านการปฏิบัติละ ได้มีการสวดมนต์บ้างไหมคะเวลาก่อนนอน

A : ไหว้พระเฉยๆ ไม่ได้สวดมนต์ เหนื่อยมาก

พิธีกร : แล้วน้องเขาทำอย่างไร ตัวคุณพี่เห็นไหม

A : บางทีเขาก็สวดมนต์นะ

พิธีกร : แล้วการนั่งสมาธิมีไหม

A : ไม่เห็นเขานั่งนะ

พิธีกร : กิจกรรมก่อนนอน เช่น ไหว้พระ สวดมนต์ คุณแม่เห็นเขาทำไหม

B : เห็นเขาทำทุกวัน ไม่เลือกว่าเป็นเฉพาะวันพระ เขาจะสอนน้องของเขาก่อนนอน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : บิดามารดา)

จ. การทำสมาธิ

พิธีกร : รู้จักหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าไหมคะ เช่นอะไรบ้างและปฏิบัติบ้างไหม

A : รู้จักค่ะ โอวาทปาติโมกข์ เป็นการทำให้จิตใจให้ผ่องใส ให้สบาย หนูได้เอาไปทำบ้าง เช่นการทำจิตใจให้ผ่องใสด้วยการนั่งสมาธิ เมื่อจิตใจสงบเราก็มีความสุขค่ะ

พิธีกร : ในการนั่งสมาธิเขาสอนให้ทำอย่างไร

B : เขาฝึกสมาธิ การควบคุมลมหายใจเข้าออก ทั้งจากอาจารย์ธรรมดาและพระอาจารย์ ทำให้อารมณ์ดีขึ้น ปลอดภัย ไม่เครียด บางครั้งอาจารย์ก็บอก และทดลองเองก็เห็นผลเป็นอย่างดีด้วย

พิธีกร : แล้วหนูมีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์บ้างหรือเปล่านั้นคะ

C : ส่วนใหญ่การบริจาคไม่ค่อยได้ทำ แต่จะเป็นการนั่งสมาธิ จะนั่งก่อนนอนบ้าง นั่งที่วัดบ้าง ประมาณ 15 นาที

พิธีกร : คิดว่าการนั่งสมาธิดีไหมคะ

C : ดีค่ะ ทำให้เรามีสมาธิในการทำอะไรสักอย่างหนึ่ง อย่างเช่นในการเรียน ทำให้เรามีสมาธิมากขึ้น ทำบ่อยๆ ก็ยิ่งดี เคยคิดอยากจะทำให้ได้ทุกวันเหมือนกันแต่บางครั้งก็ป่วย ทำงานหนักมากก็ไม่อยากทำ อยากจะนอนมันเพลินนะค่ะ สัปดาห์หนึ่งหนูจะบังคับตัวเองให้ทำได้ประมาณ 3 ครั้งพยายามบังคับใจตัวเองให้ได้ ไม่ได้มีใครมาสั่งแต่เราสั่งตัวเองให้ทำ

พิธีกร : ได้เอาไปฝึกทำที่บ้านบ้างไหม

D : ไม่เคยลองเดินเลยคะ เคยแต่นั่งสมาธิ

พิธีกร : ตอนนี้อย่างไรหรือเปล่าที่บ้าน

D : ทำบ้าง ไม่ทำบ้าง (หัวเราะ)

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

A : บางครั้งเรานอนไม่หลับก็จะนั่งสมาธิ

พิธีกร : นั่งเสร็จแล้วเป็นอย่างไร

A : ก็ดี ทำให้จิตสงบ ถ้าเราคิดมาก เราจะมานั่งสมาธิทำให้จิตใจเราสงบ

พิธีกร : ถ้าไม่เหนื่อยมากทำอะไรก่อนนอน

B : ถ้าไม่เหนื่อยมากก็แม่เมตตา นั่งสมาธิ นั่งสมาธิหนูไม่เคยเป็นสมาธิสักที เพราะนั่งที่ไรก็
ง่วง

พิธีกร : แล้วที่โรงเรียนให้นั่งไม่ใช่หรือ

B : คะ เรียนวิชาพุทธศาสนา เวลากราบพระเสร็จก็จะนั่งสมาธิก่อนเข้าเรียน

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทัศนคติของนักเรียน

พิธีกร : แล้วเรื่องของกิจกรรมทางศาสนานั้นน้องเขาสนใจไหม

คุณยาย : เขาก็ชอบนะ ชอบทำบุญ ชอบไปปิดทอง เห็นว่าไปนั่งสมาธิกับทางโรงเรียน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ผู้ปกครอง)

ข้อมูลจากการทำสนทนากลุ่มครู

พิธีกร : ผลที่ได้จากการฝึกสมาธิส่งผลต่อการเรียนอย่างไร

A : คนที่ฝึกสมาธิได้ดี นิ่ง ผลการเรียนก็ดี เข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้น

B : เมื่อเด็กได้ฝึกสมาธิหรือเข้าค่ายปฏิบัติธรรม แล้วเด็กที่เคยมีผลการเรียนไม่ค่อยดี ตกต่ำ
ผลการเรียนก็จะดีขึ้นเรื่อยๆ มีสมาธิในการเรียนมากขึ้น สิ่งนี้ทำให้เราเห็นถึงผลการพัฒนาทางจิต
โดยภาพรวมแล้วเด็กโรงเรียนนี้จะว่าไม่มีปัญหาเลยก็ไม่ได้ แต่ว่าปัญหาที่แรงๆ ก็มีน้อยลงเมื่อเด็กได้
ฝึกส่วนนี้

พิธีกร : แล้วพฤติกรรมด้านอื่นๆ เป็นอย่างไรบ้าง

C : ก็มีทางด้านอารมณ์ เนื่องจากเด็กวัยนี้จะเป็นช่วงวัยที่มีอารมณ์ร้อน ถ้าเด็กได้ฝึกสมาธิอย่างต่อเนื่องก็จะทำให้เด็กมีเหตุผลมากขึ้น นอกจากนี้ ครูก็มีส่วนที่จะต้องใช้เหตุผลกับเด็ก จะทำให้เด็กกล้าพูดความจริง พูดแสดงความคิดเห็นกับเรา ทำให้เราเห็นปัญหาของเด็กจริงๆ และแก้ปัญหาได้ถูกต้อง

พิธีกร : มีกรณีตัวอย่างใหม่ค่ะ

D : เด็กเคยมีปัญหา เพราะว่าเขาเข้าใจว่าพ่อแม่ของเขาไม่รัก รักน้องมากกว่าตนจึงโกรธพ่อแม่ ออกจากบ้านแต่ไม่ยอมมาโรงเรียน ครูก็ไปตามเด็กมาคุยด้วยเหตุผล เด็กจึงกล้าที่จะพูดความจริงออกมา ได้เชิญผู้ปกครองของเด็กเข้ามาคุยกันเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหา และสามารถแก้ปัญหาได้ เด็กรักครอบครัวมากขึ้น โดยทางโรงเรียนกับบ้านจะมีการติดต่อกันอยู่เป็นประจำ

(สนทนากลุ่ม : ครู)

จ. การแสดงความกตัญญูตเวทิตา

พิธีกร : อยากทำอะไรให้แม่บ้างค่ะ

A : ก็อยากเป็นลูกที่ดีของแม่

พิธีกร : ทำยังไงบ้าง

A : ตั้งใจเรียนให้สำเร็จ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

ครูได้แสดงความคิดเห็นเรื่องความกตัญญูตเวทิตา

ทางด้านความกตัญญูซึ่งเราเห็นนั้นเพราะเราสังเกตว่า เด็กที่จบไปจากที่นี่แล้ว ก็จะกลับมาเยี่ยมโรงเรียนเสมอ ไม่ลืมบุญคุณครูอาจารย์

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

กลุ่มนักเรียน

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาจำแนกได้ 4 ปัจจัย คือ ก) ทักษะคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ข) การได้รับการ

ถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา ค) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และ ง) ลักษณะทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มแสดงให้เห็นถึงทัศนคติต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมใน 6 ลักษณะ ได้แก่ 1) ทัศนคติต่อการปฏิบัติตามศีล 5 ธรรม 5 2) การเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 3) การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา 4) การปฏิบัติตามมารยาทและนิสัยคนไทย 5) การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของโรงเรียน และ 6) ทัศนคติต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ทัศนคติต่อการปฏิบัติตามศีล 5 ธรรม 5

พิธีกร : น้องคิดว่าศีล 5 มีประโยชน์ต่อคนเราอย่างไร

A : ทำให้ตัวเราไม่ประพฤตีสั่งไม่ดีและทำแต่ความดี มีประโยชน์ต่อชีวิตของเรา โตขึ้นไปเราไม่ลืบทักขู่ ไม่นอกใจ ไม่ดื่มสุรา ก็เป็นคนดีในสังคมได้ คิดว่าเราทำได้ทุกข้อ

พิธีกร : ความสุขของหนูคืออะไรคะ

A : คือการได้เห็นคนอื่นไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่ที่ดีที่บ้านเมืองสงบสุขค่ะ

พิธีกร : ยากไหมคะ การที่จะทำให้ตัวเองมีความสุข

A : ไม่ยากค่ะ ต้องรู้จักทำแต่ความดี รักษาศีล 5 ให้ได้ก่อนค่ะ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

A : นำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน

พิธีกร : หลักธรรมอะไรบ้างที่น้องนำไปใช้

A : ก็คำสอนของพระพุทธเจ้า การรักษาศีล

พิธีกร : น้อง A ได้นำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ทำความดี ละเว้นความชั่ว รักษาศีล ก็ยังดีที่ทำได้ ถือว่าได้เรียนรู้ แล้วนำไปใช้ในชีวิตจริง

B : ได้ความรู้แล้วก็ได้ใช้ความคิดด้วย

พิธีกร : ใช้ความคิดอย่างไร

B : คือเรารู้ว่าความสำคัญของวันนั้นๆ เป็นอย่างไร ต้องปฏิบัติตัวอย่างไร เขาไปปฏิบัติด้วย จะได้รู้ได้คิด

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

นักเรียนแสดงความมั่นใจ

พิธีกร : แล้วเรื่องอะไรที่ช่วยสังคมที่เราทำได้ตอนนี้

A : ก็ตั้งใจเรียน เป็นคนดีของสังคม

พิธีกร : จำเป็นไหมคะที่เราต้องทำความดี

A : จำเป็นค่ะ เพราะถ้าเรามั่นใจว่าเราทำดีก็ไม่มีใครมาว่าเราได้

พิธีกร : ได้มีโอกาสแนะนำให้เพื่อนทำความดีบ้างไหม

A : ก็มีบ้าง แต่รับประกันไม่ได้ว่าเขาจะเชื่อเราหรือเปล่า

พิธีกร : เห็นจากที่แม่ทำ พอหนูได้ทำความดีแล้วรู้สึกอย่างไรบ้างคะ

B : รู้สึกสบายใจค่ะที่ได้ช่วยเขา

พิธีกร : น้องรู้สึกอย่างไรเวลาได้ทำประโยชน์เพื่อโรงเรียน

C : ก็มีความสุข

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

ทัศนคติต่อการปฏิบัติตามศีลข้อ 1

พิธีกร : แต่ถ้าเป็นน้อง เห็นน้องทำไม่ได้ ไปยิงนกตกปลา เราจะเตือนเขาไหม

A : เขาก็คงจะมีสาเหตุอะไรที่เขายิงตกปลาเพราะว่าสัตว์ ปลา หนู ก็ต้องเอามากินเป็นอาหารอยู่แล้ว

พิธีกร : อย่างนี้เวลาอ่านข่าวเกี่ยวกับฆ่าคนตายน้องรู้สึกอย่างไรบ้าง

B : ก็รู้สึกสงสารเขา อยากรู้ว่าทำไมต้องฆ่าคนด้วย พุทธดีๆ กันไม่เป็นหรือไง

พิธีกร : แล้วถ้าเจอเขา เราจะบอกอะไรเขาบ้าง

B : อยากให้เขาเลิกคิดเลิกทำ ให้เข้าวัดฟังเทศน์กลับตัวเป็นคนดี

พิธีกร : รู้สึกลำบากไหมที่ต้องทำ 5 ข้อ

C : ไม่รู้สึกลำบากค่ะ เพราะถ้าทำไม่ครบก็ไม่เป็นไร บางครั้งจำเป็นจริงๆ ก็ต้องละเว้นไม่ทำ เช่น ไปจับปลามากเกินไป คิดว่าไม่ค่อยผิดเพราะปลากินได้อยู่แล้วค่ะ

พิธีกร : ได้มีโอกาสให้ทานบ้างหรือเปล่า

D : ก็มีบ้างเช่นบริจาคหนังสือนะคะ

พิธีกร : พอทำแล้วรู้สึกอย่างไรค่ะ

D : ก็เขาไม่มีเราก็น่าจะให้เขาบ้าง ถ้าเกิดเราไม่มีก็อาจจะมีคนมาให้เราบ้าง

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : อย่างดูข่าวฆ่ากันตาย รู้สึกอย่างไรบ้าง

: รู้สึกว่าทำไมต้องฆ่ากันด้วย เป็นอะไรกันหนักหนา ทำไมไม่คุยกันด้วยเหตุผล น่าจะคุยกัน

: ทำคนอื่นเดือดร้อน

: พาคนอื่นเสียหาย

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

มารดาของนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องความเมตตาของนักเรียน

พิธีกร : แล้วน้องเขาชอบเขาวัดไหม

มารดา : ชอบทั้งคู่เลย แต่น้องใจบุญกว่า สัตว์อะไรนี่เขาจะชอบเลี้ยง ไม่ทำอะไรเขาจะดูแลดี

(สัมภาษณ์เจาะลึก : มารดา)

ทัศนคติต่อการปฏิบัติตามศีลข้อ 2

พิธีกร : อย่างชาวญี่ปุ่นสะพานลอยอะไรอย่างเนี่ย มีความคิดเห็นอย่างไร

A : น่าจะไปทำมาหากินอะไรดีๆ นะครับ งานสุจริตมากกว่านี้

พิธีกร : สมมตินะ ถ้าน้องเจอเค้าหรือเจอเหตุการณ์จะทำอย่างไร

A : ไม่บอกตำรวจหรือไม่ก็ไปช่วยเค้าครับ

พิธีกร : ไม่กลัวหรือ

A : กลัวมากเลยครับ

พิธีกร : แล้วเราจะไปช่วยอย่างไร

A : ต้องใช้วิชาชนะครับ ผู้ชายก็ต้องมีวิชาต่อสู้อยู่แล้วครับ

พิธีกร : อย่างนี้ก็ได้เห็นข่าวพวกวังวาวบนสะพานลอย

B : ค่ะ เพิ่งดูข่าวคนที่โดนฟันแขน

พิธีกร : ดูแล้วรู้สึกอย่างไรบ้าง

B : เป็นคนไม่ดีเลย ทำไมเขาถึงไม่เป็นคนดี หางานอาชีพที่ดีทำ ไม่ใช่ไปลักไปขโมยเขาอย่างนี้

พิธีกร : แล้วคิดว่าทำไมเขาต้องขโมย

B : สงสัยเขาไม่มีเงิน ขโมยของไปขายแลกเงินมา แต่ก็ไม่ได้

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : อันนี้เรารู้สึกว่ามันผิดไปแล้ว แล้วข้ออื่นล่ะคะ คนอื่นว่าอย่างไรบ้าง ข้อ 2 นะ

A : เห็นครับ

B : ฉกกระเป๋าคงไม่ดีแล้ววีนี่

C : คนลักขโมย จี้ ปล้นโทรศัพท์อะไรอย่างนี้ ขโมยพระพุทธรูป วังวาว ฉกกระเป๋าคงไม่ดี

พิธีกร : ช่วงนี้เห็นข่าวบ่อย เห็นว่าอย่างไรบ้าง

C : มักไม่ค่อยใช้สะพานลอย เขาก็จะให้พวกตำรวจดูแล

B : รู้สึกว่าสังคมที่ไหนเจริญก็มักจะมีปัญหาเกิดขึ้นบ่อย

พิธีกร : แล้วถ้าสมมติเจอคนพวกนี้ จะบอกเขาว่าอย่างไรบ้าง D พวกขโมยของวังวาวพวกนี้ ถ้าเจอเขาจะบอกเขาว่าอย่างไร

D : บอกว่าอย่างนี้มันไม่ดี ผิดกฎหมาย

พิธีกร : ผิดกฎหมาย

F : แล้วสิ่งที่ได้มาก็ใช้แล้วไม่สบายใจ

C : อย่างสมมติถ้าเขาไม่พอใจเขาอาจทำร้ายเราก็ได้

F : สมมติมีคนมาปล้น เขาจำเป็นต้องใช้เงิน เขาเดือดร้อน

พิธีกร : เขาอาจจะไม่ยอมทำแต่จำเป็นจะต้องทำ แต่คิดว่าผิดศีลใหม่

A : ผิดครับ

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

ทัศนคติต่อการปฏิบัติตามศีลข้อ 3

รู้สึกสงสารเด็กที่ถูกเอาไปขาย ก็เพราะว่าอาจารย์เป็นคนดีน่ายกย่อง มีผลกระทบต่อเด็กผู้หญิง ที่เคยเคารพครูบาอาจารย์ก็จะกลัว กลัวว่าเขาจะทำร้ายโดยไม่รู้ตัว เริ่มระแวง

พิธีกร : แล้วข่าวข่มขืน คุณแล้วรู้สึกอย่างไร

A : ก็อยากฆ่าคนนั้น ทำไปได้ยังไง คนเราจิตสำนึกไม่เหมือนกันซะใหม่ค่ะ ไม่ดีเลย
(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : แล้วศีลข้ออื่นล่ะคะ อย่างข้อกาเมฯ เห็นข่าวจากทีวี คิดว่าอย่างไร

: ก่อให้เกิดปัญหาหลายๆ อย่าง คนทำก็ทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ทำให้คนอื่นเดือดร้อน

พิธีกร : ถ้าเจอคนพวกนี้จะบอกเขาอย่างไร

: ไม่อยากเจอเลย

: จะบอกเขาว่า ทำไปมันบาป มันไม่ดี ไม่ควรทำ

: บอกเขาว่า ถ้าทำแล้วจะมีผลเสียเกิดขึ้น ตัวเองก็ไม่สบายใจด้วย

พิธีกร : ไม่สนใจเลยเหรอ เอ้า น้อง A เคยติดตามข่าวแบบนี้ไหม

A : ผู้หญิงที่มีอาชีพสุจริต ขายตัว เห็นทางหนังสือพิมพ์

พิธีกร : ผู้หญิงที่มาทำอาชีพแบบนี้ ในความคิด

A : ในส่วนตัวผมคิดว่าไม่ดี

พิธีกร : ไม่ดีอย่างไร เอาคนอื่นใครที่ยังไม่ได้พูด

B : บางคนผู้หญิงก็เห็นแก่เงินก็เลยมาทำอาชีพนี้

C : บางคนเขาอาจมีความจำเป็นในเรื่องการเงิน ต้องการใช้จ่ายเงินจำนวนมากจึงหาทางออก

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

ทัศนคติต่อการปฏิบัติตามศีลข้อ 4

พิธีกร : แล้วรู้สึกอย่างไรบ้าง

A : รู้สึกผิดนะครับที่โกหกพ่อแม่ มันไม่สมควรที่จะโกหก ทำไปแล้วเพิ่งจะรู้สึกครับ

พิธีกร : เสียใจไหม

A : เสียใจครับ

พิธีกร : แล้วจะทำอย่างไร

A : ก็พยายามอยู่ครับ

พิธีกร : ถ้าน้องหนีเรียนล่ะ จะบอกพ่อแม่ไหม

B : บอกค่ะ

พิธีกร : แล้วไม่กลัวน้องโกรธหรือ

B : ก็คงจะโกรธละค่ะ แต่ก็คงจะดีกันได้เพราะอยู่บ้านเดียวกัน

พิธีกร : คิดว่าเรื่องการพูดโกหกต้องนึกถึงความจำเป็นไหม เรื่องไหนจำเป็นต้องพูด

B : บางครั้งก็จำเป็นนะค่ะเรื่องการพูดโกหก เช่น โกหกพ่อแม่ ถ้าเราบอกแล้วเราก็อาจจะโดนตีได้

พิธีกร : แต่ถ้าเป็นเรื่องร้ายแรงล่ะ

B : ก็คงต้องบอกไป

พิธีกร : การโกหกขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือเปล่า

B : ค่ะ เช่น ถ้าพ่อแม่อารมณ์ดีก็จะบอก แต่ถ้าอารมณ์ไม่ดีหงุดหงิดก็ไม่บอกค่ะ

พิธีกร : การปฏิบัติทางศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ แต่บางครั้งเราไม่มีโอกาสได้ทำ แต่ถ้าเกิดหนูไปเห็นเพื่อนมีพฤติกรรมไม่ดีผิดคำสอนทางศาสนา เช่น พูดโกหกพ่อแม่ หนูจะทำอย่างไร

C : ก็บอกเขาวามันไม่ดี เราไม่น่าทำ

พิธีกร : จะช่วยให้เขาดีขึ้นไหมค่ะ

C : ก็บอกว่าสิ่งนี้ไม่ดี ทำในสิ่งที่ดี ดีกว่านะ แต่ก็ไม่รู้ว่าเขาจะเชื่อหรือเปล่า คงไม่เชื่อมังเพราะเป็นเด็กด้วยกัน

พิธีกร : แล้วจะทำอย่างไรดีล่ะ เขาไม่เชื่อเรา

C : หนูก็ไม่รู้ว่าเขาจะเชื่อหรือเปล่า แต่ถ้าให้อาจารย์บอกเขาคงจะเชื่อ

พิธีกร : พูดปด พี่เห็นเด็กๆ คนอื่นเขาพูดกันเยอะเยาะ หนูว่ามันไม่ดีอย่างไรค่ะ

D : ถ้าพูดปด พูดไม่จริง พูดในสิ่งที่ไม่ดีก็ทำให้คนอื่นเขาเดือดร้อน คนอื่นเขาก็แตกแยกได้เด็กที่พูดปดเป็นเด็กไม่ดีค่ะ

พิธีกร : เคยพูดโกหกไหม แล้วรู้สึกอย่างไร

F : เคย รู้สึกว่าการโกหกเป็นสิ่งที่ไม่ดี

พิธีกร : แล้วน้องพูดโกหกทำไม โกหกเรื่องอะไร ไม่บอกก็ไม่ใช่ไร แล้วถ้าแม่ค้าทอนเงินเกินมา เราจะทำอย่างไร

F : เอาไปคืน แต่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยเกินหรอก เคยแต่ขาด

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

ทัศนคติต่อการปฏิบัติตามศีลข้อ 5

ก็ต้องรู้จักปฏิเสธถ้ามีคนมาชวน เพราะมันจะทำให้พ่อแม่เสียใจ แล้วทำให้สังคมเดือดร้อนด้วยค่ะ หนูเคยเห็นภาพคนติดยา ในภาพที่ครูเอามาให้ดูน่ากลัวมาก ไม่อยากเป็นอย่างนั้นเลยค่ะ... ชอบการอบรมยาเสพติดค่ะ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เรารู้โทษของยา ทำให้เรากลัว ยาเสพติดเป็นสิ่งที่ไม่ดี ทำให้คนอื่นดูถูกเรา ถ้าเราติดทำให้เราดูด้อยค่า แล้วก็เป็นที่รังเกียจของสังคมด้วยค่ะ... ถ้าสิ่งที่ทำ เป็นสิ่งที่ดีเราก็จะได้รับความสุขจากการทำค่ะ แล้วก็ช่วยคนอื่นด้วยค่ะ เช่น เรื่องยาเสพติด ถ้าเราช่วยกันเป็นหูเป็นตาคนที่ติดก็อาจจะมึนงงลง สังคมก็จะสงบ เราก็สบายใจที่ได้ทำค่ะ... มีดื่มบ้าง ครับ แต่ก็รู้ว่ามันไม่ดีครับ

A : ทำไม่ยากค่ะ ทุกวันก็ทำอยู่แล้ว เช่น ช่วยงานที่วัดแล้วก็คุณครู ตั้งใจเรียนไม่ยุ่งกับยาเสพติด

พิธีกร : ข้อไหนที่หนูคิดว่าตัวเองทำได้ดีที่สุดค่ะ เพราะอะไร

A : ข้อที่ว่าไม่เสพยาเสพติดค่ะ เพราะหนูไม่ยุ่งเกี่ยวกับมันอยู่แล้ว ยาเสพติดถ้าใครติดแล้วจะเป็นคนไม่ดีเป็นที่รังเกียจของสังคมค่ะ

พิธีกร : อย่างในห้องนี้มีเพื่อนสูบบุหรี่ไหม

B : ก็ไม่ทราบนะครับ ที่เห็นไม่มีนะครับ

พิธีกร : อย่างภาพในโทรทัศน์ที่เดี๋ยวนี้เค้าจะทำเป็นภาพรางๆ ให้เห็นไม่ชัด แล้วรู้สึกอย่างไรกับการกระทำอย่างนั้น เช่น การสูบบุหรี่หรือดื่มเหล้า

B : คิดว่าเค้าอาจจะทำตามแฟนชั้นวัยรุ่น

พิธีกร : แล้วถ้าเป็นน้อง น้องคิดอย่างไร

B : ไม่ทำนะ ไม่ชอบครับ

พิธีกร : โตขึ้นอยากเป็นอะไรคะ เพราะอะไร

C : อยากเป็นทหารค่ะ เพราะอยากช่วยเหลือประเทศชาติ

พิธีกร : ถ้าได้เป็นหนูจะช่วยอะไรเป็นอย่างแรกคะ

C : ก็ช่วยเท่าที่ช่วยได้ เท่าที่ความสามารถเราทำได้ค่ะ อยากแก้ไขเรื่องยาเสพติดค่ะ อยากให้หมดไป ไม่อยากให้มีในประเทศไทย

พิธีกร : แล้วจะแก้ไขอย่างไรคะ

C : ก็ต้องกำจัดผู้ผลิต ผู้ค้า และผู้เสพ ต้องค่อยๆ พูดกับเขาไม่ใช่มาตรการที่รุนแรง เพราะถ้ารุนแรงจะทำให้เขาอยากทำเพื่อประทศเรา

พิธีกร : เห็นแล้วรู้สึกอย่างไรบ้าง

C : รู้สึกกลัว โดยเฉพาะตอนที่เขาหิวยาสงสารเขามาก เพราะมันเป็นการทรมานร่างกาย

พิธีกร : ถ้าหนูมีโอกาสช่วยเขาหนูจะทำอย่างไรคะ

C : ก็จะแนะนำให้เขาไปเลิกยา จะพูดบอกเขา

พิธีกร : จะพูดยังไงกับเขาคะ ลองพูดให้พี่ฟังซิ

C : ก็บอกเขาโดยที่ไม่แสดงอาการรังเกียจ พูดในสิ่งที่ทำให้เขามีกำลังใจมากขึ้น บอกเขาว่าถึงแม้ในวันนี้เราติด แต่ขอให้เรอดทนไว้ แล้วขอให้เขาไปรักษา คิดจะเลิก เราจะคอยเป็นกำลังใจ แล้วเธอก็จะกลับมาเป็นคนดีของสังคมได้อีกครั้ง

พิธีกร : เห็นคนกินเหล้า สูบบุหรี่ คิดอย่างไร

D : ไม่ดีค่ะ ไม่ดีต่อสุขภาพร่างกายเป็นอันตราย ต่อการหมุนเวียนของเลือดในร่างกายของเรา

พิธีกร : แล้วคิดว่าเป็นเรื่องผิดหรือไม่ อย่างไร

D : มันก็เป็นเรื่องส่วนตัวของเขาค่ะ เราไม่สามารถไปบอกเขาได้ บอกไปเขาก็ไม่เชื่อเราหรอก ก็ไม่ได้ผิดศีลอะไร เป็นสิทธิ์ของเขาแต่มันไม่ดี

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : น้องๆ เห็นว่าอย่างไรคะ เรื่องยาเสพติด

A : เท่าที่ดูมา คนที่ติดยาเสพติดเป็นคนไม่ดี เช่น จับเด็กไปเป็นตัวประกัน

พิธีกร : อ้อ ยาบ้า ถ้ามีคนชวนจะลองไหม

B : ไม่ลองค่ะ ไม่อยากลอง กลัวลองแล้วอาจติดไม่เลิกเลยก็ได้

C : ยาเสพติดทำร้ายร่างกาย ถ้ายาบ้าทำลายประสาทด้วย ทำร้ายคนอื่นก็ได้ด้วย

D : พวกที่ชอบทำงานหนักๆ เขาเรียกกายชยัน จะทำงานได้มากที่สุด บางทีจะทำงานให้ได้
มากๆ จะต้องใช้ยัชชานิดนี้ ทำให้ทำงานได้มากกว่าคนปกติ แต่ใช้ไปนานๆ จะทำร้ายร่างกาย ทำให้
ประสาทเสื่อม ทำให้ร่างกายอ่อนเพลียเป็นคนเสียสติได้ ถ้าเกิดไม่ได้ยาตัวนี้ ทำให้ร่างกายอ่อนแอลง
วิธีแก้ตามโรงพยาบาลทั่วไปจะมีโครงการบำบัดรักษา ผู้ที่ติดยาเสพติดสามารถไปรักษาได้

พิธีกร : ถ้าเพื่อนมาชวนจะบอกเขาว่าอย่างไร

F : ไม่ไป

พิธีกร : ไม่ไป ทำไมถึงไม่ไป

F : ผมไม่ชอบ

G : ก็บอกว่าไม่ไหว ยาเสพติดไม่ดี

H : ถ้าเราลองพ่อก็อาจจะเสียใจมาก

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

2) ทศนคติต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

ไปแล้วทำให้มีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากขึ้น ก่อนไปก็คิดว่าการไปค่ายแบบนี้คงจะน่าเบื่อ
มาก ต้องไปนั่งฟังธรรมะ สวดมนต์ แต่ก็คิดว่าเราไปหาประสบการณ์

พิธีกร : ทำไมนั่งถึงไปละ ทางโรงเรียนเขาคัดเลือกยังไงนั่งถึงได้ไป

A : อยากรไปลองดูว่ามันเป็นยังไง ไม่รู้ว่าครูคัดเลือกยังไง ไปกัน 44 คน ครูถามว่าใครจะไป ผมก็
สมัครไปไม่เสียค่าใช้จ่ายอะไร พอไปแล้วก็สนุกดี เพื่อนเยอะมีหลายโรงเรียน

พิธีกร : ผลที่ได้จากการสวดมนต์ทุกวันคืออะไรคะ

B : ก็สวดแล้วเราก็อธิสิ่งที่เราอยากได้

พิธีกร : แล้วได้จริงไหม

B : ก็อาจารย์บอกว่าจริงๆ แล้วมันไม่ได้หรอก เป็นที่ฟังทางใจมากกว่า ถ้าเราจะได้อะไรเรา
ต้องทำเองนะค่ะ

พิธีกร : ใช่ การสวดมนต์ทำให้เรามีสมาธิ พอเกิดสมาธิแล้วเราคิดทำอย่างอื่นได้ดี เชื่อแบบนี้ไหม

B : เชื่อค่ะ การสวดมนต์ทำให้จิตสงบ สมองปลอดโปร่ง ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ทำได้สำเร็จค่ะ

พิธีกร : เก่งจัง พอทำได้แล้วรู้สึกอย่างไรบ้างคะ เมื่อเราบังคับตัวเองให้ทำสมาธิได้

C : ก็รู้สึกพอใจค่ะ ทำสมาธิแล้วก็สดชื่น หนูว่าถ้าเราฝันทำไม่เต็มใจทำ ทำไปก็ไม่ได้ประโยชน์ ถ้าหนูไม่ไหวจริงๆ ก็ไม่ทำ จะไม่ฝืนตัวเองค่ะ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : การทำกิจกรรมในวันสำคัญส่วนใหญ่ก็มีการจัดบอร์ด วาดรูป แล้วคิดว่ากิจกรรมพวกนี้ มันส่งผลอะไรกับเราบ้าง

: ในความคิดของผมนะครับ เพื่อนๆ จัดบอร์ดเกี่ยวกับพุทธศาสนาเนี่ย ดูรูปพระพุทธเจ้า ทรมานตนเองอย่างนี้ ผมก็คิดว่า การทรมานตนเทียบกับชีวิตของเจ้านี่เขา (พระพุทธเจ้า) เป็นคนที่อดทนเข้มแข็ง แต่พวกเราบางคนมาทำงานบางทีก็อ่อนล้าไม่ค่อยอดทน

: ไปงานวาดรูปกับการจัดบอร์ดเนี่ยสามารถทำให้เรารู้ว่า วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาไปใช้ ไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น ทำศีล 5 ธรรม 5 ที่เกี่ยวกับความ อดทนหรือการประกอบอาชีพสุจริต

: ทำให้เรารู้ว่าวันสำคัญนั้นมีใครในพระพุทธศาสนา รู้ว่าเราไปเรียนในวิชาพระพุทธศาสนา ให้แง่คิด ให้เราจัดบอร์ดว่า วันนี้พระพุทธเจ้าเป็นอย่างไร สถานที่ในประเทศไทยนี้มีความสำคัญอยู่ในปัจจุบัน

: ทำให้รู้ประวัติความเป็นมาของวันต่างๆ ของพุทธศาสนา ทำให้นำเอาประโยชน์ไปใช้ได้ เช่น หลักธรรม เรียนรู้ประวัติพระพุทธเจ้า

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับความกระตือรือร้นของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

พิธีกร : เท่าที่เห็น พฤติกรรมหรือทัศนคติด้านคุณธรรมจริยธรรมของเด็กเป็นอย่างไร

A : ก็อย่างหมวดสังคม จะพาเด็กไปปฏิบัติธรรมเข้าค่ายที่พุทธมณฑล เด็กจะแย่งกันเลยครู ต้องคัดออก

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

3) ทัศนคติต่อการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธ

ถ้าถามผมว่าชอบเรียนเรื่องพระพุทธศาสนาไหม ก็ดีครับ ก็ชอบนิดหน่อย เรียนได้เกรด 2

พิธีกร : เรียนหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญกับชีวิตหรือมีประโยชน์อย่างไร

A : ช่วยให้เราปฏิบัติตัวได้ดี ไม่ให้เราคิดผิด คิดว่าถ้าจบปริญญาตรีก็อาจจะบวชทดแทน
พระคุณพ่อแม่ เป็นการสืบทอดศาสนา เป็นเรื่องสำคัญ

B : เราก็สบายใจเมื่อได้ปฏิบัติ อย่างเสียสละ เวลาเขาไม่มีเราก็เสียสละให้เขา เวลาข้าวหมด
เราก็เอาข้าวของเราให้น้องกิน เพราะว่าเราโตเราสามารถอดทนได้ พอทำแบบนี้แล้วเราก็สบายใจที่
ช่วยให้พี่น้องหายจากความหิวได้

C : มีประโยชน์เอาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การทำงานสุจริต ไม่คดโกง
(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : คิดอย่างไรกับการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาคะ

:พระพุทธศาสนาสอนให้เรามีสติ มีสมาธิที่คิดจะทำอะไร คิดไตร่ตรองให้รอบคอบ

:ทำให้เป็นคนจิตใจเย็น มีความเมตตา มีความสงบ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับของมีเงินมา สิ่งไม่ดี จะ
เป็นไปในทางบวกมากกว่า

:ก็ใจเย็นคะและฝึกมารยาทด้วย เราจะรู้อยู่ลึกๆ อธิบายยาก ที่นี้จะเน้นสอนมารยาท ทำ
ให้ใจเย็นไม่หุนหันพลันแล่น

:มีประสบการณ์มากกว่าโรงเรียนอื่น

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

นักเรียนแสดงความคิดเห็นว่า รายการธรรมะที่ออกอากาศทางโทรทัศน์ น่าเบื่อ ไม่ชอบดู

พิธีกร : เคยตักบาตรทำบุญบ้างไหม

A : เคย แต่ไม่ชอบ

พิธีกร : น้องคิดว่าจะบวชไหม

A : ไม่แน่

พิธีกร : แล้วเวลาดูทีวี เคยเจอรายการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาบ้างไหม

A : เคยเปิดไปเจอแต่ไม่ดู ไม่ชอบ น่าเบื่อ

พิธีกร : ส่วนใหญ่จะดูรายการอะไร

A : ดูพวกดาราละคร

พิธีกร : อย่างเรื่องของวันสำคัญแต่ละวันนั้น น้องรู้ใหม่ว่ามีความสำคัญอย่างไร

A : ไม่รู้โดยอาจารย์สอนแล้วจำไม่ได้เพราะไม่สนใจเรียน ไม่ชอบเรียน มันเป็นวิชาที่ยาก เวลาสอบก็อยาก อาจารย์ออกหลักกรรมให้เขียนตอบความหมาย ผมไม่ได้อ่านหนังสือก็ตอบไม่ได้

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

4) ทศนคติต่อการปฏิบัติตามมารยาทและนิสัยคนไทย

ผมไปประกวดมารยาทไทย กราบเบญจางคประดิษฐ์ ไม่ชนะแต่ก็ไม่เป็นไรไปหาประสบการณ์

พิธีกร : ทำไมถึงทำตามละ พี่เห็นเด็กเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยสนใจเรื่องนี้เท่าไร

A : ก็มันเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของเราเนอะคะ เช่น ตื่นเช้ามาก่อนที่จะมาโรงเรียนก็ต้องไหว้พ่อแม่ก่อน

พิธีกร : รู้สึกอย่างไรในทีวีที่วัยรุ่นใส่สายเดี่ยวเที่ยว RCA

B : รู้สึกไม่ดีเพราะไม่ถูกหลักพระพุทธศาสนา

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : ชอบที่นี้ใหม่ค่ะ ทั้งโรงเรียนแล้วก็วัด และชอบอะไรมากที่สุด

C : ชอบมากเลยคะ อยู่ที่นี้ก็ได้เรียนอะไรหลายอย่างโดยเฉพาะเรื่องมารยาทไทยชอบทุกอย่างเลย เพราะคิดว่าทำแล้วดูสวยงามดี ถ้าได้ฝึกและได้ดูตัวแบบจากครู จากหนังสือบ่อยๆ ก็จะทำให้ได้อีกหลายอย่างคะ

พิธีกร : นิสัยของคนไทยเป็นอย่างไรคะ แล้ว C ชอบนิสัยอะไรของคนไทย

C : คนไทยโอบอ้อมอารี รู้จักเอื้อเฟื้อ ไม่เห็นแก่ตัว มีอะไรก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกันคะ หนูชอบที่คนไทยมีเมตตา ช่วยเหลือกัน เวลาเห็นคนเดือดร้อนก็เข้าไปช่วยคะ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียนชาวไทยภูเขา)

5) ทศนคติต่อการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของโรงเรียน

พิธีกร : แล้วกฎระเบียบล่ะคะหนูรู้จักไหม เป็นอย่างไรลองยกตัวอย่างซิ

A : ก็เป็นสิ่งที่เขากำหนดให้เราต้องทำตาม เช่น หนูได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าเก็บขยะ ก็ต้องคอยบอกน้องให้เก็บขยะ ทำความสะอาด

พิธีกร : มีการนำเรื่องที่น้องสงสัยไปถามพ่อแม่หรือครูอาจารย์บ้างไหม

B : อย่างเรื่องนักเรียนยกพวกตีกัน เข้าใจว่าเป็นความใจร้อนของวัยรุ่น ไม่ค่อยปฏิบัติธรรม

พิธีกร : แล้วคิดอย่างไรกับศพต่างๆ

C : หนวกหูมากๆ

พิธีกร : รู้จัก RCA หรือได้ดูทีวีที่มีข่าวเกี่ยวกับศพบ้างไหม

C : รู้จักค่ะ พวกเด็กวัยรุ่นพวกนี้แต่งตัวโป๊มาก ไม่รักนวลสงวนตัวเลย ไม่รักพ่อแม่ ไม่รักตัวเองเลย เขาก็หลงผิดไป

พิธีกร : ถ้ามีโอกาสให้ไปล่ะ

C : ไม่อยากไป หนูเคยไปที่ศพแห่งหนึ่ง มีโย่ง เขิญยิ้มมา เคยไปกับพ่อแล้วก็พี่น้องไปกัน มันหนวกหูมาก มีแต่กลิ่นบูหรือกลิ่นเหม็น อะไรก็ไม่รู้ไม่ชอบ

พิธีกร : เวลานั้นได้เห็นดารา หรือ RCA เห็นวัยรุ่นแล้วรู้สึกอย่างไร มีข่าวมั่วยาอี ยาบ้า ต้มเหล้า สูบบุหรี่ เซ็กหมู เราารู้สึกอย่างไรบ้าง เห็นถูกจับถูกทลายรู้สึกอย่างไรกับภาพที่เห็น

D : รู้สึกไม่ชอบ

พิธีกร : แล้วถ้าน้องอยู่กรุงเทพจะไป RCA ไหม

D : ก็ไม่แน่

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

มารดาของนักเรียนกล่าวถึงทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อการเที่ยวเตร่

อย่างเด็กที่เสียทำตัวไม่ดีลูกจะพูดว่า ผู้หญิงที่ไปเที่ยวกับผู้ชายในเวลาเรียน เขาจะบอกว่าไม่น่าทำ เป็นสิ่งที่ไม่ดี เด็กที่เรียนจากที่นี่จะไม่มีไปเที่ยวอย่างนี้ จะไปกับผู้ปกครอง จะไปเที่ยวเองก็เป็นเด็กวัยรุ่นที่ไม่รู้เวลา จะแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด แล้วอย่างระเบียบที่เราได้คุยตอนต้นก็ทำให้เด็กแตกต่างอย่างชัดเจน ระเบียบวินัยแตกต่างกันมากช่วยไปถึงที่บ้าน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : มารดา)

พิธีกร : เวลาเห็นข่าวในทีวี เช่น ข่าวยาเสพติด วัยรุ่นตีกัน การแต่งตัวใส่สายเดี่ยวเที่ยวดึกๆ น้องเขามีปฏิกิริยาอย่างไรหรือว่ามีการพูดคุยอย่างไร

คุณตา : เขาไม่ชอบนะ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ผู้ปกครอง)

ครูได้แสดงความคิดเห็นเรื่องหน้าที่ความรับผิดชอบ

ต้องยอมรับที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าไม่มีอะไรดีไปทุกอย่าง อย่างที่โรงเรียนของเราเด็กก็ไม่ได้ดีไปทุกคน แต่ในภาพรวม ถ้ามองเรื่องความรับผิดชอบ อาจารย์สามารถพูดได้เลยว่า เด็กมีความรับผิดชอบดี แต่บางเรื่องทางโรงเรียนก็กำลังปรับปรุงอยู่... เด็กในวัดมีความรับผิดชอบมากกว่าเด็กบ้าน เพราะเขามีหน้าที่ของตนเอง มีหน้าที่แน่นอน ถ้าเป็นเด็กบ้านพ่อแม่ไม่ใช้เขาๆ ก็ไม่ทำ เพราะเด็กที่วัดถ้าไม่รับผิดชอบงานของตัวเองจะถูกเพิ่มงานอีกเป็นเท่าตัว เด็กจึงไม่ค่อยกล้าเบี่ยงงาน

พิธีกร : แล้วในเรื่องของศาสนา พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ครูมองว่าเขาเป็นอย่างไร

A : มีความช่วยเหลือเอื้ออาทร มีเมตตาต่อน้องๆ เด็กประถมตัวเล็กๆ สำหรับ (เพื่อนนักเรียน) นี้ จะให้คุมเด็กอนุบาล ถึง ป.2 คุมเรื่องการทำความสะอาด เก็บเศษขยะ ช่วงเช้าและช่วงเย็น เป็นความรับผิดชอบในวัด เป็นหน้าที่ประจำ

พิธีกร : แล้วเด็กคนอื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ใน 3 คน ที่มาสัมภาษณ์ในวันนี้ละคะ ในเรื่องของนิสัยความประพฤติเป็นอย่างไร

A : กลุ่มที่เอามาจะดีกว่ากลุ่มนั้น กลุ่มนั้นอาจจะเป็นว่าปานกลาง คือเรียกแล้วก็มา เรื่องของความเมตตากรุณา ก็จะมีปานกลาง ความช่วยเหลือบุคคลส่วนรวมก็ต่ำกว่าระดับนี้ไปอีกหน่อย แต่หน้าที่ความรับผิดชอบทุกคนจะรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองได้ดี

พิธีกร : เขาต้องรับผิดชอบอะไรบ้าง

A : จะมีการทำความสะอาดของเด็ก เช่น เด็กโตระดับพอจับไม้กวาดได้จะให้กวาดบริเวณ แล้วก็มีล้างห้องน้ำ การทำความสะอาดอาคารที่พัก การหั่นผักทำกับข้าว เด็กหั่นแล้วก็มีครูผู้ชายมาทำกับข้าว แค่มือเดียวมือเข้า อาหารมือเข้าจะเป็นข้าวต้มกับผัดผักเป็นประจำ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

6) ทศนคติต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

- A : เป็นประธานเด็กทุกคน จะเลือกโดยมีการเลือกตั้ง
- พิธีกร : เลือกตั้งทำอย่างไรบ้างเล่าให้ฟังซิ
- A : ตอนแรก ก็ไปดูชื่อก่อนว่าเรามีชื่อหรือเปล่านั้นมีสิทธิที่จะเลือกไหม เดินไปเขาก็จะยื่นบัตรอันเล็กๆ ให้เรา เลือกเบอร์ไหนก็กาเบอร์นั้น เลือกแล้วก็ไปใส่ในตู้
- พิธีกร : หนูเคยได้ยินการซื้อเสียงไหม คิดว่ามันดีไม่ดียังไงคะ
- A : เคยได้ยินจากข่าว คิดว่ามันเป็นสิ่งที่ไม่ดี คือการที่เราซื้อเสียงด้วยเงินทองไม่ได้มาจากเสียงของประชาชน คนที่เลือกได้มาแบบนี้มักจะเป็นคนที่ประชาชนไม่ค่อยยอมรับ
- พิธีกร : ถ้ามีคนมาให้เงินหนู 100 บาท แล้วบอกให้เลือกเขาหน่อยหนูจะทำอย่างไร
- A : หนูก็รับปากไว้ก่อน รับปากแต่ตอนไปเลือกเราก็เลือกคนที่เราชอบ คนที่ดีและคิดว่าเขาสามารถทำได้ เลือกคนที่เราคิดว่าเขาสามารถช่วยเหลือหมู่บ้านของเราได้ช่วยประชาชนได้จริง ส่วนมากคนที่ซื้อเสียงจะเป็นคนมีฐานะดี
- พิธีกร : หนูอยากจะทำอะไรกับคนที่ชอบซื้อเสียงคะ
- A : อยากจะบอกว่าทำแบบนี้ไม่ดีเลย ไม่น่าทำเพราะว่าทำไปก็ไม่ภูมิใจ เงินก็ต้องเสียไป ถ้าเราทำไม่ได้จริงใครก็ไม่เลือกต้องเสียเงินไปฟรีๆ
- (สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

การได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มแสดงให้เห็นถึงการได้รับการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาจากบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว และการได้รับการถ่ายทอดจากพระสงฆ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การสวดมนต์ไม่จำเป็นต้องทำแต่ในวันสำคัญที่วัด อยู่ที่บ้านก็สวดได้ค่ะ ตอนที่อยู่บ้านหนูก็สวดมนต์อยู่แล้ว พ่อแม่จะสอนตั้งแต่เด็ก... ก็มีบ้าง คุณพ่อคุณแม่จะสอนให้ทำตัวให้ดี ไม่เกเร ส่วนใหญ่จะสอนในช่วงวันหยุด... พ่อแม่ก็สอนให้ฟังด้วยค่ะ

- พิธีกร : ค่อนข้างหนักนะค่ะที่โรงเรียน งั้นเราออกจากโรงเรียน กลับบ้านที่บ้านอยู่ใกล้วัดไหมคะ
- A : ใกล้ค่ะ
- พิธีกร : ที่บ้านมีใครอยู่บ้างคะ
- A : มีพ่อแม่ พี่และหนู ตอนนี้มีอาม่าอยู่ 2 คน และลูกของอาอีกคน
- พิธีกร : ที่บ้านทำบุญกันบ่อยไหม

A : ก็บ่อยค่ะ ก็ไปทำบุญให้แม่แก่มา แม่แก่เสียแล้ว

พิธีกร : แม่แก่คือ

A : ยายค่ะ

พิธีกร : แล้วที่บ้านได้พูดคุยเกี่ยวกับพุทธศาสนาบ้างไหมคะ

B : ไม่ค่ะ ก็คุยทั่วๆ ไป

พิธีกร : คุยทั่วๆ ไป เป็นอย่างไร

B : ก็เหมือนคุยกับเพื่อน แต่จะสอนห้ามโกหก ห้ามลักเงินพ่อแม่ไปซื้อขนม ทำผิดต้องยอมรับ ผิด กล้ายอมรับความจริง จะเน้นมาก

พิธีกร : เพราะอะไรพ่อแม่จึงสอนเรื่องนี้

B : ก็เป็นการฝึกนิสัยเรา พอโตขึ้นจะกล้ายอมรับความจริงได้ จะสอนมาตั้งแต่เล็กจนโตเลย (สัมภาษณ์เจาะลึก: นักเรียน)

C : พ่อแม่สอนให้กตัญญู เกิดมาต้องรู้จักตอบแทนบุญคุณ มาอยู่ที่วัดต้องเชื่อฟังหลวงพี่แล้ว ก็ผู้ใหญ่ทุกคน อะไรช่วยได้ก็ช่วยเหลือไป ทำดีก็จะได้ดีค่ะ

พิธีกร : พ่อแม่พูดเฉยๆ หรือยกตัวอย่างว่าคนนั้นทำได้แล้วได้อะไรให้ฟังหรือเปล่าค่ะ

C : ใช่ค่ะ พ่อแม่จะบอกว่าเวลาเรียนหนังสือก็อย่าลอกเพื่อน คนที่ลอกเพื่อนอนาคตจะไม่ได้ อะไรเลยเพราะเพื่อนไม่ได้ช่วยเราทุกครั้ง เวลาโตจะลำบากค่ะ

พิธีกร : พ่อแม่ได้ทำเป็นตัวอย่างไหมคะเรื่องการทำความดี

C : ทำค่ะ พ่อแม่จะทำให้เห็นก่อน เช่น บ้านไหนอยู่ใกล้ๆ ไม่มีข้าวกินแม่ก็จะให้ข้าวไปกินค่ะ (สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียนชาวไทยภูเขา)

พิธีกร : เวลาไปทำบุญ คุณพ่อคุณแม่สอนอะไรบ้าง

: ก็สอนว่า เวลาเข้าวัดต้องทำตัวอย่างไร แต่งกายอย่างไร ประเคนของให้พระอย่างไร

: พ่อแม่จะสอนว่าต้องทำอะไรก่อนหลังที่วัด

: ก็เราถามอะไรพ่อแม่ก็จะตอบ แล้วเขาก็ถามเรากลับด้วยว่าเราเข้าใจว่าอย่างไร

พิธีกร : ส่วนใหญ่พ่อแม่จะบอกวิธีการต่างๆ การปฏิบัติตัวในวัด แล้วมีคุยกันเรื่องบาปกรรมบ้างไหม อย่างไร

: ก็มีพาไปบุญรกรสวรรค์ที่วัด เช่น ที่ชลบุรี พ่อแม่ก็จะสอนไปดูไป

:ส่วนมากจะแนะนำมากกว่าว่าทำบาปจะเกิดผลอย่างไร ทำบุญแล้วเราจะได้ผลอย่างไร
ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ถ้าทำบาปจะทำให้คนอื่นเดือดร้อน ตัวเองไม่เป็นสุขด้วย
:พ่อแม่บอกว่าทำอะไรก็ได้ผลอย่างนั้น ถ้าเราทำดีมาตลอดแล้วมาทำชั่ว ความดีที่ทำ
มากก็จะจบไปหายไป
:ก็จะคุยกันเกือบทั้งบ้านญาติๆ ด้วย อย่างเรื่องคนแถวบ้าน มีเด็กตอนแรกทำตัวดี พอติด
ยาคนอื่นก็มองว่าเขาไม่ดีทั้งหมด ซึ่งน่าจะให้ออกหากถ้าเขากลับตัวได้

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

ปฏิสัมพันธ์ของนักเรียนในชั้น

พิธีกร : แล้วกลุ่มที่เป็นทางบวกแสดงพฤติกรรมอย่างไร

A : เช่นรายการธรรมะหรือรายการที่สร้างสรรค์ สารคดีที่เราพูดถึงเขาจะตอบสนองเราได้ดี

พิธีกร : เขาดูมาจากที่บ้านหรือคะ

A : ใช่ครับ เพราะที่โรงเรียนเขาจะดูได้น้อยเพราะไม่ตรงกับหลักสูตร ดูจากที่บ้าน เช่น
พระองค์นี้ชื่ออะไร เขาจะตอบได้ หมายถึงพระสงฆ์ที่ออกกรายการวันอาทิตย์ ท่านจะเทศน์

พิธีกร : นี่คือในรายวิชาที่อาจารย์สอน อาจารย์จะถามเขา

A : ใช่ครับ เขาจะตอบได้ เขาจะบอกว่าเขาดูตามพ่อแม่ แต่ส่วนนี้มีเป็นส่วนน้อยประมาณ
ร้อยละ 10

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

ตอนโตไม่ค่อยได้ไป แต่ตอนเด็กๆ ไปกับแม่... อย่างวันวิสาขบูชา แม่ก็จะเล่าประวัติความเป็นมาให้
ฟัง เขาชอบเล่าพิธีต่างๆ ว่าทำอย่างไร สำคัญอย่างไร ก็รู้สึกสนุกดี

พิธีกร : อย่างเวลาที่เกิดเหตุการณ์อย่างเช่น ไปทำบุญน้องเคยไปเองไหม

A : ไปกับแม่ ไปกับครอบครัว

พิธีกร : เวลาทำบุญเสร็จแล้วจะไปไหนกันต่อไหม

A : ก็กลับบ้าน

พิธีกร : พ่อแม่เคยได้คุยเกี่ยวกับพุทธศาสนาให้ฟังบ้างไหม

A : ไม่ค่อยได้คุย

พิธีกร : แล้วส่วนใหญ่จะกินข้าวด้วยกันไหม

A : กินครับ
พิธีกร : ได้คุยกับคุณแม่ทุกเรื่องไหม
A : ก็คุยกับคุณแม่มากกว่าคุณพ่อครับ
พิธีกร : จะคุยกันทุกเรื่องไหม
A : เป็นบางเรื่องครับ
พิธีกร : แล้วเรื่องเพื่อนอะไรอย่างนี้ เคยไปเล่าให้ฟังบ้างไหม
A : เคยครับ
พิธีกร : แล้วน้องเองสนิทกับพ่อหรือแม่มากกว่ากัน
A : แม่มากกว่าครับ
พิธีกร : แม่เคยพาไปวัดไหมคะ
A : เคยไปครับ
พิธีกร : ส่วนใหญ่ไปวัดไหน
A : วัดใกล้ๆ บ้านครับ
พิธีกร : แล้วชอบไหม
A : ชอบมากครับ
พิธีกร : สมมติว่าเวลาไปวัดกันทั้งบ้านเนี่ย ตัวน้องเองได้รับมอบหมายให้ทำอะไรบ้าง
A : ให้ตักบาตรกันกับแม่ครับ
พิธีกร : ช่วยแม่เตรียมของไหมคะ อย่างหุงข้าวใครหุงคะ
A : แม่ทำ ผมทำไม่เป็นครับ
พิธีกร : แล้วดอกไม้
A : แม่ครับ
พิธีกร : แล้วเวลาหิวของล่ะคะ
A : ผมก็ช่วยแม่ครับ
(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

B : ก็มีวันพระ แม่จะไปวัด หนูไม่ได้ไปเพราะต้องอยู่เฝ้าร้านขายของที่บ้าน
พิธีกร : แล้วปกติน้องไปวัดกับใครคะ
B : ไปกับพ่อคะ
พิธีกร : ไปทำอะไรกันบ้างที่วัด
B : ไปทำบุญ ถวายสังฆทาน ตักบาตร สวดมนต์ ฟังพระสวดมนต์ พระท่านเทศน์ให้ฟัง

พิธีกร : คุณพ่อสอนอะไรบ้างเมื่อไปวัด

B : ก็รู้อยู่แล้ว ก็ไปตั้งแต่เด็กๆ เลย

พิธีกร : คือก่อนที่เราจะรู้ พ่อแม่สอนอะไรบ้าง

B : ก็บอกว่า เข้าวัดดินะ เราจะได้ไปทำบุญลดบาปของเรา

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : อย่างนั้น คุณพ่อคงเล่าบ่อยๆ เรื่องบวช

A : ค่ะ ค่อยมากเลย เราก็รู้สึกภูมิใจกับพ่อว่าเกิดมาก็ได้บวช พ่อจะเล่าประสบการณ์ให้ฟังค่ะ ว่า ตอนบวชเคยเห็นเปรต คนที่ทำไม่ดีกับพ่อแม่จะเป็นเปรต หนูก็กลัว เราจะไม่ทำให้พ่อแม่ไม่สบายใจกับตัวเรา

B : พ่อสอนว่าไม่ให้คิดร้ายกับคนอื่น ถ้าคิดจะส่งผลมาหาตัวเรา ชื่อเสียงเราก็เสียไปด้วย ถ้าทำไม่ดี เป๊ปเดียวก็รู้กันหมดเลย แต่ทำดีบางทีก็ไม่มีใครรู้เลย

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

การถ่ายทอดจากญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว

พ่อกับแม่ไม่เคยบอกส่วนใหญ่ว่าจะสอน เช่น บอกว่าไม่ให้ดื่มเหล้า ไม่ติดยาเสพติด พ่อกับแม่ไม่ค่อยได้พูดกันไม่ค่อยสนิทกัน พ่อกับแม่ก็ไม่ค่อยดู แต่กลัวเขาว่า เวลาพูดเขาก็จะว่า อย่างวันออกพรรษาย่าก็พาไปวัดแต่ไม่ค่อยชอบเท่าไร ก็ไปเป็นเพื่อนย่า ผมก็นั่งเฉยๆ

A : ก็มีคุณย่าสอน เพราะย่าจะสวดมนต์ทุกคืน เวลาย่ามานอนกับหนูก็จะสวดมนต์ทุกคืน ก่อนนอนและตอนเช้า 6 โมง

พิธีกร : แล้วน้องได้สวดด้วยเปล่าค่ะ

A : ไม่ได้สวดแต่คุณย่าก็สอน บางทีก็เอาหนังสือบทสวดมนต์ของคุณย่ามาอ่านตั้งหลายเล่ม

พิธีกร : อ่านแล้วเป็นอย่างไร

A : ก็ไม่ค่อยรู้เรื่องเพราะยังเด็กอยู่ ตอนนี้คุณย่าก็ยังสวดอยู่ แต่ไม่ได้อยู่กับคุณย่า

พิธีกร : ได้เจอคุณย่าบ่อยไหม

A : ก็ไปหาวันสำคัญ

พิธีกร : ได้อยู่กับคุณย่าตอนเด็กใช่ไหมค่ะ อยู่ถึงกี่ขวบค่ะ

A : ก็เป็นพักๆ ค่ะ ไม่ถึงเดือนแค่ 2 อาทิตย์ก็กลับบ้าน

พิธีกร : แล้วตอนอยู่ที่บ้านได้มีการฝึกสมาธิกับคุณพ่อคุณแม่บ้างไหมคะ
B : ก็จะมีปูสอนนะค่ะ ปู่ก็จะเล่าเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้ฟังบ้าง
พิธีกร : ปูสอนอย่างไรบ้าง
B : ก็บอกว่า อย่าด่าพ่อแม่ ให้เคารพพ่อแม่ หนูก็ทำตามตลอดค่ะ
พิธีกร : แสดงว่าหนูสนิทกับปูมากเลย ตอนนี้อยู่กับปู่หรือเปล่าค่ะ
B : ตอนเด็กปู่จะเลี้ยง ถ้าไปวัดก็จะไปกับปู่ พ่อแม่ไม่ค่อยมีเวลาไปด้วยเพราะทำงาน ถ้าวัน
สำคัญๆ ถึงจะได้ไปทำบุญกับพ่อแม่บ้าง ตอนนี้อยู่กับพ่อแม่ค่ะ แต่บ้านปู่ก็อยู่ใกล้ๆ กัน
พิธีกร : เรื่องทางศาสนาอะไรบ้างที่หนูได้ทำตามที่คุณปู่ทำคะ
B : บางทีปู่ไปทำบุญหนูก็ไปด้วย แต่ตอนนี้ไม่ค่อยได้ไปแล้ว ตอนเด็กจะไปตลอด
พิธีกร : เคยถามปู่ใหม่ว่ามาทำอะไร
B : เคยค่ะ บางทีไปวัดก็รู้สึกเบื่อ แต่ถ้ามีเพื่อนเล่นก็ไม่ค่อยเบื่อเท่าไร
(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

การถ่ายทอดจากพระสงฆ์

หลวงพี่เคยบอกว่า ให้ทำดีเพื่อความสบายใจ เราตายไปก็เอาอะไรไปไม่ได้คะนอกจากความดีและ
ความซื่อที่ทำได้ ถ้าเราทำความดีไว้เราก็สบายใจ มีความสุขค่ะ

พิธีกร : แล้วหลวงพี่ได้สอนจริยธรรมใหม่คะ
A : ที่วัดหลวงพี่ก็จะอบรมเรื่องมารยาท เรื่องการเคารพผู้ใหญ่ จะมีการอบรมธรรมะตอนเย็น
แต่ไม่ได้อบรมทุกวัน จะสลับวันกัน วันจันทร์ทำวัตร วันอังคารอบรมธรรมะแล้วก็เรียน
พุทธศาสนา
พิธีกร : หลวงพี่ใช้วิธีสอนพุทธศาสนา / อบรมธรรมะอย่างไร
A : ก็จะบรรยาย มีปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น เรื่องการทำความสะอาด หลวงพี่ตื่นมาก็จะ
มาทำความสะอาดวัดเหมือนกับเรา
พิธีกร : แล้วรู้ได้ไงว่าน้องไม่สบาย
B : ก็เพื่อนในกลุ่มเดียวกันก็จะมาบอก บางทีก็เห็นด้วย คือหนูจะต้องเช็คชื่อ เวลาเช็คชื่อเราก็
จะรู้ว่าใครไม่มา ก็ไปตามดูว่าทำไมไม่มา
พิธีกร : ต้องเข้ากลุ่มทุกวันหรือเปล่า

B : ทุกวันค่ะ ทำเวรเสร็จแล้วก็ไปเข้ากลุ่มเพื่อจะไปกินข้าว หลังกินข้าวก็ไปทำวัตรต่อ

พิธีกร : ทำวัตรนี้ทำอะไรค่ะ

B : ก็สวดมนต์ ตั้งแต่บทธ อระระหัง แม่เมตตา ประมาณ 40 นาที บางครั้งหลวงพี่ก็มาอบรมธรรมะ หลวงพี่จะมาพูดให้ฟังเกี่ยวกับมารยาทต่างๆ บางครั้งหลวงพี่ไม่ว่างก็จะให้ประธานมาพูดแทน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียนชาวไทยภูเขา)

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในกฎแห่งกรรม นรกสวรรค์ และความเชื่อดั้งเดิมของนักเรียน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

พิธีกร : มาถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักกรรม ความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ นรกสวรรค์นี้่้องคิดอย่างไรเชื่อไหม

A : เรื่องนรกสวรรค์ไม่ค่อยเชื่อเท่าไร คิดว่าไม่น่าจะมีจริงแต่เชื่อเรื่องการทำดีได้ดี เพราะว่ามีพระพุทธศาสนาเข้ามา

พิธีกร : น้องบอกว่ามีพระพุทธศาสนาเข้ามาทำให้เชื่อหมายความว่าอย่างไร

A : แบบว่าพุทธศาสนาสอนให้คนทำความดี ความดีทำให้เรามีความรู้สึกว่าในภายภาคหน้าเราก็จะได้ดี

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

:ธรรมะก็คือธรรมชาติ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้านำมาใช้ คือทุกสิ่งมีทั้งเหตุและผล มีทั้งดีและไม่ดีต้องเลือกในสิ่งที่ดี

:หลักธรรมที่ใช้คือ เวลาจะทำอะไรจะคิดว่า ความดีที่จะเกิดขึ้นผลเสียที่จะตามมา ทำให้เรามีจิตสำนึกที่ดีก่อนคิดจะทำอะไร

:ก็นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ก่อนทำอะไรเราต้องคิดไตร่ตรองให้ดีก่อน

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

ครูแสดงความคิดเห็นเรื่องความเชื่อในกฎแห่งกรรมของนักเรียน

พิธีกร : พวกเขามีความเชื่อในเรื่องอะไรบ้าง ในเรื่องพุทธศาสนา

ครู : เขาเชื่อกันว่า ทำอะไรย่อมได้อย่างนั้น ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

พิธีกร : พอรู้เรื่องนรกสวรรค์ บาปบุญคุณโทษ บ้างใหม่ค่ะ เป็นอย่างไร

A : นรกเป็นสิ่งที่คนทำไม่ดีทำแต่ทำความชั่ว เราไม่อยากตกนรกเราก็ต้องขยัน พยายามทำความดีช่วยเหลือผู้อื่น ส่วนสวรรค์เป็นสถานที่ของคนดี เราจะไปอยู่ที่นั่นได้ก็ต้องทำบุญ ต้องช่วยเหลือผู้อื่น ซื่อสัตย์ เชื่อฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ของครู

พิธีกร : เชื่อใหม่ว่าทำดีมากๆ ได้ไปอยู่สวรรค์ ทำชั่วตกนรก เพราะอะไร

B : เชื่อค่ะ เพราะแค่ขึ้นชื่อว่าเป็นนรกก็คือเป็นความชั่วแล้วความชั่วเป็นสิ่งที่ต่ำ นรกอยู่ที่ต่ำ ความดีเป็นสิ่งที่สูง สวรรค์คือสิ่งที่สูง หลักธรรมที่หลวงพี่สอนจะแนะนำการทำ ความดี หลวงพี่บอกว่าการทำความดีแม้จะไม่เห็นผลวันนี้ก็จะเกิดผลในวันหน้าได้

พิธีกร : นอกจากนั้นคุณพ่อคุณแม่เล่าเรื่องอื่นๆ ให้ฟังบ้างใหม่เกี่ยวกับเวรกรรม

C : เขาก็เคยพูด อย่าตีพ่อแม่เมื่อจะเท่าไบลาน แล้วก็ตายไปเป็นเปรตปากเท่ารูเข็ม

พิธีกร : เรื่องนรกสวรรค์ละ เชื่อใหม่ ทำไมถึงเชื่อ

D : เชื่อค่ะ มีอาจารย์เขาสอนเกี่ยวกับพุทธศาสนา ก็จะบอกว่าทำอย่างนี้แล้วเราจะได้อะไร
(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : แล้วก่อนที่จะเรียนที่นี้ละ คิดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องหลอกเด็กหรือเปล่า

A : ตอนแรกๆ ก็คิดอย่างนั้นค่ะ ไม่ค่อยเชื่อ แต่ที่มาเชื่ออาจเป็นเพราะว่าตอนนี้มีสื่อเข้ามาให้เห็นเยอะ เช่น โทรทัศน์ ตอนนั้นยังไม่มีเรื่องนรกสวรรค์ให้ดู ละครเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ก็ยังไม่ค่อยมีเท่าไร

พิธีกร : นอกจากหลักอริยสัจ 4 แล้ว น้องมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องศาสนา เรื่องหลักคำสอน เช่น เรื่องของการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เรื่องนรกสวรรค์อย่างไร

B : ก็เชื่อบ้าง อย่างเรื่องทำดีได้ดี

พิธีกร : ทำไมถึงเชื่อ

B : อาจเป็นเพราะบางคนทำดีแล้วได้ดี เห็นตามสื่อต่างๆ ในทีวี

C : แต่หนูคิดว่าน่าจะมีจริง

พิธีกร : หนูคิดว่าน่าจะมีจริง แล้วคิดว่า การเชื่อเรื่องนี้ได้ส่งผลอะไรต่อน้องบ้าง

C : ส่งผลดี ให้เราทำดี ไม่ทำความชั่ว สร้างสมแต่ความดีค่ะ ถ้าทำไม่ดีกลัวตกนรกเป็นเปรตวัดสุทัศน์

พิธีกร : แล้วอย่างนี้ หนูเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ไหม

D : ก็ค่อนข้างเชื่อ ใครทำดีก็จะได้ไปเกิดบนสวรรค์ ใครทำชั่วมีบาปติดตัวเยอะก็ต้องชดใช้กรรมในนรก เคยดูจากหนังเรื่องเปรตวัดสุทัศน์ก็เป็นอย่างนั้น

พิธีกร : แล้วเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ก่อนจะมาเรียนที่นี้เชื่อไหม

F : เชื่อค่ะ

พิธีกร : เชื่อว่าอะไรค่ะ

F : ก็ทำดีเราก็ได้ดีทำชั่วก็ได้ชั่ว

พิธีกร : ทำไมถึงเชื่อล่ะ

F : ก็ดูจากละครบ้างสื่อต่างๆ บ้าง เช่น ดูจากเรื่องเปรตวัดสุทัศน์

พิธีกร : เคยเห็นภาพวาดใหม่ที่เป็นภาพเกี่ยวกับแดนนรกสวรรค์แล้วเรารู้สึกอย่างไร

G : ก็กลัว

พิธีกร : ถ้าเป็นเรา เราจะทำอย่างนั้นไหม จะทำผิดคิดร้ายอย่างนั้นไหม

G : ไม่อยากทำครับเลยได้เสียง

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

ครูได้แสดงความเห็นว่า สื่อโทรทัศน์มีอิทธิพลอย่างมากต่อทัศนคติของนักเรียน

พิธีกร : เกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็ก ม.3 เป็นอย่างไรบ้างเท่าที่อาจารย์มอง

A : พฤติกรรมของเขาจะตามกระแสสังคมมากเลย ร้อยละ 80 จะตามกระแสสังคมโดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์มีอิทธิพลมากที่สุด

พิธีกร : เราสังเกตจากอะไร

A : สังเกตจากเมื่อผมพูดถึงโฆษณาหรือรายการต่างๆ เขาจะตอบสนองได้ดี

พิธีกร : ส่งผลต่อพฤติกรรมอย่างไร

A : พฤติกรรมเลียนแบบทั้งทางบวกทางลบ เลียนแบบโดยไม่แยกแยะ เขารับมาแบบแยกไม่
เป็น ถ้าประเมินก็คือร้อยละ 50 รับมาแบบดิบๆ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

ความเชื่อดั้งเดิมของนักเรียน

A : มีเหมือนกันค่ะ แต่ทำไม่เหมือนกัน อย่างวันขึ้นปีใหม่ก็จะมีประเพณีใส่ซิงช้าเพื่อให้รู้ว่า
ใกล้ถึงปีใหม่แล้ว มีการทำซิงช้าอันใหญ่ๆ ชาวบ้านจะช่วยกันทำ หนูจะไปนั่งกันค่ะ ตอนทำบุญไม่มี
พระแต่จะเชิญผู้ใหญ่คนแก่มากินข้าว มาเลี้ยงกัน หนูก็มีหน้าที่ไปเชิญคนแก่ เขาจะให้คนแก่กินก่อน
แล้วคนอื่นๆ ค่อยกิน

พิธีกร : ทำไมถึงต้องให้คนแก่กินก่อนด้วยล่ะ

A : ก็เขาเชื่อว่าจะได้โชคดี อย่างตอนที่ทำปีใหม่กินข้าวใหม่ ก็จะทำให้คนแก่กินข้าวที่สุกแล้ว
ก่อนคนอื่น

พิธีกร : เป็นยังไงคะปีใหม่กินข้าวใหม่

A : เป็นประเพณี พอข้าวที่ปลูกใกล้จะสุกแล้วทุกบ้านก็จะไปเชิญคนแก่มากินข้าวที่ปลูกไว้ค่ะ
จะได้โชคดี

พิธีกร : นอกจากความเชื่อเรื่องคนแก่นำโชคมาให้แล้ว หนูเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ใหม่ค่ะ เชื่อว่า
อย่างไร

A : เชื่อค่ะ คนที่ทำไม่ดีก็ได้รับผลตอบแทนคือนรก ต้องหมั่นทำความดีจะได้ไปอยู่ที่ดีๆ ค่ะ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียนชาวไทยภูเขา)

ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการนับถือศาสนาดั้งเดิมในเรื่องผีบรรพบุรุษ

พิธีกร : ในส่วนของความเชื่อดั้งเดิมมีผลต่อการเรียนการสอนเรื่องจริยธรรมศีลธรรมกับเด็กบ้าง
หรือไม่

ครู : ก็มีบ้างเพราะสิ่งที่เราสอนขัดกับความเชื่อดั้งเดิมที่เป็นเด็กชาวเขา พวกนี้จะนับถือคริสต์
แต่เด็กเขาก็จะบอกเรานะว่าขัดกับของเดิมที่พ่อแม่เขาสอนมา เปลี่ยนได้แต่ต้องใช้เวลาเพราะเป็นสิ่ง
ใหม่สำหรับเขา เขาจะถาม จะสงสัยตลอดว่าทำไมต้องทำแบบนี้ ทำไมทำอย่างนั้นไม่ได้ ที่บ้านเขาที่
นับถือคริสต์ไม่เห็นต้องทำเลย เราก็บอกเขาไปว่า ทั้งพุทธและคริสต์ก็สอนให้เป็นคนดีเหมือนกัน
เปรียบเทียบกับหลักธรรมของสองศาสนาให้ปฏิบัติตามที่ละนิดเริ่มจากสิ่งง่ายๆ ก่อน ที่วัดก็สอนด้วย

เด็กชาวเขาก็ค่อยๆ ซึมซับไปเรื่อยๆ พยายามพูดซ้ำๆ ให้เขาเห็นข้อดีของการปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา จนเขาเริ่มเชื่อแล้วว่าทำดีจริงๆ จึงเริ่มปฏิบัติตาม ซึ่งตอนนี้เขาก็ปฏิบัติได้มากแล้วทั้งการทำวัตรสวดมนต์ทำกิจกรรมทางศาสนาหลายอย่าง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเขาก็ไม่ยอมเปลี่ยนศาสนามาเป็นพุทธแม้การปฏิบัติจะใช่ก็ตาม ตอนนี้ 80% เป็นพุทธแล้ว แต่ส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่ปฏิบัติตามพุทธเลยอ้างว่าผิดความเชื่อเดิม... คงเป็นเพราะปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมเทคโนโลยีมีเยอะ ซึ่งมีผลต่อความเชื่อและค่านิยมของเด็ก เช่น เราสอนเรื่องหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เขาก็ถามเราว่าพระพุทธเจ้ามีร่างจริงหรือ เราก็บอกเขาไปว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าไม่หลอกลวงให้เขาเอาไปทดลองใช้ก็ได้ว่าที่ครูพูดจริงไหม เขาก็บอกว่าแล้วหนูจะลองดู ส่วนมากที่บอกแบบนี้จะเป็นเด็กวัดมากกว่าเด็กบ้าน... อย่างเรื่องศีล 5 เขาก็บอกว่า เขาจะลองทำดู เราก็สังเกต ก็เห็นเขาลองเอาไปทำจริงๆ แล้วเขาก็มาเล่าให้เราฟังว่า หนูได้ทำแล้วหนูเชื่อแล้วว่าดีจริงๆ ค่ะครู แต่เด็กบางคนก็บ่นว่าหนูวัยรุ่นจะให้หนูถือศีล 5 ปฏิบัติธรรม หนูทำไม่ได้

พิธีกร : เด็กวัดที่เป็นเด็กเขา เขานับถืออะไรบ้าง

A : นับถือผี บางคนใส่สายสิญจน์ที่ข้อเท้า มาเรียนก็ใส่ถุงเท้าคลุมมวกแล้วกัน เป็นบางเผ่าก็นับถือผีของเขา

พิธีกร : พอมาสอนพระพุทธศาสนาแล้ว เขารับได้แค่ไหนคะ

B : ก็มีบางเผ่า ตอนสวดมนต์เขาก็ไม่พนมมือ สงบนิ่ง ก็แสดงว่า ไม่รับพุทธศาสนาแต่ก็ไม่ได้แสดงการต่อต้านมาก แต่โดยรวมก็ทำตามนะ เขาได้เรียนรู้ใหม่

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

การปรับตัวของนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลาม

อย่างเช่นมีเด็กอิสลามก็จะปฏิบัติได้เหมือนเพื่อน ไหว้พระเข้าค้ายเหมือนกันและยังสอบได้คะแนนดีด้วย เขาจะกลมกลืนกับเพื่อน โรงเรียนนี้ก็มีเด็กคริสต์อยู่จำนวนมาก อิสลามมีน้อย และโรงเรียนรอบๆ นี้ก็เป็นคริสต์เยอะ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

ความคิดเห็นของผู้ปกครองในความประพฤตินองบุตร

คุณยาย : ก็เชื่อนะ อย่างเมื่อวานเห็นเขาคุยโทรศัพท์กับแม่เขา เห็นเขาบอกว่าต้องไปไหว้เจดีย์
บรรพบุรุษ เขาก็บอกว่าดินะยายต้องไปเปลี่ยนดอกไม้ เราต้องไปไหว้บรรพบุรุษ ปู่ย่าตายาย เขาจะ
ได้ช่วยคุ้มครอง นี่ก็เป็นความเชื่อของเขา
(สัมภาษณ์เจาะลึก : ผู้ปกครอง)

ลักษณะทางพระพุทธศาสนา

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มทำให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องที่
เกี่ยวกับหลักธรรม 6 ข้อธรรม ซึ่งได้แก่ (1) สังคหะวัตถุ 4 (2) อิทธิบาท 4 (3) อริยสัจ 4 (4) สติ-
สัมปชัญญะ (5) มิตรแท้-มิตรเทียม และ (6) ชันติ-การพึ่งตนเอง พอสรุปได้ดังนี้

1) สังคหวัตถุ 4

พิธีกร : พี่คุยเรื่องยาเสพติดอีกนิด หนูว่าเราควรแนะนำหลักธรรมทางพุทธอะไรดีให้กับคนที่ติดยา
เอาไปใช้ แล้วเขาจะได้เลิกยาได้

A : หลักธรรมทางศาสนาก็มีเยอะ หนูว่าเป็น ... สังคหวัตถุ 4 ก็ได้ค่ะ

พิธีกร : หลักธรรมอะไรคะ

B : ก็ทำให้ทานให้สิ่งของช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและ
ส่วนรวม

พิธีกร : การบำเพ็ญที่หนูว่าทำได้อย่างไรบ้างคะ

B : ก็อย่างเช่น การที่เราไปบริจาคของให้คนที่ยากจน แล้วก็การนั่งสมาธิให้จิตใจสงบค่ะ

พิธีกร : หนูคิดว่าการทำบุญให้ผลอะไรต่อเราคะ

C : ก็ทำให้เรามีความสุขค่ะ การที่เราได้ให้ทาน

พิธีกร : การให้ทานเป็นอย่างไรคะ แล้วผลที่ได้จากการให้ทานคืออะไร

C : การให้ทานเป็นการบริจาคสิ่งของให้แก่คนที่ไม่มี ผลที่ได้ก็คือทำให้เราสบายใจที่เราได้ให้
เขา

พิธีกร : ในชีวิตประจำวันได้เอาหลักธรรมอะไรไปใช้บ้าง

D : การพูดจาจาครับ ก็พวกอยู่บ้านอย่างเนี้ยครับ พูดกับพ่อแม่อย่างเนี้ยนะครับ

พิธีกร : อย่างไร

D : ไม่กระซอกโฮกฮาก พุดดีๆ ไปวัดอย่างเนี่ยพุดคุยกับพระได้นะครับ เวลาไหว้ก็ไหว้ถูกต้อง
(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

2) อธิธิบาท 4

A : มาเรียนควรตั้งเรียนให้มากไม่ควรเล่น ไม่เล่นไปเรียนไป ควรตั้งใจเรียนเพื่อในอนาคตเรา
จะได้ใช้ปัญญา

พิธีกร : คือต้องเรียนอย่างตั้งใจ ตั้งใจอะไรบ้าง

B : ตั้งใจเรียนที่ดี

พิธีกร : ตั้งใจเรียน ไม่ได้ยินขออีกที

B : เวลาว่างก็อ่านหนังสือเวลาอาจารย์สอนก็ตั้งใจเรียน ข้อสอบที่ออกส่วนมากก็เป็นที่
อาจารย์สอน ตั้งใจเรียนตั้งใจฟังขณะที่อาจารย์สอน เวลาเรียนไม่พุดคุยกันไม่เล่น

พิธีกร : หนูยึดหลักธรรมอะไร

A : ปณฺญา โลกสุมิ ปชฺโชโต

พิธีกร : แปลว่าอะไรคะ

A : เราควรชวนขวายนหาความรู้เพื่อในอนาคตเราอาจจะได้เอาไปใช้

พิธีกร : แล้วน้องยึดหลักอะไรในการดำเนินชีวิต

: อธิธิบาท 4 ในเรื่องเรียน คือเราพอใจที่จะเรียน ทำให้เราขยันเอาใจใส่ในงานที่ทำ และ
ไตร่ตรองก่อนส่งงานครับ

: ใช้อธิธิบาทเหมือนกัน เพราะการเรียนต้องขยัน อดทนและไตร่ตรองค่ะ

: ใช้อธิธิบาท 4 เหมือนกัน ทำให้ขยัน คิดก่อนทำและจะประสบความสำเร็จค่ะ

: ก็ใช้อธิธิบาทใช้ได้ในทุกอย่าง

พิธีกร : มีหลายๆ วิชา ขอย้อนกลับมาหาน้องคนนั้นนิดหนึ่งนะค่ะ ที่บอกว่าอ่านหนังสือมาตลอด
3 ปี นั้นรู้สึกอย่างไรบ้างกับพุทธศาสนา

: เราสามารถนำพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น หลักอธิธิบาท 4 คือต้องขยัน
หมั่นทบทวนเนื้อหา

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

ประโยชน์ของอิทธิบาท 4

ก็จะมีพฤติกรรมหลายๆ อย่าง เขาคิดว่าคำสอนมีประโยชน์ต่อเมื่อเขาได้ศึกษาและฝึกหัดปฏิบัติ ที่นี้จะมุ่งเน้นเรื่องของอิทธิบาท 4 จะทำให้ประสบผลสำเร็จ เขาจะรู้เลยว่าถ้าขาดคุณธรรมข้อใดข้อหนึ่งไป การทำงานก็ดีการเรียนก็ดีจะไม่ประสบผลสำเร็จ เราจะสอนโดยใช้สื่อ อย่างฉันทะก็บอกว่าเวลาเราทำอะไรด้วยใจรักแล้วเราพากเพียร หรือวิริยะจะใช้คำง่ายๆ อย่างเราตั้งใจทำใหม่ จิตตะเต็มใจทำใหม่ วิมังสาคือไตร่ตรองพิจารณาว่าที่เกิดมานี้ประสบผลสำเร็จเพราะอะไร ไม่ประสบผลสำเร็จเพราะอะไร เขาก็นำมาทบทวน

(สนทนากลุ่ม : ครู)

3) อริยสัจ 4

พิธีกร : น้องมีหลักธรรมประจำใจที่ยึดถือในการดำเนินชีวิตไหม

A : อริยสัจ 4

พิธีกร : เข้าใจว่าอย่างไร

A : คิดว่าเป็นคำสั่งสอนที่ดี ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างในเวลาเรียน

พิธีกร : ในฐานะที่น้องเรียนในโรงเรียนที่ถือว่าส่งเสริมพระพุทธศาสนา น้องคิดว่าหลักธรรมของพระพุทธเจ้ามีความสำคัญกับเราอย่างไร

B : หลักธรรมของพระพุทธเจ้าก็มีเยอะ หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้มาก็คือ อริยสัจ 4 ใช่มั้ยคะ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ก็มีประโยชน์ เช่น เวลาเราโกรธ ก็ทำให้ใจเย็นลงระงับความโกรธของเราได้

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : เรียนก็เรียนเล่นก็เล่น เอ้าน้อง C ว่าไง

C : ต้องจริงจังก์ทุกคน ทุกคนเกิดมามีทุกข์ เหตุของทุกข์และสิ่งที่ดับทุกข์ได้ สิ่งดับทุกข์ได้ถ้าเราแก้ไขตรงนั้นได้ก็จะเป็นคนดีต่อไป ถ้าไม่สำเร็จก็หาวิธีแก้ไขใหม่ แต่ต้องมีความอดทน มีสติ และปัญญา

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

4) สติ-สัมปชัญญะ

พิธีกร : เป็นอย่างไรค่ะ

A : เราต้องรู้ตัวในสิ่งนั้น เราต้องเรียนอย่าไปเล่นต้องตั้งใจเรียน ส่วนเวลาที่เราวางก็เล่นบ้าง อ่านหนังสือบ้าง

พิธีกร : ให้รู้ตัวว่าทำอะไรอยู่

A : ครับ

พิธีกร : เอ้าน้อง B ว่าง

B : ก็เป็นการรู้ตัว รู้ตัวตอนนี้ก็คือ ตอนนี้เป็นนักเรียน หน้าที่ของเราก็คือเรียนให้ดีที่สุด ตั้งใจเรียนค่ะ

พิธีกร : ทำอย่างไรตั้งใจเรียน

B : คือในห้องเรียนอาจารย์พูดอะไรเราต้องตั้งใจฟัง ฟังแล้วกลัวลืมก็จดบันทึกไว้

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

5) มิตรแท้-มิตรเทียม

ครูสอนเรื่องมิตรแท้มิตรเทียมค่ะ... ก็มีเพื่อนสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งอิจฉาชอบชวนเพื่อนไปทางที่ผิด อีกกลุ่มชวนไปทางที่ดี กลุ่มที่ดีคอยเตือนกลุ่มที่ไม่ดี แนะนำให้เพื่อนเปลี่ยนนิสัยช่วยเหลือเพื่อนค่ะ ค่อยๆ พูดกับเขาให้เขาเปลี่ยนแปลงนิสัยไปเรื่อยๆ ไม่บอกครูเพราะเพื่อนจะโกรธเราแล้วไม่ยอมทำตามที่เราแนะนำ สุดท้ายยกกลุ่มที่ไม่ดีก็เปลี่ยนนิสัยได้ค่ะ มิตรแท้เป็นเพื่อนที่จริงใจไม่หลอกหลวงไม่เห็นแก่ได้เป็นสิ่งที่สำคัญค่ะ

พิธีกร : นอกจากศีล 5 แล้วหน้าที่ชาวพุทธได้เรียนอะไรอีกค่ะ

A : เรียนเรื่องมิตรแท้ค่ะ

พิธีกร : เป็นอย่างไรค่ะมิตรแท้

A : มิตรแท้ก็คือเพื่อนที่รักกัน ช่วยเหลือกันเมื่อเพื่อนเดือดร้อนไม่ทอดทิ้งกันค่ะ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : หหมดแล้วเข้าต่อไป

B : ผมก็ใช้มิตรแท้ การคบเพื่อนที่ดีเวลาเรามีเพื่อนที่รู้ใจนี่นะ สามารถปรึกษาพูดคุยอะไรกัน
ได้ แต่ถ้าเราไปคบเพื่อนที่ไม่ค่อยรู้เกี่ยวกับด้านหนังสือ แบบคบกันไปก็จะเป็นไปไม่รู้หนังสือไปด้วย
ถ้าเราคบเพื่อนที่ดีเรามีอะไรเราก็ปรึกษา คิดแล้วเก็บจำเอาไว้

พิธีกร : ไหนยกตัวอย่างเพื่อนที่ดีที่เขาปฏิบัติกับเราอย่างไรบ้าง

B : แบบว่า เป็นเพื่อนที่คุยกันอย่างนี้ ไม่มีการพูดหยาบคายด่าพ่อแม่กัน นิสัยของเขานี้ก็จะเป็นแบบว่าดี ไม่มีอารมณ์ร้ายอะไรอย่างนี้

(สนทนากลุ่ม : นักเรียน)

6) ชั้นดี-การพึ่งตนเอง

พิธีกร : พวกใจร้อนคิดว่าควรใช้หลักอย่างไร

A : ใช้ชั้นดี

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

พิธีกร : ธรรมอะไรบ้างที่ยึดถือกันอยู่ และมีความสำคัญกับเราอย่างไร ยาวไปไหมคำถามเข้าใคร
อยากจะทำก่อน

A : เรามาอยู่ที่นี้ก็ชั้นดีอดทน คือจากบ้านมาอยู่วัดเราก็ต้องอดทนต่อผู้บ่าว อย่างน้อยก็ให้จบ
ม.3 หรือ ม.6 ถ้าจะเรียนต่อไปต้องอดทน ทนต่อการเหยียดหยามว่าเป็นเด็กวัด ทนต่อการเข้าสังคม
ว่าเราเป็นเด็กด้อยโอกาส ทำให้เราต้องอดทน ความอดทนที่ว่าถูกเราแบบนี้ วันหนึ่งเราต้องทำให้
ได้ว่าเขาจะไม่ต้องมาดูถูกเราอีก สร้างให้เรามีความอดทนสูง ไม่ได้อยู่กับบ้านต้องผจญชีวิตอยู่ในตัว
เมือง ในที่ๆ ที่เราไม่รู้จักเลย เช่นบ้านเราๆ ก็รู้จัก มาอยู่ที่นี้เราไม่รู้จักใครซึ่งแรกๆ ต้องต่อสู้กับอะไร
ต่ออะไรมากมาย ทำให้เรามีความอดทน

พิธีกร : ตอนนี้น้อง A ก็อยู่ด้วยชั้นดี ใช้ชีวิตต่อสู้เพื่อความสำเร็จของเราต่อไป ใครต่อไปให้พูดทุก
คน

B : ชั้นดีแล้วก็... การที่เราอยู่ในสังคมแบบนี้จะเราก็ต้องพึ่งตนเอง เพราะว่าไม่มีใครที่
จะช่วยเหลือเราดีไปมากกว่าตัวเราเอง เพราะว่าคนที่อยู่ในสังคมรวมกันอย่างนี้ต่างคนต่างก็
แก่งแย่งชิงดีกัน ก็ต้องช่วยเหลือตัวเรา

พิธีกร : ยึดหลักตนเป็นที่พึ่งแห่งตน แล้วทำอย่างไรบ้างยกตัวอย่างให้ฟังหน่อย

B : เช่นถ้าอาจารย์ให้ทำอะไรอย่างนี้ก็จะพยายามทำเต็มความสามารถ ความรู้ที่เรามีถ้าเกิด
ว่าเราทำไม่ได้จริงๆ จึงจะขอคำปรึกษาจากเพื่อน

C : การมาเรียนในโรงเรียนนี้ทางบ้านอาจจะไม่สามารถส่งเราเรียนได้ ไม่อยากรบกวนพ่อแม่
ต้องมาเรียนด้วยตัวเอง เพื่ออนาคตข้างหน้า

(สนทนากลุ่ม : นักเรียนชาวไทยภูเขา)

ความคิดเห็นของครูในเรื่องการพึ่งพาตนเองของนักเรียน

เขาก็ไม่มีใคร อยู่ที่นี่ต้องช่วยเหลือตัวเอง กินข้าวก็ต้องตามเวลา ชักผ้ารีดผ้า ดูแลตัวเองหมดเลย
ความเอาใจใส่เขาไม่มี หลวงพ่อท่านก็เลี้ยงแบบเออเข้ากินข้าว กลางวันก็เข้ามากินข้าว ใครไม่กินก็
ไม่รู้ว่าจะกินหรือไม่กิน เวลาให้กินต้องมากิน 5 โมงเย็น ใครจะกินหรือไม่กินก็ไม่รู้

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

กลุ่มครู

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มครู พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่
ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาสามารถ
จำแนกได้ 4 ปัจจัย คือ ก) ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ข) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน
นักเรียน ค) ลักษณะทางพระพุทธศาสนา และ ง) การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบ (Model) ซึ่งมี
รายละเอียดดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มอาจสรุปความสัมพันธ์ระหว่างครูกับ
นักเรียนได้ 4 ลักษณะ คือ 1) การสนใจรับรู้ปัญหา 2) การให้คำปรึกษาแนะนำ 3) การทำกิจกรรม
ร่วมกัน และ 4) การหมั่นดูแลติดตาม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) การสนใจรับรู้ปัญหา

บางคนไม่ได้กินข้าวกลางวัน พอไปถามเขาก็เลียงว่าไม่หิว เขาจะอายไม่กล้าพูดว่ามีเงินหรือไม่มี
เงิน... นักเรียนที่มีหลายระดับ บางคนอยู่ ม.2 ยังอ่านหนังสือไม่ออกต้องเรียกมาอ่านมาฝึก บาง
คนโตแล้วก็อายในห้อง พอมาห้องสมุดเราก็เรียกมาอ่านกับเรา เพื่อนจะได้ไม่ล้อ

พิธีกร : พี่เคยเข้าไปดูบ้างไหมคะ

- A : เคยเขาก็อยู่รวมๆ กัน ถามว่าอยู่ได้ไหมสบายดีไหม เขาตอบว่าอยู่ได้ คือเขาคิดว่าอยู่อย่างนี้ยังดีกว่าอยู่บ้านเขา เขาได้กินได้นอนได้เรียนหนังสือ มีเสื้อผ้าไม่ต้องเสียตั้งค์
- พิธีกร : อย่างเด็กที่มีปัญหาที่แปลกๆ ตัวพี่เองทำอะไรในฐานะครูประจำชั้น
- A : คือเด็กที่วานี้เราจะถามเขาว่าเป็นอย่างไร เหมือนกับว่าเราไม่ได้ทิ้งเขา บางคนจะเฉยๆ ซึมๆ เราก็ต้องถาม อ้าววันนี้เป็นอย่างไร บางรายก็ร้องไห้

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

- A : ทุกอย่างเลย คือสละมาอยู่ตรงนี้แล้ว
- B : อย่างตอนกินข้าวกลางวันก็มีอาจารย์เข้าไปด้วย
- A : ก็เข้าไปอยู่ดูแลใกล้ซิด
- B : แม้ว่าอาจารย์จะไม่อยู่ในวัดทุกคน แต่ที่โรงเรียนทุกคนก็ดูแลเต็มที่ ทำให้เด็กรู้สึกดี
- C : เด็กถ้าอยู่ 2-3 ปี ก็จะได้รู้เรื่องแล้วแต่ถ้ามาใหม่ๆ อย่างที่ว่ากว่าจะสื่อสารกันรู้เรื่องกว่าจะปรับพื้นฐานเขาก็ใช้เวลาานพอสมควรเป็นปีคือมาหลอมใหม่เลย
- B : คือเด็กใหม่ๆ บางคนก็จะสงสัยว่า ทำไมอาจารย์จะต้องตามเขาไปด้วยและต้องมาดูแลตลอดเวลาด้วย
- C : จะสงสัยทำไมต้องมาดูแลตั้งแต่ตื่นนอนจนเขาลับ

(สนทนากลุ่ม : ครู)

2) การให้คำปรึกษาแนะนำ

คือให้เกิดความอบอุ่นว่ายังมีคนให้คำปรึกษา คอยดักเตือนเขานะ ถ้าเขาไม่มีใครเลยเขาจะออกไปในทางไม่ดีได้ เหมือนคนไทยสมัยก่อน ครอบครัวสมัยก่อนคืออยู่ด้วยกันปรึกษาแนะนำกันทำให้อยู่ในแนวทางที่ต้องการได้... บางทีเขาจะเข้ามาหาเราเอง เขามาปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องเรียน เรื่องของการทำงาน อย่างเช่นช่วงปิดเทอมใหญ่เด็กจะไม่มืองานทำ ไม่มีเงินใช้ เด็กจะเข้ามาปรึกษาว่าถ้าหนูไปทำงานตรงนี้มีใครว่าไหม เราก็จะให้เด็กทำในระยะใกล้ๆ จะมีบ้างที่กรุงเทพฯ เขามารับเด็กไป เราก็จะติดตามดูพฤติกรรมหรือบางที่ที่ต้องตามไปดูว่าที่นั่นเป็นอย่างไร... ส่วนที่โรงเรียนนะคะ นอกคาบเรียนที่ 'ไม่ใช่ครูนักเรียน' ก็มีการนั่งคุยกันว่าเราจะปฏิบัติด้านมารยาทของคนไทยอย่างไรบ้าง เขาจะบอกมาว่าเคยทำอย่างนี้มานะ เช่น ก่อนมาโรงเรียนต้องสวัสดีพ่อแม่ก่อน มาโรงเรียนก็สวัสดีอาจารย์ทุกท่าน เขาก็เล่ามา เราก็บอกว่าถ้ามีคนแปลกหน้าเข้ามาหรือมีคนมาเยี่ยมโรงเรียนเราจะทำอย่างไร เขาก็จะบอกว่าจะยกมือไหว้แล้วถามว่ามาธุระอะไรมาหาใคร แล้วนำแขกคนนั้นไป ถ้ามีคน

มาแจกของต้องพูดว่าอย่างไร เราก็แนะนำให้เขาว่าต้องทำอะไร เราต้องสอนมารยาทต่างๆ นอกเวลาเรียน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

พิธีกร : แสดงว่าอาจารย์ใกล้ชิด

A : เขาไว้ใจเราทุกเรื่อง ถ้าเป็นเรื่องส่วนตัวไม่เปิดเผย เขาก็บอกว่านี่เรื่องส่วนตัวนะ อาจารย์อย่าเล่าให้ใครฟังนะ ถ้าเป็นเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเราก็จะบอกเขาหมดเลย เธอปฏิบัติได้ใหม่ เธอค่อยๆ นะ เขาจะบอกว่าแล้วหนูจะทำ ผมจะทำแล้วอาจารย์คอยดูนะ

(สนทนากลุ่ม : ครู)

3) การทำกิจกรรมร่วมกัน

อาจารย์เรียกใช้บ้างหรือเด็กมาถามว่ามีอะไรให้เขาช่วยบ้าง ซึ่งจุดนี้เด็กจะได้ใกล้ชิดครู ก็ทำให้เด็กไว้ใจพูดคุยกันได้ ทำให้เด็กมีพัฒนาการดีขึ้น... ครูกับเด็กใกล้ชิดกัน นโยบายของโรงเรียนคือเด็กอยู่ไหนครูอยู่นั้น เมื่อนักเรียนทำกิจกรรมอะไรครูก็ต้องทำกิจกรรมด้วย เช่น เด็กนั่งสมาธิครูก็ต้องนั่ง เด็กสวดมนต์ครูก็ต้องสวดมนต์

A : งานสื่อจะใช้นิทาน แล้วก็งานร่วมแรงร่วมใจ

พิธีกร : ร่วมแรงร่วมใจคืออะไรคะ

A : คือร่วมกันทำทั้งครูทั้งเด็ก

พิธีกร : เช่นอย่างไรบ้างคะ ทำอะไรบ้าง

A : ก็เช่นเล่นปริศนาคำทายในช่วงโม่ง เราเป็นคนทายเด็กเป็นคนตอบ สมมติเด็กตอบไม่ได้ เราจะช่วยเสริมว่าที่หนูตอบมาถูกต้อง แต่ไม่ถูกต้องที่สุด เราก็อธิบายผสมด้วย

พิธีกร : คือครูช่วยเสริมไม่ได้ให้ความรู้ทั้งหมดทีเดียว ให้เด็กคิดก่อน

A : ใช่ ร่วมแรงร่วมใจ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

4) การหมั่นดูแลติดตาม

ก็ตอนเช้า   กลางวัน   เย็นติดตามตลอด   เลิกแถวแล้วก็ต้องไปดูความเรียบร้อย

พิธีกร : แล้วมีไหมที่เด็กไม่มาอะไรอย่างนี้

A : ก็มีค่ะ

พิธีกร : แล้วคุณครูทำอย่างไร

A : ก็ตามค่ะ ไปตามถึงห้อง บางคนอาจจะมาสายตื่นสาย ใครมาไม่ทัน มาก็ถึงเวลาเข้าเรียนแล้ว

พิธีกร : ไม่สามารถติวตรงนั้นได้แล้ว เด็กที่ไปช้ากว่าเพื่อนมีการติดตามผลนอกห้องเรียนไหม

A : ไปดูแลเขาอย่างนี้

พิธีกร : ดูอย่างไรยกตัวอย่างซิค่ะ

A : เช่นตอนพักกลางวันเขาจะนัดเพื่อนมาที่ห้อง ก็จะตามงานเขา

พิธีกร : เลิกเรียนละ

A : เลิกเรียนก็เหมือนกัน

พิธีกร : ตามถึงบ้านไหม

A : ไม่เคยไป ก็โทรศัพท์ไปถามผู้ปกครอง

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

A : ถ้าเด็กมีปัญหาที่ทำหนังสือแจ้ง เช่น เด็กอาจจะขาดเรียนไป

B : บางทีผู้ปกครองก็ไม่ว่าเลยว่าคุณไม่มาเรียน

C : เขาไม่มีเวลาดูแลลูกเลย

D : เราก็ต้องตามเด็กด้วย

E : ปิดเทอมแล้วยังต้องตามเลย ถ้าเด็กหายไป เราก็ต้องไปตามว่าอยู่ที่ไหน

A : พ่อแม่จะมาตามครูที่โรงเรียนว่าคุณไม่กลับบ้าน

C : ครูจะต้องไปตามให้ (หัวเราะ)

(สนทนากลุ่ม : ครู)

ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนนักเรียน

พิธีกร : เวลาเด็กมีปัญหาปรึกษาครูบ้างไหม

A : ผมประสบกับปัญหาคือ ผมถามเด็กแล้วเด็กไม่กล้ารับตรงๆ จะถามจากเพื่อนเขา เขาจะให้เพื่อนมาบอกผมโดยเฉพาะเรื่องที่เป็นความผิด

พิธีกร : อย่างเด็กมีความพร้อมไม่เท่ากันซ้ำกว่าเพื่อนอาจารย์ทำอย่างไรคะ

B : คนไหนทำงานไม่ทันเพื่อนก็ให้เพื่อนสอนเพื่อนนะค่ะ ให้คนที่มีไอคิวดีหน่อยมาสอนเพื่อนที่มีไอคิวต่ำกว่า ก็ให้มานั่งที่ห้องพักครู ให้เขาติวคุยกันเองแล้วทำงานที่ค้างอยู่ให้เสร็จ

พิธีกร : คนที่มาช่วยเพื่อนนี้เป็นอาสาสมัครหรืออาจารย์เลือกมาคะ

B : เลือกมาและสมัครใจด้วย ต้องถามเขาก่อนว่าจะช่วยเพื่อนได้ไหม เขามีความรับผิดชอบดี

พิธีกร : เขาจะมาเป็นประจำไหม

B : ทุกวันค่ะ ต้องมาช่วยเพื่อนกัน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

พิธีกร : ตัวแปรที่เพิ่มเข้ามาก็คือความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเพื่อน จึงอยากทราบว่าเด็กจะมีพฤติกรรมการเล่นแบบเพื่อนอย่างไรบ้างคะ

A : มีเด็กที่ไม่ได้รับคัดเลือกให้ประกวด เช่น สวดมนต์ มารยาท ก็พยายามที่จะเข้ามาหา มาเรียนรู้ไปกับเพื่อนด้วย เพื่อนจะดีมากขึ้นกว่าเดิมดีกว่าครู เชื่อเพื่อน จะมีบางกลุ่มมองว่าทำตัวเด่นไปหรือเปล่า แต่ส่วนใหญ่แล้วเด็กเขาจะพยายามทำให้ดีมากกว่า สำหรับห้องท้ายๆ ก็จะมีการเลียนแบบเหมือนกัน

(สนทนากลุ่ม : ครู)

ลักษณะทางพระพุทธศาสนา

ครูผู้สอนจะต้องใจเย็น มีเมตตากรุณา... บางที่อาจารย์บอกว่า เทอมนี่ครูจะออกแล้วนะจะไม่อยู่กับพวกเธอแล้ว เด็กๆ ก็ไม่อยากให้ไป อย่างว่าเด็กที่นี้ น่าสงสารจริงๆ... ไม่สบายเป็นเด็กผู้หญิงจะร้องไห้ เราก็สงสารเขา เขาไม่รู้จะบอกใครอธิบายไม่ถูก ต้องให้ไปหาหมอ... ก็ต้องดูแลเด็กดูทุกอย่าง เห็นบ่อยมากบางที่พี่อยากออกมากเลย เห็นบ่อยแต่สงสารเด็ก ไม่ค่อยมีตั้งค์เราต้องช่วยเหลือเขา... ก็ใช้ความรักเข้าไปใส่การสอนเด็กจริงๆ แนะนำสิ่งที่ดีให้พยายามใกล้ชิด ถ้าเราให้ความรักเขาพอเขาเริ่มรู้ว่าไม่ได้โดนหลอกรู้ว่าเรารักเขาจริงๆ เขาก็เชื่อยอมรับสิ่งที่เราสอนที่เราบอก อย่างเช่นเด็กสาวเขากลับบ้านก็จะห่วงจะโทรไปถามตลอดว่าถึงไหนแล้ว ถ้าถึงเมื่อไรหรืออยู่ตรงไหนให้โทรหา

ครูด้วย... บางคนตัวโตอยู่ ม.1 อ่านไม่ได้ก็ต้องดูด้วย สงสารแก แล้วคิดว่าเขาต้องข้ามเขาก็สูงถึง
จะได้มาเรียนที่นี่ ก็นอนก็ลำบากต้องช่วยกัน... เด็กถือว่าเป็นน้องของเราอาจจะอ่อนกว่าเรา 10 ปี
แต่ในความคิดคือเขาเป็นน้องเรา ถ้าน้องเราโง่หรือไม่มีความรู้ น้องเขาก็ไม่สามารถอยู่ในสังคมได้
ไม่สามารถมีสิ่งที่เขาต้องการในอนาคตได้

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

A : เราอยู่ตรงนี้นานแล้ว มีความสงสารมีความรักเด็ก เข้าใจความรู้สึกของเด็กว่าอยู่ห่าง
พ่อแม่จะขาดความอบอุ่น เราเสริมเติมเข้าไปเขาก็จะได้รับพอ อีกอย่างก็มองอนาคตของเขาถ้าเขา
ขาดความอบอุ่น ไม่สนใจเขอนาคตเขาก็จะไปไม่ได้ ในเมื่อพ่อแม่เขามีเวลาน้อยเราก็เสริมเหมือน
เป็นพ่อแม่เขาเลย

B : จากพื้นฐานที่เราเป็นเด็กที่นี่มาก่อน เราก็เห็นปัญหาและอยากจะทำปัญหา

C : ก็คิดว่าพ่อแม่เขาไม่มีเวลา ถ้าเราดูแลเขาๆ จะรู้สึกว่ามีคนรักเขาสนใจเขา เขาก็อาจจะ
คิดได้ กลับมาเรียนเพราะครูยังใส่ใจเขาอยู่

D : เรามาจากครอบครัวที่สมบูรณ์มีทุกอย่าง แล้วก็รู้ว่าเด็กเป็นวัยที่ต้องการความรักความ
อบอุ่น เขามาอยู่ไกล เขาได้ใกล้ชิดดูแลพูดคุย เขาจะได้นึกถึงเรา ดีกว่าเขาไปตัดสินใจเองโดย
ผลการแล้วเกิดผลไม่ดี ให้โอกาสคนที่ด้วยโอกาสกว่า

(สนทนากลุ่ม : ครู)

การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบ (Model)

การเป็นแบบอย่างมีน้อย จะมีเรื่องการทำความเคารพ ครูน้อยจะทำความเคารพครูที่มีอายุมากกว่า
หรืออาวุโสกว่า หรือการทำความเคารพพระภิกษุเราก็จะทำกันเป็นประจำให้เด็กเห็นพฤติกรรม...
อย่างเข้ามาในโรงเรียนเราจะไหว้ครูที่อายุมากกว่า เจอที่ไหนจะไหว้ นักการอายุเยอะกว่าครูก็ไหว้
อย่างพระเข้ามาครูก็ไหว้กัน นักเรียนเขาเห็นเขาก็ปฏิบัติตาม... เป็นแบบอย่างด้านการแต่งกายหรือ
ทรงผม อย่างวันนี้วันที่ฟ้าก็ต้องแต่งกายด้วยชุดกีฬาเด็กเขาจะรู้... ทางโรงเรียนจะมีการอบรมเรื่อง
ยาเสพติดเป็นประจำโดยตำรวจจะมาพูดให้ฟัง ให้ดูคนมาบำบัดยาที่วัด เด็กก็จะเห็นว่าถ้าติดยาต้อง
เป็นแบบนี้... ครูในโรงเรียนด้วย บางท่านอาจจะติบหูแต่ก็ไม่ทำสิ่งเหล่านี้ให้เด็กเห็น ถ้าต้องสูบก
ออกไปข้างนอก เด็กไม่เห็นก็ไม่เกิดการเลียนแบบขึ้น

พิธีกร : ในการสอนมีการใช้การทำเป็นตัวแบบบ้างไหมคะ

A : ก็มีบ้างในเรื่องที่เราทำได้ เราก็ปฏิบัติให้เขาเห็นว่าต้องทำอะไรบ้าง สวดมนต์ ถือนศีล ซึ่งเราก็ทำเป็นประจำอยู่แล้ว เรื่องหลักธรรมก็เอาคุณธรรมข้อใดข้อหนึ่งมาอธิบายว่าปฏิบัติอย่างไร แล้วเราก็เป็นตัวแบบ เช่น การซื่อสัตย์ทำได้อย่างไร เรื่องมารยาทชาวพุทธ การไหว้ การปฏิบัติตัวต่อผู้ใหญ่ ทำอย่างไร ก็ทำให้เขาดูแล้วให้เขาทำตาม ซึ่งการเป็นตัวแบบถือเป็นสิ่งจำเป็นมากๆ ของครู เพราะครูถือว่าเป็นแม่พิมพ์ของชาติ เพราะฉะนั้นเราก็ต้องทำตัวดีๆ ให้เด็กเอาอย่างในทุกด้านตลอดทั้งอยู่ที่บ้านและอยู่ที่โรงเรียน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

พิธีกร : คุณครูมีการประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้กับเด็กอย่างไร

A : ในกิจกรรมเข้าค่ายครูก็ต้องไปปฏิบัติธรรมกับเด็ก ใส่ชุดขาวเหมือนกับเด็ก ทำทุกอย่างเหมือนเด็ก

B : เราห้ามครูสูบบุหรี่ในโรงเรียนเลย การแต่งกายก็ต้องแต่งให้เรียบร้อย เด็กเข้าแถวยืนกลางแดดครูก็ต้องยืนด้วย สรุปลงแล้วเด็กทำอย่างไรครูก็ต้องทำอย่างนั้น

(สนทนากลุ่ม : ครู)

การปฏิบัติเป็นแบบอย่าง

พิธีกร : ขอบวิธีนี้ของครูใหม่เพราะอะไร

A : ขอบค่ะ เพราะว่าทำตามที่คุณใหญ่สอนจะเป็นสิ่งที่ดี แล้วผู้ใหญ่เขาก็อยากให้เราทำตามที่เขาบอกด้วยค่ะ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : นักเรียน)

ปรัชญาและอุดมการณ์ด้านการศึกษาของหลวงพ่เจ้าอาวาส

ต้องบอกว่าหลวงพ่ท่านวางระบบวางแนวคิดไว้ว่า เราได้รับผลประโยชน์จากสังคมแล้วเราต้องตอบแทนสังคมด้วย เราจะปล่อยให้เด็กพวกนี้อยู่กับครอบครัวแล้วทำให้เกิดปัญหาสังคม ถ้าเราดูแลเขาใกล้ชิดก็ช่วยเหลือสังคมได้ ตัวท่านเองเรียนหนังสือน้อยท่านบอกว่าการที่ท่านเรียนหนังสือน้อยเป็นจุดบอดอย่างหนึ่ง คือทำให้ท่านอยากเรียนให้สูงแต่ท่านทำไม่ได้แล้ว เด็กที่อยู่ในความปกครองของท่านๆ ก็อยากส่งเสริมให้เรียนหนังสือเท่าที่เขาจะเรียนได้ ท่านบอกว่า ท่านทำตรงนี้ช่วยลดปัญหาสังคม พระที่ใกล้ชิดจะได้รับการสอนอย่างดี

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

กลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครอง

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการทำสนทนากลุ่มบิดามารดาหรือผู้ปกครองพบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาจำแนกได้ 4 ปัจจัย คือ ก) การถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา ข) ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ค) ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และ ง) ทักษะคิดต่อการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสอน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนา

ลักษณะการถ่ายทอดทางพระพุทธศาสนาของบิดามารดาหรือผู้ปกครองที่พบในการวิจัยครั้งนี้จำแนกได้ 4 แบบ คือ 1) การอบรมสั่งสอน 2) การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบ (Model) 3) การร่วมกิจกรรมพระพุทธศาสนา และ 4) การให้รางวัล-ลงโทษ

1) การอบรมสั่งสอน

ก. การอบรมสั่งสอนโดยตรง

เราจะมีการประชุมเดือนละครั้ง ซึ่งเราจะประชุมกันในแฟลตหญิง เรื่องที่อบรมส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องความรับผิดชอบ... เราจะเน้นเรื่องว่าให้อบรมเด็กก่อน 1 วัน ก่อนจะมีวันสำคัญ เช่น การตักบาตรเทโว เราจะอบรมในที่พักก่อนว่าควรจะทำตัวอย่างไรในวันนี้ เพราะว่าเด็กบางคนเขาจะไม่เข้าใจเลยว่าทำไมต้องมีการตักบาตร ตักบาตรไปเพื่อให้ใครกิน บางครั้งเขาจะสงสัยว่ากรวดน้ำจะถึงคนตายไหม เราก็อธิบายให้ฟัง แต่บางคนก็ไม่เข้าใจ เขาบอกว่าที่บ้านเขาไม่มีแบบนี้หรอก แล้วพระที่นุ่งเหลืองๆ แบบนี้ทางบ้านหนูก็มี แต่ที่บ้านหนูเขาไม่สนใจ คือ เด็กกลุ่มนี้เขาจะนับถือผีหรือไม่ก็เป็นคาทอลิกบ้าง แต่เมื่อมาที่วัดนี้เราจะให้เขานับถือพุทธหมดเลย... ก็จะมีคนฆ่าสัตว์ตัดชีวิตมันไม่ดีเป็นบาปกรรม เคยพูดให้ฟัง เขาไม่เคยฆ่าอะไรเลยเขากินแต่ไข่กับหมู... เพราะคุณพ่อเขาเหมือนกันสอนลูกตั้งแต่เด็ก เข้าร้านหนังสือเป็นประจำ... ก็สอนให้ทำความดีอย่าเอาไรต์เอาเบรียบผู้อื่น ให้เข้าได้ทุกคนไม่ยอมให้ลูกเอาเบรียบคนอื่น... คุณแม่สอนโดยตรงเพราะคุณแม่ทำมารู้ว่าอันไหนควรไม่ควร เพราะพ่อของคุณแม่เป็นครูได้สอนคุณแม่มาตั้งแต่ยังเด็ก สอนลูกเรื่องทำความดี ถึงไม่ดีขึ้นก็ต้องดีพุงนี้ ความดีไม่เห็นเดี๋ยวนี้ก็ต้องมาเรื่อยๆ สอนเขาว่าถ้าเห็นสิ่งไม่ดีก็อย่าไปทำตามอย่างเขาเรื่องยาเสพติดว่าเป็นสิ่งไม่ดี จะไม่มีคนรักเพื่อนฝูงจะเกลียดจะถูกตำรวจจับ... สอนให้เขารู้จักพอใจ

ในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ยึดหลัก อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ อย่าไปยึดติดกับวัตถุ ของที่ราคาไม่แพงก็ใช้ได้ดี เหมือนกัน...อย่างเขามาถามว่าเขาเรียนเรื่องเมตตากฎณา เขาคงไม่เข้าใจจากโรงเรียน เขาก็มาถามว่ามันไม่เหมือนกันหรือคุณแม่ ก็สอนว่าเมตตาก็คือต้องสงสาร อย่างเห็นคนตกน้ำ ถ้าหนูเห็นแล้วบอก ว่าน่าสงสารจังเลยอันนี้คือเมตตา แต่ถ้ากฎณาก็เอาไม้ส่งให้เขาขึ้นมาคือช่วยให้เขาพ้นทุกข์ เขาก็เข้าใจ

พิธีกร : มีวิธีสอนอย่างไรคะ

A : สอนไม่ให้ไปฆ่าสัตว์ตัดชีวิตมันไม่ดี เรานับถือพุทธ ฆ่าสัตว์ไม่ดี

พิธีกร : เรื่องการทำดีได้ดั่งน้องเขาเชื่อไหม

A : เชื่อ เพราะเราก็สอนลูกเรื่อยๆ ใครทำดีก็ได้ดี ใครทำชั่วก็ได้ชั่ว พ่อแม่ก็เป็นคนดี

พิธีกร : แสดงว่าน้องเขาได้รับการสั่งสอนจากใคร

A : ย่ากับปู่สอนทุกวัน ให้คบแต่เพื่อนที่ดีๆ ย่าสอนมาตั้งแต่เด็กๆ คบเพื่อนชั่วก็พากันชั่วไปด้วย

พิธีกร : ที่บ้านมีการพูดคุยเรื่องธรรมะกันบ้างไหม

B : มีครับ ก็พูดให้ลูกฟังว่าวันพระต้องทำอะไร วันสำคัญทางศาสนามีอะไรบ้าง ทำอะไรกันบ้าง

พิธีกร : ใช้การพูด / เล่าแบบไหนคะ

B : ก็พูดคุยธรรมดา บางทีก็ใช้ทีวีเป็นสื่อว่าเขาทำอะไรกันบ้างในวันสำคัญต่างๆ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : บิดามารดา)

ข. การยกตัวอย่างอธิบายถึงผลดี-ผลเสีย

แล้วพูดคุยตัวอย่างให้เขาเห็นในเรื่องที่ถูกที่ควร พยายามให้เหตุผลกับเขาให้มากที่สุดคะ... ให้ลูกดูตัวอย่างอย่าทำผิดนะลูก ผิดจะไม่ดีจะเป็นแบบนี้ ลูกชายบอกแม่ผมไม่เอารอกแบบนี้เห็นแล้วน่ากลัว เรายังกลัวเลย... ก็ใช้การยกตัวอย่างจากละครที่เขาชอบเรื่องเปรมวัตสุทัศน์ ก็เห็นผลกรรมดีก็จะบอกเขาว่าคนที่ตายไปเป็นเปรตเพราะว่าพ่อแม่ ไม่ได้ระงับไม่ควรรำ หรือไม่ก็ใช้สิ่งที่พบในทีวี เช่น ข่าวยาบ้าก็จะบอกเขาว่ายาบ้าไม่ดีนะ เห็นไหมคนนี่ต้องโดนจับเพราะติดยา โดนจับหนูว่าดีไหม... แม่ก็เล่าให้ฟังด้วย อย่างที่บ้านจะมีคนหนึ่งแขนด้วน ก่อนแขนด้วนเขาติดยาทำคนอื่นเดือดร้อน ก็บอกลูกว่านี่เวรกรรมเห็นไหมต้องถูกตัดแขนตัดขา เห็นๆ กันเลย สิ่งที่เขาทำไม่ดีก็

ปรากฏให้เห็นเลย บางทีก็ดูตัวอย่างหนึ่งบ้างข่าวบ้าง... โดยหลักๆ ก็จะใช้วิธีการยกตัวอย่าง จะใช้ตัวอย่างที่เขาเห็นว่าดีจริงๆ เป็นตัวอย่างจากคนใกล้ตัว เช่น ชีวิตของคุณแม่เองที่เป็นเด็กบ้านนอก กำพร้ายากจนมาตั้งแต่เด็กแต่อาศัยว่าขยันตั้งใจเรียนจึงมาถึงตรงนี้ได้ ก็พาเขาไปสัมผัสกับชีวิตของคุณแม่บ้าง พาไปบ้านเกิดของแม่ เห็นเพื่อนๆ แม่ที่ยังทำนาอยู่ ให้ลูกได้เห็นจริงๆ ว่าลำบากแค่ไหน หรือเพื่อนแม่ที่ประสบความสำเร็จเขาทำอย่างไรกัน หรือแม่แต่หลานชายคนโตของแม่ซึ่งตอนนี้ทำดี ออกเตอร์อยู่ ก็จะทำให้เขาเห็นว่านี่เป็นตัวอย่าง เป็นเด็กที่เก่งมากตอนเล็กๆ เขาจะไปวัดกับคุณปู่ของเขาตลอด ไปนั่งสมาธิฝึกจิตมาตั้งแต่เด็กๆ บวชเนรคุณรุ่นตลอด เขาเอามาใช้ได้เยอะมาก วันหนึ่งอ่านหนังสือติดต่อกันได้ไม่ต่ำกว่า 3 ชั่วโมง นั่งสมาธิทุกวันๆ ละ 2-3 ชั่วโมง จะบอกเขาว่าเห็นไหมที่เขาเก่งได้ทุกวันนี้เรื่องการทำสมาธิมีส่วนมากก็บอกให้เขาเอาไปเป็นตัวอย่าง เขาก็ทำตามนะค่ะ อย่างเช่นเรื่องโทรศัพท์มือถือถือจำเป็นต้องใช้หรือเปล่า เอามาแล้วใช้อะไรที่เป็นประโยชน์กับตัวเองมากแค่ไหน ให้รู้จักเปรียบเทียบกันดู สรุปก็คือ จะสอนให้เขามีเหตุผลในการคิด ชี้ให้เห็น ยกตัวอย่างเรียนรู้จากสภาพรอบตัว พาไปดูสัมผัสของจริงค่ะ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : บิดามารดา)

ใช้ยกตัวอย่างเล่านิทานประกอบใช้สื่อช่วย เช่น เรื่องความกตัญญู ให้ดูทีวีหรือซีดีให้เห็นว่าเราเกิดมาได้อย่างไร เราเป็นลูก เราต้องรู้จักนึกถึงบุญคุณพ่อแม่และหาทางตอบแทน ใช้สื่อเป็นหลักและนิทานประกอบ ส่วนใหญ่เป็นชาดกพอเล่านิทานชาดกเสร็จแล้วก็สรุปเป็นหลักธรรมคล้ายๆ การอุปมาอุปไมย

(สนทนากลุ่ม : บิดามารดา)

บิดามารดาใช้การอธิบายที่แสดงให้เห็นถึงผลดี/ผลเสีย ความดี/ความชั่ว ความสุข/ความทุกข์

ใช้การเปรียบเทียบให้ดูว่าคนรอบครันี้เขาเป็นอย่างไร ลูกเขาเป็นอย่างไร ตื่นมากก็ทะเลาะกัน หนูชอบไหม ให้เปรียบเทียบดูว่าชอบแบบไหนกับอีกครอบครัที่ตื่นมากก็มีแต่ความสุขยิ้มให้กัน ... พี่จะแทรกพุทธฯ ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว จะบอกไว้เลยว่าถ้าหนูไม่ทำเอาแค่เรื่องดูหนังสือสอบนี้ ถ้าหนูไม่เริ่มฝึกดูหนังสือทุกวันคะแนนสอบหนูจะดีไหม หนูเชื่อกฎแห่งกรรมไหม คำสอนของพระพุทธศาสนา เขาก็เชื่อแล้วก็เห็นผล... อย่างเช่นชาวเด็กนักเรียนดีกันเขาพูดกับน้องว่าอย่างนี้ไม่ดีเลย แม่เขาถามว่าดีกันอย่างไรดีไหม เขาบอกว่าไม่ดี บางครั้งแม่เขาก็คุยกับลูกว่าถ้าถูกตำรวจจับจะเสียอนาคตเสียการเรียน ในอนาคตเราจะเกรและไม่ดี เขาก็รับฟังดี มีการพูดคุยกันเสมอ ถ้ามีรายการทีวีที่เกี่ยวข้องกับ

เขาวงกตก็จะคุยกัน เป็นลักษณะการเตือนแต่ไม่รุนแรง จะถามเขาว่าดีไหม ถ้าเขาบอกไม่ดีหรือดีอย่างไรก็อธิบายให้เขาฟัง เช่น ชาวมั่วสุ่มในเขตก็ถามเขาว่า ถ้าลูกเป็นอย่างนี้พ่อแม่จะเป็นอย่างไร... ในเรื่องการปฏิบัติตัวให้รู้จักใฝ่ดี ผลที่ได้รับจากการทำความดีความชั่ว อย่างคนติดยาเป็นอย่างไร สภาพร่างกายทรุดโทรมสังคมรังเกียจ กล้าลองทั้งๆ ที่รู้ว่าไม่ดี เพื่อนๆ เขาก็ต้องออกจากโรงเรียนไปไม่ได้เรียนหนังสือเพราะอะไร ซึ่งทำให้เขาเห็นว่าพฤติกรรมของเด็กเหล่านั้นเป็นอย่างไร ทำแล้วได้ผล อย่างไร... ก่อนนอนไหว้พระศรี ล้างเท้า มาโรงเรียนไหว้พระที่หน้าโรงเรียนด้วยนะ ความดีก็คือพระ การไหว้พระอย่างเดียวช่วยไม่ได้หรอก ความดียังมีพระประกอบเข้าไปด้วยก็ยิ่งดี... คือจะใช้การสอนผ่านการกระทำต่างๆ ที่เขาทำ แล้วเราก็บอกเขาว่าทำแบบนี้ดีไหมไม่ดีเพราะอะไร ให้เขาปฏิบัติจริงๆ พบผลอย่างไรก็มาคุยกัน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : บิดามารดา)

ดิฉันจะใช้การเปรียบเทียบ เช่น ถ้าเธอขยันจะไม่ถูกลงโทษ ถ้าไม่ไหว้ครูพ่อแม่ก็จะถูกลงโทษ นั่นคือกรรมที่ตามทันตาเห็น คือให้เขาเห็นจริงๆ เลยกว่า ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ไม่ชอบอ่านหนังสือจะสอบตกจะให้ผลจริงๆ เพราะเธอไม่ขยัน ให้เขารู้สึกกับตัวเขาเลย

(สนทนากลุ่ม : มารดา)

ค. การนำไปสู่ประสบการณ์ตรง

แล้วก็จะพาเขาไปงานศพญาติพี่น้องบ้าง ก็บอกเขาว่าดูซินี้ตายไปก็เอาอะไรไปไม่ได้สักอย่าง ลูกหลานที่อยู่ก็แย่งสมบัติกัน เป็นการสอนให้เขารู้จักพอในสิ่งที่ตัวเองมีนะค่ะ... บางทีเขาอยากไปเที่ยวไหนมาขอให้พาไปก็ไป ถ้าเราว่างไปดูของแปลกๆ เมื่อปีที่แล้วก็พาไปพุทธบาทสระบุรี ปิดทองรอยพระพุทธรูป ก็พูดให้เขาฟังว่ามันเป็นอย่างไร เขาก็เคยอ่านหนังสือเรื่องนี้ เขาก็พอรู้มาบ้าง คราวนี้เราพาไปดูของจริงเลย... เคยพาเขาไปดูศพที่วัดแก้วกาศสิริคุณุ์ เขาจะเอาศพมาวางแล้วให้คนเข้าไปดู เขาก็ถามเราว่าแม่ทำไมคนนี่ถึงเป็นแบบนี้ น่ากลัว ก็บอกเขาว่าทุกคนตายไปต้องเป็นแบบนี้ ให้ลูกรู้จักปลง ตายไปก็เอาอะไรไปไม่ได้มีแต่ร่างกายเน่าเปื่อย... เคยพาน้องเขาไปเที่ยววัดม่วง ไปดูนรกสวรรค์ไปปิดทองด้วย

(สัมภาษณ์เจาะลึก : บิดามารดา)

2) การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบ (Model)

คุณยาย คุณตา คุณน้า ที่เป็นคุณครู ปัจจุบันเสียชีวิตไปแล้ว สอนมาถึงตอนน้องเขาอายุ 2 ขวบกว่าๆ ก็เสียชีวิต นิสัยเขาจะเหมือนแม่เพราะปลูกฝังเขามาตั้งแต่เล็ก เพราะเคยเห็นเด็กในทีวีเห็นเขาพูดเพราะ จึงตั้งใจตั้งแต่เป็นสาวแล้วว่าถ้ามีลูกจะสอนให้ลูกดีไม่ให้เกเรไม่เสียดังใส่ ถ้าผิดต้องยอมรับผิดไม่给他โกหก คุณพ่อเขาก็เป็นเหมือนกัน อย่างการไหว้พระสวดมนต์คุณแม่จะทำทุกวัน พระแม่เลิกงานเที่ยงคืนก็จะทำ... ก็เห็นชอบช่วยแม่เขาเตรียมของตักบาตรหน้าบ้านทุกวัน คือที่บ้านพระมาบิณฑบาตทุกวัน เขาดูจากที่พ่อแม่ทำตอนนี้ก็ยังทำเป็นประจำ... เขาก็ดูเป็นคนรับผิดชอบดี เวลาผมอบรมลูกน้องคือที่บ้านจะมีลูกน้องเยอะ ลูกเขาก็จะดูว่าพ่อพูดกับลูกน้องอย่างไรคุมลูกน้องอย่างไร เขาก็จะดูแบบ... ให้เขาสวดมนต์นั่งสมาธิ ตอนนีกำลังสอนคือเขาก็สอนแม่ด้วยนะ เขาท่องคาถาชินบัญชรที่โรงเรียนเขาก็เอาไปสอนคุณแม่ด้วย คุณแม่ยังท่องไม่ได้เลยต้องดูหนังสือไปท่อง ลูกสวดแม่ก็จะสวดแล้วคุณยายก็สวดทุกวันอยู่แล้ว... เมื่อเราเจอเด็กเราก็จะบอกเด็กว่าก่อนนอนทุกคืนให้สวดมนต์ เราสอนให้เด็กนั่งสมาธิ เราจะทำเป็นตัวอย่างให้เด็กเห็น

พิธีกร : สังเกตว่าคุณแม่จะเป็นคนใจเย็นมากเลย ไม่ทราบจะทำอย่างไรคะ

A : ส่วนมากก็จะใช้การสวดมนต์ไหว้พระทำสมาธิคะ เพราะว่าคุณแม่เป็นเด็กกำพร้ามาก่อน เป็นเด็กบ้านนอก ซึมซับมาตลอดโดยไม่รู้ตัว บทสวดมนต์เรียกว่าสวดได้เกือบทุกบท ตอนนี้ก็สวดก่อนเข้านอน เข้าไปนั่งสมาธิที่ห้องพระเป็นประจำลูกเขาเห็นบ้างไม่เห็นบ้าง

พิธีกร : แสดงว่าลูกก็รับรู้เรื่องการทำงานของพ่อแม่หรือสิ่งที่พ่อแม่ทำมาโดยตลอด

A : ถ้าเป็นเรื่องการงานของพ่อเขาจะทำงานรับเหมา แล้วจะเป็นคนตรงมากๆ แต่ต้องเข้าไปอยู่ในแวดวงของทุจริต ลูกก็มาถามว่าทำไมพ่อไม่ทำเหมือนคนอื่นเราจะรวยๆ พ่อก็สอนลูกไปว่า ความสุขของคนเราอยู่ที่ความสบายใจ เราทำไม่ดีไม่มีใครรู้แต่เรานั้นแหละที่รู้แล้วเรานั้นแหละที่จะไม่สบายใจ แล้วความสบายใจของพ่อก็เกิดจากความพอใจในสิ่งที่พ่อมีอยู่ อย่าไปยึดติดกับวัตถุเงินทองคนเราต้องรู้จักพอ คนรวยคนจนก็ต้องตายเหมือนกันไม่ต่างกันเท่าไรในสุดท้ายของชีวิต

พิธีกร : คุณแม่ได้สอนหรือเล่าเรื่องอะไรเกี่ยวกับพุทธศาสนาให้ลูกฟังบ้างไหม

B : ก็สอนให้เขาสวดมนต์บ้าง เขาก็ทำนะก็จะสวดมนต์ก่อนนอนทุกคืน

พิธีกร : แล้วน้องเขาจำบทสวดมนต์ได้หรือเพราะยังเด็ก

B : แรกๆ เขาก็จำไม่ได้หรอกค่ะแต่จะมีหนังสือสวดมนต์เล่มเล็กๆ ที่พระแจกมา เป็นบททำวัตรเช้า น้องเขาก็พออ่านได้ แล้วเขาก็อาศัยฟังจากที่เราสวดแล้วก็ค่อยๆ จำพูดตามไปเรื่อยๆ จน

เดี๋ยวนี้ก็พอจำได้ ถ้าสวดด้วยกันกับเราเขาก็จะพูดตามเรา เห็นแม่แม่เมตตาาก็จะแผ่จะพูดตาม เป็น
อย่างนี้ตั้งแต่อยู่อนุบาล 3 แล้ว

(สัมภาษณ์เจาะลึก : บิดามารดา)

3) การร่วมกิจกรรมพระพุทธศาสนา

เขาจะไปวัดกับคุณปู่ของเขาตลอด ไปนั่งสมาธิฝึกจิตมาตั้งแต่เด็กๆ บวชนเณรอยู่ร้อนตลอด... ยายจะ
ชวนเขาไปวัดเวลาอายุไปทำบุญออกพรรษา... อย่างวันเข้าพรรษาจะซื้อผ้าอาบน้ำฝนถวายพระแล้ว
ก็ให้เขาเรียนรู้ว่าวันสำคัญนี้เป็นวันอะไร ถามเขาว่าวันนี้สำคัญอย่างไร เกิดอะไรขึ้นในวันนี้บ้าง...
กฐินผ้าป่าก็ไปเหมือนกัน ถ้าช่วงตรงกับโรงเรียนปิด ถ้าหน้าเขาไปเขาก็จะไปด้วย ผมเองไม่ว่างยอมรับ
ว่าผมไม่ค่อยได้ไป... เคยไปตอนอยู่เชียงราย เป็นวัดใกล้บ้าน ไปลอยกระทงที่วัด เคยทำบุญกฐิน
ผ้าป่า ที่นี้เวลาวันสำคัญเขาก็ไปวัด ส่วนใหญ่จะไปกับน้ำเขาและแม่ ผมไม่ค่อยได้ไปหรอก... มีครับ
ทำบุญเข้าพรรษาออกพรรษาก็ไปทำบุญด้วยกัน คือทางบ้านผมจะจัดทำบุญทอดผ้าป่าทุกปี แล้ววัน
แม่ที่บ้านก็จะมีการทำบุญ นิมนต์พระมาทำบุญที่บ้านทุกปี ลูกก็จะเห็นว่าเราทำอะไรเขาก็จะมาช่วย
ด้วยตลอด บ้านนี้ค่อนข้างให้ความสำคัญกับเรื่องการทำบุญถ้ามีโอกาสจะทำตลอด... ไปพร้อมกัน
หมดวันพระถ้าว่างเราก็ไป พูดถึงเทศกาลใหญ่ๆ ก็ไปประจำถ้าวันพระธรรมดาไม่ค่อยได้ไป... เมื่อ
เข้าพรรษาโรงเรียนหยุดพาลูกไปวัด ฝึกให้เขาทำอะไรเองอย่างอาหารนี้พี่จะเป็นคนทำอาหารเก่ง ถ้า
พี่ไม่อยู่เขาสามารถดูแลน้องได้แล้วก็จะทำกับข้าวเตรียมทุกอย่าง เราจะทำบุญด้วยใจ จะสอนลูกว่า
ทำบุญไม่ต้องเลือกแล้วอย่าทำเพื่อเอาหน้าให้ทำด้วยใจ ทำมากทำน้อยลูกก็ได้บุญถ้าทำด้วยใจ ทำ
แล้วไม่มีความสุขอย่าทำ... มีไปทำบุญที่วัดไปปล่อยนกปล่อยปลา เขาจะเป็นคนชวนแม่ก่อนเพราะ
บางทีแม่ทำงานแล้วลืมนะ จะบอกให้แม่ซื้อมาลัย ขนมหวาน เขาจะเขียนใส่กระดาษให้แม่ไปซื้อ จะไป
วัดกันทั้งครอบครัว... การไปทำบุญถ้าลูกไม่ไปโรงเรียนก็จะไปวัดกันทุกวันพระเลย อย่างเข้าพรรษานี้
ไม่ได้เว้นเลยจะไปกันหมดทั้งบ้าน จะมีพ่อเฝ้าบ้าน จะไปก็มียาย ลูก แม่ แล้วก็หลานอีก แต่ออก
พรรษาจะเว้นไม่ได้ทำ มีแต่วันสำคัญที่ทางวัดแจ้งมาเราถึงจะไป เดี่ยวก็จะไปทอดกฐิน

วันสำคัญทางศาสนาต่างๆ ทางบ้านก็จะพาลูกไปทำบุญตักบาตรตามเทศกาลต่างๆ วันสำคัญต่างๆ
ไปด้วยกันบ้าง บางครั้งเราเป็นคนจัดเตรียมอาหารแล้วให้ลูกไปกันเอง ก็ทำแบบนี้มาตั้งแต่เด็กๆ คือ
น้องเขาจะมีพี่อีก 2 คน เป็นผู้หุงเขาก็จะชวนกันไปวัดทำบุญตลอด เราบอกให้เขาไปกันเอง ทาง
โรงเรียนช่วงเข้าพรรษาก็จะหยุดให้ทุกวันพระ เราก็จะให้เขาไปทำบุญที่วัดเอง ตอนทำเขาก็
ทำกับข้าวเองเตรียมของทำบุญเองได้ เขาจะรู้ว่าวันตรุษวันสารทต้องใช้อะไรทำบุญ ที่บ้านก็จะแบ่ง

หน้าที่กันให้เขารับผิดชอบ ถวายข้าวพระตอนเช้า เปลี่ยนแจกันดอกไม้พระ เป็นต้น วันเกิดเขาเราก็จะพาไปทำบุญไม่จัดงานเลี้ยงเพราะสิ้นเปลืองไม่ได้ประโยชน์ ไม่สนับสนุนถ้าจะเลี้ยงกันโดยเอาเงินเก็บมากินสนุกไม่เห็นด้วย เอาเงินไปใช้การเรียนดีกว่าจะบอกเขา ถามเขาว่าจริงไหม เขาก็เห็นด้วยนะ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : บิดามารดา)

4)

การให้รางวัล-ลงโทษ

ก็ชมเขาถ้าเขาทำดีเช่นเวลาเขาเรียนไม่ตกซ้ำชั้น อยู่ในโรงเรียนก็ไม่ทะเลาะกับเพื่อน ถ้าถูกทำไม่ดีพ่อแม่ก็จะอวย ที่เขียงรายถ้าเราทำดีเขาก็ชื่นชม... ในส่วนของผู้หญิงจะให้หัวหน้ารับผิดชอบเช็คชื่อ ถ้าไม่มาก็ให้หัวหน้าส่งรายชื่อมา ครั้งแรกก็จะว่ากล่าวตักเตือน มีปัญหาที่มาคุยกัน... เราจะแบ่งเด็กออกเป็นกลุ่มแล้วจะมีหัวหน้ากลุ่มดูแล และในการทำความสะดวกเราจะมีกรเช็คชื่อว่าเด็กแต่ละคนมีความรับผิดชอบมากน้อยแค่ไหน ถ้าเด็กคนนั้นขาดมากเราจะมีการทำโทษ เช่นให้รับผิดชอบทำความสะอาดมากขึ้น เราจะติดตามสอบถามจากพี่ใหญ่ว่ามีน้องคนไหนบ้างที่ไม่ค่อยทำความสะอาด เมื่อพี่เสนอชื่อมาแล้วเราก็เรียกเด็กคนนั้นมาสอบถาม โดยครั้งแรกจะตักเตือนก่อนถ้าเป็นหนักๆ เราก็จะลงโทษโดยการให้ล้างห้องน้ำ สมมติว่ามีเวรล้างห้องน้ำอยู่ 10 คน แต่เมื่อยุติเด็กคนนั้นไม่ทำ เราจะให้เด็ก 10 คนนั้นไปทำงานอื่น แล้วเด็กคนนั้นก็ตักล้างห้องน้ำคนเดียว ก็จะได้ผลดีเด็กจะมีความรับผิดชอบดี... บางครั้งดู พี่เป็นคนดู บางครั้งพี่จะสอน สอนแล้วไม่จำก็จะดุมีบ้าง จำได้ว่าคุณพ่อเขาเคยทำโทษครั้งเดียวแล้วตั้งแต่นั้นไม่เคยโดน พ่อเขาก็เสียใจทำเสร็จแล้วก็ร้องไห้ ตอนนั้นเรื่องอะไรไม่รู้มานานแล้ว แต่เวลาที่พ่อดุหรือปราบลูกพี่จะไม่ดุแต่ถ้าหนักเกินพี่จะเรียกพ่อคุยกัน เรื่องนี้ต้องปล่อยอย่าละเมิดสิทธิ์เขา คือพ่อเขาหวังก็จะบอกพ่อเขาเรื่องนี้ค่อยๆ แต่บางที่เราก็มีอาการเหมือนกัน บางทีดูลูกไปแล้วน้องจะถามว่าแม่ดุหนูทำไม หนูผิดอะไร น้องจะหาเหตุผลตลอดหาเหตุผลว่าทำไมแม่ต้องดุหนู เราต้องอธิบาย ถ้าบางครั้งเราผิดต้องขอโทษลูก ขอโทษนะวันนี้อารมณ์แม่ไม่ค่อยดีเลยมันเหนื่อยลูกอย่าจู้จี้ บางครั้งเราก็รู้ว่าเราผิด... อย่าไปลงโทษแบบรุนแรงกับเขา ควรชี้แจงให้เขาเข้าใจจะดีกว่า ตอนเด็กเราเองยังทำผิดโตแล้วเรายังทำผิด นับประสาอะไรกับเด็กโอกาสทำผิดก็ต้องมากกว่าผู้ใหญ่อยู่แล้ว

(สัมภาษณ์เจาะลึก : บิดามารดา)

ความคิดเห็นของคุณในเรื่องการอบรมสั่งสอนนักเรียนที่ต้องเน้นบทบาทหน้าที่ของครอบครัวและโรงเรียน

พิธีกร : อาจารย์มองว่าครอบครัวควรมีบทบาทอย่างไรที่จะร่วมกับโรงเรียนในการปลูกฝังเด็กหรือถ่ายทอดให้เด็กในเรื่องจริยธรรม สำคัญอย่างไรควรทำอย่างไร

ครู : 1) ต้องเป็นตัวอย่าง เด็ก ม.3 จะดูพ่อแม่ เขาเถียงแม่เขาว่าแม่มยังมีแฟนใหม่ได้เลยคือเลิกกับพ่อแล้ว ทำไมหนูจะมีแฟนบ้างไม่ได้ ไม่เชื่อแม่ ซึ่งเพื่อนเขามาเล่าให้ผมฟัง 2) ต้องพ่่าสอนด้วยเหตุผลอย่าจู้จี้จ๋าไซโดยไร้เหตุผลเด็กจะเบื่อรำคาญ 3) ต้องชี้กระแสดังคมว่าอันไหนถูก-ผิด รับผิดชอบไม่ได้ อันไหนรับผิดชอบได้ชั่วคราว-ถาวร เพราะเด็กจะหลงสื่อ

มีการประชุมผู้ปกครอง จะเลือกคุยกับเด็กที่มีปัญหารุนแรงซึ่งโรงเรียนเรามี 3 เรื่องคือ 1) เรื่องผู้ชายที่ลาออกไปแต่งงานแล้วก็มีสองคน 2) ยาเสพติดพวกยาบ้า โดยเราจะส่งไปบำบัดเชิญผู้ปกครองมาปีที่แล้ว ม.3 มีคนเดียว 3) เรื่องทะเลาะวิวาททั้งระหว่างโรงเรียนและในโรงเรียน ซึ่งตรงนี้ผมมองว่าเป็นอารมณ์ขัดแย้งชั่วคราวไม่ถาวรมีเป็นบางกลุ่ม หนักที่สุดคือ ม.3 เพราะเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อเด็กในจุดนี้จะแรงมาก

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ถ้ามีกิจกรรมหนึ่งวิปัสสนากรรมฐาน เขาก็จะเล่าให้ฟังว่าวันนี้นั่งสมาธิมานะ ทำกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ เราก็ถามเขาว่าเวลาอยู่ในส่วนรวมเป็นอย่างไรบ้าง เขาก็บอกมีความผูกพันกับเพื่อนฝูง... ก็มีเข้าค่ายบ้าง เคยถามเขาว่าทำบ่อยๆ ไม่เบื่อหรือ เขาบอกไม่เบื่อ... คือเราสังเกตว่า เขาก็มีความเชื่อในกิจกรรมที่จะจัดเขาถึงไม่ไปเที่ยว... เวลามีปัญหาเขาจะปรึกษาแม่ ถ้าเรื่องหนักๆ ก็คุยกันสามคน พ่อ แม่ ลูก อย่างเช่นเรื่องที่เกิดขึ้นนานแล้วในที่ทำงานเก่า ถ้าแก่อายุ 60 กว่า เป็นคนเจ้าชู้ ก็ปรึกษากันในครอบครัว... วันนี้เจอเหตุการณ์อะไรก็จะไปคุยให้ฟัง สมมติว่าเรื่องของคนอื่นมาพี่ก็จะมานั่งคุยกันแล้วจะให้เขาแสดงความคิดเห็น ถ้าเป็นหนูอยู่ในเหตุการณ์หนูจะทำตัวอย่างไร เขาก็แสดงความคิดเห็นและเหตุผลออกมา จะบอกว่าถ้ามีปัญหาอะไรอย่าไปคุยกับเพื่อนให้คุยกับแม่ก่อน ถ้าเพื่อนมีปัญหาอะไรก็ให้บอกพี่แล้วจะให้ช่วยแก้ปัญหา พี่บอกตรงๆ พี่จะเล่นกับลูกแบบเพื่อน บางครั้งก็เป็นครู บางครั้งก็เป็นแม่

พิธีกร : แล้วมีโอกาสได้ทานข้าวด้วยกันไหม

A : ช่วงเย็นจะทานพร้อมกัน ช่วงเช้าจะไม่ค่อยพร้อม เด็กจะให้กินก่อนเพราะต้องไปเรียนแต่เช้า

พิธีกร : ส่วนใหญ่ถ้ามีปัญหาอะไรน้องเขาจะปรึกษาใครคะ

A : ปรึกษาทั้งพ่อและแม่ครับเพราะเราสนิทกันหมด

พิธีกร : ในวันสำคัญทางศาสนาได้ไปวัดบ้างไหมคะ

B : บางทีก็ไปบางทีก็ไม่ได้ไป ผมมีว่แต่ทำงานกลับบ้านค่ำมืด บางทีวันพระว่างๆ ก็ไป บางทีลูกก็ไปกับน้ำ น้ำๆ เขามาจูงกันไป

พิธีกร : น้องเขาสนิทกับใครมากที่สุดในหมู่ญาติ

B : ก็สนิทกันทั้งบ้านเลย

(สัมภาษณ์เจาะลึก : บิดามารดา)

จริงๆ วันนี้อายากในคุณพ่อมาเพราะเขาสนิทกับคุณพ่อ คุณพ่อจะเลี้ยงเขาตั้งแต่เล็ก พี่นี่เหมือนคลออด อาบน้ำ ทานข้าวพ่อจะรับหมดเลย เวลากลางคืนลุกขึ้นมาห่มผ้า บางทีที่กลับบ้านดึกๆ พ่อเขาก็จะดูแลทำอะไรให้หมด เราต้องแบ่งกันนะเพราะจะปล่อยให้พี่คนเดียวไม่ไหว เรามีงานนอกบ้านด้วย

(สัมภาษณ์เจาะลึก : มารดา)

:มีการดูแลพูดคุยในเวลาว่างของเด็กบ้าง น่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างกันบ้าง

:ส่วนในวัดจะเหมือนสังคมาชนบท ต้องดูแลกันสม่ำเสมอ

:ในวัด เด็กจะอยู่ในสายตาตลอดเวลา ตอนกลางวันเด็กเข้าแถวไปรับประทานอาหารก็ดูแล

:คือถึงเวลาวัดส่งต่อมาโรงเรียน โรงเรียนส่งต่อให้วัด

:คะ ใส่ใจดูแลกันตลอดเวลา

:เหมือนว่าห้ามอยู่นอกสายตา

(สนทนากลุ่ม : ผู้ปกครอง)

การช่วยเหลือเกื้อกูลในลักษณะ “รุ่นพี่สอนรุ่นน้อง”

ปัญหาของเด็กเหล่านี้ก็คือยากจน... ครอบครัวบางคนพ่อแม่แยกกันอยู่ อยู่กับยาย โรงเรียนนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กยากจนเด็กชาวเขา

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ผู้ปกครอง)

พิธีกร : ถ้าเน้นเฉพาะเด็ก ม.3 เรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างไรบ้าง

A : ถ้าเด็กที่อยู่ที่นี่มาตั้งแต่เล็กเด็กจะมีพฤติกรรมช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นไปโดยอัตโนมัติค่อนข้างที่จะเป็นผู้นำกลุ่มเด็กด้วย แต่ถ้าเด็กมาช่วง ม.3 บางคนถ้าได้รับการปลูกฝังมาดีก็จะได้ แต่เด็กบางคนไม่เป็นอย่างนั้น จะดูที่พื้นฐานครอบครัว

B : ส่วนใหญ่ครอบครัวของเด็กที่นี่จะยากจนไม่มีเวลาอบรมลูก ครอบครัวแตกแยกมีปัญหา กัน ครอบครัวที่สมบูรณ์จะมีน้อย

A : จะดูแลในส่วนว่าเด็กทำผิดก็ตักเตือน จะเป็นในฐานะพี่กับน้องที่คอยดูแลกันมากกว่า แต่อาจจะดูแลที่วัดตอนเช้าบ้าง จะดูเด็กที่ทำผิดก็ตักเตือน ทำสกปรกก็ทำความสะอาด ในฐานะที่พี่ดูแลน้องซะส่วนมาก

B : ผมดูแลตามสายงานเด็กเขาจะมีกลุ่ม เวลาเราอบหมายให้เด็กทำเราจะตรวจอีกทีว่าได้ทำงานตามที่มอบหมายไปไหม ในวันที่ทำวัตรมีใครขาดด้วยสาเหตุอะไร วันที่ไม่ทำวัตรคือวันที่เรียนธรรมศึกษา มีปัญหาอะไรก็นำมาร่วมพิจารณาตัดสินใจ

A : ช่วยกันสอดส่องดูแลไม่ให้ห่าง ในวัดพระต้องช่วยกันสอดส่องอยู่เสมอ เป็นหูเป็นตา มีอะไรที่จะสอนก็สอนด้วยความเมตตา

B : พอเห็นเขาทำผิดเราก็ตักเตือนได้ ไม่ต้องตามสายงานมารายงาน

พิธีกร : ตัวอย่างเช่น

B : ลักษณะการสอนจะเป็นเหมือนคนในครอบครัว จะสอนกันอย่างนั้นมากกว่า จะบอกว่าอันนี้ไม่ดีนะอย่าทำ เท่าที่เราจะบอกเขาได้

A : เขาเป็นคนในครอบครัวต้องช่วยกันดูแลไม่ปล่อยให้ห่าง ได้พบได้เจอได้คุยทุกวันก็อาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กเข้าใจว่า อันนี้สมควรอันนี้ไม่สมควร ส่วนที่ได้โดยตรงอย่างที่หลวงพ่อบอกคือเป็นคนเหมือนอยู่ในบ้านหลังเดียวกันก็ดูแลกัน

C : ใกล้ชิดมากเหมือนครอบครัวเดียวกัน บางครั้งเขามีความทุกข์มาด้วยความอึดอัดใจมาเขาก็เล่าให้ฟัง แล้วเขาก็สบายใจ

D : ที่วัดจะมีการพบเด็กเดือนละครั้งเฉพาะเด็กผู้หญิง แบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบ พอประชุมเสร็จก็ให้กราบพระ

พิธีกร : พบกันเดือนละครั้งพูดคุยอะไรกัน

D : พูดในส่วนรวม ทั้งหมดตามหน้าที่ความรับผิดชอบ พี่ดูแลน้อง เช่น คนไหนไม่ทำงานก็จะคุยกันสอนกัน โดยคุยกับพี่ก่อนให้บอกน้อง ถ้าไม่ได้เราก็คูยเอง ก็ดูแลทั่วไปรวมทั้งปัญหาต่างๆ ด้วย

พิธีกร : ปัญหาอะไรพอยกตัวอย่างได้ไหมคะ

D : การเรียนต่อ จบ ม.3 หนูจะเรียนอะไรดี จบ ม.6 จะออกหางานทำหรือเรียนต่อดี

(สนทนากลุ่ม : ผู้ปกครอง)

เด็กผู้ชายมีโอกาสที่ใกล้ชิดพระสงฆ์มากกว่าเด็กผู้หญิง

ส่วนหนึ่งคือเด็กผู้ชายจะมีภาษาดีกว่า คือจะใกล้ชิดพระมากกว่าเช่นเข้าพระไปบิณฑบาตเด็กผู้ชายก็ถ้อยตามพระไปได้ ตรงนี้ครับ ถ้าเด็กทำไม่ดีก็มีการว่ากล่าวตักเตือนกัน เพราะผมคิดว่าน่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กมีความคิดว่าอะไรสมควรไม่สมควร ทำให้ควบคุมได้มากกว่า ส่วนผู้หญิงน้อยมาก ถ้าแยกจากการทำวัตรส่วนรวมแล้วพอแยกกันก็จะไม่เจอพระ แต่เด็กผู้ชายจะเจอมากกว่า เข้าใกล้ได้มากพระก็สามารถเขาไปดูแลได้เต็มที่ อาจทำให้เด็กผู้ชายมีความคิดมากกว่า แต่โดยภาพรวมความคิดเรื่องสมควรไม่สมควรคิดว่าน่าจะเท่ากัน แต่การใกล้ชิดจะทำให้เด็กผู้ชายลดการกระทำผิดได้มากเพราะผู้ชายเป็นเพศที่อยากลองด้วย

(สัมภาษณ์เจาะลึก : ครู)

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

1) ความเชื่อในกฎแห่งกรรม

ก็เชื่อนะ โดยเฉพาะในเรื่องบาปบุญคุณโทษ ทำดีได้ดีสมจะยึดถือตรงนี้มาก การจงรักภักดีต่อผู้มีพระคุณ การนึกถึงบุญพาวี ก็สอนลูกเป็นประจำว่าอย่าลืมบุญคุณคน... ก็เชื่อค่อนข้างมาก ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ดูจากชีวิตจริงของคนรู้จักหลายคนเมื่อก่อนร่ำรวยแต่ทำไม่ดีไว้เยอะ ตอนนี้อาจจนลงตามข่าวก็พอมีให้เห็นบ้าง... อย่างบาปบุญคุณโทษ ก็เชื่อเหมือนกันนะ เชื่อว่าทำอะไรก็ได้ อย่างนั้น ทำไม่ดีก็ได้ผลไม่ดี เราทำดีเราก็ได้ดี... เชื่อ แบบเดียวเวรกรรมก็ตามมาทันตา ไม่ต้องรอชาติหน้า... ก็เชื่ออยู่บ้าง คงมีความจริงอยู่บ้างแต่บางทีคนทำดีก็ไม่ได้ดี ทำไม่ดีก็ได้ดี บางครั้งก็ท้อ

พิธีกร : ความเชื่อในเรื่องนรกสวรรค์ในบ้านมีความเชื่อเรื่องนี้อย่างไร

A : ที่บ้านเชื่อเรื่องนี้อยู่แล้ว ทำดีได้ดี ก็ไปอยู่ในที่ดีๆ นะครับ จะบอกลูกอยู่เสมอให้มันทำความดี บางครั้งก็ใช้การดูทีวี นำเรื่องราวที่พบมาพูดคุยให้ลูกฟัง ส่วนมากผมจะดูทีวีด้วยกันเสมอ

พิธีกร : โดยส่วนตัวแล้วคุณพ่อเชื่อเรื่องนรกสวรรค์หรือไม่คะ

A : ก็เชื่อครับ ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เป็นเรื่องจริง คนทำชั้วก็เห็นทันตาไม่ช้าก็เร็ว คนทำดีไม่ใช่ว่าจะดีไปปีขึ้นๆ มันก็ค่อยๆ ดีขึ้นต้องใช้เวลา ทางบ้านก็จะยึดถือในเรื่องนี้อยู่

พิธีกร : ได้มีการอธิบายเรื่องผีให้ลูกฟังบ้างไหมคะ

B : ก็บอกเขาว่า ผีก็คือวิญญาณที่ต้องเวียนว่ายตายเกิด ถ้าเราทำความดีเราก็ไปเกิดในภพหน้าแต่ไม่รู้ว่าจะเกิดเป็นอะไร ถ้าทำความดีมากๆ ก็อาจได้เกิดเป็นคนอีกก็ได้ ดังนั้น เราก็ทำความดีไว้เราจะได้สบายใจว่าภพหน้าเราจะได้เกิดมาไม่ลำบาก เคยพาเขาไปทำบุญที่บ้านคนพิการตอนวันเกิดด้วย เขาก็จะถามว่าทำไมคนนี่ต้องเป็นแบบนี้ละแม่ ก็อธิบายว่าเป็นเพราะผลกรรมในชาติก่อนหนูจะเชื่อไหมแม่ไม่รู้ แต่ถ้าหนูทำดีแล้วหนูก็สบายใจได้ว่าหนูจะไม่เป็นแบบนี้

พิธีกร : ในเรื่องการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว พี่มีความเชื่ออย่างไร

C : อันนี้เป็นเรื่องจริง ก็เคยเห็นอยู่บ้าง มันก็เหมือนกับกรรมทันตา เรื่องที่บ้านแม่ยายนะ ที่ที่มีต้นไม้แบ่งเขตกัน แต่เขาขยับที่เข้ามาโดยอ้างว่าเป็นที่ของเขา เราก็บอกแม่ยายนะ ให้เขาไป อยู่มาไม่นานเขาก็โดนโกงที่เหมือนกัน ผมว่ามันน่าตามทันไม่ต้องรอชาติอื่น ที่บ้านผมจะบอกไว้เป็นประจำ ใครมาขอข้าวขอน้ำ ให้กินเลยคนแก่คนตรรกถลาไม่มีค่ารถผมก็ให้ไม่เคยหวง ถึงเวลาเราตกรถบ้างเหมือนกัน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : บิดามารดา)

2) ความเชื่อในเรื่องการทำบุญ

จะเชื่อในการทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว... เชื่อค่ะ เชื่อว่าการทำบุญทำให้เรามีความสุขทางใจ ผลเป็นรูปธรรมคงจะช้านานกว่าจะเห็นแต่ก็ทำให้จิตใจเราสบายสงบเมื่อได้ทำ... มีครั้งหนึ่งพาหลวงพี่ไปรักษาที่โรงพยาบาลก็ไปเจอพระองค์หนึ่ง ท่านบอกว่าเราน่าจะไปทำสังฆทานบ้างเพราะดวงไม่ดี ก็เชื่อบ้างเพราะการทำบุญทำให้เราสบายใจขึ้น บางครั้งที่เราเชื่อเพราะเราเห็นเหตุการณ์หรือเจอมา... ทำบุญตักบาตรเสร็จก็เอาข้าวที่เหลือไปวางกลางแจ้ง แล้วก็มากรดน้ำง่ายๆ ไม่ต้องมีพิธีรีตอง เอาน้ำใส่ทัพพีแล้วก็รดน้ำ ก็ให้เขานึกถึงคุณตาคุณยาย คุณยายเขาเพิ่ง

ตาย นึกถึงคนใกล้ๆ ตัวเขา นึกถึงคุณลุงที่ได้รับส่วนบุญส่วนกุศลนี้ ต้องบอกชื่อสกุลของคุณตาด้วย เพราะถ้าไม่เรียกนามสกุลเดี๋ยวคนอื่นมากิน

พิธีกร : ทำไมคุณพ่อถึงให้ความสำคัญกับการทำบุญมากคะ

A : ก็เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของเราได้ ถ้าหันมาทำบุญจิตใจก็จะอ่อนนุ่มขึ้น ไม่แข็งกร้าว เพราะได้ใกล้ชิดพระใกล้ชิดศาสนา

พิธีกร : เกี่ยวกับการทำงานของคุณพ่อด้วยไหม

A : ก็เกี่ยวข้องครับ คือเราทำงานเครียดมาทั้งปีแล้ว ทำบุญร่วมกันสักครั้งหนึ่ง หลังจากทำบุญแล้วพระก็พรมน้ำมนต์ให้เป็นสิริมงคลแก่ทุกคนในบ้านและคนงานด้วย

พิธีกร : ค่อนข้างเชื่อเรื่องความเป็นสิริมงคลมากนะคะ

A : เชื่อครับ ผมเชื่อเลย เป็นที่พึ่งทางใจอย่างหนึ่งของคนเราเลยละ

(สัมภาษณ์เจาะลึก : บิดามารดา)

ทัศนคติต่อการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสอน

ในเรื่องศาสนาครอบครัวก็มีส่วนมาก พาลูกไปทำบุญ สวดมนต์ทำสมาธิ จะช่วยได้มากกว่าทางโรงเรียน สามารถพาลูกไปได้หลายที่มากกว่าโรงเรียน โรงเรียนอาจพาไปได้ปีละครั้งสองครั้งเท่านั้น แต่ผู้ปกครองพาไปได้ตลอดจะดีกว่า

พิธีกร : การที่เขาได้มาเรียนที่นี้ซึ่งเป็นโรงเรียนนารายณ์ จะมีส่วนต่อพฤติกรรมของเขาอย่างไรจากเดิมอยู่ที่จังหวัดศรีสะเกษ

A : ก็ว่าดีเพราะได้มีโอกาสเห็นพระ เราสอนเขาว่าถ้าเห็นวัดต้องยกมือไหว้ให้คุณพระ-คุณเจ้า คู้มครอง

พิธีกร : ทางโรงเรียนได้สอนอะไรบ้าง

A : ถ้ามีพระมาสอนที่โรงเรียนเขาก็จะมาเล่าให้ฟัง หรือมีอบรมอะไรก็เล่าให้แม่ฟัง ถ้าพ่ออยู่ก็จะเรียกมาฟังด้วย ความจำเขาดี

พิธีกร : คุณแม่คิดอย่างไรคะกับการนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในการสอนลูกวัยรุ่น

B : คิดว่าเป็นสิ่งที่ดีมากๆ เพราะหลักธรรมทางศาสนาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเราอยู่แล้ว ใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องที่เขาเข้าใจยากเป็นเรื่องลึกซึ้งสำหรับเด็ก แต่ก็

เป็นสิ่งที่ดีที่พ่อแม่ควรยึดเป็นหลักในการสอนลูก โดยเฉพาะลูกวัยรุ่นเป็นวัยที่มีปัญหามาก การสอนนั้นพ่อแม่ควรจะรู้จักประยุกต์ใช้กิจกรรมสนุกสนานที่ลูกสนใจมาช่วยในการสอน ร่วมไปกับการพา
ลูกไปสู่วัฏจักรของสิ่งที่เป็นจริง จะดีกว่าการแนะนำด้วยคำพูดที่แข็งด้วยปากเฉยๆ และควรที่จะระวัง
เรื่องการใช้ตัวอย่างกับลูกด้วย

พิธีกร : คุณพ่อคิดว่าลูกที่เรียนในโรงเรียนที่เน้นวิถึพุทธ จะแตกต่างจากเด็กโรงเรียนอื่นหรือไม่
อย่างไร

C : ผมคิดว่ามีความแตกต่าง อย่างเด็กคนอื่นเขาซีรตไปเที่ยวเสาร์อาทิตย์ แต่ลูกจะไม่ไป
เพราะเราสอนไว้ว่าถ้าไปเที่ยวจะไม่สนใจการเรียน จะเปิดหูเปิดตาบ้างไม่เป็นไร บางทีให้เขาไปเขาก็
ไม่ไปเหมือนกัน ชอบอยู่บ้าน

(สัมภาษณ์เจาะลึก : บิดามารดา)

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระวันชัย ธนวิโส (กัณหะกาญจนะ)
- เกิด : 8 มีนาคม 2501
- สถานที่เกิด : 132 ซอยลาดหญ้า 1 (สารภี 2) ถ. ลาดหญ้า แขวงสมเด็จเจ้าพระยา
เขตคลองสาน กรุงเทพฯ 10600
- การศึกษา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ 1/2548
: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ 11/2543
: ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์การปกครอง)
มหาวิทยาลัยรามคำแหง รุ่นที่ 5/2521
- งานวิจัย : ร.ร.อำนวยการศิลป์ พระนคร อัสสัมชัญ ธนบุรี อัสสัมชัญ นครราชสีมา
ลักษณะทางจิตสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนใน
โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา (ทุนสนับสนุนการวิจัยจาก
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
: การสำรวจทัศนคติของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท (พิมพ์ในงานพิธีประสาท
ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต 2543 อุปลัมภ์การพิมพ์โดยคณะสงฆ์นิยาย
เนนบุตซุซุ ประเทศญี่ปุ่น-Nenbutsushu Sect of Japan)
- เข้าศึกษา : 25 ตุลาคม 2543
- สำเร็จการศึกษา : กุมภาพันธ์ 2548
- อุปสมบท : 11 กรกฎาคม 2536
- สังกัด : วัดไผ่ร่มเย็น ต. พุ่งลูกนก อ. กำแพงแสน จ. นครปฐม 73140
(ตู้ ปณ. 4 กำแพงแสน)
- หน้าที่ : ครูสอนปริยัติธรรมวัดไผ่ร่มเย็น
- โทรศัพท์ : 034-383993, 01-8586093
- email : phrapuy@watphairuenrom.org